



**REMZÎ DÎVÂNI
(İNCELEME-METİN)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Bahadır KURT

Kütahya - 2017

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

REMZÎ DÎVÂNİ
(İNCELEME-METİN)

Danışman:
Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ

Hazırlayan:
Bahadır KURT

Kütahya – 2017

Kabul ve Onay

Bahadır KURT'un hazırladığı "Remzî Dîvânı (İnceleme-Metin)" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2017

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ (Danışman)		
Doç. Dr. Ersen ERSOY		
Yrd. Doç. Dr. Yılmaz TOP		

Doç. Dr. İsmail KÜÇÜKAKSOY
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Remzî Dîvânı (İnceleme-Metin)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2017

Bahadır KURT



Özgeçmiş

28.05.1987 tarihinde Çorum'un Alaca ilçesinde dünyaya geldi. İlk ve Ortaöğrenimini Alaca'da tamamladıktan sonra 2006 yılında Dumlupınar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt yaptırdı. 2010 yılında bölümden mezun oldu. 2011 yılında Erciyes Üniversitesinde pedagojik formasyon eğitimi aldı. 2012 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisans programına kaydoldu. 2013 yılında Kütahya Belediyesi Mustafa Hakkı Yeşil Kütüphanesi'nde çalışmaya başladı. Halen kütüphanedeki görevine devam etmektedir.



ÖZET

REMZÎ DÎVÂNİ (İNCELEME-METİN)

KURT, Bahadır

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ

Ocak, 2017, 345 sayfa

Çalışmamızda XVI. yüzyıl dîvân şâirlerinden olan Bursalı Remzî Çelebi'nin hayatı, sanatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilerek, *Dîvân*'ın çeviri yazısı ve incelenmesi yapılmıştır.

Bu çalışma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın Giriş bölümünde şâirin yaşadığı dönem genel hatlarıyla ele alınmış ve edebiyatımızda "Remzî" mahlasını kullanan diğer şâirler hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde şâirin adı, mahlası, doğum yeri, doğum tarihi, memleketi, ailesi, eğitim hayatı ve hocası, mesleği, vefatı, kabri ve hayatıyla ilgili diğer bilgiler ele alınmıştır. Daha sonra edebî şahsiyeti ele alınarak şâirin dil ve üslûbu hakkında bilgi verilip onu etkileyen şâirler ve diğer şâirlerle olan ilişkileri değerlendirilmiştir. Ardından *Dîvân* hakkında bilgi verilip nüsha tanıtımı ve nüshanın imlâ özellikleri aktarılmıştır. İkinci bölümde ise; eserin şekil ve muhteva yönünden incelenmesi yer almaktadır. Özellikle eserin en hacimli kısmını oluşturan gazelerde kullanılan vezinler, gazelleri oluşturan beyit ve mısra sayıları tablolar halinde gösterilmiştir. Diğer nazım şekilleri hakkında da detaylı şekilde bilgi verilmiştir. Eserin muhteva özellikleri içinde ise; din, tasavvuf, sosyal hayat, efsâneler ve rivayetler, şahsiyetler, tipler, milletler, ülkeler, şehirler, eserler, hayvanlar, bitkiler, kokular, âşık ve sevgili gibi konular değerlendirilmiştir. Ardından eserde kullanılan edebî sanatlar, atasözleri ve deyimler incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde metnin tesisinde dikkat edilen hususlar belirtilerek *Dîvân*'ın çeviri metni verilmiştir.

Yaptığımız bu çalışma ile hakkında bilimsel olarak müstakil bir çalışma bulunmayan Remzî'yi ve onun bilinen tek eseri olan *Dîvân*'ını Türk edebiyatı tarihine kazandırmak amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: XVI. Yüzyıl, Remzî, Bursa, Dîvân Edebiyatı, Dîvân Edebiyatı Şairleri

ABSTRACT

DÎVÂN OF REMZÎ (ANALYSES - TEXT)

KURT, Bahadır

M.A. Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Assoc. Prof. Mustafa GÜNEŞ

January, 2017, 345 pages

In our study Remzî Çelebi of Bursa who is one of the dîvân poets of XVI. century were made by giving information about the his life, art and literary personality, *Dîvân* 's translation and examination.

This study consists of one introduction section as well as three other sections. In the introduction section, the poet was given information about the time he lived. In our literature who use the "Remzî" nickname have been informed about other poets. In the first section, his poetry name, nickname, place of birth, date of birth, hometown, family, education life and teacher, profession, death, grave and other information about his life are discussed. Information about the poets language, style and its relation to poets and other poets influencing are evaluated. Then, information about *Dîvân* was given and its introduction of the copy and spelling of the manuscript were given. In the second section, the form and content of the work were examined. In particular, the most important parts of the study are rhythms, couplets and verse numbers illustrated by tables. Other verse forms were also given in detail. In the contents features of the study were examined topic like religions, mysticism, social life, legends and narratives, personalities, types, nations, countries, cities, artifacts, animals, plants, fragrances and lovers. In the study literary arts, proverbs and idioms used have been research. In the third and last section, the translation of the text *Dîvân* was given.

We aimed to make Remzî and the only known his *Dîvân*, which does not have a scientific independent study on this study we have done, to the history of Turkish Literature.

Key words: XVI. century, Remzî, Bursa, Divan Literature, Dîvan Literature Poets

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM REMZİ'NİN HAYATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ VE ESERİ

1.1. HAYATI.....	9
1.1.1. Adı ve Mahlası.....	9
1.1.2. Doğum Yeri, Doğum Tarihi ve Memleketi.....	10
1.1.3. Ailesi.....	11
1.1.4. Eğitim Hayatı ve Hocası.....	13
1.1.5. Mesleği ve Bulunduğu Yerler.....	14
1.1.6. Son Yılları, Vefatı ve Kabri.....	16
1.1.7. Kişilik Özellikleri.....	16
1.2. EDEBİ ŞAHSİYETİ.....	17
1.2.1. Dil ve Üslûp Özellikleri.....	17
1.2.1.1. Dil Özellikleri.....	17
1.2.1.2. Üslûp Özellikleri.....	21
1.2.1.2.1. Harfler ve Harf Oyunları.....	23
1.2.1.2.2. İhâm-ı Tenâsüb Sanatına Düşkünlüğü.....	23
1.2.2. Kaynaklara Göre Edebî Kişiliğiyle İlgili Değerlendirmeler.....	25
1.2.3. Şiiri Hakkındaki Düşünceleri.....	27
1.2.4. Etkilendiği Şairler ve Diğer Şairlerle İlişkisi.....	29
1.3. ESERİ.....	30
1.3.1. Eserin Nüsha Özellikleri.....	31
1.3.2. Eserin İmlâ Özellikleri.....	32

İKİNCİ BÖLÜM REMZİ DÎVÂNİ'NİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	38
2.1.1. Nazım Şekilleri.....	38
2.1.1.1. Gazel.....	38
2.1.1.2. Kasîde.....	41

2.1.1.3. Murabba.....	42
2.1.2. Vezin.....	43
2.1.3. Kafiye ve Redif.....	45
2.1.3.1. Kafiye	45
2.1.3.2. Redif	47
2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	49
2.2.1. Din	49
2.2.1.1. Allah	49
2.2.1.2. Melekler.....	50
2.2.1.2.1. Cebrâil.....	51
2.2.1.2.2. Hûrî ve Gılman	52
2.2.1.2.3. Rıdvan.....	52
2.2.1.3. Dînî Kitaplar	53
2.2.1.4. Âyet, Hadîs ve Arapça İktibaslar.....	53
2.2.1.4.1. Âyetler	53
2.2.1.4.2. Diğer Arapça İktibaslar.....	57
2.2.1.5. Peygamberler.....	59
2.2.1.5.1. Hz. Âdem.....	59
2.2.1.5.2. Hz. Nûh.....	60
2.2.1.5.3. Hz. İbrâhîm	61
2.2.1.5.4. Hz. İsmâil.....	61
2.2.1.5.5. Hz. Yakûb	62
2.2.1.5.6. Hz. Yûsuf.....	62
2.2.1.5.7. Hz. Eyyûb	64
2.2.1.5.8. Hz. Mûsâ.....	64
2.2.1.5.9. Hz. Süleymân.....	65
2.2.1.5.10. Hz. Îsâ	66
2.2.1.5.11. Hz. Muhammed (SAV).....	67
2.2.1.6. Dört Halife.....	69
2.2.1.7. On İki İmam	70
2.2.1.8. Kader ve Kaza	70
2.2.1.9. İbadet	71
2.2.1.9.1. Namaz	71
2.2.1.9.2. Hac	72
2.2.1.9.3. Oruç	73
2.2.1.9.4. Kurban	73
2.2.1.10. Âhiretle İlgili Mefhumlar	74
2.2.1.10.1. Kabir	74
2.2.1.10.2. Kıyâmet.....	74
2.2.1.10.3. Cennet ve Cehennem	75
2.2.1.10.4. Şefâat	76
2.2.1.11. Din İle İlgili Diğer Mefhumlar	77
2.2.1.11.1. Kadir ve Berat Geceleri	77
2.2.1.11.2. Bezm-i elest	77
2.2.1.11.3. Şeytân	78
2.2.2. Tasavvuf	78

2.2.3. Efsaneler ve Rivayetler	80
2.2.3.1. Âb-ı Hayât	80
2.2.3.2. Sedd-i İskender	81
2.2.3.3. Kafdağı - Ankâ (Murg-ı Kaf)	81
2.2.3.4. Hümâ	82
2.2.4. Mitolojik Hikâyeler ve Kahramanları	83
2.2.4.1. Leylâ ve Mecnûn	83
2.2.4.2. Ferhâd / Hüsrev ile Şîrîn	84
2.2.4.3. Vâmık u Azrâ	85
2.2.4.4. Mahmûd ve Âyâz	86
2.2.5. Meşhur Şahsiyetler	86
2.2.5.1. Tarihî ve Dînî Şahsiyetler	86
2.2.5.1.1. Hızır	86
2.2.5.1.2. Lokmân	87
2.2.5.1.3. Hallâc-ı Mansûr	88
2.2.5.1.4. Hâtem-i Tay	88
2.2.5.1.5. Ebû Cehl	89
2.2.5.1.6. Yavuz Sultan Selîm	89
2.2.5.2. Şâir Şahsiyetler	89
2.2.5.2.1. Hassân bin Sâbit	89
2.2.5.2.2. Lebîd b. Rebâa, İbnü'l- Fârız	90
2.2.5.2.3. Zahîr-i Fâryâbî, Hocenî Kemâl	90
2.2.5.2.4. Ferîdüddîn-i Attâr	91
2.2.5.2.5. Nûreddin Abdurrahman Câmî, Şeyh Sadî-i Şîrâzî	92
2.2.5.2.6. İmrü'l-Kays	92
2.2.5.3. Mitolojik Şahsiyetler	92
2.2.5.3.1. Cem (Cemşîd)	92
2.2.5.3.2. Dârâ	93
2.2.5.3.3. Ferîdûn	94
2.2.5.3.4. Nûşîrevân	94
2.2.5.3.5. İskender	94
2.2.5.3.6. Mânî	95
2.2.5.3.7. Leclâc	95
2.2.6. Millet İsimleri	96
2.2.6.1. Arap, Acem, Engürüs, Freng	96
2.2.6.2. Gürcü	96
2.2.6.3. Hindû	96
2.2.6.4. Tatar	97
2.2.7. Ülkeler ve Şehirler	97
2.2.7.1. Bursa	97
2.2.7.2. Çaç	97
2.2.7.3. Çîn	98
2.2.7.4. Erdebil	99
2.2.7.5. Frengistan	99
2.2.7.6. Hitâ	99
2.2.7.7. Hindistan	99
2.2.7.8. İstanbul (Sitanbul), Galata (Kalata), Edirne (Edrene)	100
2.2.7.9. Ken'ân	100

2.2.7.10. Mısır	100
2.2.7.11. Rûm	101
2.2.7.12. Şâm	101
2.2.8. Nehirler	101
2.2.9. Denizler	102
2.2.10. Dağlar	102
2.2.11. Hayvanlar	103
2.2.11.1. Âhû	103
2.2.11.2. At (Esb, Semend)	103
2.2.11.3. Bülbül (Andelib, Hezar)	104
2.2.11.4. Ejderha (Ejdeha)	105
2.2.11.5. Gurg (Kurt), Ganem (Koyun), Bebr (Kaplan), Peleng (Leopar) ..	105
2.2.11.6. Güvercin (Kebûter, Hamâm)	106
2.2.11.7. Mâhî (Balık)	106
2.2.11.8. Mâr (Yılan)	107
2.2.11.9. Meges (Sinek)	107
2.2.11.10. Mûr (Karınca)	108
2.2.11.11. Neheng (Timsah)	108
2.2.11.12. Pervane	108
2.2.11.13. Seg (Köpek)	109
2.2.11.14. Şahbaz (Doğan), Küleng (Turna Kuşu)	109
2.2.11.15. Tezerv (Sülün)	110
2.2.11.16. Tûtî (Papağan)	110
2.2.11.17. Zâg (Karga), Zağan (Çaylak)	110
2.2.12. Nebatlar	111
2.2.12.1. Ağaçlar	111
2.2.12.1.1. Çenar	111
2.2.12.1.2. Kâfur	111
2.2.12.1.3. Nârven	112
2.2.12.1.4. Sanavber	112
2.2.12.1.5. Serv	112
2.2.12.1.6. Şimşâd	113
2.2.12.1.7. Tûbâ	113
2.2.12.2. Çiçekler	114
2.2.12.2.1. Benefşe (Menekşe)	114
2.2.12.2.2. Gül	115
2.2.12.2.3. Lâle	116
2.2.12.2.4. Nergis	117
2.2.12.2.5. Reyhân	118
2.2.12.2.6. Sûsen	119
2.2.12.2.7. Sünbül	119
2.2.12.2.8. Yâsemin (Semen)	119
2.2.12.2.9. Ergavân	120
2.2.12.2.10. Nilüfer	120
2.2.12.3. Meyveler	120
2.2.12.3.1. Elma	120
2.2.12.3.2. Fındık	121
2.2.12.3.3. Fıstık	121

2.2.12.3.4. Kiraz	121
2.2.12.3.5. Şeftali	121
2.2.12.3.6. Turunç	122
2.2.12.3.7. Üzüm	122
2.2.12.4. Diğer Nebatlar	122
2.2.12.4.1. Ney-şeker (Şeker Kamışı)	122
2.2.12.4.2. Çörek Otu	123
2.2.13. Sosyal Hayat	123
2.2.13.1. Oyunlar	123
2.2.13.1.1. Çevgân	123
2.2.13.1.2. Güreş	124
2.2.13.1.3. Ok Atma	124
2.2.13.1.4. Satranç	125
2.2.13.2. Giyim Kuşam	125
2.2.13.2.1. Kumaş Çeşitleri	126
2.2.13.2.1.1. Atlas	126
2.2.13.2.1.2. Kemhâ	126
2.2.13.2.1.3. Zerbef	126
2.2.13.2.2. Giyecekler	127
2.2.13.2.2.1. Câme	127
2.2.13.2.2.2. Cübbe	127
2.2.13.2.2.3. Dâmen	127
2.2.13.2.2.4. Hil'at	128
2.2.13.2.2.5. Kabâ	128
2.2.13.2.2.6. Kefen	128
2.2.13.2.2.7. Kemer	129
2.2.13.2.2.8. Külâh	129
2.2.13.2.2.9. Pelâs	129
2.2.13.2.2.10. Pîrehen	129
2.2.13.2.2.11. Zünnâr	130
2.2.13.3. Yiyecekler ve İçecekler	130
2.2.13.3.1. Sofra	130
2.2.13.3.2. Yiyecekler	131
2.2.13.3.2.1. Büryan, Kebab	131
2.2.13.3.2.2. Yumurta	131
2.2.13.3.3. İçecekler	132
2.2.13.3.3.1. Şarap	132
2.2.13.3.3.2. Şerbet	132
2.2.13.3.3.3. Sûd	133
2.2.13.3.3.4. Zehir, Esrâr	133
2.2.13.3.4. Tatlılar	134
2.2.13.3.4.1. Şeker	134
2.2.13.3.4.2. Helva	135
2.2.13.3.4.3. Bal	135
2.2.13.3.4.4. Gullaç	135
2.2.13.4. Kokular	135
2.2.13.4.1. Anber	135
2.2.13.4.2. Gül suyu (Gülâb, Cüllâb)	136

2.2.13.4.3. Kâfur	137
2.2.13.4.4. Misk, Müşk, Nâfe	137
2.2.13.5. Mûsikî Aletleri.....	138
2.2.13.5.1. Çeng.....	138
2.2.13.5.2. Def	138
2.2.13.5.3. Erganûn.....	139
2.2.13.5.4. Kânûn, Rebab	139
2.2.13.5.5. Ney.....	139
2.2.13.5.6. Saz.....	140
2.2.13.5.7. Ud	140
2.2.13.6. Gelenekler, Adetler, İnanışlar, Toplumsal Alışkanlıklar.....	140
2.2.13.6.1. Delileri Zincire Vurmak	141
2.2.13.6.2. Papağanları Aynayla Konuşturmak	141
2.2.13.6.3. Yas Tutarken Kara Giyinmek	141
2.2.13.6.4. El Öpmek	141
2.2.13.6.5. Ölüünün Arkasından Helva Vermek	141
2.2.13.6.6. Parmağına İp Bağlamak.....	141
2.2.13.6.7. Yılan Ayağı Görenlerin Zengin Olması	141
2.2.13.6.8. Oğlan Çocuğunun Umması.....	141
2.2.13.6.9. Hal-Hatır Sormak.....	142
2.2.13.6.10. Yağma Etmek	142
2.2.13.6.11. Tellal Gezdirmek	142
2.2.13.6.12. Göze Sürme Çekmek	142
2.2.13.6.13. Hayretten Parmak Isırmak	142
2.2.13.6.14. Güvercin Ayağına Halka Takmak	142
2.2.13.6.15. Yıldız Saymak	142
2.2.13.6.16. Hacı Karşılama	143
2.2.13.6.17. İşi Usta Üstüne Asmak	143
2.2.13.7. Kitap Adları	143
2.2.13.8. Tipler	143
2.2.13.8.1. Abdâl.....	143
2.2.13.8.2. Ârif.....	144
2.2.13.8.3. Deli, Dîvâne	144
2.2.13.8.4. Rind.....	145
2.2.13.8.5. Sûfî.....	145
2.2.13.8.6. Şeyh, Mürşid ve Pîr	146
2.2.13.8.7. Zâhid	147
2.2.14. Aşk Anlayışı	148
2.2.14.1. Âşık.....	148
2.2.14.1.1. Âşığın Ruhsal ve Fiziksel Özellikleri	149
2.2.14.1.2. Âşığın Gönü.....	153
2.2.14.2. Sevgili.....	155
2.2.14.2.1. Sevgilinin Güzellik Unsurları	155
2.2.14.2.1.1. Ağz	155
2.2.14.2.1.2. Bel	156
2.2.14.2.1.3. Ben	157
2.2.14.2.1.4. Boy	158
2.2.14.2.1.5. Çene.....	159

2.2.14.2.1.6. Diş	160
2.2.14.2.1.7. Dudak	160
2.2.14.2.1.8. Göz	161
2.2.14.2.1.9. Hat	162
2.2.14.2.1.10. Kaş.....	163
2.2.14.2.1.11. Kirpik	163
2.2.14.2.1.12. Saç	164
2.2.14.2.1.13. Yüz	165
2.2.14.3. Rakîp.....	166
2.3. EDEBÎ SANATLAR.....	167
2.3.1. İstiâre	167
2.3.2. Teşbih	168
2.3.3. Teşhîs.....	169
2.3.4. Tezat	169
2.3.5. Hüsn-i Talil.....	170
2.3.6. Mübalağa	170
2.3.7. Tecâhül-i Arif	171
2.3.8. Telmih.....	171
2.3.9. Tenâsüb.....	172
2.3.10. Tekrîr	173
2.3.11. İktibas	173
2.3.12. Tevriye.....	173
2.3.13. Leff ü Neşr.....	174
2.3.14. İrâd-ı Mesel (İrsâl-i Mesel).....	174
2.3.15. Cinas	175
2.3.16. İştikak	175
2.4. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER	176
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
METİN	
3.1. METNİN TESİSİNDE İZLENEN YOL.....	184
3.2. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	186
3.3. REMZÎ DÎVÂNİ TRANSKRİPSİYONLU ÇEVİRİSİ.....	187
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	319
SÖZLÜK.....	321
KAYNAKÇA	337
DİZİN	344

TABLolar LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 2.1: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Nazım Şekillerinin Sayıları	38
Tablo 2.2: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Nazım Şekillerinin Beyit ve Mısra Sayıları	38
Tablo 2.3: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Gazellerin Harflere Göre Dağılımı.....	39
Tablo 2.4: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Gazellerin Beyit Sayıları	40
Tablo 2.5: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Manzûmelerin Kalıpları	44
Tablo 2.6: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Atasözleri.....	177
Tablo 2.7: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Deyimler.....	178

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
AKM	Atatürk Kültür Merkezi
C.	Cilt
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
G.	Gazel
H.	Hicri
Haz.	Hazırlayan
K.	Kasîde
M.	Miladi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MN	Mecma‘u’n-Nezâ‘ir
P	Pervane Bey Mecmuası
R	Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972’de Kayıtlı MECMÛ’Â-İ EŞ’AR (VR.80b-160a)
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
vd.	ve diğerleri
YZ.	Yazma



TEZ METNİ

GİRİŞ

Türk edebiyatı tarihi içerisinde altı yüz yıllık birikime sahip klasik Türk edebiyatının yeri ve önemi yadsınamayacak kadar büyüktür. XV. yüzyılda temelleri atılan klasik Türk edebiyatı XVI. yüzyılda Fuzûlî ve Bâkî gibi usta şâirlerin elinde mükemmelliğe ulaşmış, şekil ve muhteva açısından en olgun en güzel eserlerini vücuda getirmiştir. Dönemin siyasi gelişmeleri doğrultusunda klasik Türk edebiyatının en görkemli dönemi şüphesiz XVI. yüzyıl olmuştur.

XVI. yüzyılda klasik Türk edebiyatı sahasında zirve yapmış usta şâirlerin yetişmesi Remzî gibi birçok şâiri gölgede bırakmıştır. Bu yüzden Mustafa Remzî Çelebi bugüne kadar gereken değeri görememiş ve *Dîvân*'ının incelenememesinden dolayı da edebiyat dünyasında hak ettiği ilgiyi bulamamıştır.

Remzî Dîvânı na Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde rastlanmıştır. Eser incelediğinde ve hakkında detaylı bir araştırma yapıldığında Remzî'nin günümüzde tanınmamış, yetenekli bir şâir olduğu, *Dîvân*'ının bilinmediği fark edilmiştir. Ayrıca araştırmalarımız sonunda Mustafa Remzî ve *Dîvân*'ı hakkında müstakil olarak yazılan herhangi bir makale veya akademik çalışmaya da rastlanmamıştır. Bu sebeplerden şâir ve eserini Türk edebiyatı dünyasına kazandırmak gayretiyle şâirin tek nüsha olan *Dîvân*'ı tarafımızdan çalışılmaya başlanmıştır.

Amacımız; klasik bir dîvân şâiri olan Bursalı Remzî'nin tanınmasına ve edebiyat tarihimizdeki hak ettiği değeri görmesine vesile olmak ve şâirin edebî kişiliğini en iyi yansıtabilecek eseri olan *Dîvân*'ı ortaya çıkarmaktır.

Çalışmamız; “Remzî'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eseri”, “*Dîvân*'ın Şekil ve Muhteva Özelliği” ve “*Dîvân* Metni” olmak üzere üç ana bölümden meydana gelmektedir. Ayrıca eserin sonuna sözlük ve indeks kısmı da ilave edilmiştir.

Çalışmamızın giriş bölümünde Remzî'nin yaşadığı dönem hakkında genel bir bilgi verilmiş ve devamında Türk edebiyatında Remzî mahlasını kullanan diğer şâirler ele alınmıştır.

I. Bölümde Remzî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eseri alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir. Remzî'nin hayatını anlatırken elde ettiğimiz bilgiler; adı, mahlası, doğum yeri, doğum tarihi, memleketi, ailesi, eğitim hayatı ve hocası, mesleği, vefatı, kabri,

kişilik özellikleri başlıkları altında değerlendirilmiştir. Şâirin edebî hayatı anlatılırken; dil ve üslûbu ele alınıp îhâm-ı tenâsüb sanatına düşkünlüğü hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra şâirliğiyle ilgili olarak kaynaklarda bulunan bilgi ve değerlendirmeler, şiir hakkında görüşleri, etkilendiği şâirler ve diğer şâirlerle ilişkisi gibi hususlar incelenmiştir. Ardından çalışma konumuzu teşkil eden ve şâirin bilinen tek eseri olan *Dîvân*'ı hakkında bilgi verilip eserin nüsha ve imlâ özellikleri ele alınmıştır.

II. Bölüm *Dîvân*'ın şekil ve muhteva yönünden incelendiği kısımdır. Eserin nazım şekilleri ve muhteva özelliklerinin verildiği bu bölümde Remzî'nin âşıkâne tarzda yazdığı gazelleri hakkında ve diğer nazım şekilleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra muhteva özelliklerinde din, tasavvuf, sosyal hayat, efsâneler ve rivayetler, meşhur şahsiyetler, milletler, tipler, ülkeler, şehirler, eserler, hayvanlar, nebatlar, kokular, dağlar, nehirler, denizler, âşık ve sevgili gibi konular değerlendirilmiştir. Ardından eserde kullanılan edebî sanatlar, atasözleri ve deyimler incelenmiştir.

III. Bölümde ise; metin tesisinde dikkat edilecek hususlar anlatılıp ardından *Dîvân* metni verilmiştir. Ayrıca *Dîvân*'daki manzûmelerin araştırmacılar tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için sözlük ve dizin kısmı ilave edilmiştir.

Çalışma yaptığımız *Remzî Dîvânı*'nın tek nüsha olması, çalışmamızın güvenilirliği açısından önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için önemli şiir mecmuaları ve gazeliyatlar taranmış, gerekli karşılaştırmalar yapılarak bu kaynaklarda bulunup asıl nüshada bulunmayan şiirler ve beyitler ilgili kısımlara ilave edilmiştir.

Çalışmamız esnasındaki yardımlarından ötürü tez danışmanım Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ'e, metin tamiri hususunda ve diğer konularda bizden tecrübelerini esirgemeyip elinden gelen yardımı gösteren Doç. Dr. Ersen Ersoy'a, çalışmanın tashihi hususunda kıymetli vakitlerini harcayan Yrd. Doç. Dr. Yılmaz TOP'a, bu yolda her zaman destekçim olan aileme ve Mustafa Hakkı Yeşil Kütüphanesi'ndeki mesai arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Remzî'nin Yaşadığı Devre Genel Bir Bakış

Selçuklu Devleti'nin yıkılışından sonra Anadolu'da başlayan siyasi bölünmelere ve uzun süre yaşanan kargaşalara XV. yüzyılda Osmanlılar tarafından son verilmiştir. Bu asırda Osmanlı Devleti yeni toprakların alınmasıyla genişlemiş, Fatih Sultan

Mehmed'in İstanbul'u fethetmesiyle de Trakya ve Anadolu'da siyasi birlik kurulmuştur.¹

XV. yüzyılda siyasi gücün artmasıyla birlikte devletin bütün müesseselerinde ayrıca kültürel hayatında değişim ve gelişmeler olmuştur. Türk edebiyatı da bu gelişmelere ayak uydurarak büyük bir ilerleme göstermiştir. Şiirin dili ve ahengi gittikçe daha zarif bir yapıya bürünmüştür. Bu dönemde Arap ve İran edebiyatından gelen kelime, terkip ve tabirler daha ustalıkla kullanılmış, asrın büyük şâirleri bu yabancı kelime ve terkipleri halkın kelime ve söyleyişleriyle beraber kullanmışlardır.² Bununla beraber dînî konuların dışında yazılan şiir, büyük ilerleme göstermiş olduğundan gazeller oldukça rağbet görmüştür. Ayrıca bu asırda hükümdara ve devlet büyüklerine kasîdeler takdim ederek bu yöneticilerden alaka, saygı ve himaye gören dîvân şâirlerinin sayısı bir hayli artmıştır.³

XVI. yüzyıl ise; Oğuz Türklerinin, bütün Türk tarihindeki en büyük hâkimiyet devresini yaşadıkları asırdır.⁴ Bu dönem bu siyâsî gücün yanında sanat, şiir ve ilim bakımından da en görkemli dönemdir. Osmanlı bu dönemde üç kıtaya yayılan bir İmparatorluk haline gelmiş; en büyük hükümdarlarını, devlet adamlarını ve en büyük sanatçıları bu devirde çıkarmıştır.⁵

Dîvân şiirinin halk ile teması ve halka doğru nüfuz etmesi Fuzûlî ve Bâkî gibi şâirlerin zamanına rastlamıştır.⁶ Bununla birlikte XVI. yüzyılda XV. yüzyıla nazaran daha yerli bir üslûba sahip Türk şiiri ortaya çıkmış, edebiyat üzerindeki İran etkisi azalmıştır. Artık Fuzûlî, Bâkî gibi dönemin şiire yön veren büyük şâirleri, kendi düşüncelerini, geleneklerini, atasözlerini, deyimlerini, kendi kültürel kimliklerini bu birikimle yoğurarak manzum ve mensur mükemmel eserler vermiştir. Bu dönemde Türk şiiri, aruzun kullanılışındaki ustalık ve şiir tekniğinde erişilen mükemmellikle olgunluk

¹ Kurul, (1986), "XVI. Yüzyıl Dîvân Edebiyatına Toplu Bakış", *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, Tarih-Antoloji-Ansiklopedi*, C. III, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul: s. 195.

² Nihad Sami Banarlı, (1971), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: s. 454.

³ Banarlı, a.g.e., ss. 438-439.

⁴ Nihad Sami Banarlı ve Hıfzı Tevfik Gönensay, (1943), *Başlangıçtan Tanzimat'a Kadar Türk Edebiyat Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul: s. 142.

⁵ Ahmet Kabaklı, (1994), *Türk Edebiyatı*, C. II, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul: s. 571.

⁶ Necdet Evliyâgil, (1958), *Edebiyatımızda Divan Şiiri*, Ajans Türk Matbaası, Ankara: s.30

dönemini yaşamıştır. Bu mükemmellik dîvân edebiyatını klasik bir edebiyat haline getirmiştir.⁷

XVI. yüzyılda kültürel hayat, Osmanlı Devleti'nin bütün büyük şehirlerinde gelişmeye başlamıştır. Başta İstanbul olmak üzere Edirne, Bursa, Konya, Kastamonu ve Bağdat gibi şehirler kültürel hayatın önde gelen merkezleridir.⁸ Bu kültür merkezlerinden biri olan Bursa'da dünyaya gelen Mustafa Remzî Çelebi, Türk edebiyatının en parlak çağını burada yaşamaya başlamıştır.

Mustafa Remzî Çelebi'nin yaşamı boyunca hakimiyetlerine tanıklık ettiği Osmanlı sultanları: II. Bayezid (1481-1512), Yavuz Sultan Selim (1512-1520) ve Kanûnî Sultan Süleymân (1520-1566)dır. Bu üç büyük sultanın dönemlerine tanıklık eden Remzî'nin *Dîvân*'ı, bu dönemlerin kültürel ve sosyal hayatının izlerini taşıması açısından büyük önem arz etmektedir.

Türk Edebiyatında Remzî Mahlasını Kullanan Şâirler

Şâirlerin, şiirlerinde kullandıkları ada “mahlas” denilmektedir.⁹ Mahlasın şâir ve şiir çevresi için basit bir mesele olmadığı, onun hem şâir hem de şiir için bir kimlik özelliği taşıdığı, başkalarından ayırt edilme unsuru olduğu, şâirin tanınıp kendini göstermesinde en önemli rolü oynadığını söylemek mümkündür.¹⁰ Mahlasın anlamı, içeriği, seçimi, kullanılış amacı üzerine yapılan açıklamalarda gerekçe olarak gösterilen bazı hususlar şâirin mesleği, babasının mesleği, ses güzelliği, hattatlığı, ressamlığı, vücut özelliği, psikolojik hal ve vasıfları; dînî tasavvufi faaliyetleri, şâirin başından geçen ilginç olaylarla ilgili oluşan hal ve durumlara dayanmaktadır.¹¹

Türk edebiyatında İran tesiriyle başlayan ve dîvân şiirinin yaşadığı müddetçe devam eden bu gelenekte kimi zaman aynı mahlasın birden fazla şâir tarafından kullanıldığı da görülmüştür. Bu durum, bazı zamanlarda şiirlerin hangi şâire ait olduğu hususunda karışıklıklara da sebebiyet vermiştir.¹² Mahlas benzerliği veya ortaklığının, bazen tesadüfi olduğu bazen de tesadüfi bir durum olmadığı, bazı şâirlerin bunu kasten

⁷ *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, a.g.m., s. 203.

⁸ Banarlı ve Gönensay, a.g.e., s. 145.

⁹ Ahmet Mermer ve Neslihan Koç Keskin, (2011), “Mahlas”, *Eski Türk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s. 63.

¹⁰ Harun Tolasa, (2002), *Sehî, Lâtîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ Yayınları, Ankara: s. 238.

¹¹ Tolasa, a.g.e., s. 234.

¹² Ömer Faruk Akün, (1994), “Divan Edebiyatı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: ss. 394-396.

yaptığı da bilinmektedir.¹³ Yukarıda verilen bilgiler ışığında mahlasın, şâirin karakteri ve psikolojisi hakkında bize bilgi veren önemli bir ipucu olduğu söylenebilir.¹⁴

Nitekim konumuz olan Bursalı Mustafa Çelebi'nin kendisine seçmiş olduğu Remzî mahlası da Türk edebiyatında birden fazla şâir tarafından kullanılmış ve zaman zaman söz konusu Remzî mahlaslı şiirlerin birbirine karışarak hangi şâire ait olduğu hususunda bazı şüphe ve tereddütler ortaya çıkmıştır. Mustafa İsen, “Dîvân Edebiyatında Mahlasdaş Şâirler” isimli makalesinde Remzî mahlasını kullanan yedi adet şâir tespit etmiştir.¹⁵ Yaptığımız araştırmalar çerçevesinde ise; konumuz olan şâir hariç Türk edebiyatında Remzî mahlaslı on dört şâir tespit edilmiştir.

1. Remzî (Pirî Mehmed Paşa): (ö.1532/33) Karaman'da dünyaya gelen Pirî Mehmet Paşa, Şeyh Cemaleddin Aksarayî'nin soyundandır. Babası ulemâdan Muhyiddin Mehmed Çelebi'dir. Ailesi Karaman'ın fethi ile Amasya'ya sürülmüş olduğundan tahsilini orada yapmıştır. Öğrenim gördükten sonra müderris, kadı, defterdar ve Yavuz Sultan Selim'e vezir olmuştur. Şiirlerinde bazen adını, bazen de Remzî mahlasını kullanmıştır, bir *Dîvânçe*'si olduğu söylenmekte ise de bu eseri ele geçmemiştir. Silivri'de yaptırdığı camiinin bahçesinde medfündür.¹⁶

2. Remzî Abdülhâdî Efendi: (ö.1591/92) Kadı şâirlerden olan Abdülhâdî Efendi, Hacı Halife Abdürrahim Efendi'nin damadıdır.¹⁷

3. Remzî Mustafa Efendi: (ö.1688) Hayatı hakkında pek bilgi yoktur. Antakyalı olup Hacı Hasan Efendi'nin oğludur. İstanbul kadılığı yapmıştır. Kıbrıs Ayasofya camiinin hazîresinde medfündür.¹⁸

4. Remzî Mehmed Efendi: XVII. yüzyıl dîvân şâirlerindedir. Hayatı Hakkında ayrıntılı malumat bulunmamakla beraber Sâlim Tezkiresi'nde belirtildiğine göre Şâir Rüşdî Ahmed Efendi'nin oğludur. Hafızlığı ile ün kazandığı bilinmektedir.¹⁹

¹³ Tolasa, a.g.e., s. 237.

¹⁴ Mustafa İsen, (1997), “Divan Edebiyatında Mahlasdaş Şâirler”, *Ötelerden Bir Ses - Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara: s. 195.

¹⁵ İsen, a.g.m., s. 202.

¹⁶ Kurul, (1990), “Remzî”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, C. VII, Dergah Yayınları, İstanbul: ss. 309-310.

¹⁷ Mehmed Süreyya, (1996), *Sicill-i Osmanî*, C. IV, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul: s. 1374.

¹⁸ Resul Kaya, (2008), “Mehmet Nâil Tuman ve Tuhfe-i Nâilî'si (İnceleme-Metin-İndeks sayfa 301-400)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Balıkesir: s. 195.

¹⁹ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. VII, s. 309.

5. **Remzî İsmail Efendi:** (1641-1702) Dîvân şâiridir. Bakizâde Esad Efendi'nin oğludur. Medrese öğrenimi görüp farklı medreselerde müderrislik yapmıştır. Daha sonra Şam, Mekke ve İstanbul gibi merkezlerde kadılık görevinde bulunmuştur.²⁰ İstanbul'da doğmuştur. Eyüp'te medfündür.²¹

6. **Remzî Mehmed Efendi:** (ö.1718) Kayserili âlim şâirlerdendir. *Künûzü'r-rumûz* adlı bir eseri ve mürettep *Dîvânçe*'si bulunmaktadır. Kayseri'de Seyyid Burhaneddin türbesi civarında medfündür.²²

7. **Remzî Osman Efendi:** (ö.1724) Dîvân şâiridir, hayatı hakkında bilgi yoktur. Fatîm Tezkiresi'nde Tekirdağlı şâir Bezmî'nin biraderi olduğu yazmaktadır. Tezkire'de bir gazel örneği de bulunmaktadır.²³

8. **Remzî Mehmed Efendi:** (ö.1729) XVIII. yüzyıl dîvân şâirlerindendir. Karamanlıdır. Karaman'da bir süre tahsil gördükten sonra Bursa'da tahsilini tamamlayıp müderrislik görevinde bulunmuştur.²⁴

9. **Remzî Muhammed Efendi:** (1756-1812) Asıl adı Muhammed olan şâir Diyarbakır'da doğmuştur. Tahsilini tamamladıktan sonra devrin tanınmış şâirleri arasına katılan Remzî Muhammed'in mürettep *Dîvân*'ı bulunamamıştır; fakat çeşitli mecmualardaki manzûmeleri bir dîvân teşkil edecek çoğunluktadır. Bazı gazelleri bestelenmiştir. 1812 yılında Diyarbakır'da vefat eden şâir, Urfakapısı'nda medfündür.²⁵

10. **Remzî Ali Efendi:** (ö.1838) Adana'da dünyaya gelen dîvân şâiri, memleketinde bir süre tahsil gördükten sonra İstanbul'a gitmiştir. Müderrislik, Haremeyn Müfettişliği ve Kudüs Kadılığı görevlerinde bulunmuştur.²⁶

11. **Remzî Baba:** (ö.1889) Tebrizlidir. Tahsil hayatına Tebriz'de başladıktan bir müddet sonra İstanbul'a gelmiştir. Belirli bir işi olmamakla birlikte dostlarının

²⁰ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. VII, s. 309.

²¹ Kaya, a.g.t., ss. 195-196.

²² *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. VII, s. 309.

²³ Fatîm Dâvud, *Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatîm Tezkiresi)*, Ömer Çiftçi (Haz.) s.195., <http://ekitap.kultur.turizm.gov.tr/Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0> (03.11.2016),

²⁴ Süreyya, a.g.e., C. IV, s. 1375.; Kaya, a.g.t., s. 197.

²⁵ Şevket Beysanoğlu, (1957), *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları I*, Şehir Matbaası, İstanbul: s. 267.

²⁶ Fatîm Dâvud, a.g.e., s. 196.

yardımıyla geçinen şâirin alkole düşkün olduğu, müstehcen ve mizahi bir üslûbasahip olduğu kaydedilmektedir.²⁷

12. Remzî Hasan Efendi: Vodina Müftüzâdelerinden ve Fatih müderrislerinden Hüseyin Efendi'nin oğludur. 1862'de Vodina'da doğmuştur. Vodina'da bir süre eğitim gördükten sonra İstanbul'a gelmiş, mecmualara şiirler yazmıştır. Balıkesir Muallim Mektebi'nde öğretmenlik yapmıştır. Gazetelere yazı yazmakla meşgul olan şâir, Kıbrıs'a, oradan da Londra'ya geçmişti. Hasan Efendi yazdığı yazılar yüzünden çeşitli vilayetlere sürgüne gönderilmiş ve I. Dünya Savaşı sonlarında vefat etmiştir.²⁸

13. Remzî (Seyyid Ahmed Akyürek): 1872 yılında Kayseri'de doğan Seyyid Ahmed Remzî Akyürek, Kayseri Mevlevîhânesi şeyhi Süleyman Ataulлах Efendi'nin oğludur. Öğrenimine Kayseri'de başlayan şâir, 1892 yılında İstanbul'a gelmiştir. Buradaki medreselerde Mesnevî dersleri vermiş. Konya, Kütahya, Halep gibi çeşitli bölgelerdeki Mevlevîhânelerde görev yapmıştır. Farsçadan tercümele de yapan şâirin *Remzî-nâme* isimli önemli bir eseri bulunmaktadır.²⁹

14. Remzî (Manastırlı): XIX. yüzyıl Bektaşî saz şâirlerinden olan ve 1830'lu yıllarda şöhret bulan şâirin hayatı hakkında geniş bir malumat bulunmamaktadır. Manastır'da doğmuştur. Uzun yıllar Antalya'da kaldığı, bu şehir ve orada yaşayanlar hakkında şiirleri olduğu bilinmektedir; bunun yanında Antalyalı Mülâzım Rükûnî ile birlikte koşmalar yazmıştır.³⁰

15. Remzî Yunus Efendi: (1859-1926) Harput'un ileri gelenlerinden olan şâir, medrese tahsili görmüş; başkâtiplik, müftülük ve hâkimlik görevlerinde bulunmuştur.³¹

²⁷ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, (2002), *Son Asır Türk Şairleri- (Kemâlû's-Şuarâ)*, İbrahim Baştuğ (Haz.), C. IV, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: ss. 1858-1868.

²⁸ İnal, a.g.e., C. IV, ss. 1868-1869.

²⁹ İnal, a.g.e., C. IV, ss. 1871-1872.

³⁰ Sadeddin Nüzhet Ergün, (1955), *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi On Yedinci Asırdan Beri Bektaşî- Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri*, Maarif Kitaphanesi, İstanbul: ss. 175-176.

³¹ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. VII, s. 310.



BİRİNCİ BÖLÜM

REMZİ'NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERİ

1.1. HAYATI

1.1.1. Adı ve Mahlası

Âşık Çelebi, Kınalızâde Hasan Çelebi, İsmail Belig, Şemseddin Sâmî, Mehmet Nâil Tuman, Mehmed Süreyya ve Haluk İpekten Remzî'nin isminin “Mustafa” olduğunu naklederken Gelibolulu Mustafa Âlî de ismini “Remzî Efendi” olarak kaydetmiştir.³²

Nev'î-zâde Atâî, *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmîletü'ş-Şakâik* isimli eserinin İlmî maddesinde İlmî'nin babası olan Remzî'nin asıl adının “Abdülhâdî” olduğunu, şiirde “Remzî” mahlasını kullandığını kaydetmektedir.³³ Osman Nuri Peremeci de bu bilgileri aynen aktarmaktadır.³⁴ Sehî Bey, tezkîresinde Mevlânâ Remzî başlığı altında verilen şâirin adının “Muslihiddin” olduğunu belirtir.³⁵

Yukarıda belirtilen kaynaklarda (Nev'î-zâde Atâî, Sehî Bey ve Gelibolulu Âlî hariç) da belirtildiği üzere çalışma konumuz olan Remzî mahlaslı şâirin asıl adının “Mustafa” olduğu söylenebilir.

Remz kelimesi; işaret, gizli ve kapalı bir sûrette söyleme anlamına gelmektedir.³⁶ İşaret, işaretle anlatma, gizli, kapalı ve imâlî bir şekilde söyleme anlamına gelen remz (رمز) kelimesine nispet yâsının eklenmesiyle şâirimizin mahlası olan Remzî kelimesi elde edilmiştir.

³² Âşık Çelebi, (2010), *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ: İnceleme - Metin*, Filiz Kılıç (Haz.), C. III, İstanbul Araştırma Enstitüsü, İstanbul: s. 1381.; Kınalızâde Hasan Çelebi, (1989), *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, İbrahim Kutluk (Haz.), C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: s. 415.; Kadir Atlansoy, (1998), *Bursa Şairleri - Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri*, Asa Kitabevi, Bursa: s. 296.; Şemseddin Sâmî, (1891), *Kâmûsu'l-A'lâm*, C. III, Mihran Matbaası, İstanbul, s. 2299.; Kaya, a.g.t., s. 194.; Süreyya, a.g.e., C. IV, s. 1375.; Mustafa İsen, (1994), *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, AKM Yayını, Ankara: s. 221.; Haluk İpekten vd., (1998), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: s. 378.

³³ Nev'î-zâde Atâî, (H.1268), *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmîletü'ş-Şakâik*, Matbaa-ı Âmire, İstanbul: C. II, s. 414.

³⁴ Osman Nuri Peremeci, (1940), *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul: s. 233.

³⁵ Edirneli Sehî, (H.1325), *Tezkire-i Sehî*, Matbaa-ı Âmidî, İstanbul: s. 124. Ancak, *Tezkire*'de Remzî'nin 8. tabakada yani şiire yeni başlayanlar kısmında verilmesi ve tezkirenin sunulduğu tarih göz önüne getirildiğinde o tarihlerde Remzî'nin ellili yaşlarda olduğu tahmin edilebilmektedir. Ayrıca verilen mısra örneklerinin, inceleme yaptığımız *Remzî Dîvânı*'nda yer almaması, Remzî mahlaslı Muslihiddin adlı bu şâirin, çalışma konumuz olan Mustafa Çelebi ile aynı mahlası kullanan farklı bir şâir olma olasılığını akla getirmektedir. Bu nedenle bu bilgilere ihtiyatlı yaklaşmayı uygun gördük.

³⁶ Ferit Devellioğlu, (2007), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara: s. 885.

Şâirin mahlasını vezin gereği “Remz” ve “Remzî” olarak kullandığı görülmektedir. Şâirin bu mahlası seçmesiyle ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanamamakla birlikte onun şu beytinin bu mahlası seçmesi konusunda bize fikir verebileceği söylenebilir:

Hic olur mı kim dehānuñ sırrı ağızından çıka
Rind olam ‘arîf geçem **Remzî** ola nāmum benüm

G.128/7

1.1.2. Doğum Yeri, Doğum Tarihi ve Memleketi

Remzî'nin doğum yeri hakkında Âşık Çelebi ve Edirneli Sehî “... *mevlidi Bursa'dur.*”³⁷ ifadesini kullanarak Remzî'nin Bursa'da doğduğunu açıkça ifade etmişlerdir.

Şâirle ilgili bilgi veren diğer kaynaklarda, şâirin doğum yeri söylenmeden *Burusalı*, *Bursalı* gibi genel ifadeler yer almaktadır.³⁸ Şâirin eserinde, memleketi olan Bursa'nın adı yalnızca bir beyitte geçmektedir:

Yaşılmış âteş-i zulm-i felekden Bursadur gönlüm
Yaşılmış mihri Gürciden diyâr-ı Naḥcivānıdur

K.5/28

Şâirin doğum tarihi konusunda kaynaklarda net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Âşık Çelebi, Remzî'nin ölüm tarihini verdikten sonra “... *fevt olup semend-i ‘ömri meydân-ı hudûd-ı seb‘îne irgürmişdür.*”³⁹ ifadelerini kullanarak şâirin doğum tarihini yaklaşık olarak bildirir. Bu bilgiler ışığında şâirin doğum tarihinin yaklaşık H. 884/ M. 1479-1480 olduğu söylenebilir.

³⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1381.; Edirneli Sehî, a.g.e., s. 124.

³⁸ Riyâzî, *Riyâzuş-Şuarâ*, Milli Kütüphane, 06 Hk 1275, vrk. 55b.; Sâmi, a.g.e., C. III, s. 2299.; İsen, a.g.e., s. 221.; Kaya, a.g.t., s. 194.

³⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

1.1.3. Ailesi

Remzî'nin babasının ticaretle uğraşan zengin ve saygıdeğer bir tüccar olduğu Âşık Çelebi'de şu şekilde belirtilir:

“... *Erbâb-ı şervet ü yesâr ve kibâr-ı tüccârdan bir hâce-i büzürgvârûn oğlıdur...*”⁴⁰

Kınalızâde Hasan Çelebi de bu hususta, “... *ashâb-ı servet ü yesâr ve kibâr-ı tüccâr-ı nâmdârdan bir hâce-i büzürgvârûn oğlıdur.*”⁴¹ ifadesini kullanır. Diğer kaynaklarda da şâirin babası hakkındaki bilgiler benzer şekilde tekrarlanmıştır.⁴²

Kınalızâde, İlmî maddesinde; “... *merhûm Müeyyedzâde Hacı Efendi'nün hâherzâdesi babaları harf-i râda tercemeleri îrâd olunan Kâdî Remzî Çelebidür.*”⁴³ ifadesini kullanmıştır. Bu bilgilere dayanarak Remzî'nin annesi, dönemin velîlerinden Müeyyedzâde Hacı Efendi'nin kız kardeşidir diyebiliriz.

Kınalızâde'de verilen bilgiler ışığında; Remzî'nin, kendisi gibi şâir ve kadı olan “İlmî” mahlaslı, asıl adı Mehmed olan ve halk arasında “Remzîzâde” ismiyle tanınan bir oğlunun olduğu da anlaşılmaktadır.⁴⁴

Nev'î-zâde Atâî, Remzî'nin oğlu İlmî hakkında; “... *Mevlânâ Remzînüñ ferzend-i dilbendi Remzîzâde 'İlmî Efendidür.*”⁴⁵ ifadelerine yer verir.

Âşık Çelebi de İlmî için “... *Remzî Çelebi-i merhûmuñ oğlı Mehemmed Çelebidür.*”⁴⁶ şeklinde bilgi verir.

Remzî Mustafa Çelebi'nin evliliği hakkında kaynaklarda bilgi bulunmama ile birlikte Evliya Çelebi *Seyahatname*'sinde “El-Mevlâ Mehemmed Remzîzâde İlmî” başlığında “... *Meşâyih-i 'izâmdan Müeyyedzâde Hacı Efendi duhter-i pâkîze-ahterinden vücûda gelmişdür...*”⁴⁷ ifadesini kullanmıştır.

⁴⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1381.

⁴¹ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.

⁴² Atlansoy, a.g.e., s. 296.; İsen, a.g.e., s. 221.

⁴³ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. II, s. 641.

⁴⁴ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. II, ss. 640-641.

⁴⁵ Nev'î-zâde Atâî, a.g.e., C. II, s. 414.

⁴⁶ Âşık Çelebi, a.g.e. C. II, s. 1095.

⁴⁷ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmet Zillî, (2011), *Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi*, Robert Dankoff vd. (Haz.), C. I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: s. 179.

Bu bilgiden yola çıkarak Remzî'nin, Müeyyedzâde Hacı Efendi'nin kızı ile evlendiği ve İlmî mahlaslı şâirin bu evlilikten dünyaya geldiği söylenebilir.

Kaynaklarda, Remzî'nin Edirne Kadısı Tayyib Efendi ve kızı tarafından torunları hakkında da şu bilgiler verilir:

Ahdî, tezkiresinde Ehlî hakkında; "... *İstanbulîdür. Zamân ile Galata kâdîsı olan Remzî Çelebi'nün kızı oğludur.*"⁴⁸ şeklinde kayıt düşmüştür.

Âşık Çelebi ise; "... *kendü nebîre-i Kâzî Remzîdür ve hâher-zâde-i Monlâ 'İlmîdür.*"⁴⁹ ifadesini kullanmıştır. Âşık Çelebi'nin bu ifadelerinden, ismi Mehmed olan Ehlî mahlaslı şâirin, Remzî Çelebi'nin, kızı tarafından torunu ve İlmî mahlaslı şâirin de yeğeni olduğu anlaşılır.

Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi* isimli eserinde Ehlî'nin asıl adının Hekimzâde Mehmet Efendi olduğunu söyleyerek Enderûnî Abdurrahim Efendi'nin biraderi olduğunu ifade etmektedir.⁵⁰

Ayrıca Nev'î-zâde Atâî *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmîletü'ş-Şakâik* isimli eserinde, Ehlî'nin kardeşi olan Tayyibzâde 'Abdurrâhim Efendi hakkında bilgi vermektedir.⁵¹

Bu bilgiler doğrultusunda; *Şakâik*'in "El-Mevlâ 'Abdurrahim" maddesine bakıldığında, Tayyibzâde Abdurrahim'in, Ehlî ve Şeyhî Çelebi'nin kardeşi olduğu bilgisine ulaşmaktayız.⁵²

Kınalızâde, Şeyhî Çelebi hakkında: "... *Nâmı Mehmeddür. Tayyibzâde dimekle müte'ârifdür. Ehlî'nün birâder-i kihteridür.*"⁵³ ifadesini kullanırken, şâirin, fesâhat ve belâgat sahibi olduğunu; güzel, ahenkli ve güneş gibi aydınlık şiirler yazdığını dile getirmektedir.

⁴⁸ Bağdatlı Ahdî, (2005), *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*, Solmaz Süleyman (Haz.), AKM, Ankara: s. 216.

⁴⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. I, s. 403.

⁵⁰ Peremeci, a.g.e., s. 232.

⁵¹ Nev'î-zâde Atâî, a.g.e., C. II, ss. 445-446.

⁵² Nev'î-zâde Atâî, a.g.e., C. II, s. 404.

⁵³ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 533.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'âm*'da, Şeyhî Çelebi'nin Kınalızâde Hasan Çelebi'nin çağdaşı olduğunu ve Taşköprülüzâde'nin *Şakâik-i Nu'maniyye*'sine zeyl yazdığını belirtmiştir.⁵⁴

Dolayısıyla, yukarıda belirttiğimiz gibi Remzî Mustafa Çelebi'nin, kızı tarafından torunları Tayyibzâde Abdurrahim Efendi, Ehlî ve Şeyhî Çelebi'dir.

1.1.4. Eğitim Hayatı ve Hocası

Şâirin eğitim hayatı, şâir hakkında değerlendirme yapılırken üzerinde durulması gereken önemli hususların başında gelmektedir. Çünkü bir dîvân şâirinin, dîvân edebiyatı kaynaklarından tam manasıyla faydalanabilmesi için hiç şüphesiz ilim sahibi olması ve bu yolda çaba göstermesi gerekmektedir. Remzî'nin de böyle bir düşünceye sahip olduğunu, ilim yolunda kararlılıkla ilerlediğini ve başarıyı yakaladığını görmekteyiz.

Kaynaklar, Remzî'nin küçük yaşlarda ilim tahsiline başladığından genel ifadelerle bahseder. Bu hususta Âşık Çelebi, Remzî Mustafa Çelebi'nin daha çocukluk döneminde iken ilim edinme yoluna girdiğini, bilgi yolunda ilerleyerek kendini geliştirdiğini belâgat ve berâat ilminde kıymetli bir hoca olduğunu şu şekilde belirtir:

“... *Sinn-i temyîze bâliğ olaldan taşşîl-i 'ulûma sâlik oldı. Âhîr kendü dağı bizâ'at-ı şan'ât-ı 'ilm ü ma'rifetde husûsan ser-mâye-i belâgat u berâ'atda bir hâce-i girân-mâye olup...*”⁵⁵

Bu bilgiler, benzer ifadelerle diğer kaynaklarda da tekrarlanmaktadır.⁵⁶ Kınalızâde, Remzî Mustafa Çelebi'nin ilim yolunda kıymetli bir âlim olduğunu ve bu yolda ilerlerken Seyyid 'Alîzâde'den ders aldığını, medrese tahsilini bitirerek ondan mülâzım⁵⁷ olduğunu şu ifadelerle belirtir:

⁵⁴ Sâmî, a.g.e., C. IV, s. 2894.

⁵⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1381.

⁵⁶ Edirneli Sehî, a.g.e., s. 124.; Sâmî, a.g.e., C. III, s. 2299.; İsen, a.g.e., s. 221.; Kaya, a.g.t., s. 194.

⁵⁷ “Medrese tahsilini bitirip icazet alanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Mülazimlerin adları Ruznamçe-i dîvan-ı hümayun'a kaydolunurdu. Yedi seneden ibaret olan mülazimlik müddetini dolduranlar 'rüus' imtihanına girerler, muvaffak olanlar “ibtida-i hariç rüusu” ile müderris tayin edilirdi. İmtihanda muvaffak olamayanlar ve imtihanda muvaffak olanlardan isteyenler kaza mesleğine geçip kadı olurlardı.” Mehmet Zeki Pakalın, (1946), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: s. 612.

“... *Semt-i tahsîl-i ‘ulûma sâlik ve bâzâr-ı ‘ilm ü ma‘rifetde bizâ‘at-ı berâ‘at ve ser-mâye-i belâgat ve cevâhir-i zevâhir-i ma‘ârif ü nûkûd ve ecnâs-ı letâ‘ife mâlik olup şârih-i Şer‘atü’l-islâm olan merhûm Seyyid ‘Alîzâdeden mülâzım oldukdan sonra...*”⁵⁸

Remzî Mustafa Çelebi’nin hocası Yakub Efendi, ilim âleminde “Seyyid Alîzâde” olarak tanınmaktadır. Âlimler arasında meşhur bir eser olan *Şir‘atü’l-İslâm*’ın şârihidir. *Gülistân*’ı da Arapça şerh etmiştir. İmam Yafî’nin *Mir‘atü’l-Cinân* ve *İbretü’l-Yakazân* isimindeki büyük tarihini de kısaltmıştır. Hac vazifesini yerine getirdikten sonra dönüş yolunda 951/1524 yılında vefat etmiştir. Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi*’nde Seyyid Alîzâde’nin mezarının Mihaliç’te bulunduğunu söylerken, İzzîzâde ise, Bursa’da Emir Sultan Camii hazîresinde medfûn olduğunu dile getirmektedir.⁵⁹

1.1.5. Mesleği ve Bulunduğu Yerler

Mustafa Remzî Çelebi, hocasından icâzet aldıktan sonra farklı bölgelerde görev almıştır. Bu görevleri arasında ilk sırayı müderrislik mesleğinin almış olduğu görülmektedir. Onun müderrislik yaptığına ilişkin bilgiye, Âşık Çelebi’nin *Meşâ‘irü’ş-Şu‘arâ*’sındaki şu ifadelerden ulaşmaktayız:

“*Şârih-i şer‘e Mevlânâ Seydî ‘Alî-zâdenüñ tercih u tafzîli ile vech-i imzâsıyla merdüm içinde mülâzemeti mu‘ayyen oldukdan soñra ba‘zı medârisde müderris olup...*”⁶⁰

Diğer kaynaklarda, müderrislik yaptığıyla ve ne kadar süre ile nerelerde bulunduğuyla ilgili herhangi bir kayıt mevcut değildir. Ancak kadılık görevinde bulunduğu konusunda tüm kaynaklar hemfikirdir.⁶¹

Âşık Çelebi, Remzî’nin kadılık görevi yaptığı hususunu “... *ba‘zı medârisde müderris olup âhir sevk-i kazâ ile kâzî oldukdan soñra...*”⁶² diye ifade ederken, Kınalızâde bu hususta “... *sonra mansıb-ı kazâyâ râzî olup Galata ve sâ‘ir-i mu‘zamât-ı kasabâta kâzî olmuş idi.*”⁶³ kaydını düşmüştür.

⁵⁸ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.

⁵⁹ Bursalı Mehmed Tahir, (H.1333), *Osmanlı Müellifleri*, C. II, Matba-i Amire, İstanbul: s. 54.

⁶⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁶¹ Kâtip Çelebi, (1971), *Keşf-el-Zunûn*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: s. 790.; Edirneli Sehî, a.g.e., s. 124.; Sâmi, a.g.e., C. III, s. 2299.; İsen, a.g.e., s. 221.; Kaya, a.g.t., s. 194.

⁶² Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁶³ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.

Osmanlı ilmiye teşkilatında kadılık ve müftülükle birlikte oluşan üç temel görevden biri olan müderrislik, medreselerde çeşitli dersler veren hocaları nitelemek üzere kullanılmıştır.⁶⁴ Müderrisliğin, şâirlerin meslek ve görevleri arasında olup kâtiplik ve kadılıktan sonra geldiğini, bu görevde bulunan bazı kişilerin ise daha sonra kadılığa ve daha yüksek mevkilere de atanmış olabileceğini unutmamak gerekir.⁶⁵ Nitekim Mustafa Remzî Çelebi de bu hususa örnek teşkil edecek bir şâirimizdir.

Âşık Çelebi'nin verdiği bilgiler ışığında, yukarıda da bahsettiğimiz gibi Remzî'nin bir müddet müderrislik yaptığı, daha sonra kadılık mesleğine geçtiğini öğrenmekteyiz.⁶⁶

Osmanlıda kadı, İslam devletleri içinde özgün bir yeri olan adliye ve mülkiye görevlisidir ve ilmiye sınıfına mensuptur. Osmanlı kadıları geniş yetkilere sahiptir. Tahsil ve meslek hususunda ise, gelişmiş kurallar bütününe tâbidir. Kadılar; mülkî, beledî, malî, askerî ve adlî görevleri itibariyle ülkenin genel durumunu en iyi bilen kişilerdi. Ne yazık ki Osmanlı kadılarından günümüze kalan, onların görev yaptıkları yerlere dair şahsi hatıra, gözlem gibi malzemeler yok denecek kadar azdır.⁶⁷ Fakat kadılık görevinde bulunan şâirlerin eserlerinden; onların hayatları, görev yaptıkları yerler ve buna benzer durumlar hakkında bilgiler elde edebileceğimiz de göz ardı edilmemelidir.

Mustafa Remzî Çelebi'nin kaynaklarda geçen görev yerlerinin kısaca isimleri verilmiş, ayrıntıya girilmemiştir. Âşık Çelebi bu hususta "... *Gelibolu ve Ğalaða ve sâ'ir mu'azzamât-ı kaşabâta kâzî olduğdan soñra...*"⁶⁸ ifadesini kullanırken Sehî Bey, "*Gelibolu kâzîsi olmuş...*"⁶⁹ ifadesini kullanmıştır. Diğer kaynaklar da ise, Remzî'nin görev yerleri arasında Gelibolu'dan bahsedilmemekle beraber Galata, Mardin ve bazı büyük şehirlerde görev yaptığı ifade edilmektedir.⁷⁰

⁶⁴Mehmet İpşirli, (2006), "Osmanlılarda Müderris", *TDVİA*, C. XXXI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: ss. 468-470.

⁶⁵Tolasa, a.g.e., ss. 102-105.

⁶⁶Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁶⁷İlber Ortaylı, (2001), "Osmanlı Devlet'inde Kadı", *TDVİA*, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: ss. 69-73.

⁶⁸Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁶⁹Edirneli Sehî, a.g.e., s. 124.

⁷⁰Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.; Sâmi, a.g.e., C. III, s. 2299.; İsen, a.g.e., s. 221.; Kaya, a.g.t., s. 194.

1.1.6. Son Yılları, Vefatı ve Kabri

Remzî'nin doğum tarihi açık olarak kaynaklarda belirtilmediğinden tam olarak kaç yıl yaşadığını söyleyememekteyiz. Ancak Âşık Çelebi'nin "... *fêvt olup semend-i 'ömri meydân-ı hudûd-ı seb'îne ırgürmişdür.*"⁷¹ ifadesine dayanarak şâirimizin yetmişli yaşlarında vefat ettiğini söyleyebiliriz.

Kaynaklarda, Remzî'nin, son görev yeri olan Mardin Kadılığı esnasında H.954/ M.1547-1548'de Sivas'ta vefat ettiği söylenmektedir.⁷² Bu bilgilerden farklı olarak Nejat Göyünç'ün, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı* isimli eserinde, Remzî'nin 955 yılında Mardin'de kadılık yaptığını ifade eden belge, şâirin vefatının H. 956 yılında olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir.⁷³ Kâtip Çelebi ve Riyâzî de bu bilgiyi destekler nitelikte Remzî'nin ölüm yılını H. 956/ M. 1549-1550 olarak belirtmiştir.⁷⁴

Mehmed Süreyya ve Mehmet Nâil Tuman ise şâirin ölüm yılını H. 954 veya H. 956 olarak belirtmiş; ayrıca Mehmet Nâil Tuman, şâirin kabrinin de Sivas'ta olduğunu ifade etmiştir.⁷⁵

1.1.7. Kişilik Özellikleri

Remzî'nin fiziksel ve ruhsal özellikleriyle ilgili en geniş bilgiyi Âşık Çelebi kayıt etmiştir. Âşık Çelebi, tezkiresinde Remzî'nin temiz, gösterişsiz, zayıf ve ince biri olduğunu; mizaç olarak ise kibar konuşan, samimi, kin tutmayan, derviş meşrebli, muradına erememiş bir âşık olarak dertli tabiatlı bir kimse olduğunu şu şekilde aktarır:

"... *za'îf ü naḥîf zârîf ü nazîf bî-tekellûf ü bî-dil ve bî-gıış u bî-ğill dervîş-reviş ve derd-mend-şîve vü nâ-mûrâd-meniş kimesne idi...*"⁷⁶

Âşık Çelebi, Mustafa Remzî Çelebi'nin mizâcını daha iyi anlatmak için;

⁷¹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁷² Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.; Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.; Atlansoy, a.g.e., s. 296.; Şemseddin Sâmi, a.g.e., C.3., s. 2299.

⁷³ Nejat Göyünç, (1969), *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul: s. 48.

⁷⁴ Kâtip Çelebi, a.g.e., C. I, s. 790.; Riyâzî, *Riyâzuş-Şuarâ*, Milli Kütüphane, 06 Hk 1275, vr. 55b.

⁷⁵ Süreyya, a.g.e., C. IV, s. 1375.; Kaya, a.g.t., s. 194.

⁷⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

“Ma‘lûm degüldür ki kimesne dilinden âzürde belki gül bile elinden pejmürde olmuş ola yâ pâyından mûr rencîde yâ sâye-i gam-fersâniden meges remîde olmuş ola...”⁷⁷

ifadelerini kullanarak Remzî'nin hayatı boyunca kimseyi incitmeyecek kadar naif bir karaktere sahip olduğunu dile getirir.

1.2. EDEBİ ŞAHSİYETİ

1.2.1. Dil ve Üslûp Özellikleri

1.2.1.1. Dil Özellikleri

Dîvân şiiri, ilk dönemlerde dil bakımından sade bir yapıya sahipken zamanla Arapça ve Farsça'nın etkisiyle ağır bir yapıya bürünmüştür. Böylelikle XVI. yüzyılda Osmanlı Türkçesi klasik bir yapıya girmiş, Eski Anadolu Türkçesi unsurlarından ayrılarak birçok Türkçe kelime yerine Arapça ve Farsça'dan deyimler, kelimeler ve uzun terkipler kullanılmaya başlanmıştır; dolayısıyla Türkçe yeni bir biçime kavuşmuştur. Bu gelişmeler neticesinde bu yüzyılın dili önceki yüzyıllardan daha süslü ve ağıdalı bir şekil almıştır. Bu süreç içerisinde ortaya çıkan Osmanlıca dilinde Arapça ve Farsça kelimelerin yoğun olmasına karşın Türkçe cümle yapısı kendini belli etmeye başlamıştır. Böylece kelimeleri yabancı fakat söylenişi Türkçe olan yerli bir şiir dili ortaya çıkmıştır.⁷⁸

Remzî'nin dili döneminin dil estetiğine göre ne sadedir ne de çok fazla ağır ve ağıdalıdır. Yalnız eserin dîbâce kısmı ağır bir dille yazılmıştır. Bu kısımda fazlasıyla Arapça ve Farsça kelimeler, terkipler kullanılmış, sık sık *Kur'ân-ı Kerîm*'den âyetlere ve hadîs-i şeriflere yer verilmiştir. Ayrıca dîbâce bölümünden sonra bir Arapça bir de Farsça kasîde yer almaktadır.

Remzî üç dilin de inceliklerine vâkıf olmuş; Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden kafiye ve redifleri zorluk çekmeden şiirlerinde kullanmıştır. Şâir, âyetlerin ve hadîslerin haricinde Arapça atasözleri ve kalıplaşmış cümleleri de ustalıkla

⁷⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁷⁸ Haluk İpekten-Mustafa İsen, (1992), “XVI. yüzyıl Divan Edebiyatı”, *Türk Dünyası El Kitabı*, C. III, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara: s. 144.

kullanmıştır. Ayrıca Remzî, Türk dilini en iyi yansıtan atasözleri ve deyimlerin yanı sıra arkaik kelimelere de eserinde yer vermiştir. *Dîvân*'da bulunan bazı arkaik kelimeler şunlardır: *şimden gerü, al, öykünmek, bekidmek, çikzinmek, iltmek, kanda, içre, göyünmek, olavuz, desevüz, kendözümüz, oñarıcı, özinsüz, onmazlık, öpül-kuçul, sımak, ivip, kalısar, korh* vb.

Remzî Dîvânı'nda, müstensih hatalarından hareke yanlışlıkları ve uyumsuzluklarının meydana getirdiği tutarsızlıktan dolayı eserde düzenli bir imla yapısı yoktur. Bunun yanında, şairin dil özellikleri çerçevesinde değerlendirebileceğimiz bazı durumlar aşağıda verilmiştir:

Şâir, *Dîvân*'da kimi sözcüklerde “k-h” ve “t-d” gibi harf değişimlerini birlikte kullanmıştır:

Gel beni öldürme *yoḥsa* başım açup Ḥazrete
Eylerin senden şikâyet rûz-ı maḥşer bilmiş ol

G.117/2

Dostum cevır-ile öldürmeye ‘uṣṣâkı iḡen
Yoḥsa ölsün mi nic’etsün seni cân-ile seven

G.158/2

Aḡlayup Ferhâd-vâr ol la‘l-i Şîrîn yâdına
Tag u taş kanlu yaşımdan lâlezâr olmaḡ gerek

G.112/4

Taglansa tañ mı âteş-i ruḥsâruñ ile dil
Kim yüreginde *daḡı* var anuñ ki bâḡı var

G.49/3

Eserde zaman zaman kelime sonlarında bulunan “k” harfinin “ğ”ye dönüştüğü durumlar görülmektedir:

Bâlîn-i zer-nigâra baş egmez bu bendeler
Taş yaşdanup ḡapuñda ki *toḡraḡ* döşendiler

G.43/5

Gül ile lâledür şanma yüzün ider gülistânı
Kara *toḡraḡ* iken cûş itdi yiriñ ḡaynadı ḡanı

M.2/7

La' lüñi göstere mi baña bu çeşmim ter hîc
İde mi kimseye *adamlıg* o bed-gevher hîc

G.24/1

Eski Anadolu Türkçesi özelliği gösteren “kanı, kanda” gibi kelimeler de eserde yer almaktadır:

Her kime kim yāra ursañ tîg-ı ğamla yāreler
Hey birāder şimdi kanı yār-ı hem-dem *kanı* dost

G.20/5

Baht-ı bî-dādımdan Allāh ağlaram her *kanda* kim
Bir sa' ādet ehlinüñ yanında maḥbūbın görem

G.139/3

Yılan kelimesi, Eski Anadolu Türkçesindeki kullanımı olan “ılan” şeklinde de kullanılmıştır:

Ol pādişāha oldı deyu sîm ü zer kemer
Gencîneler ḥasedden *ılanlar* kuşandılar

G.43/3

Devr-i zülf-i yārda ḥaṭ gören irer devlete
Kim *yılan* ayağı görse kişi **Remzî** bay olur

G.61/6

İstek kipinin I. çoğul eki olan “-vuz” eki kullanılmıştır:

Hele şimdi çekelüm derd-i belāñı güzelüm
Āhirü'l-emr ölürüz mi nice *olavuz* görelüm

G.130/1

Öldürür ger bırağır buse vir öldük *desevüz*
İki olmaz hele yanında anuñ bir sözümüz

G.72/6

I. tekil şahıs eki olarak hem “-m” hem de “-n” harfleri birlikte verilmiştir:

Süreyiñ bārī yüzüm gözüm ayağūñ tozuna
Çünkü pā-būs-ı şerîfine şehā irmez elüm

G.130/2

Mihrim benüm ey meh-rū gün gibi hüveydādur
Şehriñde degül ancak ben şöhre-i āfākam

G.134/2

“-cileyin” benzetme ekinin kullanımı görülmektedir:

Gördiler yok helāki *bencileyin*
Vaḥdehu lā-şerīkeleh didiler

G.60/4

XVI. yüzyılda kullanımı kesinlik kazanamamış “é (i/e)” sesi kullanımına örnekler bulunmaktadır:

Eylesem kendüm şarāb-ı la‘ l-i nābından su ‘āl
Virmez āh ol cān ṭabībi bir ağız şāfi cevāb

G.13/6

Ṭatlu ṭatlu *yir* vişālūñ balın illerūñ neçün
Acı acı nūş idem zehr-i belāñı dōstum

G.146/3

Ġamdan öldüm ben kıluna yok mı iḥsānuñ *didüm*
Döndi ol ‘ ĩsī -nefes *didi* ölür misin ne var

G.34/5

Tā kıyāmet kāmēt-i sırruñ hevā-dārı olup
Yil gibi *yilem* yoluñda bu hevādan geçmem

G.131/3

Eserde “gibi ve bigi” edatlarının her ikisinin kullanıldığı da görülmüştür:

Muttaşıl ‘ ālemde yanımdan müfāriḳ görmedüm
Yok ḫilāfım ğam *bigi* yār-ı muvāfiḳ görmedüm

G.137/1

Bu bāḳī ‘ ömri **Remz**inūñ senūñle olsun āḫir gel
Denī dünyā *bigi* olma iñende bī-vefā ‘ ömrüm

G.144/7

Dîvân’da “özge, kendü, öz” gibi dönüşlülük zamirleri kullanılmıştır:

Bezm-i devrānı ser-ā-ser ey güneş seyr eyledüm
Benden *özge* bu felek cāmında bir avāre yok

G.95/4

Uğraduk ‘ aşka dil ü dideye uyduk hayfa
Kendümüz yakduk oda göre düşüp kendözümüz

G.72/5

1.2.1.2. Üslûp Özellikleri

XVI. yüzyılda önemli kültür merkezlerinden biri olan Bursa⁷⁹’da dünyaya gelen Remzî, burada edindiği dil ve kültür birikimiyle medrese tahsilini tamamlamasını takip eden süre zarfında olgunlaştırdığı dil ve üslûbuyla kendine has bir çizgi oluşturmuştur. Manzûmelerini de bu üslûp çizgisi doğrultusunda vücûda getirmiştir.

Şâirin üslûbunun; yaşadığı döneme, bulunduğu çevreye göre şekillendiği bilinen bir husustur. Şâir, yetişme tarzı ile düşünce ve hayâl dünyasını kendine has kelimelerle, tabirlerle ifade ederek üslûbunu oluşturur. İşte bu üslûbu oluşturan unsurların başında gelen dîvân edebiyatı geleneği, Remzî’nin şiirlerinde önemli bir yer tutmuştur. Klasik edebiyatta sıkça yer alan Leylâ ile Mecnûn, Ferhâd ile Şîrîn gibi önemli halk hikâyelerinin kahramanları, diğer önemli şahıslar, mekânlar, dönemin sosyal hayatıyla ilgili gelenek-görenek, giyim-kuşam, yeme-içme, eğlence hayatı, sanat gibi pek çok unsur da şâirin üslûbunun şekillenmesinde rol oynamıştır.

Remzî, mutasavvıf bir şâir olmamakla beraber şiirlerinde din ve tasavvufla ilgili remizlere de yer vermiştir. Şâir, duygu ve düşüncelerini ifade ederken âyetlerden, hadîslerden ve peygamber kıssalarından telmih ve iktibas yoluyla istifade etmiştir. Şiirlerinde genel olarak sade sayılabilecek bir dil ile âşıkâne tarzda bir üslûbun hâkim olduğu görülmektedir. Arapça, Farsça ve Türkçenin kurallarına göre tamlamalar kullanarak yer yer zincirleme tamlamalar yapmıştır. Şiirlerinde aruz hataları oldukça fazladır. Ayrıca Remzî’nin manzûmelerinde sosyal hayatla ilgili unsurlar, atasözleri, deyimler ve arkaik kelimeler yer almaktadır.

Remzî, aşağıdaki beyitte tarzını ve üslûbunu herkesin beğeneceğini ifade etmektedir:

Murâdı **Remzî**nün vaşf-ı cemâl-i pür-kemâliñdür
Bu tarzı kim kabûl itmez ya bu üslûbı kim sevmez

G.74/7

⁷⁹ Rukiye Aslan, (2006), “16. Yüzyıl Ortalarında Bursa (A-84 ve A-202 Numaralı Bursa Şer’iyye Sicillerine Göre)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara: s. 13.

Remzî’de üslûp özelliği olarak ele alabileceğimiz mürâca’ya olarak bilinen karşılıklı konuşma biçimine örnek beyitler de bulunmaktadır. Remzî bu üslûbu herhangi bir gazelin tamamında kullanmasa da kimi beyitlerde bunu uyguladığı görülür:

Ġamdan öldüm ben kuluna yok mı ihsānuñ *didüm*
Döndi ol ‘îsî-nefes *didî* ölür misin ne var

G.34/5

Didüm ey bî-vefâ cāna nice cevır ü cefādur bu
Didî ‘aşk ehline andan cefā mıdur vefādır bu

G.173/1

Sā‘id-i sîmînuñ ey meh-pāre cānımdur *didüm*
Didî nāz idüp belî destümdedür cānuñ senüñ

G. 101/7

Şâirin “ey” manasındaki nidâsını “ay” olarak kullandığı da diğer bir önemli husustur.

Gerden-i hürşide *ay* şevküñ idüp niķāb
Mihir-i hüsünüdür meh-i gerdün gerdān eyleyen

G.168/2

Eşk-i çeşmidür nücüm iki gözidür mihr ü māh
Ay kamer zārum işidüp āsumān ağlar baña

G.7/4

Şâir, şiirlerinde pekiştirmeler de kullanmıştır:

Remzî hevā-yı gülşen idüp n’eylesün k’anuñ
Çepçevresinde toptolu gül gibi dağı var

G.49/6

Şâirin soyut kavramları somutlaştırarak kullanmasına sıkça rastlanmaktadır. Örneğin aşağıdaki ilk beyitte gam kelimesi somut olan askere benzetilmiş, diğer beyitteki gam kelimesi ise kılıca benzetilerek somut bir hal almıştır:

Hāzır ol kaçmak da erlikdür ey cān-ı ‘azîz
Leşker-i gam tutdı dil milkin ser-ā-ser bilmiş ol

G.117/3

Benüm begüm begüm *tîğ-i gamıñ* zaħm urmaya cāna
Yolunda öldüğüm hāşā ki ola bāküm helākımdan

G.157/4

1.2.1.2.1. Harfler ve Harf Oyunları

Remzî'nin üslûp özellikleri arasında harfler ve harf oyunları da yer almaktadır. Alfabedeki harfler, dîvân şâirlerinin niyetlerini dile getirme ve amaçlarını görünür kılma konusunda onlara yardımcı olan objelerdendir.⁸⁰ Dîvân edebiyatında çeşitli şekilde yer alan Arap alfabesi harflerinin ve eski eserlerin tam manasıyla anlaşılması için harflerle alâkalı çeşitli hususların bilinmesi ve onların ayrı bir şekilde incelenmesi de elzem bir haldir.⁸¹ *Dîvân*'daki harflerle şâir, âşıkla sevgilinin çeşitli özellikleri arasında sık sık benzerlik ilişkisi kurmuş ve çeşitli tasavvurlara yer vermiştir.

Bu hususta sevgilinin saçını cim (ج) 'e, boyu elif (ل) 'e, kaşını nun (ن) 'a benzetilir. Şâir, aşağıdaki beyitte harfleri sırasıyla açıkça vererek cân kelimesini ortaya çıkarmıştır:

Ol zülfî *cîm* u kıddi *elif* kaşını *nûn* eger
Görünmese cüdâ olur elbette *cân* baña

G.4/2

Bazen de elif (ل) kirpik olarak, he (ه) göz, med (م) de kaş olarak karşımıza çıkmaktadır:

Âh ezelden sernüviştimdür elifler kirpigüm
Hâ sevâdü'l- 'ayn olupdur meddedür kaşum benüm

G.141/2

Sevgilinin hicranıyla boyu lam harfine dönen âşık, elif boylu sevgiliye lam-elif olmayı teklif etmiş ve lâ (hayır) cevabını almıştır:

Қaddimi lâm itdi hecrânuñ ol elif kâmetlüye
Lâma vaşl olsa elif n'olaydı didüm lâ didi

G.211/3

1.2.1.2.2. İhâm-ı Tenâsüb Sanatına Düşkünlüğü

Remzî'nin dikkat çeken diğer bir üslûp özelliği ise ihâm-ı tenâsüb sanatına düşkünlüğüdür. Şâirin çoğu gazelinde bu sanata örnek bir kullanım görmek

⁸⁰ Dursun Ali Tökel, (2003), *Divan Şiirinde Harf Simgesiliği*, Hece Yayınları, Ankara: s.25.

⁸¹ Âmil Çelebioğlu, (1998), "Harflere Dair", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, İstanbul: s. 599.

mümkündür. Tenâsüb sanatının başlıca bir türü olan îhâm-ı tenâsüb, türlü anlamları olan bir kelimenin kasedilmemiş anlamıyla beyit içindeki diğer kelime arasında anlam ilgisi kurmakla oluşur.

Aşağıdaki beyitte şâir, çektiği dertlerden dolayı döktüğü gözyaşlarının coşkusunu Nil ve Fırat nehirleriyle aynı görür. Şâir, göz manasında da gelen “ayn” kelimesiyle “hûn ve hûnfeşân” kelimeleri arasında îhâm-ı tenâsüb yapmıştır:

Eşk-i çeşmim cûşda Nîl u Fırâtuñ ‘aymdur
Bir bakımda hûn-ı zaḥm-ı hûn-feşânımdur benüm

G.123/4

Şâir, aşağıdaki beyitte “yanmaz mısın” kelimesinin dert yanmak anlamıyla “hâl” kelimesi arasında îhâm-ı tenâsüb yapmıştır:

Yok mı pervâsı yanup yakıldığından **Remzîyâ**
Hâliñi ol şem‘ e ya bir dâneveş *yanmaz mısın*

G.164/7

Aşağıdaki beyitte şâir, “sürmek” kelimesini fiil olarak kullanmıştır. Kelimenin süs aracı olan sürme manasına da gelmesinden ötürü göz arasında ilişki kurulmuştur:

Ḥaş altun olurdı işim olaydı müyesser
Sürmek gözüm üzre ayagıñ tozu turābın

G.163/2

Şâir, aşağıdaki beyitte “sormak” fiilini “emmek” manasına da gelecek şekilde kullanarak dudakla ilişkilendirmiştir:

Geldi **Remzî** *şormağa* la‘ lüñden ağzın terini
Fikr-ile fetḥ olmadı hîc olmağa neylesün

G.167/5

Aşağıdaki beyitte şâir, kınamak, kötülemek anlamında kullandığı “ta‘n” kelimesini bağır kelimesiyle ilişkilendirerek bıçaklamak manasını da çağrıştıracak şekilde kullanım yapmıştır:

Hecr ilinden ney bigi dil nice nālān olmasun
Bezm-i ğamda deldi baġrın *ta'n*-ı a' dā neylesün

G.167/4

Şâir, ertesı gün manasında kullandığı “yârn” kelimesini sevgilisiyle de ilişkilendirmiştir:

Gelmedi ol meh bugün ferdāya şalmış va' de[yi]
Yarını yād itdi ħayfā kıldı ħasret yârına

G.184/6

Remzî, aşağıdaki beyitte doymak anlamında kullandığı “kanmaz mısın” kelimesini aldanmak manasıyla da ilişkilendirmiştir:

Mey yerine ey ħabîbüñ mest ü ħūnî ğamzesi
Kana kana nūş idersin kana mı *kanmaz mısın*

G.164/4

Şâir, aşağıdaki beyitte keyif veren bir bitki adı olarak kullandığı “gubâr” kelimesini ayrıca sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri için “hat” kelimesiyle ilişkilendirmiştir:

Ölsem muħabbet-i ħaṭ-ı sırıñla' âlemi
Ĥayrān iderdi bŷy-ı giyāh-ı *gubārımuñ*

G.102/3

Aşağıdaki beyitte de “dem” ve “kadeh” kelimeleri arasında îhâm-ı tenâsüb yapılmıştır:

Bu ne ħikmetdür ıraġ eyledi biñ derd-i ğamı
Üç kadeħ bir *dem* içinde dil-i ğam-nākimden

G.166/3

1.2.2. Kaynaklara Göre Edebî Kişiliğiyle İlgili Değerlendirmeler

Remzî hakkında geniş bilgi veren en eski kaynaklardan olan Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü'ş- Şu'arâ'* sında; Remzî'nin Arapça ilmiyle ilgilendiğini, Arapça kasîdeleri

okuyup inceleyerek onlara nazîreler yazacak kadar Arapçaya hâkim olduğunu şu ifadelerden öğreniyoruz:

“... *huşûşan fenn-i Arabiyyetde temâm mûmâreseti olup zemânı muţâla‘a-i kütübe maşrûfdur huşûşan kaşâ‘id-i Arabiyye tettebbu‘ idüp nazîre dimege meşgûl idi.*”⁸²

Daha sonra Âşık Çelebi, Remzî’nin talik hattını güzel yazdığını, gönül alan çekici gazeller yazdığını, gençliğinden beri nazma düşkün olduğunu ve şiir söylemekte olduğunu, ayrıca ömrünün sonuna dek nesirden uzak durduğunu, şiir okumada da hünerli olmadığını şu ifadeleriyle dile getirir:

“*Ta‘lîki hûb yazardı. Vâsıf-ı dil-berde didüğü gazelleri dağı maḥbûb yazardı... çün ‘unfuvân-ı şebâbdan ve ‘unvân-ı ‘ömr-i pür şitâbdan nazma mâ‘il ve şî‘re kâ‘il idi... âḥir-i ‘ömrlerine dek şî‘r ü inşâdan gürizleri ve inşâddan pür-hünerleri yoğ idi.*”⁸³

Kınalızâde Hasan Çelebi de Âşık Çelebi’nin ifadelerinin benzerlerini kullanarak Remzî’nin edebî kişiliği hakkında; Onun ilim tahsiliyle uğraştığını, marifet ilminde başarılı, belâgat sahibi olduğunu, Arapçaya iyi derecede hâkim fasih ve belîğ bir şâir olduğunu, gönül çekici kasîdeleri ve nazîrsiz şiirleriyle devrinin ehilleri arasında itibar görenlerden olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“*Merhûm-ı merkûmun ekser-i fezâ‘il ü ‘ulûmda müşâreketi ve fenn-i şerîf-i ‘Arabiyyetde tamâm mahâreti var idi. Evkât-ı ferhunde-sâ‘ati tahsîl-i ma‘ârifet masrûf ve nazm-ı kasâ‘id-i dil-peziir ve eş‘âr-ı bî-nazîre tâmm meş‘ûf olmagla zemânesinde eş‘ârı iştiḥâr ve miyân-ı sıgâr u kibârda i‘tibâr bulmuşdur. Eşcâr-ı eş‘âr-ı belâgat-meftûrından reşehât-ı nikât muraşşah u maktûr ve agsân u efnân-ı kelimâtından zemîn-i fesâhat ve gülistân-ı belâgata şükûfe-i nezâket-müdâm mensûr olan şâ‘ir-i ma‘rûf u meşhûrdur.*”⁸⁴

Sehî Bey, Remzî’nin edebî kişiliği hakkında şiir kurallarına vâkıf olduğunu bedî‘ ve beyan üslûbunu iyi bildiğini; Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazdığını ifade eder. Ayrıca belâgat ilminde usta olduğunu ve her çeşit nazm yazmaya kâbil bir şâir olduğunu şu ifadelerle dile getirir:

⁸² Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁸³ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁸⁴ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.

“Fâzıl u kâmil çok fenne kûşîş itmiş kavâ'id-i şî'ri hûb ve üslûbu bedî' ü beyânî merğûb ihâte itmiş 'Arabî vü Parsî vü Türkî eş'ârı var her nazma kâdir ve fenn-i ma'ânîde mâhir...”⁸⁵

Diğer yandan Remzî'nin şiirlerine örnek olmak üzere Âşık Çelebi, tezkiresinde on sekiz; Kınalızâde, tezkiresinde yedi beyit nakletmiştir. Beyânî, tezkiresinde şâirin edebî kişiliği hakkında “... kasâ'id-i dil-pezîri ve eş'âr-ı bî-nazir ile zemânında müselle-i erbâb-ı irfân olmuştur.” ifadelerini kullanarak şâirin dört beytini yazmıştır.⁸⁶

İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*'da bu hususta, “Mezbûruñ ekşer-i 'ulûmda müşâreketi ve fûnûn-ı 'Arabîyyede tamâm mahâreti olup evkât-ı ferhunde sâ'ati ma'ârifîe maşrûf ve nazm u kaşâ'id u eş'âr-ı bî-nâzîre meşgûl idi...”⁸⁷ ifadelerini kullanarak bir beyit örneği vermiştir.

Konuyla ilgili son dönemde yazılan kaynaklardan Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i Osmanî*'sinde, şâirin hayatı birkaç cümleyle anlatıldıktan sonra, şâirin edebî kişiliği hakkında: “Usta şâirdir.” denilmekle yetinilmiştir.⁸⁸ Mehmet Nâil Tuman ise *Tuhfe-i Nâilî*'de şâirin hayatını kısa bir şekilde anlatarak şâirliği hakkında bir değerlendirme yapmadan dört beytini vermiştir.⁸⁹

1.2.3. Şiiri Hakkındaki Düşünceleri

Remzî, şiirlerinin etkileyiciliğini, inceliğini ve dokunaklı oluşunu sûznâk, sûziş sıfatlarıyla ifade eder. Şâir, aşağıdaki beyitte sözlerinin, okuyanların içini yaktığını söyleyerek kendi dış görünüşünün de şiirleri kadar iç yakıcı ve üzüntü verici bir vaziyette olduğunu ifade eder:

Remzîyem görenüñ özi göyünür
Sözlerüm gibi sûznâk oldum

G.138/5

⁸⁵ Edirneli Sehî, a.g.e., s. 124.

⁸⁶ *Beyânî*, Tezkîterü's-şu'arâ, Aysun Sungurhan Eydurhan, (Haz.), s.72-73, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10733,metinpdf.pdf?0>, (21.08.2015).

⁸⁷ Atlansoy, a.g.e., ss. 296-297.

⁸⁸ Süreyya, a.g.e., C. IV, s. 1375.

⁸⁹ Kaya, a.g.t., ss. 194-195.

Remzî, şiiirlerinin ne kadar etkileyici olduğunu ifade ederken *Dîvân*'ındaki şiiirleri her okuyanın yanıp yakıldığını, bu yüzden dîvânın ateşlerde yanmasının gerektiğini söyler:

Sûzişinden her nefes yanar yakılır okuyan
Göreyin odlara yansın **Remzî** dîvânun senün

G.101/9

Şâir, ateş saçan kaleminin yazdığı varakların gönül yakıcı müsveddeler olduğunu ifade ederek şiiirlerinin yakıcılığını anımsatır:

Evrâk-ı **Remzî** süz-ı dil eyler müsevvedât
Gelsin beyâna hâme-i âteş-feşân-ile

G.179/6

Remzî, aşağıdaki beyitte *Dîvân*'ını güzel bir dilbere benzeterek onun sayfalarındaki yazıları sevgilinin ayva tüyelerine, noktaları da sevgilinin benine benzetmektedir:

Remzînün dîvânı bir hoş taze dil-berdür k'anun
Levh-i hüsninde huñuñı nokta huñuñı hâldur

G. 32/7

Remzî, kendi şiiirlerinin Peygamber Efendimiz'in şâiri olan Hassân'ın şiiirleri kadar güzel olduğu görüşündedir:

Remzî bilürüz vezn-i selîsde olupdur
Nazm-ı hüsnün midhâti Hâssâna berâber

G.37/7

Remzî, güzel bir biçimle yazdığı şiiirlerini okuyan herkesin şiiirlerini beğendiğini ve kendisini alkışladıklarını ifade eder:

Nazma bir vech-ile **Remzî** hüsn-i şüret virdi kim
Gören eş'ârın oğur tañsîn tañsîn üstine

G.187/5

Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilinin inciler saçan dudağını tarif ederken sözlerinin cevher saçtığını, şiiirlerinin ise dizili inci taneleri olduğu görüşündedir:

Remzî yârîñ vaşf-ı la' l-i dürr-feşânın eylerem
Nazmım gevher-bâr-ı şî' rim dürr-i meknündür benüm
G.127/5

Remzî, aşağıdaki beyitte, şiiirlerini, değerli taşlar giyinmiş dilbere benzeterek onların şiiirden anlamayan cahiller elinde kalmasından şikâyet etmektedir:

Nazm-ı **Remzî** bir muraşşa' -püş dil-berdür velî
Kurtarımaz yaqasın nâdân elinden el-ğiyâş
G.22/5

Şâir, beyitlerini sevgilinin güzel hayâli ile yazdığını, bu hayâlin eski gönül köşkünü taze bir binaya çevirdiğini söyler:

Hayâl-i hüsni-yâr-ile kılup ebyâtîñi ma' mür
Bu qaşr-ı köhnede **Remzî** el ur bir tâze bünyâda
G. 188/7

1.2.4. Etkilendiği Şâirler ve Diğer Şâirlerle İlişkisi

Remzî'nin, *Pervâne Bey Nazîre Mecmuası*'nda kırk üç adet, Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'inde ise otuz altı adet şiiiri bulunmaktadır. Remzî bu nazîre mecmualarındaki zemin şiiirleri bulunan şâirlerden etkilenecek onlara nazîreler yazmıştır.

Pervâne Bey Nazîre Mecmuası'nda Remzî'nin gazellerinin zeminini oluşturan şiiirler; Âhî, Ahmedî, Ahmed Paşa, Celîlî, Hafî, Harîmî (Sultan Korkud), Hayâlî (Abdülkerim-zâde), Kemâl-i Zerd, Muhibbî, Necâtî, Nizâmî, Revânî, Selîmî (Yavuz Sultan Selim), Şevkî, Şeyhî, Tâcîzâde Câfer Çelebi, Vafî, Visâlî, Zâtî gibi şâirlere aittir.

Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'inde Remzî'nin gazellerinin zeminini oluşturan şiiirler ise; 'Alî, Âhî, Ahmedî, Ahmed Paşa, Hafî, Hayâlî (Abdülkerim-zâde), Hâşimî-i 'Acem, Nesîmî, Nizâmî, Kemâl-i Zerd, Kemal Paşa-zâde, Necâtî, Nesîmî,

Nihâlî, Nizâmî, Revânî, Sa'dî, Safî, Şeyhî, Tâcîzâde Câfer Çelebi, Ulvî (Ahmed Paşa), Vasfî, Zâtî, Zülâlî gibi şâirlere aittir.

Remzî Çelebi'nin, kaynaklarda ulaşabildiğimiz kadarıyla, ilk şâirle teması medrese talebeliğine dayanmaktadır. Bu şâir, Bursa'da medrese arkadaşı olan *Gazavâtnâme-i Mihaloğu Ali Beğ* adlı mesneviyi yazan Sûzî Çelebi'dir. Âşık Çelebi bu medrese arkadaşlığını ve Sûzî'nin, tahsilini yarım bırakması hususunu eserinde anlatmaktadır.⁹⁰

Remzî Çelebi'nin ilişkili olduğu diğer bir şâir ise; Galata kadılığı zamanında Şânî isimli bir şâirdir. Âşık Çelebi, Şânî'nin onun terbiyesinden geçerek hizmetinde bulunduğunu şu şekilde belirtir:

“... merhum Remzî Çelebi'den iktibâs-ı eşi'ât-ı terbiyet ya'nî anuñ hıdmetinde envâ'-ı nümayişle kesb-i şafâ himmet itdi.”⁹¹

Remzî ile ilişkili olan diğer bir şâir ise, Remzî'nin Galata kadılığı yaptığı sırada mahkemesine kâtip olarak aldığı asıl adı Yahya olan ve halk arasında “Sütlü Pirinç” lakabıyla tanınan İlmî Yahya Efendi'dir. Remzî'nin yanından ayrıldıktan sonra içki ve afyon bağımlısı olan İlmî, donanmaya katılıp donanmadayken vefat etmiştir.⁹²

1.3. ESERİ

Remzî Mustafa Çelebi'nin, yaptığımız araştırmalar doğrultusunda bilinen tek eseri, çalışma yaptığımız *Dîvân'*ıdır. XVI. yüzyıl tezkirelerinde, şâirden ve onun şiirlerinden övgüyle söz edilmektedir. Ancak bu kaynaklarda *Dîvân'*ından veya başka bir eserinden bahsedilmemektedir. Remzî'nin yaşadığı devirde yazılan bu tezkirelerde *Dîvân'*ından bahsedilmemesi, onun muhtemelen hayatta iken *Dîvân'*ını toplayamadığını göstermektedir.

Araştırmalarımıza göre şâirin *Dîvân'*ından bahseden ilk önemli kaynak, XVII. yüzyılda Kâtip Çelebi tarafından kaleme alınmış olan *Keşfü'z-Zünûn'*dur. Bu eserde Remzî'nin bir *Dîvân'*ı olduğu ve bu eserin Türkçe olduğu ifade edilmektedir.⁹³

⁹⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 1006-1007.

⁹¹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1408.

⁹² Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 1097-1098.

⁹³ Kâtip Çelebi, a.g.e., C. I, s. 790.

Bu bilgilerden *Remzî Dîvânı*'nın XVII. yüzyılda tertip edildiği ya da ortaya çıktığı anlaşılabilir. Ancak daha sonra kaleme alınan *Kâmûsu'l-A'âm*, *Sicill-i Osmânî* ve *Tuhfe-i Nâilî* gibi önemli biyografik kaynaklarda *Remzî Dîvânı*'ndan bahsedilmemesi bu eserin daha sonra ortadan kaybolduğu ihtimalini düşündürmektedir. Şâir, şu beyitte *Dîvân*'ının varlığından bahsetmektedir:

**Remzî'nün dîvânı bir hoş taze dil-berdür k'anuñ
Levh-i hüsninde huṭṭı nokṭa ḥaṭṭı ḥâldur**

G. 32/7

1.3.1. Eserin Nüsha Özellikleri

Eser, yaptığımız araştırmalara göre tek nüshadan oluşmaktadır. Bu nüsha Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde 19 Hk 35851 arşiv numarasında kayıtlıdır.

Eserin fiziki özellikleri; ebru süslemeli mukavva kapak, sırtı yeşil meşin, cedveller ve başlıklar siyah mürekkep 205x190-125x70 mm (Dış-İç) ölçülerinde, her sayfası 15 satırdan oluşan 65 varaklık nüsha, harekeli nesih yazı türüyle isim filigranlı kâğıt üzerine yazılmıştır.


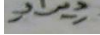
Remzî Dîvânı, “Dîvân-ı Şeyḫ Remzî” ser-levhası ile başlar. Başında manzum-mensur karışık bir dîbâce bulunmaktadır. Dîbâce başlığı nüshada yoktur; bu başlık tarafımızdan eklenmiştir. Şâir, dîbâceye besmele beytiyle başlayıp Allah'a hamd ve Peygamber Efendimiz'e övgüyle devam etmiştir. Şâir daha sonra şâirlik ve şiir hakkındaki görüşlerini dile getirerek dîbâcesine son vermiştir. Bu bölümden sonra bir Arapça bir Farsça olmak üzere beş kasîde bulunmaktadır. Kasîdelerden sonra “İbtidâ-i Gazeliyât” başlığıyla harf sırasına göre kafiyenmiş, iki yüz on iki gazel bulunmaktadır. Ayrıca Gazeliyât bölümünde müstensih hatasından dolayı iki murabba yer almaktadır.

Eserde herhangi bir kayıt ve mühür bulunmamaktadır. Yaptığımız çalışmalar, elimizdeki nüshasının eksik olduğunu göstermektedir. Nüshada 59b sayfasının sonunda 196. gazelin yalnızca matla beyiti yer alırken 60a sayfası, 197. gazelin makta beyitiyle başlamaktadır. Bu durum bize, bu sayfalar arasındaki bölümün eksik olduğunu göstermektedir. Ayrıca belli başlı şiir mecmualarının ve gazeliyâtların taranması neticesinde elde edilen gazellerden *Dîvân*'ın asıl nüshasında bulunmayan ve Remzî'ye

ait olduğuna kanaat getirdiğimiz gazeller, harf sıralarına göre dîvâna yerleştirilmiştir. Asıl nüshada bulunan iki yüz on iki adet gazele ek olarak *Mecma‘u’n-Nezâ‘ir*’den iki beyit ve üç gazel, *Pervane Bey Nazîre Mecmuası*’ndan on dört beyit ve on üç gazel, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972’de kayıtlı *Mecmû‘a-i Eş‘âr*’dan iki beyit metne dâhil edilmiştir. Yapılan bu eklemeler metinde dipnotlarla gösterilmiştir.

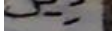

1.3.2. Eserin İmlâ Özellikleri

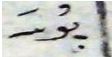

Eser bize göre müellif hattı değildir. Çünkü elimizdeki nüshada görülen harekelerdeki yanlışlıklar, kelime ve eklerin imlâlarındaki hatalar, terkip hataları, noktalı harfleri noktasız yazma gibi eksiklikler, bu nüshanın acemice yazılmış olduğunu göstermektedir. Bu bölümde, müstensihden kaynaklandığı düşünülen bu imla yanlışlıkları ifade edilmeye çalışılacaktır:

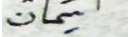
Müstensih, “dîdâr” kelimesini hem  hem de  şeklinde yazmaktadır. Bu yazımda nüshaya bağlı kalınmayıp kelimeler dîdâr şeklinde yazılmıştır:


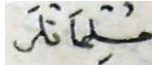
Zîkr-i firdevs itme şûfi ‘âşık-ı *dîdâr* olan
Gözüne göstermez anı variken kûy-ı ḥabîb

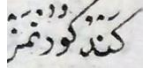
G.15/2

Şâir, gönül anlamına gelen “dil” kelimesini hem  şeklinde hem de  şeklinde yazılmıştır.

Kimi yerlerde be (ب) yerine pe (پ) pe(پ) yerine de b(ب) kullanımını görülmektedir. Örneğin “bûse” kelimesi pûse  şeklinde, “peydâ” kelimesi de  beydâ şeklinde yazmıştır.

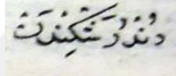
“Âsumân” kelimesi  şeklinde harekelenmiştir. Vezne göre âsumân veya âsmân şeklinde okunmuştur.

Gülistan  ve Müslüman  gibi harekelenmiş kelimeler vezin gereği gülsitân ve Müselmân şeklinde okunmuştur.

Bazen ü (و) harfi yazılmayıp harekeyle gösterilmiştir. Örneğin  kelimesindeki ü harfi harekeyle gösterilmiştir:

Ža‘ fı ū haddedür ki cefāñ-ile **Remz**inüñ
Kendü görünmez oldı hemân bir fiğānı var



G.50/7

Bu hususta verilebilecek diğere bir örnek ise  kelimeleridir:

Cur‘ añı cām-ı felek gördi naşib-i hāk olur
Döndü reşkinden didi yā leytenī küntü turāb

G.13/5

Bazen sesli harfle biten bağlaçlarla sonraki kelimeler birleşik yazılmıştır.

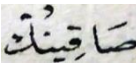
Örneğin “ki olam” kelimesi  şeklinde, “ki âdemüñ” kelimesi de  şeklinde yazılmıştır:

Ŗıl nazār āyineye billāhi inşāf eyle gör
Vechi var mı *k’olam* anuñ gibi şüretden cüdā

G.9/4


Dest-i düşmenden ilāhī şağla yārı *k’âdemüñ*
Ŗaşd ider imānına şeyṭān elinden el-ğıyāş

G.22/3

“Sāḳi” kelimesinin  şeklinde de yazımı görülmüştür:


Bāde *sāḳinüñ* al-ile ū gibi
Aḳıdur ‘ālemi ayağına

G.199/5

Yanlış harekelendirme ve harf eksikliklerine örnek olarak “süvâr” kelimesini ele aldığımızda kelimenin  şeklinde yazılmış ve harekelenmiş olduğu görülür:

Süvār olsa kaçan ol şāh-ı ferruḥ
Sürer sümm-i semendine қamer ruḥ

G.28/1

Diğer bir örnekte ise “ruḥuñ” kelimesi  şeklinde harekenmiştir:

Remzīye luṭf yüzün göstere mi zülf u *ruḥuñ*
Ey şanem mü'mine raḥm eyleye mi kâfir hîc

G.24/7

-idi, -imiş, -ise, ile gibi ekler ve bağlaçlar çoğunlukla kelimelerle birleşik yazılmıştır. Kelimelerle birleşik yazılan bu ekler ve bağlaçlar dîvân metninde (-) işaretiyle kelimedden ayrılmıştır.

Örneğin:

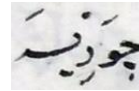


Ḥulm-ile қanım içdi ḫadengüñ nişānı var
Ey қaşları kemān henüz ağızında қanı var

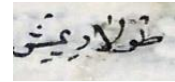
dir-iseñ



cevr-ise





tolar-imiş





gibi

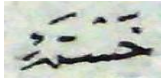
kelimelerle de bu örnekleri çoğaltabiliriz.

(ن) ve (ك) harfleriyle gösterilen iyelik eki yazımı farklılık göstermektedir.

Örneğin *Leb* kelimesine gelen iyelik ekleri kimi zaman  şeklinde kimi zaman da  olarak yazılmıştır. Dîvân metninde “lebüñ” şeklinde yazım birliği sağlanmıştır.

Başka bir örnekte saç kelimesine gelen iyelik ekleri hem  hem de  şeklinde yazılmıştır. Dîvân metninde “şaçuñ” şeklinde yazılarak yazım birliği sağlanmıştır.

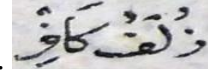
Müstensih kimi yerlerde akuzatif ekini hemze (ة) ile göstermektedir.



Gece ben *haste[y]i* bekler başım ucunda tırup
Şubha dek şem‘i tıtar meş‘ ale-i āh baña

G.5/5

Kimi tamlamalarda harekeleme yanlışlığı görülmektedir.



Fitne-i āhir zemān bu haṭṭ-ı serkeşden çıkar
Ġāret-i imān u dīn ol *zūlf-i kāfirden* gelür

G.56/2

Noktalı harflerin eserde yer yer yanlış yazılmış olduğu görülmektedir. Bunlar; kimi zaman eserde ج ve چ harflerinin karıştırılması şeklindedir. Örneğin göç kelimesi “göç” şeklinde yazılmıştır:



Getür cām-ı meyi sākī geçer devr-i gül eglenmez
Müsāfir-ḥānedür gülşen *göc* eyler bülbül eglenmez




G.73/1


Kimi zaman ط ve ظ harfleri de karıştırılmıştır. Aşağıdaki beyitte buna örnek olacak durum söz konusudur. “ḥaz” kelimesi “ḥaṭ” şeklinde yazılmıştır:

Rumūz-ı la‘l-i dil-berden müdām esrār içür cāna
Nice göstermesün **Remzī** şarāb-ı dil-güşādan *ḥaz*

G.89/5


ج ve چ harfleri de çoğu zaman karıştırılmıştır ve birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Örneğin “ḥançer” kelimesini hem  şeklinde hem de  şeklinde kullanılmıştır.

Diğer bir örnek ise; neçe  nece  ve  nice şeklinde yazım ve harekelendirme yapıldığı görülmüştür.

ح ve خ harflerinin karıştırılmasına örnek olarak “ḥaṭ” kelimesinin yazımında müstensih çoğu yerde ḥaṭ  şeklinde kullanım yaparken

Bir muḥabbet-nāme yazdı ḥaṭṭ-ı reyḥānuñ señün
Kim gören olur muḥaḳḳaḳ zār u ḥayrānuñ senün

G.101/1

bazı yerlerde de  şeklinde kullanım yapmıştır:

Beyān eyler anı ḥaṭṭ-ı ‘izārın

Çü eşidür lebün tavziḥ

G.27/4





İKİNCİ BÖLÜM

REMZÎ DÎVÂNI'NİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Nazım Şekilleri

Remzî Dîvânı'nda yer alan nazım şekillerinin, dönemin edebiyat estetiğine göre az sayılabilecek bir çeşitliliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Tek dîvân nüshasından ve bazı önemli şiir mecmualarından yararlanarak tesis ettiğimiz dîvân metni “Dîvân-ı Şeyh Remzî” ser-levhasıyla başlar; başında manzum-mensur karışık bir dîbâce bulunmaktadır. Bu bölümden sonra bir Arapça bir Farsça olmak üzere beş kasîde bulunmaktadır. Kasîdelerden sonra “İbtidâ-i Gazeliyât” başlığıyla harf sırasına göre kafiyenmiş, iki yüz yirmi sekiz gazel bulunmaktadır. Ayrıca gazeliyât bölümündeki gazeller içinde müstensih hatasından dolayı iki murabba yer almaktadır.

Tablo 2.1: *Dîvân* 'da Bulunan Nazım Şekillerinin Sayıları

Nazım Şekli	Manzûme sayısı			Toplam
	Türkçe	Arapça	Farsça	
Kasîde	3	1	1	5
Murabba	2	-	-	2
Gazel	228	-	-	228
Toplam	233	1	1	235

Tablo 2.2: *Dîvân* 'da Bulunan Nazım Şekillerinin Beyit ve Mısra Sayıları

Nazım şekli	Beyit sayısı	Mısra Sayısı
Kasîde	237	474
Murabba	48	96
Gazel	1385	2770
Toplam	1670	3340

2.1.1.1. Gazel

Dîvân'ın, en hacimli bölümünü gazeller oluşturmaktadır. *Dîvân*'da iki yüz yirmi sekiz adet gazel bulunmaktadır. Bunlardan 14. ve 210. gazeller mülemma gazel⁹⁴, diğeri ise Türkçedir.

Aşağıdaki beyitte şâir, mecliste okunan akıcı ve âhenkli gazellerini, duyan herkes tarafından beğendildiğini ifade eder:

⁹⁴ “Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinin ikisi veya üçüyle karışık olarak söylenmiş gazellere denir.” Haluk İpekten, (2010), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s. 18.

Meclisde **Remzîyâ** dün okundu ğazellerüñ
Luṭf u selâset ancağ olur heb begendiler

G.43/7

Gazellerin oluşturduğu bölüm, “İbtidâ-i Gazeliyât” başlığından sonra ¹ harfiyle yazılan gazeller ile başlar ve harf sırasına göre ² harfiyle son bulur. Bu bölümde eksik olan harf başlıkları tarafımızdan eklenmiştir ve dipnotlarda belirtilmiştir. Asıl nüshada bulunan iki yüz on iki adet gazele ek olarak *Mecma‘u’n-Nezâ‘ir*’den iki beyit ve üç gazel, *Pervane Bey Nazîre Mecmuası*’ndan on dört beyit ve on üç gazel, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972’de kayıtlı *Mecmû‘a-i Eş‘âr*’dan ise; iki beyit metne dâhil edilmiştir. Yapılan bu eklemeler metinde dipnotlarla gösterilmiştir.

Tablo 2.3: *Dîvân*’da Bulunan Gazellerin Harflere Göre Dağılımı

Harf	Gazel sayısı	Harf	Gazel sayısı		
Elif	ا	11	Sad	ص	1
Be	ب	5	Dad/Zad	ض	1
Pe	پ	-	Tı	ط	1
Te	ت	4	Zı	ظ	1
Se	ث	2	Ayn	ع	1
Cim	ج	1	Gayn	غ	2
Çim	چ	1	Fe	ف	1
Ha	ح	3	Kaf	ق	5
Hı	خ	1	Kef	ك - ك	14
Dal	د	2	Lam	ل	10
Zel	ذ	1	Mim	م	26
Rı	ر	36	Nun	ن	23
Zı	ز	14	Vav	و	3
Sin	س	1	He	ه	34
Şın	ش	3	Ye	ی	20

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere en fazla gazel ر ve ه harfleriyle yazılmışken ج, خ, ذ, س, ص, ض, ط, ظ, ع ve ف harfleriyle birer gazel yazılmıştır. Şâir, alfabenin bütün harfleriyle gazel örneği verdiği için *Remzî Dîvânı*’nın mürettep bir dîvân olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 2.4: *Dîvân* 'da Bulunan Gazellerin Beyit Sayıları

Beyit sayısı	Gazel Sayısı
1	-
2	-
3	1
4	-
5	103
6	18
7	97
8	3
9	5
10	-
11	1
Toplam	228

Tablodan da anlaşılacağı üzere eserde bulunan gazellerin yoğun olarak 5 ve 7'şer beyitlik olduğunu söylebiliriz.

Dîvân'da yer alan gazellerin hepsinde mahlas beyti kullanılmıştır. Bunun yanında 1, 5, 109, 130 ve 145. Gazellerin, mahlas beytinden sonra devam ettiği görülür. Bu tip gazeller müzeyyel gazel olarak adlandırılmaktadır.⁹⁵ Bu gazelerde şâir, mahlas beytinden sonra ilave olarak birer beyit eklemiştir.

Remzî'nin; *Pervane Beg Mecmuası*'nda kırk üç, Edirmeli Nazmi'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'inde otuz altı gazeli bulunmaktadır. Dolayısıyla Remzî'nin, bu mecmualarda şiirlerine en fazla yer verilen şâirler arasında olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bu durum, onun, döneminin nazîre şâirlerinden olduğunu da bize göstermektedir. Bu hususta bize kaynaklık eden Âşık Çelebi de eserinde Remzî hakkında, "... nazîre dimege meşgul idi."⁹⁶ ifadesini kullanmıştır.

Dîvân'daki şiirlerden yola çıkarak Remzî'nin, âşık tabiatlı bir şâir olduğunu söyleyebiliriz. Şâirin gazellerinde işlenen konular genel olarak aşk ve bu durumun

⁹⁵ İpekten, (2010), a.g.e., s. 18.

⁹⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

âşğın ruhunda oluşturduğu derin duygulardır. Bunun yanında şâir; şiirlerinde dîvân edebiyatının temellerini teşkil eden dînî-tasavvufî motiflere, dönemin sosyal hayatına, atasözleri ve deyimler gibi unsurlara da yer vermiştir. Ayrıca tarih, mitoloji ve astronomi gibi konular da onun gazellerinde işlediği konular arasındadır.

2.1.1.2. Kasîde

Dîvân'da toplam 5 adet kasîde bulunmaktadır. Bunlardan birisi Arapça birisi Farsça, diğerleri ise Türkçedir.

I. Kasîde: Tevhid türünde başlıksız olarak Arapça yazılmıştır. 24 beyitten meydana gelmiştir. Matla beyiti:

Bismi ilâhu yebtedi'l-vaşf evvelâ
Men kâne bil-kemâli lehu'l fa'zl u evvelâ

II. Kasîde: Naat türünde yazılmıştır. Farsça olarak kaleme alınan 26 beyitlik bu manzûme -est kafiyevidir. Aruzun *mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Peygamber Efendimiz'in çeşitli yönlerinin anlatıldığı eser,

Mağşûd ez âferîden-i 'âlem Muhammed est
Ma'lûb-i haq zi âmeden-i Âdem Aħmed est

beytiyle başlamaktadır. 23. beyit şâirin mahlas beyitidir.

III. Kasîde: *Medhiye-i Gül* başlıklı kaside, Sultan Selim'e yazılmış bir methiyedir. Kasîde aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Matla beyiti:

Yine gösterdi cemâl-i yârdan âşâr gül
Gün gibi oldu şeherden Ma'la' -ı Envâr gül

Kasîdede nesîb bölümünden sonra girizgâh yapıp methiye bölümüne geçilmiştir. Tegazzül bölümüne geçişi 24. beyitte şöyle dile getirir:

Vaşf-ı gülde bülbül-i dil didi bir rengin gazel
Kim feraħ kesb itdi gâyet ey şeker-güftâr gül

Remzî, 65 beyitlik kasîdenin 55. beyitinde mahlasını zikretmiştir. Kasîde fahriye ve duâ ile son bulmuştur.

IV. Kasîde: *Manzûme-i Ceng Der Medh-i Sulţân Selîm Hân* başlıklı kasîdede nesîb bölümü yoktur. Doğrudan methiye bölümüne geçilmiştir. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. 51 beyitten meydana gelen kasîde -eng kafiyevidir. Matla beyiti:

Yetişe Rûm-ı seherden şehr-yâr-ı şîr-i ceng
Kişver-i zeng üzre leşker çekdi şaldı çarha ceng

Şâir, fahriye bölümünün ardından 46. beyitte mahlasını zikredip duâ bölümü ile kasîdeye son vermiştir.

V. Kasîde: *Kasîde Der Medh-i Bahâriye* başlıklı kasîdede bahar mevsiminin tasviri yapılır. Aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. 33. beyitten anlaşılacağı üzere bu kasîde Sultan Selim zamanında yazılmıştır.

Süleymân-ı zamânı şehzâde kim Sulţân Selimûn bu
Gül-i nev bâde-i gülzâr-ı 'ömr-i câvidânîdur

Şâir, 71 beyitten oluşan kasîdenin 66. beyitinde mahlası zikretmiştir. Duâ bölümüyle kasîde son bulmuştur.

2.1.1.3. Murabba

Remzî Dîvânı 'nda iki adet murabba bulunmaktadır. Birincisi, aşağıda ilk bendini verdiğimiz Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'nin murabbasına nazîre olarak yazılmıştır.

Reşha-i cām ile hāk-i dili nemnāk idelüm
Gerd-i gam kalmasun anda sulayup pāk idelüm
Gül ü mül sohbetini yâr ile bî-bāk idelüm
Mest-i lâ-ya'kıl olalum yakalar çāk idelüm
Beş bendden oluşan mütekerrir murabba

Türkçe kaleme alınmıştır. Şiir, aruzun *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* vezniyle yazılmıştır. Şiirde sâkî, mutrib, sevgili gibi konular coşkulu bir dille işlenmiştir.

İkincisi ise; *Bahâriye* başlığıyla aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. İlk bendi:

Biḥamdi'llāh bahār irdi yine 'işret zemānidur
Zemīniñ naqş eyler her çiçek bir tāze Mānīdur
Gül eydür 'iṣ idüñ ṭurmaz bu faşlıñ tā zemānidur
Bahār eyyāmı gül devri yigitlik 'unfuvānidur

Yedi bendden oluşan mütekerrir murabba Türkçedir. Şiirde bahar, sevgili gibi konular işlenmiştir.

Bu iki murabba da müstensih hatasından ötürü gazellerin bulunduğu bölümde yer almıştır. Metin tesisinde murabbalar gazellerden sonraki bölüme eklenmiştir.

2.1.2. Vezin

Dîvân'daki gazeller vezin yönünden incelendiğinde, büyük bir kısmının aruz veznine uygun olduğu anlaşılmaktadır. Vezne uygun olmayanların da müstensih hatalarından kaynaklandığına kanaat getirerek elimizden geldiği kadarıyla bu hataları düzeltme yoluna gittik. Yapılan düzeltmeler ve uyarılar dipnotlarla metin üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 2.5: *Dîvân'* da Bulunan Manzûmelerin Kalıpları

Bahir	Aruz Kalıbı	Gazel Sayısı	Kasîde Sayısı	Murabba Sayısı
Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	119	2	-
	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	18		1
	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	2	-	-
Hezec	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	15	1	1
	mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün	16	-	-
	mef'ûlü mefâ'ilün mef'ûlü mefâ'ilün	1	-	-
	mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün	5	-	-
Muzâri	mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	32	1	-
	mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün	2	-	-
Müctes	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	7	-	-
Cedîd	fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	12	-	-

Tabloda yer alan bilgilere bakıldığında şâir, aruzun 12 farklı kalıbıyla yazdığı şiirlerinde hezec, remel, muzâri, müctes ve cedîd bahirlerini kullanmıştır. Bu bahirler arasında en çok şiiri remel, hezec ve muzâri bahirleriyle yazmıştır.

Remzî, aruz vezni konusunda çok başarılı bir şâir değildir. Şiirlerinde kusur olarak görülmeyen ulama ve imâle sıkça karşımıza çıkarken vezin kusuru kabul edilen zihafa da sıklıkla rastlanmaktadır.

Zihaf, uzun okunması gereken ünlü harfin kısa okunması, yani kapalı hecenin açık heceye dönüştürülmesiyle oluşur. Bu, şiirlerin hem ahengini bozan hem de edebî değerini düşüren bir kusurdur. Örneğin; Farsça “sâkî” kelimesini ele aldığımızda ikinci hecenin aslen uzunken vezin gereği kısa okunması gerekmektedir. Aşağıdaki beyitlerde bu durumun örnekleri yer almaktadır:

Geçmeden devr-i 'îş u faşl-ı bahâr
Sâkîyâ mey getir ki furşatdur

G.48/5

Câna bağışlar şafâ virir ğinâlar hâtırâ
Sâkî-i simîn-beden destinde câm-ı zer-nigâr

G.34/4

Ellere nūş-ı şafâ şunar baña nîş-i cefâ
Bezm-i ğamda sâķî-i devrân elinden el-ġıyâş

G.22/2

Aşağıdaki beyitte de yukardaki terkiplerde yapılan zihafalara benzer bir durum vardır. Bu örnekleri çoğaltmak da mümkündür.

Şi' rüm eşitse Ley/î-i Mecnûn añup deye
Hâzâ beyân-ı firķate beynî ve beynehâ

G.1/9

Hâl-i Ferhâdı bize dîvânelikdür söylemek
Ley/î-i Mecnûn iderken kışsa-i Şîrînimüz

G.80/3

Bazen vezin gereği; ünlü harf ile biten bir kelime ile ünlü ile başlayan bir kelime kaynaştırılarak ilk kelimenin sonundaki ünlü düşürülmüştür. Bu duruma örnek olan bazı beyitler şunlardır:

Kıl nazâr âyîneye billâhi inşâf eyle gör
Vechi var mı *k'olam* anuñ gibi şüretten cüdâ

G.9/4

Dest-i düşmenden ilâhî şakla yârı *k'âdemüñ*
Kaşd ider imânına şeytân elinden el-ġıyâş

G.22/3

Remzî hevâ-yı gülşen idüp *n'eylesün k'anuñ*
Çepçevresinde toptolu gül gibi dağı var

G.49/6

2.1.3. Kafiye ve Redif

2.1.3.1. Kafiye

Kafiye, şâirin şiir konusunda yeteneğini ve gücünü gösteren bir ölçüdür. Bu yüzden güçlü şâirlerin, yeteneklerini göstermek için kafiyelerini, kullanılması zor olan kelimelerden seçmesi önemlidir. Bunun yanında dîvânlarda, alfabenin her harfine uygun

kafiyeli şiirler yazmak da şâirlerin kabiliyetini gösteren diğer bir önemli unsurdur.⁹⁷ *Remzî Dîvânı* da bu şekilde tertip edilmiş bir dîvândır.

Remzî Dîvânı'ndaki manzûmeler kafiye bakımından incelendiğinde, Remzî'nin bugünkü kafiye anlayışına göre bütün kafiyeleri rahatlıkla kullandığı görülmektedir. Remzî'nin kullandığı kafiyeler aşağıda tasnif edilerek gösterilmiştir.

Ünlü-ünsüz tek ses benzerliğinin oluşturduğu yarım kafiye: -l(73,122, 221), -r(151, 153, 219), -b(220).

Bir ünlü bir ünsüz ya da bir ünsüz bir ünlü ile oluşan tam kafiye: -em(6), -at(9, 10, 18, 48, 69, 86, 111, 136, 189, 202, 208, 209, 212), -at(88), -ar(19, 24, 28, 31, 103, 143), -ad(30, 159), -ağ(35, 36, 91, 126, 197, 199, 201, 214), -an(43, 148, 164), -eh(60), -il(71, 85), -aş(79, 83, 84, 141, 142), -en(45, 46, 99, 109, 110,114, 118, 158, 194, 215, 218), -em(47, 59, 154, 216), -er(56, 117, 119, 203), -ı(65, 137) -ul(165, 226), -el(130), -um(132, 133), -eg(140, 198), -aş(67, 195, 196), -ed(185), -ey(210), -ak(213), -ev(217)

Uzun ünlüden oluşan tam kafiye: -â(2, 3, 25, 29, 38, 42, 55, 64, 77, 89, 92, 94, 105, 106, 113, 131, 144, 146, 161, 167, 173, 174, 190, 211, 223), -û(11, 172, 200).

Bir uzun ünlü ile bir ünsüz, bir ünsüz ile bir uzun ünlünün oluşturduğu zengin kafiye: -hâ (1), -ân(4, 7, 8, 20, 22, 37, 39, 40, 41, 50, 51, 57, 63, 76, 98, 101, 104,123, 145, 152, 168, 178, 179, 186, 193, 204, 206, 224, 227, 228), -âh(5, 53, 170), -âh(26, 129) -âb(12, 13, 14, 16, 163, 175, 176, 191), -îb(15), -ât(17), -âr(21, 34, 75, 96, 102, 107, 108, 112, 121, 125, 149, 150, 162, 184, 192), -âc(23), -îh(27), -âl(32, 93), -âğ(49), -îm(52), -ûz(54), -ây(61), -âz(68, 116, 120, 169), -ûb(74, 139), -în(80, 100,177, 181), -âs(115, 82), -âd(97, 124, 171, 180), -ûn(127, 160, 183, 207), -âm(128, 155), -âk(81, 134), -âk(138, 157,166), -îz(135), -ûm(147), -ûd(182), -ûr(205), -âc (90)

Bir uzun ünlü ile birden fazla ünsüzden meydana gelen zengin kafiye: -âlib(33), -âne(58, 78, 187), -âre(95), -âde(188), -âkı(76), -ârız(87), -âle(225).

Diğer şekilde oluşan zengin kafiye: -urı(44), -end(70), -ste(66), -unc(156), -âhî (222)

Yukardaki tasniften çıkarılacağı üzere Remzî, *Dîvân*'ını oluştururken şiirlerinde daha çok tam ve zengin kafiyeyi tercih etmiştir.

⁹⁷ Akün, a.g.m., ss. 401-402.

Ayrıca Remzî pek çok şiirinde cinaslı kafiye kullanmıştır:

Derd-mendem la‘l-i nābuñ şerbeti *emdür baña*
Anı lutf it ey şabīb-i cān u dil *emdür baña*

G.6/1

Şanemā yār ola şandım saña ben *yār didüm*
Şanasın tîğ-ı gamuñla yüregim *yar didüm*

G.143/1

Sāhîr olmasa zülf-i ‘anber-*bū*
Āteş-i haddüñe düşer midi *bu*

G.172/1

Bir sözcüğün diğerinin içinde yer almasıyla oluşan tunç kafiye örneklerine *Dîvân*'da rastlanmaktadır:

Süvār olsa kaçan ol şāh-ı *ferruḥ*
Sürer sümm-i semendine kamer *ruḥ*

G.28/1

Remzî'nin şiirlerinde zaman zaman kafiye tekrarlarına rastlanmaktadır. Bu durum şâirin kafiyeyi çok fazla önemsemediğini gösterebilir. Örneğin 5. gazelin birinci ve beşinci beyitlerinde “āh baña” kafiyeleri tekrarlanmıştır. 26. gazelinde birinci ve yedinci beyitlerinde “ferruḥ” kafiyeleri tekrarlanmıştır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

2.1.3.2. Redif

Redif, dîvân şiirinde kafiyenin tamamlayıcısı ve zenginleştiricisi olarak en sevilen ve en çok kullanılan kafiye tarzıdır. Dîvân şiirinin redifleri Arapça ve Farsça kelimelerden çok Türkçe kelimelerle kurulmuştur. Redifler manzûmelere birer kimlik kazandırırken aynı zamanda o manzûmenin ismi olarak da kullanılmıştır.⁹⁸

Eserdeki şiirlerin büyük çoğunluğunun redifle yazılmış olması *Dîvân*'ın önemli bir özeliğidir. Ayrıca *Dîvân*'da üç adet özel isimle kurulmuş redif bulunmaktadır. Bunlar “Hüseynüñ” redifli 106. gazel, “Aḥmedüñ” redifli 107. gazel ve “Alî” redifli 223. gazeldir.

⁹⁸ Akün, a.g.m., ss. 402-403.

Harf veya ek halindeki redifler: -dUr(32, 33, 48, 52, 54, 65, 66), -ıdur(35, 36, 57), -dIIAr(43), -tdİler(44), -UndUr(45), -dAdUr(46), -lar(53, 67), -idür(59), -sız(75, 76, 77), -UmUz(72), -imüz(69, 71, 80), -müz(78), -üñ(99, 100, 109, 111), -ımuñ(102), -üm(130, 136, 140), -am(134), -sam(148), -dan(150,171), -ImdAn(157,166), -ümden(159), -ın(163), -da(175, 176), -ına(184, 195, 196, 197, 199), -e(185, 208), -de(187), -inde(198), -sına(200), -ini(209, 217), -i(212, 215), -dı(213, 221), -ı(214, 228), -iñi(218, 220), -cigi(219), -yi(225)

Ek ve kelimelerden oluşan redifler: -dür bana(6), -dAn cüdâ(9), -dAn yaña(11) -ı dost(20), -yı kadeh(25), -yı meded meded (29), -a beraber(37), -ı gör(39), -ı var(49, 50), -ıñ mı var(51), -ya virür(55), -den gelür(56), -sidür kim bilür(58), -dur umar(63), -dan hoş gelür(64), -in yeñemez (70), -ı kim sevmez(74), -dİr henüz(81), -den hālâş(86), -dan hâz(89), -dan ırâğ(92), -e hayf(93), -um yok(96), -ı yok(98), -uñ senüñ(101), -sı Hüseynüñ(106), -a gel(121), -ımdur benüm(123,125, 126), -um benüm(124), -dUr benüm(127), -Um benüm(128), -ımdan benüm(129), -dan geçmem(131), -ın görem(139), -um benüm(141, 142), -a yetişdüm(145), -ñı döstüm (146), -maz mısın(164), -dur bu(173), -a benefşe(201), -i hāmmāmda(203), -lar-ile(206), -ler gibi(222)

Yalnızca kelimelerden oluşan redifler: -baña (4, 5), -ağlar bana (7), -olayın ben sana(8), -el viridi bana(10), -ey dost(19), -ile bahs(21), -elinden el gıyas(22), -hıc(24), -ruh(28), -leziz(31), -neyler(38), -tutar(47), -didiler(60), -olur(40, 41, 42, 61), -eglenmez(73), -ikimüz(79), -olmamış(85), -kimse yok(94), -yok(95), -ancağ(97), -gerek(103,104), -perçemüñ(105), -Aħmedüñ(107), -eyledüñ(108,110), -olmağ gerek(112), -degül(113, 114), -gel(115, 120), -kıl(116), -bilmiş ol(117), -ol(118, 119), -ey şanem(135), -görmedüm(137), -oldum(138), -didüm(143), -ömrüm(144), -olam(147), -olaydum ben (149), -vağan (151), -olmasun(152), -olsun(153, 154, 155, 156), -maħbūbdan(161), -eyleyen(162), -olmuşsın(165), -neylesün(167), -eyleyen(168), -eylesün(169), -eksikligin(170), -şimden girü(174), -ile(177, 178, 179, 190), -üstine(180, 181, 182, 207), -üstüme(183), -almağ(186), -ne fā'ide(189), -olmasa(191), -olsa(192), -her gece(193), -dün gece(194), -düş(202), -ola(204, 205), -didi(211), -beni(216), -Alī(223), -ol yüri(224), -gibi(226), -eglencesi(227)

Rediflerin tasnifine bakıldığında Remzî'nin yalnızca kelimelerden oluşan rediflerin yanında ek ve kelimelerden meydana gelen redifleri de sıklıkla tercih ettiğini söyleyebiliriz.

Remzî'nin kafiye ve redif alanındaki başarısı Türkçe, Arapça ve Farsça'ya hâkim olmasıyla açıklanabilir. Dolayısıyla şâir, Türkçe kelimelerin yanı sıra Arapça ve Farsça kelimelerden de kafiye ve redif oluşturmada oldukça başarılıdır:

Ṭolaşup kıra zülfüñ *ayağına*
Murğ-ı dil düşdi ğam *duzağına*

G.199/1

Ḥaṭṭ-ı nigāra müşk-i Ḥıṭā oğumak *haṭā*
Kim kıadd-i yāre serv-i sehī derse *kad sehā*

G.1/3

Bunların yanında âyetlerle de kafiye ve redif örnekleri vermiştir:

Bize küyuñda n' için oldı *'itāb*
Ehl-i ḥāldür *fe-keyfe kāne 'ikāb*

G.14/1

2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Din

İslâm dininin esasları, inanç şekilleri ve diğer konuları dîvân şiirini oluşturan kaynakların başında yer almaktadır. Şâirler yaşadıkları dönemin dînî hayat düzeyini ve sahip oldukları İslâmî bilgi birikimlerini göstermek amacıyla şiirlerinde dînî motifleri çeşitli şekillerde kullanmışlardır. Remzî de çoğu dîvân şâiri gibi şiirlerinde bu motiflerden yararlanarak *Dîvân'*ını oluşturmuştur.

2.2.1.1. Allah

Âlemlerin rabbi olan Allah, yüceliğini bildiren isim ve sıfatlarıyla şâirler tarafından eserlerde çoğu kez zikredilmektedir. Allah, yüce yaratıcının özel ismi olup O'nun kemâl, celâl ve cemâl sıfatlarının anlamlarını kapsayıcıdır.⁹⁹ Allah ezeli ve ebedidir. Âlem ise fânidir. O birdir, tektir. Bütün varlıklar O'na muhtaçtır; fakat o hiçbir

⁹⁹İsmail Karagöz, (2010), "Allah", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: s. 23.

şeye muhtaç değildir. Çünkü her varlık O'nun iradesiyle yaratılmıştır. O doğurmamış ve doğrulmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir. İstedliğini anında var veya yok eder. Bunun için kün (ol) demesi yeterlidir. Doksan dokuz isminin her birinin muktezasını iradesinde toplamıştır. Rızıkları veren Allah, mahlûk ve fâni değil; ezeli ve ebedîdir. Peygamberler aracılığıyla insanlara emir ve yasaklarını bildirmiştir. *Kur'ân-ı Kerîm*, O'nun ezeli ve ebedî kelimidir.¹⁰⁰

Dîvân'da Allah, yüceliğini bildiren Yezdân, Lillâh, Hudâ, Hudâvend, İlâh-İlâhî, Hak, Rabb, Hayy, Kassâm-ı Ezel, Tanrı gibi isim ve sıfatlarıyla zikrolunmuştur.¹⁰¹

Remzî, ehl-i sünnet itikadına uygun bir şâirdir. *Dîvân*'da dîbâceden sonra başlıksız ve Arapça olarak yirmi dört beyitlik tevhîd türünde bir kasîde (K.1) yer almaktadır. Bu kasîdeden başka Allah'ı konu edinen müstakil bir şiir bulunmazken çeşitli beyitlerde Allah'ın isim ve sıfatları kullanılmıştır.

Remzîyâ ol cân tabîbinden saña yok fâ'ide
Derd-mend ol Allah-ile sen oñarıcı Hudâ

G.2/7

Remzî her şeyin en iyisini Allah'ın bileceğini şu beyitte ifade eder:

Bu iki ism ile buldı feth-i bâb
Küllü şey' Allâhu a'lem bi's-şavâb

(dîbâce)

2.2.1.2. Melekler

Melekler, insanlar tarafından görülmediği için onlar hakkındaki bilgimiz, Peygamberimiz'e vahiy yoluyla gelen bilgilerle sınırlıdır. Vahiy yoluyla geldikleri için imânın esaslarından biri de meleklerle îmândır. *Kur'ân-ı Kerîm*'de meleklerin kanatlı olduğu, zaman zaman insan sûretine büründüğü de zikredilmiştir. Allah tarafından nûrdan yaratılan bu varlıklar sürekli olarak Allah'ın emirlerini yerine getirerek O'nu tesbih ederler. Cebrâil, Mikâil, İsrâfil, Azrâil gibi dört büyük melek ve bunlardan başka

¹⁰⁰A. Saim Kılavuz, (2007), "Allah", *İslam'a Giriş - Gençliğin İslam Bilgisi*, DİB Yayınları, İstanbul: ss. 41-44.; İskender Pala, (1989), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: ss. 33-34.

¹⁰¹Allah ile ilgili bazı beyitler: k 3/37, g 1/2, g 2/7, g 5/1, g 5/6, g 39/2, g 52/3, g 64/1, g 71/5, g 86/1, g 92/3, g 108/3, g 131/4, g 133/2, g 135/6, g 136/3, g 139/3, 145/1, g 147/4, g 152/1, g 170/2, g 170/4, g 185/3, g. 205/7, g 209/1.

farklı isim ve görevleri olan birçok melek vardır.¹⁰² Remzî, şiirlerinde bu meleklerin bazılarının isimlerini zikretmiştir. Dîvân edebiyatında birçok yönleriyle zikrolunan melekler, en çok sevgiliye benzetilmişlerdir. Remzî de şiirlerinde melek kelimesini sevgilinin güzelliğini överken kullanmıştır:

Hoş insāniyyetin gördüm bugün merdüm-i cismüñ
Beni dîvāne kıldı bir melek yüzlü perizāde

G.188/2

2.2.1.2.1. Cebrâil

Dîvân'da en çok ismi zikredilen melek Cebrâil aleyhisselâmdır. Dört büyük meleklerden olup Peygamberlere vahiy getirmekle görevlidir. Allah'ın vahiylerini Peygamberimiz'e ileten vahiy meleğinin insan sûretinde görüldüğü de olmuştur.¹⁰³

Dîvân'da Cibrîl, Rûhu'l-Emîn, Tair-i Kudsî, Tâvûs-ı Sidre isimleriyle de anılan Cebrâil aleyhisselâm cennet varlığı oluşu, kanatları vasıtasıyla uçuşu, Peygamber Efendimiz'i Mirâç'da Arş'a kadar götürmesi, Sidretü'l Müntehâ'da(Son uçtaki kiraz ağacı) ikamet etmesi, Hz. Meryem'i nefesiyle gebe bırakması, Hz. İsmâil'in yerine kurban edilmesi için gökten koç indirmesi olaylarıyla zikrolunur.

Aşağıdaki beyitte Cebrâil aleyhisselâmın Hz. Meryem'i nefesiyle gebe bırakması olayına telmih vardır:

Zülfüñüñ düşmez elinden bâde-i la' lüñ müdâm
Hey ne kâfirdür ki deyen 'İsî Meryem tutar

G.47/5

Şâir, dîbâcede Cebrâil aleyhisselâmın Rûhu'l-Emîn ismine yer vermiştir. Cebrâil aleyhisselâmın zikr olunduğu diğer bir beyit ise yine dîbâce kısmında bulunur:

Oldı Rûhu'l-Emîn ile hem-râz
Kıldılar nitekim hümâ-pervâz

(dîbâce)

¹⁰²Cağfer Karadaş, (2008), "Meleklerle İman", *İslam'a Giriş - Temel Esaslar*, DİB Yayınları, İstanbul: ss. 178-181.

¹⁰³Fikret Karaman, (2010), "Cebrâil", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: s. 23.

Ṭā'ir-i Ḳudsīdür emr-i zī-felāḥ
Ṭayra lāzımdur iki olmaḳ cenāḥ

(dībâce)

Şâir, Şu beyitlerde sevgilinin boyunu yükseklik bakımından Cebrâil'in ikâmet ettiği yer olan Sidre-i Muntehâ ile ilişkilendirmiştir:

Sidre ḳaddüñ heveslerini gören
Didi ṭübâ lehum ve husnu bâb

G.14/2

Şan nihâl-i sidre üstünde[ki] bir ṭāvüsdur
Muntehâ ḳaddüñle ey serv-i dil-ârâ perçemüñ

G.105/4

2.2.1.2.2. Hûrî ve Gılman

Hûrî ve Gılman, *Remzî Dîvânı* 'nda geçen hizmetkâr meleklerdir. Cennet ehli ruhların isteklerini yerine getirecek olan nûrdan yaratılmış bu varlıklar güzellik ve saflığı temsil ederler.

Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilinin bahçesini yeşil cennet bahçesine, bahçede bulunan goncaları da hûrîye benzetirken, gül ile laleyi de gılmana benzetmiştir:

Çemen gülzâr-ı cennetdür gül-ile lâle ğılmânı
Anuñ her gonce-i ḥüsni birer ḥûr u cinânıdur

K.5/11

2.2.1.2.3. Rıdvân

Dîvân 'da zikredilen diğer bir melek ise cennet kapılarının bekçisi olarak kabul edilen Rıdvân'dır:

Gayr-ı dil-berden geçem ger ḥûrî u Rızvân-ise
İki ' âlemde ḥabîbüm Muştafâdan geçmem

G.131/5

2.2.1.3. Dînî Kitaplar

Remzî Dîvânı'nda dînî kitaplardan yalnızca *Kur'ân-ı Kerîm*'in ismi dîbâce kısmında geçmektedir. Diğer bölümlerde ise; Kur'ân yerine kitap, mushaf, safha gibi kelimelerin kullanıldığı görülür. Bu kelimeler memdûhun yanağına, cemâline benzetilir:

Şudret cemâli muşhafına kaşın itdi naşş
Ol levhe lâciverd-ile çekdi celâleyi

G.225/3

Şafha³-i hüsni-yâra bağ zâhid
Berü gel hey nazarsız işte kitâb

G.14/3

2.2.1.4. Âyet, Hadîs ve Arapça İktibaslar

İktibas; bir şâirin, ifade etmek istediği düşüncüyü desteklemek, anlamı ve sözü süsleyip kuvvetlendirmek amacıyla genellikle âyet veya hadîsten alıntı yapması anlamına gelmektedir.¹⁰⁴ Remzî, *Dîvân*'ın birçok yerinde iktibas sanatından faydalanmıştır. Şâir, yaptığı iktibaslarda kimi zaman İslamiyetin temel kaynağı olan *Kur'ân-ı Kerîm* âyetlerini, hadîs veya atasözlerini aynen almış kimi zaman da bunların bir bölümünü kullanmıştır. Vezne uygunluk için bazen kelime eksiltmiş, bazen de kelimenin yapısını değiştirmiştir. Özellikle *Dîvân*'ın dîbâce kısmında sık sık âyet ve hadîs iktibasları yer almaktadır. Dîbâcede bulunan Arapça kısımlar, bu bölümde ayrıca ele alınmayıp metinde dipnotlarla açıklanmıştır.

Şâirin kadı olması hasebiyle çok sayıda âyet, hadîs ve Arapça atasözü iktibas etmesi, onun bilgi birikimini ve zamanının ilimlerine hâkim olduğunu göstermektedir. *Remzî Dîvânı*'nda tespit edebildiğimiz âyet, hadîs ve Arapça iktibasların bazıları aşağıdaki gibidir.

2.2.1.4.1. Âyetler

Beyne ve beynehâ: Rahman Sûresi 44. âyetin “Yetûfûne beynehâ ve beyne hamîmin ân.” “Onlar cehennem ateşiyle yüksek derecede kaynar su arasında dönüp

¹⁰⁴ Mermer ve Keskin, a.g.e., s. 45.

dolaşırlar.” bir kısmına iktibas eden Remzî, kelimelerin yerlerini de değiştirerek vezne uydurmuştur:

Şi‘ rüm eşitse Leylî-i Mecnûn añup deye
Hâzâ beyân-ı firqate *beynî ve beynehâ*

G.1/9

Enbeteha nebâten hasenen: Âl-i İmrân Sûresi 37. âyet. “Allah onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi.” Bu alıntının yapıldığı âyetlerde Hz. Meryem’in doğumu, annesinin onu Mescid-i Aksâ’ya adaması anlatılmaktadır.¹⁰⁵ Şâir, bu beyitte sevgilinin dudağının üstündeki ayva tüylerinin bu âyeti yazdığını ifade eder:

Şekerüñ leblerüñ üstinde gören haţtuñ oğur
Enbetallâhü nebâten hasenâ âyetini

G.209/2

Fe-keyfe kâne ‘ikâb: Ra’d Sûresi 32. âyet ve Mumin Sûresi 5. âyet “(Bak işte) cezam nasıl oldu!” Bu iktibasın yapıldığı âyette Peygamber Efendimiz teselli edilmektedir. “Senden önceki peygamberlerle de alay edildi. İnkâr edenlere bir süre mühlet verdim, sonra onları yakaladım. Cezam nasılmış (gördüler)!”¹⁰⁶

Bize küyuñda n’içün oldı ‘ itâb
Ehl-i hâldür *fe-keyfe kâne ‘ikâb*

G.14/1

Fettekullâhe yâ ulîl-ebâr (elbâb): “O halde ey sağduyu ve basiret sahipleri Allah’tan korkun!” bu tamlama şekli *Kur’ân-ı Kerîm*’de birçok âyette daha çok ibret kelimesinden sonra geçmektedir. Bu alıntının geçtiği âyette, pis ile temiz ve helalin bir olmadığı, temiz olan şeyin pis olandan daha iyi olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁷

Feth-i bâb ehl-i ‘aşk-ı Hâkdan olur
Fettekullâhe yâ ulîl el-bâb

G.14/7

¹⁰⁵ Mehmet Yılmaz, (2013), *Kültürümüzde Âyet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yayınları, İstanbul: ss. 179-180.

¹⁰⁶ Yılmaz, a.g.e., s. 167.

¹⁰⁷ Yılmaz, a.g.e., s.s. 181-182.

Fethun karîbun: “Yakın bir fetih.” Bu başlığın alındığı sûre ve âyetlerde (Fetih, 48/1, 3, 27; Saff, 61/13) fetih aziz, karîb, mübîn sözleriyle nitelendirilmekte ve yardım edileceği vadedilmektedir. Bu fetih kimi *Kur’ân-ı Kerîm* yorumcularının görüşlerine göre Mekke’nin fethidir; çoğunluğunun görüşüne göre de Hudeybiye anlaşmasının habercisi olduğudur.¹⁰⁸

Görme **Remzî** feth-i bâb-ı kal‘ a-i vaşlı ba‘îd
Kim haṭ-ı sürh-nârı yazdı âyet-i *fethun karîb*

G.15/7

İnnâ-fetahnâ - Nasrun minallâh: Remzî, memdûhunun kılıcında Fetih Sûresinin 1. âyetinin İnnâ-fetahnâ “Muhakkak ki biz apaçık bir fetih verdik.” yazılı olduğunu okunda ise Saff Sûresinin 13. âyetinin Nasrun minallâh “yardım Allah’tan” nakşedildiğini ifade etmektedir:

Sûre’-i *innâ-fetahnâ* sûret-i tîğında haṭ
Nüşha’-i *naşrun minallâh* âyeti nakş-ı hadeng

K.4/14

İnne ma‘a’l ‘usri yusrân: İnşirâh Sûresi 6. âyet “Her güçlkle beraber elbette bir kolaylık vardır.”¹⁰⁹ Remzî, aşağıdaki beyitte bu âyetin bir kısmına iktibas ederek zorluğun kolaylıkla beraber olduğunu ifade eder:

Va‘deyi ferdâya şaldı geldi ol meh yârdan
Yârına kıldı *ma‘al ‘usri yusra* şöhetüñ

G.111/4

Len-terânî: A’râf Sûresi 143. âyet “Beni asla göremezsin.”¹¹⁰ Bu âyette, Hz. Musa’nın Allah’la söyleşmesi sırasında O’nun cemâlini görmeyi istediği zaman Allah’ın “Beni asla göremezsin.” diye cevap vermesi anlatılmıştır:

Cemâl-i gül firâkıdur eden bülbülleri hāmüş
Kelîmi deng ü lâl iden hiṭâb-ı *len terânî*dür

K.5/63

¹⁰⁸ Yılmaz, a.g.e., s. 181.

¹⁰⁹ Yılmaz, a.g.e., s. 298.

¹¹⁰ Yılmaz, a.g.e., s. 452.

Seb‘a’l-mesânî: Hicr Sûresinin 87. âyetinde zikrolunur. “yedi tekrarlanan” anlamına gelen Seb‘a’l-mesânî, *Kur‘ân-ı Kerîm*’in özü olarak kabul edilen Fâtihâ Sûresinin diğer isimlerindedir.¹¹¹

Temâşâ kııl şehâ bir bir bu nazm-ı gülşen-ârâyı
Ol inşâ hâkkı kim ismi anuñ *Seb‘a’l-meşânî*dur

K.5/68

Tübâ lehüm ve hüsnü me‘âbin: Ra’d Sûresi, 29. âyet “Ne mutlu onlara, güzel gelecek olanlarıdır.” Tübâ, *Kur‘ân-ı Kerîm*’de ne güzel, ne mutlu, ne hoş gibi anlamlara gelmektedir. İslamî inanişta Cennette Sidre’de bulunan ve bütün cenneti gölgeleyen ilahi bir ağaçtır.¹¹² Remzî de şu beyitte, sevgilinin boyunu görenlerin bu âyeti hatırladığını ifade eder:

Sidre kıaddüñ heveslerini gören
Didi *tübâ lehüm ve hüsnü bâb*

G.14/2

Ve’ş-şemsi: Şems Sûresi 1. âyet “Güneşe andolsun.”¹¹³ Remzî, bu âyetin, sevgilinin yüzünün güzelliği için bir duâ olduğunu söyleyerek sevgilinin güzelliği için bir teşbih unsuru olarak kullanmıştır:

Boynı tûmâr-ı du‘ â-yı Nürdur kim ruhları
Süre-i ve’ş-Şems yazmış şüret-i tûmârına

G.184/2

Yâ leytenî küntü turâb: Nebe Sûresi 40. âyet “Kâfir, keşke ben, (daha önce) toprak olsaydım (der)” Kıyâmet gününde karar verildiğinde kâfirlerin dünyada yaptıkları için pişman olup: “Keşke toprak olsaydım da bu günü görmeseydim!” diyeceği ifade edilmektedir.¹¹⁴

¹¹¹ Emine Yeniterzi, (1993), *Türk Edebiyatında Na‘tlar (Antoloji)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara: s. 107.

¹¹² Yılmaz, a.g.e., s. 646.

¹¹³ Mehmet Yılmaz, (2008), *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, C. II., Sütun Yayınları, İstanbul: s. 939.

¹¹⁴ Yılmaz, a.g.e., s. 397, 718.

Cur' añı cām-ı felek gördi naşib-i hāk olur
Döndi reşkinden didi *yā leytenī küntü turāb*

G.13/5

Yâ müfettihü'l-ebvâb : “Ey kapıları açan Allah” Müfettih fetheden, açan anlamına gelmektedir. “Müfettihü'l-ebvâb” kapıları açan anlamına gelir. Bu tamlamanın önüne yâ nidâ edatı getirilerek Allah’a yakarılır. “Allahümme yâ müfettiha'l-ebvâbı iftah lena hayra'l-bâbı”: “Ey kapıları açan Allah, bize en iyi kapıyı aç.” manasında Efendimiz’in bir duâsıdır. Remzî şu beytinde, kapıları açan Allah’a sık sık duâ etmesinin sebebinin dilbere kavuşma ümidinden olduğunu ifade eder:

Der-i ümmîd-i vaşl-ı dil-berde
Virdümüz *yâ müfettiḥü'l-ebvâb*

G.14/5

2.2.1.4.2. Diğer Arapça İktibaslar

Küllü şey' Allāhu a'lem bi's-savâb: Aşağıdaki beyitte kullanılan Arapça söz, “Her şeyin doğrusunu en iyi Allah bilir.” manasına gelmektedir:

Bu iki ism ile buldı feth-i bāb
Küllü şey' Allāhu a'lem bi's-savâb

(dîbâce)

Âhirü'd-devâi el-keyyü: “Son çare, hastalıklı organı dağlamaktır.”¹¹⁵

Baňa tağ-ı ecel ider dermân
Ey ṭabîb *âḥirü'd-devā el-key*

G.210/5

El-firāk ennehu eşeddü 'azâb: “Muhakkak ki en acı azap, ayrılık acısıdır.” Cehennem ehli, yârdan ayrılığın azabını bilse idi bu azabın cehennem azabından daha şiddetli olduğunu görürdü:

Görse nār ehli hecr-i yârı deye
El-firāk ennehu eşeddü 'azâb

G.14/6

¹¹⁵ Yılmaz, (2008), a.g.e., C. I, s. 24.

El-karz ü ahebbü's-sadakât led karz: “Karşılıksız vermek en güzel sadakadır.”
Ey sevgili! Ödünç olarak bir bûse ver ki ödünç ve karşılıksız vermek en güzel sadakadır:

Bir bûse   a a eyle ödünç olsun efendi
El- arz ü ahebbü's-sadakât led  arız

G.87/7

El-Ma'dûmu leyse bi-şey'in: “Yok, bir şey değildir.”¹¹⁶ Manasına gelen cümlenin bir kısmını alan şair, sevgilinin dudağının zerre kadar olduğu hatta yok sayıldığı hususunu güçlendirmiştir:

Dehenüñ öpmege nedür bir c n
Biñ olursa yanımda *leyse bi-şey*

G.210/3

Küllü sırrın c veze'l-isneyn   : “İki dudaktan çıkan her sır yayılır.”¹¹⁷
anlamına gelen Arapça bir atas zdür:

R zumı açmaz deh nuñ zerrece  ılca bilüñ
Gerçi dirler *küllü sırrın c veze'l-i neyni   *

G.90/3

Küllü 'ilmin leyse fi'l-kirt si z : “K Ğıda yazılmayan bütün bilgiler kaybolur.”¹¹⁸ manasına gelen Arapça atasözüdür:

Nesh olur mı  af a-ı dilden nu uş-ı   ilm-i   a  
Kim demişler *küllü 'ilmin leyse fi'l-kirt si z *

G.90/4

L -hayra ill  fi'l-vasatı: “Hayır ancak ortadadır.”¹¹⁹

 ayr-ı na d-ı va l umup c nı miy nuñ  ev ine
Der-miy n itsem n'ola *l - ayra ill  fi'l-vasat*

G.88/3

¹¹⁶ Yılmaz, (2008), *a.g.e.*, C. II, s. 597.

¹¹⁷ Yılmaz, (2008), *a.g.e.*, C. II, s. 490.

¹¹⁸ Yılmaz, (2008), *a.g.e.*, C. II, s. 490.

¹¹⁹ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 407.

Vahdehû lâ-şerike lehû: “O (Allah) birdir, O’nun ortağı yoktur.”¹²⁰ Peygamber Efendimiz’in okunması gereken duâlarından:

Benim helak olmadığımı görünce onlar da benim gibi vahdehu lâ şerikeleh dediler.

Gördiler yok helâki bencileyin
Vahdehu lâ-şerikeleh didiler

G.60/4

2.2.1.5. Peygamberler

Farsça kökenli olan peygamber kelimesi, mana itibarıyla “haberci” anlamına gelmektedir.¹²¹ Allah’tan haber getiren, Allah’ın emir ve yasaklarını insanlara haber veren peygamberler, Allah tarafından gönderilen vahiyleri insanlara aktarmak ve onların Hak yolunu bulmalarına yardımcı olmak için seçilmiş kişilerdir. İnsanlar, Allah’ın varlığını ve birliğini tek başlarına bulsalar bile, dünya imtihanından başarıyla geçebilmek için peygamberlere ihtiyaç duymuşlardır. Allah’a nasıl kulluk edileceğine, nasıl ibadet edileceğini, haram ve helalin ne olduğuna, ahiret hallerine, dünyada ve ahirette mutlu olmanın sırlarına peygamberler vasıtasıyla ulaşılmaktadır.¹²²

Remzî, *Dîvân*’ında îmânın temel esaslarından olan peygamberlerin isimlerine, kıssalarına ve bazı özelliklerine telmihlerde bulunarak şiirlerinin anlam zenginliğini artırmıştır. *Dîvân*’da adı geçen peygamberler: Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. Yûsuf, Hz. Yakûb, Hz. Mûsâ, Hz. Süleymân, Hz. İsmâil, Hz. İbrâhîm, Hz. İsmâil, Hz. Eyyûb, Hz. Muhammed (s.a.v.) dir.

2.2.1.5.1. Hz. Âdem

Allah’ın yarattığı ilk insandır. *Kur’ân-ı Kerîm*’de birçok yerde zikrolunmuştur. İlk peygamber olan Âdem aleyhisselâm, “Ebu’l-beşer” sıfatı ve Allah’ın seçkin kulu (Safiyullah) sıfatıyla anılır. Allah, Âdem aleyhisselâmı topraktan yaratmış, daha sonra Havva validemizi onun eşi olarak yaratmıştır. Melekler Âdem aleyhisselâma secde etmiş, içlerinden Şeytân ise secde etmeyip Allah’a karşı gelmiştir. Lanetlenen Şeytân ilk

¹²⁰ Yılmaz, a.g.e., s. 661.

¹²¹ Fikret Karaman, (2010), “Peygamber”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: ss. 539-540.

¹²² İbrahim Hatiboğlu, (2008), “Tarih Boyunca Din”, *İslam’a Giriş - Temel Esaslar*, DİB Yayınları, İstanbul: ss. 25-27.

olarak Âdem aleyhisselâm ve Havva validemizi kandırarak cennetten kovdurmuştur. Allah, tövbe ettikleri için Âdem aleyhisselâmı Hint taraflarına, Havva validemizi de Mekke civarında yeryüzüne indirmiştir. Hz. Âdemin, duâları sonucu Mekke'ye gitmesi vahyedilmiş ve Mekke civarında buluşup hayatlarını sürdürmüşler ve nesilleri çoğalıp yayılmıştır.¹²³

Dîvân'da çeşitli şekillerde ismi zikrolunur, daha çok ilk insan olduğu için insan anlamında kullanılmıştır.¹²⁴

Nesl-i Âdemde nazîrin kimseler görmüş degül
Ol perî-peyker 'aceb mi hüsnine ma' rûr ola

G.205/6

Cânın âdemler helâk eyler egerçi firqatüñ
Mürdeye cânlar bağışlardı kıyâmet vuşlatuñ

G.111/1

2.2.1.5.2. Hz. Nûh

Nûh aleyhisselâm, dinin tebliği konusunda azim ve sebat gösteren anlamına gelen ulü'l-azm peygamberlerin ilkidir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de 950 sene yaşadığı söylenmektedir. Kavminin Allah inancından dönüp puta tapmaları nedeniyle az sayıdaki inananlar dışındaki insanların tufanla helak edilmesi ve tufandan sonra yeni bir nesil yaratılmasından dolayı "İkinci Âdem" denildi.¹²⁵

Dîvân'da şâir, Hz. Nûh'u tufanla birlikte anar ve bu olaya telmihte bulunur. Şâir, sevgilinin Hızır gibi yetişmesi gerektiğini, yoksa gözyaşlarıyla tüm âlemin sular altında kalacağını söyleyerek tufan olayını hatırlatmaktadır:

Hızr-vâr iriş meded ey Nûh 'ömrüñ kurusun
Gözlerüm yaşıyla 'âlem ğarq-ı tûfân olmasun

G.152/5

¹²³ Hatiboğlu, a.g.m., s. 28.

¹²⁴ Hz. Âdem ile ilgili bazı beyitler: g 1/6, g 18/6, g 22/3, g 30/4, g 47/3, g 67/6, g 84/1, g 111/1, g 113/3, g 192/7, g 205/6, g 208/4, g 212/1.

¹²⁵ Hatiboğlu, a.g.m., s. 29.

2.2.1.5.3. Hz. İbrâhîm

Nûh aleyhisselâmın torunudur. Ulü'l-azm peygamberlerin ikincisidir. Doğum yerinin bugünkü Urfa şehri olduğu söylenir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de çok ah eden, Allah'a sığınan, çok şükreden, kanaat sahibi olarak adı çokça zikredilir. Dostluk ve cömertlik timsali olan Hz. İbrâhîm, Allah'ın dostu anlamına gelen "Halîlullâh" ismiyle de anılmıştır.¹²⁶ İnsanları puta tapmaktan uzaklaştırmaya çalışan ve bu konuda Bâbil hükümdarı Nemrut'la mücadele eden Hz. İbrâhîm'in Nemrut tarafından mancınıkla ateşe atılması ve ateşin bir gül bahçesine dönüşmesi hadîsesi şâirler tarafından sıkça kullanılmıştır.¹²⁷

Dîvân'da İbrâhîm aleyhisselâm ismen bulunmamaktadır. Aşağıdaki beyitte İbrâhîm aleyhisselâma, dost manasına gelen "Halîl" ismiyle ve ateşe atıldığı yerin gül bahçesine dönüşmesi olayıyla telmih yapılmıştır:

Yâr-ı şâdıkdur umaram künc-i ğamda **Remzî**ye
Sevķ ide vaşl-ı Hâlîle nârı gûlzâr eylesin

G.162/7

2.2.1.5.4. Hz. İsmâîl

Hz. İbrâhîm'in ilk oğlu olup Filistin Şam bölgesinde doğmuştur.¹²⁸ *Kur'ân-ı Kerîm*'de birçok yerde adı geçmektedir. Rivayete göre Hz. İsmâîl, annesi Hacer'in kucağında Mekke'ye giderken Safa ve Merve tepelerinin arasında susuz kalır ve ağlamaya başlar; bu sırada topuk vuruşlarıyla mûcîzevî bir şekilde Zemzem suyu ortaya çıkar. Hz. İbrâhîm, çocuğu olduğu takdirde onu Allah'a kurban edeceğini söylemiştir. O gün geldiğinde, Hz. İsmâîl büyük bir teslimiyet göstererek babasından sözünü yerine getirmesini ister. Hz. İbrâhîm bıçağı birçok kez Hz. İsmâîl'in boynuna sürtse de bıçak kesmez. Bu sırada Cebrâîl bir koç ile gelir ve kurban olarak İsmâîl'in yerine bu koçu kesmesini söyler. Bu hadiseden sonra Hz. İsmâîl, kurbanın ve teslimiyetin sembolü olmuştur.¹²⁹

Aşağıdaki beyitte Remzî, İsmâîl'in kurban edilmesi hadisesine telmih yapmıştır:

¹²⁶ Hatiboğlu, a.g.m., ss. 31-32.

¹²⁷ Pala, a.g.e., s. 247-249.

¹²⁸ Hatiboğlu, a.g.m., s. 33.

¹²⁹ Pala, a.g.e., s. 262.

Ey kemān-ebrū ider ğamzeñ dile pertāb-ı ter
Gönderür Cibrīli İsmā' ile ğurbān almağa

G.186/4

2.2.1.5.5. Hz. Yakûb

Hz. Yûsuf'un babasıdır. Lakabı "İsrail"dir. Babası İshak aleyhisselâmın ardından Filistin'in kuzeyi Ke'nan iline peygamber olarak gönderilmiştir. Kardeşlerinin Yûsuf'u kuyuya atmalarından sonra oğlunun hasretiyle "Beytü'l-ahzen" denilen kulübesinde yıllarca ağlamış, saçları ağarmış, beli bükülmüş ve gözleri kör olmuştur. Yıllar sonra Yûsuf aleyhisselâm kardeşi Bünyamin ile ona gömleğini göndemiş ve gömleği yüzüne süren Yakûb aleyhisselâmın gözleri açılmıştır.¹³⁰

Bunca demdür yârı gözler dîde giryāndur umar
Yûsuf-ı Mışrı şanāsın bir Ken' āndur umar

G.63/1

Yakûb Peygamber, *Dîvân*'da Yûsuf aleyhisselâm ile birlikte kullanılmıştır. Onun ayrılık acısıyla yıllarca ağlaması, onun yokluğunda gözlerinin kör oluşu, külbe-i fûrkat, beytü'l-ahzen gibi konularda söz konusu olmuştur:

Külbe-i fûrkatde zâr oldı işüm Ya' kûb-vār
Olalı sen Yûsuf-ı Mışrı melāhatden cüdā

G.9/2

Ol meh-i Yûsuf-cemālün şehrin ey Ya' kûb-ı dil
Çün kılırsın arzû var Mışra sultān ol yûri

G.224/6

Senün hüzünüle **Remzî** hüsni-i Yûsuf
Olupdur kaçır-ı Ya' kûba telmiḥ

G.27/7

2.2.1.5.6. Hz. Yûsuf

Hz. Yakûb'un oğlu olan Yûsuf aleyhisselâmın hayatı ve kıssası *Kur'ân-ı Kerîm*'de detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Babası, Yûsuf aleyhisselâmı diğer çocuklarından ayrı bir şefkat ve muhabbetle büyütmüş, ona gösterdiği şefkat muhabbet

¹³⁰ Pala, a.g.e., s. 520.

diğer kardeşleri arasında kıskançlığa sebep olmuş ve fitne doğurmuştur. Yûsuf aleyhisselâmın gördüğü rüya, ona peygamberlik verileceğinin ve onun büyük bir devlet yöneticisi olacağını habercisidir. Bir gün kardeşleri kıskançlık fitnesine yenik düşerek onu bir hile ile götürüp kuyuya atarlar. Gömleğini kana bulayıp babalarına Yûsuf'u kurt yedi diye yalan söylerler. Hz. Yakup bu olaya çok üzülse de anlatılanlara inanmaz ve sabretmeyi seçer. Yûsuf aleyhisselâmı bulunduğu kuyudan çıkaran kervan onu Mısır azizinin karısı Züleyha'ya köle olarak satmıştır. Züleyha, kölesi olan Yûsuf'a âşık olur. Yûsuf aleyhisselâm onun tekliflerini reddeder. Bundan dolayı ona iftira atılır; bu iftira Yûsuf aleyhisselâmın zindana atılmasına sebep olur. Mısır hükümdarının rüyasını doğru yorumlar ve zindandan çıkıp maliye bakanı olur. Yûsuf aleyhisselâmın kardeşleri Mısır'a zahire yardımı istemeye gelirler. Yûsuf aleyhisselâm kardeşlerini tanır ve onlara kendisini tanıtır. Yûsuf aleyhisselâmın üzüntüsüyle ağlamaktan gözleri görmeyen Yakûb aleyhisselâma gömleğini gönderir ve Yûsuf aleyhisselâmın gömleğini yüzüne süren Yakûb aleyhisselâmın gözleri açılır.¹³¹

Dîvân'da, yüzünün güzelliği, kuyuya atılması, Kenan ilinden olması, köle iken Mısır'a sultan olması yönünden yer almıştır.¹³²

Dîvân'da Hz. Yûsuf'un isminin zikredildiği beyitlerde anlatılmak istenen genellikle sevgilinin Hz. Yûsuf'un güzelliği gibi dillere destan bir güzelliğe sahip oluşudur. Şâir, şu beytinde sevgilisine, nasıl ki güzellerin şâhı olan Yûsuf'un güzelliği bâkî kalmadıysa onun da güzelliğinin geçip gideceğini söylemektedir:

Yûsuf ki şâh-ı hüsn idi gitdi zemân senüñ
Her pâdişâhıñ ey yüzi gül bir zemânı var

G. 50/3

Hiz. Yûsuf'un kuyuya atılması hadisesine şu beyitte telmih yapılmaktadır:

Sen şeh-i Mısr-ı cemâle nice beñzer Yûsuf
Nice Yûsuf lar esir eyledi bu çâh-ı zeķen

G.158/5

Şâir, şu beyitte Yûsuf kadar güzel yüzlü olan bin tane güzelin ay yüzlü sevgiliyle mukayese edilemeyeceğini ifade etmektedir:

¹³¹ Ağâh Sırrı Levend, (1941), *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Meşhumlar*, Niğde Halkevi Neşriyatı, İstanbul: ss. 115-117.; Pala, a.g.e., ss. 525-526.

¹³² Hz. Yusuf ile ilgili bazı beyitler: g 9/2, g 27/7, g 37/4, g 50/3, g 63/1, g 67/3, g 139/5, g 158/5, g 224/6.

Biñ Yūsuf-ı hūsn olsa terāzūlasa çeşmim
Gelmez birisin māh-ile mīzāna berāber

G.37/4

2.2.1.5.7. Hz. Eyyûb

Hz. İshak'ın oğlu İlyas aleyhisselâmın evlatlarındandır. Hz. Yûsuf ile aynı zaman peygamberidir. Çok zengin ve çok sayıda çocuğa sahip bir kişi iken malı mülkü elinden alınmış, evlatları teker teker ölmüş, kendisi de ağır bir hastalığa yakalanmıştır.¹³³ Sabrın sembolü olan Eyyûb aleyhisselâm, elinde kalanlara şükretmiş, başına gelen felaketselere sabredip yapabildiği kadarıyla ibadetlerini yapmıştır. Sabır sınavını kazanan Eyyûb aleyhisselâm, Allah'ın emriyle ayağını yere vurup oradan fişkırın suyla yıkanıp sağlığına kavuşmuştur. Yeniden mal mülk ve evlat sahibi olmuştur.¹³⁴

Şâir, aşağıdaki beyitte güzel yüzlü bir sevgiliye kul olduğundan beri çektiği dertlerin Hz. Eyyûb'ün derdinden daha fazla ve Hz. Yakûb'un hüznünden daha büyük olduğunu ifade etmektedir:

Remzî ol Yūsuf-cemāle k̄ul olup kim dirdi kim
Derd-i Eyyûbun cihānuñ hüzn-i Ya' k̄übın görem

G.139/5

2.2.1.5.8. Hz. Mûsâ

İsrailoğulları'ndan İmran'ın oğludur. Ulü'l-azm peygamberlerden olan Hz. Mûsâ'ya dört büyük kitaptan Tevrat indirilmiştir. Dönemin kâhinlerinin Firavun'a, İsrailoğullarından doğacak bir çocuğun büyüyünce başında bulunduğu devleti yıkacağını söylemesiyle Firavun, duyduklarından korkup İsrailoğullarından doğan tüm erkek çocukları öldürtmeye başlar. Tam bu sırada doğan Mûsâ aleyhisselâmı annesi bir sandığa koyup Nil nehrine bırakır. Firavunun karısı tarafından bulunup büyütülür. Mûsâ aleyhisselâm sarayda kaza sonucu bir Kıbtî'yi öldürür. Bunun üzerine Firavun'un şerrinden korkup Medyen'e kaçar. Orada Şuayb aleyhisselâma sığınır ve sekiz sene yanında çobanlık yapar. Buna karşılık Şuayb aleyhisselâmın kızıyla evlenir. Ailesiyle tekrar Mısır'a dönme kararı alır ve yola koyulur. Tur dağına geldiğinde Allah kendisiyle

¹³³ Hatiboğlu, a.g.m., s. 35.

¹³⁴ Pala, a.g.e., ss. 158-159.

söyleşir ve ona peygamberlik verir. Firavun’u hak dine davet eder. Firavun bu daveti geri çevirir; bunun üzerine Mısır’daki bütün İsrailoğullarını alarak Süveyş denizi kenarına gider. Peşlerinden gelen Firavun ve askerinden kurtulmak için asasını denize vuran Mûsâ aleyhisselâma deniz yarılarak yol açar. İsrailoğullarının peşinden denizde açılan yola giren Firavun, askerleri ile boğulur.¹³⁵

Edebiyatımızda birçok mûcîze ve kıssalarıyla çok kez kullanılmıştır. Allah ile konuşması dolayısıyla “Kelîmullah” ve “Sâhib-i Tûr” sıfatıyla bilinir. Bunlar dışında ejderha ve yılan olan asâsı, yed-i beyza’sı ve sihir gibi mûcîzeleriyle şiirlere konu olmuştur.¹³⁶ Aşağıdaki beyitte Mûsâ aleyhisselâmın asâsıyla denizi yarması mûcîzesine ve Firâvun’un askerlerinin boğulması olayına telmih vardır:

Leşker-i a‘ dâyı ğarķ eyler ecel deryâsına
Ħançeriñdür dut ki şâhum Mûsî-yi mu‘ ciz-nümâ

G.2/5

2.2.1.5.9. Hz. Süleymân

Davud aleyhisselâmın oğludur. Hz. Süleymân 12 yaşındayken babasının yerine tahta geçerek hükümdar olmuştur. Mescid-i Aksâ’nın inşâsına başlayıp yedi yılda tamamlamıştır. Kendisine verilen mûcîze sayesinde diğer canlıları anlamış, onlarla konuşmuş ve onlara hükmetmiştir.¹³⁷ Süleymân aleyhisselâm, tüm bunları, üzerinde “İsm-i A’zam” yazan mühürlü bir yüzüğü sayesinde yaparmış; cinler ve hayvanların yanı sıra rüzgâra da hükmedip tahtını rüzgâra taşıtırmış.¹³⁸

Kur’ân-ı Kerîm’de Seb’e Sûresinin 12. âyetinde: “Süleymân’ın emrine de, sabah esişi bir ay, akşam esişi de bir aylık yol olan rüzgârı verdik.” buyrulmuştur. *Dîvân*’da rüzgârın Süleymân aleyhisselâmın emrinde olduğuna ve tahtını rüzgâra taşıttığına şu şekilde telmih yapılmıştır:

Semendüñ zeyn-i zerrînin binüp zeyn eyleseñ ğüyâ
Getürür taht-ı sîmîn-i Süleymânı şabâ ‘ömrüm

G.144/3

¹³⁵ Hatiboğlu, a.g.m., s. 37.

¹³⁶ Pala, a.g.e., ss. 363-365.; Levend, a.g.e., ss. 119-120.

¹³⁷ Hatiboğlu, a.g.m., s. 39.

¹³⁸ Pala, a.g.e., ss. 447-449.

Bir gün Hz. Süleymân yüzüğünü karısına bırakır; yüzüğü almak için fırsat kollayan bir dev, Süleymân Peygamber'in kılığına girerek yüzüğü karısından alır ve tahta geçer. Yüzüğü tekrar almak için Süleymân aleyhisselâmın çekmediği çile kalmamıştır.¹³⁹ Remzî bu olaya şöyle telmih eder:

Ol perînüñ devr-i la' lüñde haṭṭ bir dîvdür
Dîvle gÿyâ gelür mühr-i Süleymân almağa

G. 186/5

Şâir, aşağıdaki beyitlerde sevgilinin dudağını mühüre benzeterek Süleymân'ın mührüne telmihler yapmıştır:

Nuṭṭa gelseñ râm olup aḡzuña baḡar ins ü cân
Yoksa pinhân ey perî mühr-i Süleymânîñ mı var

G.51/6

Haṭ-ı la' lüñ ḡo teşhîr kılıp ins ü cân itsün
Süleymân mührîdür anda haṭ-ı maḡlûbı kim sevmez

G.74/3

Hz. Süleymân'ın Hüdhüd adındaki kuşu, uçsuz bucaksız çöllerde suyun yerini tespit edermiş. Bir gün su aramaya çıkan Hüdhüd, Belkıs'ın bulunduğu Sebe vilayetine gitmiş ve Belkıs hakkında bilgi getirmiş. Sebe ülkesinin melîkesi Belkıs, tevhid inancını benimseyip Hz. Süleymân'la evlenmiştir.¹⁴⁰

2.2.1.5.10. Hz. Îsâ

Hz. Meryem vâlidemizin oğludur. İsrailoğulları'na gönderilen son peygamberdir. Mesîh olarak da anılır. Mucize eseri babasız doğmuş ve beşikte iken konuşmuştur. Hz. Meryem'e ruhundan üflenmesi sonucu doğduğu için kendisine "Rûhullâh" lakabı verilmiştir.¹⁴¹

Dört büyük kitaptan biri olan İncil, Hz. Îsâ'ya indirilmiştir. Hz. Îsâ'nın mucîzeleri, o çocuk yaştayken görülmeye başlamıştır. Nefesiyle hastaları iyileştirmiş, körlerin gözünü açmış ve ölüleri diriltmiştir. 30 yaşında peygamberlik verilince halkı doğru yola çağırıp hak dine davet etmiştir. Bu çağrılara yalnızca 12 kişi inanmıştır ki

¹³⁹ Levend, a.g.e. s. 121.

¹⁴⁰ Levend, a.g.e., ss. 122-123.

¹⁴¹ Hatiboğlu, a.g.m., s. 42.

bunlara “Havârîler” denmiştir. Yahudilerden bazıları Hz. Îsâ’yı ve havârîlerini öldürmeye karar verir. Onlara Hz. Îsâ’nın yerini havârîlerden biri söyler. Ancak Hz. Îsâ’yı şikâyet eden havârî Yahudilere Îsâ sûretinde görünür ve o havârîyi Hz. Îsâ sanıp çarmıha gererler. Allah’ın emriyle Hz. Îsâ, melekler tarafından dört kat göğe yükseltilmiştir. Kıyâmete kadar ömür verilen Îsâ’nın ahir zamanda Mesih olarak Şam’a inerek halkı İslam’a davet edecek olması kıyâmet alâmetlerinden birisidir.¹⁴²

Dîvân’da birçok şekilde Hz. Îsâ’nın yukarıdaki mûcîzelerine telmihler yapılmıştır.¹⁴³ Şâir, şu beytinde, sevgilinin hayat veren dudağından çıkan sözlerin Îsâ aleyhisselâmın cansız bedenleri canlandırdığı nefesinden daha kuvvetli olduğunu ifade eder:

Ne dem ki yâr ide muhyî lebün açup kelimât
İder bisât-ı kerâmetde neçe ‘îsî mât

G.17/1

Dîvân’da Cebrail aleyhisselâmın Hz. Meryem’e ruh üflemesine ve Hz. Meryem’in gebe kalması olayına telmih yapılmıştır:

Zülfüññüş düşmez elinden bâde-i la‘ lüñ müdâm
Hey ne kâfirdür ki deyen ‘îsî-Meryem tutar

G.47/5

2.2.1.5.11. Hz. Muhammed (SAV)

Hz. Muhamed, Hz. İbrâhîm’in oğlu Hz. İsmâil’in soyundan gelmektedir. Kendisi, İsmâil aleyhisselâmın soyunun devamı olan iki büyük Arap kabilesinden Adnanîlere mensuptur.¹⁴⁴ Allah tarafından âlemlere rahmet olarak dünyaya gönderilen Hz. Muhammed Mustafa, İslam dininin peygamberidir. Miladî 571 yılının Nisan ayında, kamerî rebî’ül-evvel ayının on ikinci günü pazartesi gecesi dünyaya gelmiş ve o gece âlem nurla dolmuştur. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem’den beri devam eden peygamberlik nûru Hz. Muhammed’de sahibini bulmuş ve sona ermiştir.¹⁴⁵

Dîvân’da Hz. Muhammed; hayatı, peygamberliği, mûcîzeleri gibi konularla birçok beyitte zikrolunmuştur. Âlemlere rahmet olarak gönderilen, on sekiz bin âlemin

¹⁴² Pala, a.g.e., ss. 258-259.; Levend, a.g.e., s. 125.

¹⁴³ Hz. Îsâ ile ilgili bazı beyitler: g 34/5, g 106/4, g 145/4.

¹⁴⁴ İbrahim Hatiboğlu, (2008), “Hz. Muhammed ve İslamiyet’in Doğuşu”, *İslam’a Giriş - Temel Esaslar*, DİB Yayınları, İstanbul: s. 54.

¹⁴⁵ Pala, a.g.e., ss. 359-361.

Mustafâ'sı, son peygamber Hz. Muhammed *Dîvân*'da Muhammed, Mustafa, Ahmed-i Muhtâr, Resûl-i Hâk, Habîb gibi isimlerle adı en çok ismi geçen peygamberdir. *Dîvân*'ın 2. kasîdesi na't şeklinde yazılmış Farsça bir kasîdedir.

Şâir, aşağıdaki beyitte âlemin yaratılışının maksadının Hz. Muhammed olduğunu; Hakk'ın, Hz. Âdem'i yaratmadaki maksadının Hz. Ahmet olduğunu ifade etmektedir:

Mağşûd ez âferîden-i 'âlem Muhammed est
Mağlûb-i hağ zi âmeden-i Âdem Ağmed est

K.2/1

Bend-i 'aşkına cihân olmuş giriftâr Ağmedüñ
Bendesidür her kimüñ şorsañ behey yâr Ağmedüñ

şeklindeki matla ile başlayan beş beyitlik Ağmedüñ redifli 107. gazelde O'ndan övgüyle bahsedilmektedir.

Remzî'nin peygamber sevgisini şu beyitten çıkarmak mümkün olacaktır:

Gayr-ı dil-berden geçem ger hürî u Rızvân-ise
İki 'âlemde hağbüm Muştafâdan geçmem

G.131/5

Eserin dîbâce kısmında bulunan aşağıdaki 10 beyitte ise Peygamber Efendimiz'in Şakk-ı Kamer ve Mi'raç gib mücîzeleri de anılmaktadır:

Yüzi nûr-ile leyletü'l-mi' râc
Rüşenâ buldı gün gibi şeb ü âc

'Âlemüñ rüşen oldı yüzi gözi
Söyleyen nice söylemiş bu sözi

Ger yüzün ayağına sürdi kamer
İzi tozi yüzünde kodı eşer

Nûr idi ol nûra konar mı gubâr
Ayağında idi na' l-i pak-i gubâr

Oldı Rûhu'l-Emîn ile hem-râz
Kıldılar nitekim hümâ-pervâz

‘ Arşa çıktı Burâk-ı berķ-nūrı
Ayağı yer mi başdı kim kona geru

Müntehâ seyri leyletü'l-Esrâ
Sidre oldu hüv'el-lezî esrâ

Himmeti anuñ ucmağ üzre idi
Nūr u zulmetler acmağ üzre idi

Gösterüp mu‘ ciz ol Resül-i Hâķ
Oldı bir barmağıyla mâh iki şaķ

İndi gökden kamer mehâbetle
Tâif-i Ka‘be oldu ķudret ile

Hacerü'l-esvede doķandı yüzi
Ola hâşâ anuñ ayağı tozı

Şâir, aşığıdaki beyitte de Şakk-ı Kamer mûcîzesine telmihte bulunmaktadır:

Yârıñ ay alnına baķ ey münkir-i nūr-ı cemâl
Gör Muhammed mu‘ cizâtın mü'min ol iķrâra gel

G.121/5

2.2.1.6. Dört Halife

Hiz. Peygamber'in vefatından sonra Hiz. Ebû Bekir ile başlayan Hiz. Ali ile son bulan döneme “Hulefâ-yi Râşidîn Devri” adı verilmektedir. Sünnî İslâm dünyası, Hulefâ-yi Râşidîn Devri'nde Peygamber Efendimiz'in kurduğu devleti idare etmek için yönetimin başına geçen ilk dört sahabeye Dört Halife veya dört seçkin dost manasına gelen Çehâr yâr, Çehâr yâr-i Güzîn, Çihâr dost adını vermiş ve bu sahabeler dört sayısıyla sınırlı tutmuştur. Bahsi geçen Dört Hâlîfe; Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Ömer, Hiz. Osman ve Hiz. Ali'dir.¹⁴⁶

Remzî, *Dîvân*'ında Hiz. Ebû Bekir'in Hiz. Muhammed ile beraber hicret ederken mağarada beraber bulunması olayına yâr-ı gâr (mağara dostu) terkibiyle telmihte bulunmuştur:

¹⁴⁶ Mustafa Fayda, (1998), “Hulefâ-yi Râşidîn”, *TDVİA*, C. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: ss. 324-325.

Yār-ı ğār olsa ğanemle gurg ü vaḥşiler ni‘ am
Merta‘ -ı āhūlar oldı pīşe-i bebr ü peleng

K.4/34

Eserdeki,

Kirpigiñ tīr-i ḳazā ebrūlarıñdur yā ‘ Alī
‘ Āşık-ı mecrūḥuñam gitmez dilimden yā ‘ Alī

şeklindeki matla ile başlayan 223. gazel, bu Dört Halife’den Peygamber Efendimiz’in damadı Hz. Ali’ye doğrudan ya da dolaylı olarak işaret eden ve ondan övgüyle bahseden müstakil bir şiirdir.

2.2.1.7. On İki İmam

Remzî, Hz. Muhammed’in torunları Hz. Ali’nin oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile ilgili telmihler bulunan ve

Gülzār-ı cināndur ruḥ-ı zībāsı Ḥüseynüñ
Dünyāda olur ḥüsn ü temāşāsı Ḥüseynüñ

şeklindeki matla beytiyle başlayan 106 numaralı beş beyitlik Ḥüseynüñ redifli müstakil bir gazel kaleme almıştır. Bu gazelde Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan ile ilgili telmihler bulunmaktadır.

2.2.1.8. Kader ve Kaza

Kader, Allah’ın tüm kâinatta gerçekleşmiş veya gerçekleşecek şeyi ezelden bilmesi levh-i mahfûzunda takdir etmesi ve yazması, kazâ ise Allah’ın ezelde takdirinin vakti geldiğinde yerine gelmesidir. Remzî’nin, kaza ve kadere îmân ettiğini şu beytinden çıkarmak mümkündür:

Ol ḳadar şāh-ı ḳader ḳadr u ḳazā-āver k’anuñ
Ḳadr-i pūr-ferhengi yanında felek bî-ḳadd ü neng

K.4/16

Remzî şu beyitinde Allah'a teslim olduğunu, O'ndan gelen lütfu da kahrı da hoş karşıladığını ifade eder:

Luţf u  ahr ol dil-rub adan hoş gelür
Her ne kim gelse  ud adan hoş gelür

G.64/1

2.2.1.9. İbadet

Dünyada varoluşumuzun asıl sebebi olan ibadet, insanın Allah'a olan sevgi, saygı ve bağlılığının göstergesidir. Allah'a boyun eğmenin, O'na itaat etmenin ve kulluk vazifesinin son noktası olan ibadet, uygulama itibariyle; kalb  ve batın , bedenle yapılan, mal ve servetle yapılan ve hem mal hem de bedenle yapılan ibadetler olmak üzere 4 kısıma ayrılır.¹⁴⁷

2.2.1.9.1. Namaz

D v n'da namaz kelimesi isim olarak birçok yerde zikredilmiştir. Arapça karşılığı olan salat kelimesi eserin d b ce kısmında geçmektedir. Ayrıca mescid, secde, kible, mihrab, sehiv kavramlarıyla da dile getirilmiştir.¹⁴⁸

Remz , aşağıdaki beyitte k met kelimesini sevgilinin güzellik unsuru olan boyla ilişkilendirmiştir. ş ir, sevgilinin boynunu görenlerin ona du alar ettiklerini, k met getirip namaza durduklarını ifade etmektedir:

Ol serv-i n za karşu var ey dil niy z  ıl
Vaqt oldu  amet eylediler  ur nam z  ıl

G.116/1

Namazın unsurlarından biri olan sehiv secdesi de beyitlerde kullanılmıştır:

Sehiv idüp  yk nmiş iken  add-i y ri gördiler
 ıldılar serv-i sehiler secde s hiler gibi

G.222/2

¹⁴⁷ İsmail Karagöz, (2010), "İbadet", *Dini Kavramlar S zliğ *, D B Yayınları, Ankara: s. 285.

¹⁴⁸ Namazla ilgili bazı beyitler: g 68/2, g 88/4, g 123/7, g 135/3, g 136/5, g 175/2.

2.2.1.9.2. Hac

Kelime olarak Allah'a yönelme, günahlardan arınma, zorlukları göğüsleme ve dinin özüyle temasa geçme manasına gelen Hac, terim olarak Mekke'de bulunan Ka'be'yi, belirli yerleri belirli bir zamanda usûlüne uygun olarak ziyaret etmek manasına gelir.¹⁴⁹ Beden ve mal ile yapılan ibadetlerden olan Hac, *Dîvân*'da isim olarak bir beyitte zikredilmekle birlikte Ka'be, Merve, Safa, umre, tavaf, sa'y kavramlarıyla dile getirilmiştir. Remzî hac'ı, klasik şiir anlayışına göre sevgilinin yurdunu tavaf etmek olarak ele alır.¹⁵⁰

Remzî, klasik şiir anlayışına uygun olarak insanın gönlünü, kutsallığından ve değerinden ötürü Allah'ın evi olan Kâbe olarak tahayyül etmektedir. Remzî şu beytinde, sevgilisine seslenerek harap olan gönlünü yaparsa Kâbe ziyaretinden kazanacağı sevap kadar sevap kazanacağını söylemektedir:

Bulmağ diler-iseñ şanemâ Ka'be şevâbın
Gel ben çuluñuñ yap bu yıkık göñl-i harâbın

G.163/1

Remzî, şu beyitte ise yukarıdaki beytin anlamıyla paralel çizgide sevgiliye seslenerek bir kez gönül evini ziyareti karşılığında Kâbe'yi bin kez tavaf etmiş kadar sevap kazanacağını söylemektedir:

Biñ tavâf-ı harem-i Ka'be şevâbın bula yâr
Ger ziyâret ide bir kerre bu göñlüm evini

G.217/2

Kâbe etrafında, sınırları belli olan, hacıların ihrama girdiği bölgede avlanmak ve bir canlıyı öldürmek haramdır. Şu beyitte bu durumu anımsatıp sevgilinin kapısını Kâbe olarak gören Remzî, gönül kuşunun avlanmamasını dilemektedir:

Dönsün yürüsün Ka'be çapuñı delü göñlüm
Şayd eylesün kimse hamâm-ı harem olsun

G.154/4

¹⁴⁹ İbrahim Paçacı, (2010), "Hac", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: s. 210.

¹⁵⁰ Hac ile ilgili bazı beyitler: k 4/33, g 71/4, g 144/5, g 154/4, g 163/1, g 175/2, g 217/2, g 223/7.

Remzî, aşağıdaki beyitte hacı karşılama âdetinden de bahsetmektedir:

Hâcî karşılar gibi cân sa‘y idüp karşı çıkar
Her kaçan kim dil tavâf-ı kûy-ı dil-berden gelür

G.56/6

2.2.1.9.3. Oruç

Oruç, bedenle yapılan ibadetlerden olup nefsin terbiye edilmesi hususunda büyük öneme sahiptir. Eserde Farsça karşılığı olan rûze kelimesiyle tek bir beyitte kullanılmıştır:

Olmuşam rûzedâr-ı derd ü fakr ü fâka kim
Gündüz aç aḡşam gıdâsı ğam şarâbidur sereng

K.4/42

2.2.1.9.4. Kurban

Kelime manası yaklaşmak, Allah’a yaklaştırmaya vesile olan şey anlamına gelmektedir. Allah’ın rızâsını kazanmak maksadıyla belli vakitte belli cinsten hayvanların kesilmesini ifade eder.¹⁵¹ *Dîvân*’ın muhtelif beyitlerinde genel olarak kurban bayramı ve Hz. İsmâil’in kurban edilmesi olayına telmihlerde bulunulmuştur.

Remzî, şu beyitte sevgilinin hasretiyle çektiği acının kendisini öldürme derecesine geldiğini ve bayram gelmeden kurban kesmenin hiçbir mezhepte yeri olmadığını hatırlatarak sevgiliye ulaşmadan ölümünün de gerçekleşmemesi gerektiğini ifade etmektedir:

Hasret-i hüsnüñle neçün öldürür hecrüñ beni
Var mı bir mezhebde kim ‘îd irmeden kırbân ola

G.204/6

Remzî, sevgilinin yüzünü gördüğü anı bayram kabul ederek ancak yüzünü gördüğü zaman sevgilinin yolunda kurban olmayı dilemektedir:

Kıl kabul olsun fedâ cânum cemâlüñ ‘îdına
Kır keman-ebüraruñ kırbân olayın ben saña

G.8/2

¹⁵¹ İbrahim Paçacı, (2010), “Kurban”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: ss. 388.

Aşağıdaki beyitte de Hz. İsmâil'in kurban edilmesi olayına telmihte bulunan Remzî, sevgilinin yan bakışlarının onu kurban edeceğini söylemektedir:

Ey kemân-ebrû ider gâmzeñ dile pertâb-ı ter
Gönderür Cibrîli İsmâ' ile qurbân almağa

G.186/4

2.2.1.10. Âhiretle İlgili Mefhumlar

Kelime manası, son gün, sonra olan, gibi anlamlara gelen ahiret kavramıyla hem bu dünyanın sonu hem de ölümden sonra başlayan, ebedî olarak devam edecek hayat kastedilmektedir.¹⁵²

2.2.1.10.1. Kabir

İnsanın ölümden sonra sorguya çekildiği ilk yerin kabir olduğu bilinmektedir. Remzî, *Dîvân*'ında hem mezar hem de kabir tabirini kullandığı beyitlerde sevgiliye kavuşma arzusuyla kabire girdiğini ifade etmektedir.

Ölmeden mezara girmek deyimini hatırlatan şu beyitte Remzî, sevgilinin aşkının şehîdi olduğunu, bu aşkın sonucu olarak teninin ona mezar olduğunu ifade etmektedir:

Ben şehîd-i ' aşk-ı yârem ten mezârımdur benüm
Şem' -i türbem âhum u gâm türbedârımdur benüm

G.125/1

2.2.1.10.2. Kıyâmet

Bütün insanların dirilerek mahşerde toplanacağı gün olan kıyâmet, *Dîvân*'da çoğunlukla sevgilinin boyuyla ilişkilendirilerek kad, kâmet, kıyâm kelimeleriyle anlamsal yönden ilişkilendirilmiştir.¹⁵³

Şaçdum ol serv-ķâmet durdı yanımdan düri
Ķopdı hey gâfil kıyâmet dağı uyanmaz mısın

G.164/3

¹⁵² Fikret Karaman, (2010), "Ahiret", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: s. 13.

¹⁵³ Kıyâmetle ilgili bazı beyitler: g 48/2, g 111/1, g 136/3.

Remzî, şu beyitte sevgiliyi uyararak eğer kendisini öldürürse mahşer gününde ondan şikâyetçi olacağını söylemektedir:

Gel beni öldürme yoğsa başım açup Hâzrete
Eylerin senden şikâyet rûz-ı mahşer bilmiş ol

G.117/2

Şâir, sevgilinin kendisine merhamet etmemesi halinde kıyâmet gününde ondan şikâyetçi olacağını söylemektedir:

Rahm olmaz-ise başıma tâ rûz-ı kıyâmet
Kalur elim ol serv-i gül-endâm eteginde

G.198/3

Kıyâmet gününde, gizli olan tüm definelerin ortaya çıkacağını söyleyen şâir, vuslata erdiği anın kendisinin kıyâmeti olacağını ve gözyaşlarının birer inci tanesi gibi saçılacağını söyler:

Qıyâma gelse ider eşk-i dür-nişârim hoş
Olar kıyâmet irişse defineler peydâ

G.3/3

2.2.1.10.3. Cennet ve Cehennem

Cennet ve cehennem *Dîvân*'da genellikle sevgiliyle birlikte ele alınmaktadır. Şâir, sevgilinin bulunduğu her yerin ona cennetten bir bahçe olduğunu, sevgilinin olmadığı yerin de cehennem olduğunu ifade etmektedir.¹⁵⁴

Şâir, şu beyitte hûrî gibi güzel yüzlü sevgilisinin mahallesini cennet bağına benzetmektedir:

Küyuñ ey hûrî-liqâ güyâ ki cennet bāğıdur
Şevk-i la^c lûñle yaşım âb-ı hayât ırmağıdur

G.36/1

Şâir, sevgilinin yanağının hasretiyle öldüğünde mahşer yerinin gül bahçesi, cennet bahçesinin de sevgilinin sînesi olmasını diler:

¹⁵⁴ Cennet ve Cehennemle ilgili bazı beyitler: g 6/2, g 31/1, g 31/4, g 36/1, g 55/6, g 100/5, g 121/3, g 151/3, g 152/2, g 155/3, g 157/5, g 163/5, g 180/4, g 188/1, g 205/5, g 212/5.

Eger **Remzî** ölürseñ hasret-i ruhsâr-ı yâr-ile
Ola tâ gülşen-i maşşer bâğ-ı cennet senüñ sineñ

G.100/5

Remzî, şu beyitinde sofuya cenneti talep etmemesini; çünkü sevgiliye âşık olan gözlerin sevgilinin yurdu varken cennet bağıını göremeyeceğini söyler:

Zıkr-i firdevs itme şūfi ‘âşık-ı dīdār olan
Gözüne göstermez anı variken kūy-ı ḥabīb

G.15/2

Yukarıdaki beyitle aynı anlama sahip olan şu beyitte de Remzî; dünya malına tamah eden bir tip olan zâhīde, sevgilinin güzelliği dururken cennet bahçesinin güzelliklerinden bahsetmemesi gerektiğini, öyle ki sevgilinin yüzünün olmadığı bir cennetin cehennemden farksız olacağını söyler:

Hüsn-i dil-ber var iken zıkr itme cennet bâğını
Zâhidâ dīdârsız cennet cehennemdür baña

G.6/2

2.2.1.10.4. Şefâat

Şefâat, âhirette günahkâr müminlerin affedilmesi, günahı olmayanların daha yüksek derecelere erişmeleri için başta peygamberlerin ve Allah’ın izin verdiklerinin, Allah’a duâ ederek bu insanların günahlarının bağışlanmasını istemeleridir. Aşağıdaki beyitte şâir, şefâatlerin en büyüğünün verildiği Hz. Muhammed’in, maşşer gününde ümmetine şefâat edeceğini beklemektedir:

Ola kim ide şefâ‘ at bir günahkâr ümmete
Kılmışız biñ şıdğ-ile mihrini Muḥtâr Aḥmedüñ

G.107/2

Yine aşağıdaki beyitte, Peygamber Efendimiz’in şefâat ederek ümmetini cehennemde bırakmayacağı hususu işlenmiştir:

Kurtar ey ḥūr-ı cinân hecr elinden bizi gel
Muştafâ âteş-i dūzaḥda ḳomaz ümmetini

G.209/3

2.2.1.11. Din İle İlgili Diğer Mefhumlar

2.2.1.11.1. Kadir ve Berat Geceleri

Berat gecesi, Peygamber Efendimiz'e peygamberliğin müjdelendiği Şaban ayının 15. gecesidir. Kadir Gecesi ise *Kur'ân-ı Kerîm*'in inmeye başladığı Ramazan ayının 27. gecesidir.

Aşağıdaki beyitte şâir, sevgilinin saçını ve yanağını izleyen âşıkların gecelerinin Kadir ve Berat Gecesi kadar huzurlu, faziletli olduğunu, gündüzlerinin de nevrûz kadar değerli olduğunu ifade eder:

Zülf ü ruḡsârın temâşâ eyleyen ' âşıklarun
Gecesi Ḳadr u Berât u gündüzi nev-rûzdur

G.54/2

2.2.1.11.2. Bezm-i elest

Ruhlar âleminde insanların yaratılışları esnasında Allah'la aralarında yapıldığı kabul edilen anlaşmada Allah'ın “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusuna ruhların “Evet sen bizim Rabbimizsin.” diye cevap vermeleri hadisesi bezm-i elest olarak bilinmektedir. *Dîvân* 'da daha çok; en eski meclis olması, âşıkların sevgililerini ilk kez gördüğü ve aşk şarabını ilk kez içtiği meclis olması hususlarıyla zikrolunmuştur.¹⁵⁵

Şâir, ezel meclisinde sunulan hayat şarabından bir yudum içen âşığın o andan beri aklının başından gittiğini söylemektedir:

Ezel bezminde câmîñdan meger bir cur' a içmiş kim
Ebed Ḥıẓr-ı cihân mest-i şarâb-ı zindegânîdür

K.5/51

Remzî, en eski meclis olan bezm-i elest'te kendisinin kaderinin yazıldığını ve o günden beri figanla arkadaş olduğunu ifade etmektedir:

Bezm-i belâda **Remzî**yem añlandı neydüğüm
Andan berü ki hem-nefes oldu figân baña

G.4/7

¹⁵⁵ Bezm-i elest ile ilgili bazı beyitler: g 26/5, g 36/6, g 73/2.

2.2.1.11.3. Şeytân

Şeytân kelimesi şayt kelimesinden türetilmiş kabul edildiğinde yanmak ve helak olmak anlamlarına gelmektedir. İslam öncesi Arap telakkisinde insanüstü varlık anlamına gelmektedir. İblisin kuvvetine, faaliyetlerine verilen bir ad olarak bazen İblis yerine de kullanılır.¹⁵⁶ Cin tâifesinden olan İblis, ateşten yaratıldığı için topraktan yaratılan Âdem aleyhisselâm'a secde etmeyerek Allah'ın emrini inkâr etmiş. O'na âsi olmuş ve kıyâmete kadar lanetlenmiştir. Kıyâmete kadar insanları kötü yola sevk edecek ve onları doğru yoldan çıkarmak için uğraşacak olan Şeytân'ın amacı, insanları vesvese denilen telkinleriyle etkileyerek onların yanlışa düşmelerini sağlamaktır. İlk olarak Âdem aleyhisselâm ile Havvâ'yı kandırarak cennetten kovdurmuş, daha sonra da yeryüzünün ilk fitnesi olarak Hâbil ile Kâbil'in arasını açmıştır. O günden sonra insanoğlunu azdırıp doğru yoldan çıkarmak için durmadan çalışmıştır.¹⁵⁷

Dîvân'ın dîbâce kısmında İblis olarak ismi zikredilmiştir. *Dîvân*'da daha çok, insanların î mânına kastetmesiyle ele alınır. Şâir, aşağıdaki beyitte Şeytân'ın ölüm döşegindeki insana su gösterip bunun karşılığında î mânını istemesi gibi; sevgilinin kırmızı dudacağının sunduğu meyın de âşığın canını almak karşılığında tadılacağını söyler:

Müddeî mey şunsa būs-ı la' l-i cānān almağa
Gösterür şîşeyle şu şeytāndur îmān almağa

G.186/1

2.2.2. Tasavvuf

Remzî, *Dîvân*'ını tasavvufî bir yapı üzerine kurmamıştır. Din adamı olması hasebiyle dînî-tasavvufî öğeler hakkında yeteri kadar bilgili olan şâir, bu öğeleri eserinde geleneksel dîvân şiirinin gerektirdiği ölçüde kullanmıştır. *Dîvân*'ın serlevhasında yer alan “Şeyh” ibaresi bize bir tarikat mensûbu olduğunu düşündürse de eserlerinde ve kaynaklarda böyle bir durumdan söz edilmemektedir.

Remzî'nin beyitlerinde meşhur mutasavvıflardan Hallac-ı Mansûr karşımıza çıkar. Şiirde ber-dâr edilmiş olarak anılan Mansûr, inancı uğruna öldürülerek gerçek âşığın sembolü olmuştur. Remzî, aşağıdaki beyitte, Mansûr'un bedeninin darağacında asılmasına sebep olan aşkın, kendi gönlünü de aşk gamına düşürdüğünü ifade etmiştir:

¹⁵⁶ Fikret Karaman, (2010), “Şeytan”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: ss.619-620.

¹⁵⁷ Pala, a.g.e., s. 469.

Cānumı bend-i ğam-ı ‘aşka giriftār eylemiş
Cism-i Mañşūrı beladārında ber-dār eyleyen

G.162/2

Remzî, aşk yolunda Mansûr’u aslı, Ferhâd’ı da kardeşi kabul etmektedir:

Vāriş-i Mañşūr u Ferhādım [benem] dizdār-ı ğam
Pîri aşlımdur biri süd biri qardaşum benüm

G.141/6

Sevgilinin aşk dîvânında divâne yazılan âşık, dünya malından vazgeçip kalender meşrepli olmayı tercih etmektedir.

Dîvân-ı ‘aşk-ı yârda dîvâne yazılıp
Defterden adını qazı **Remzî** kalender ol

G.119/7

Hakikatten haberdar olan, meselenin aslını bilen ve riyâdan uzak duran ârif, şu beyitte de görünenle oyalanmayı bırakıp görünenin arkasındaki yaratıcının görülmesini söylemektedir:

Seyr iderken ol nigâr-ı naqş-bendiñ naqşını
Didi bir ‘ârif qo naqşı qıl nazâr naqqaşına

G.195/4

Sûfî de yalnızca cennete kavuşmak arzusuyla ibadet eder ve hakikatten habersizdir; riyâkâr sûfî, âşığın daima karşısındadır. Şâir, sûfiye sevgilisiz cennetin bir anlamı olmayacağını, o kadar ki sevgilinin mahallesinin zaten cennetten bir köşe olduğunu ifade etmektedir.

Zîkr-i firdevs itme şûfî ‘âşık-ı dîdâr olan
Gözüne göstermez anı variken kûy-ı habîb

G.15/2

Dünya malını umursamayan, hakikate yakın olan, yalan ve riyâdan da uzak duran rind meşrepli şâir, selâseden aldığı keyiflerden birini zâhidin bin erbain çıkarsa dahi elde edemeyeceğini ifade eder:

Hālât olur şelâşe-i ğassâleden ki anuñ
Olmaz birisi zâhîde biñ erba' in-ile

G.177/2

2.2.3. Efsaneler ve Rivayetler

2.2.3.1. Âb-ı Hayât

Doğu kaynaklı bir rivayet olan âb-ı hayât, Zulamât denilen diyarda kaynağı bilinmeyen ölümsüzlük suyuna verilen isimdir.¹⁵⁸ Rivayete göre İskender, bu suyu bulmak için yanına Hızır'ı alıp ordusuyla Zulamât diyarına ilerlemiştir. Bu arada İlyas da onlarla berabermiş. Suyu bulduklarında, birbirlerine haber vermek üzere sözleşip ayrılmışlar. Hızır ile İlyas dinlenmek üzere bir pınar kenarına oturduklarında bu suyun Âb-ı hayat olduğunu anlamışlar ve kana kana içip ölümsüzlüğe ulaşmışlar. Bu sırada bir ilahî emir gelmiş, bu sudan İskender'e söz etmemeleri telkin edilmiştir.¹⁵⁹

Âb-ı hayât, *Dîvân*'da, genel olarak hayat verici bir özelliğe sahip olduğundan sevgilinin dudağından çıkan ve âşığa can bağışlayan söz olarak yer alır. *Dîvân*'da geçen âb-ı hayvân, çeşme-i hayvân, âb-ı Hızır gibi tamlamalar âb-ı hayat için kullanılmıştır.¹⁶⁰

Şâir, şu beyitte hûrî gibi güzel yüzlü sevgilisinin mahallesini cennet bağına benzetmiş; sevgilinin dudağıyla da âb-ı hayât arasında ilişki kurmuştur:

Küyuñ ey hûrî-liķā güyā ki cennet bāğıdur
Şevķ-i la' lüñle yaşım āb-ı hayāt ırmağıdur

G.36/1

Şâir, aşağıdaki beyitte şarâb-ı zindegânî terkihiyle de âb-ı hayâtı kastetmektedir:

Ezel bezminde cāmıñdan meger bir cur'a içmiş kim
Ebed Hızır-ı cihân mest-i şarâb-ı zindegânîdür

K.5/51

¹⁵⁸ Ahmet Talat Onay, (1992), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Cemal Kurnaz (Haz.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara: ss. 7-8.

¹⁵⁹Pala, a.g.e., s. 15.

¹⁶⁰ Âb-ı hayât ile ilgili bazı beyitler: g 17/4, g 168/7, g 178/3, g 191/2, g 204/3, g 219/2.

2.2.3.2. Sedd-i İskender

Çinlilerin, Türklerin akınlarını durdurmak için yaptığı Çin Seddi'ni İskender'in, Ye'cüc ve Me'cüc adındaki kavmi zapt etmek maksadıyla yaptırdığı rivayet edilir. Edebiyata düşman tasvirlerinde İskender ile ilgi kurularak yansımıştır.¹⁶¹

Aşağıdaki beyitte şâir, sedd-i İskender'i anımsatarak Yecüc zulmüne benzettiği dertlerinden kurtulmak için İskender'den yardım istemektedir:

Pây-mâl-i zillet oldum ey Sikender-menzelet
Zulm-i Ye'cüc u gam-ı hecrân elinden el-ğıyâş

G.22/4

2.2.3.3. Kafdağı - Ankâ (Murg-ı Kaf)

Dünyanın etrafını çevrelediğine ve aşılmasının imkânsız olduğuna inanılan dağdır. Rivayetlere göre Yecüc ve Mecüc, Ankâ, cinler, perîler bu dağın arkasında yaşamaktadır. Kâinatı, yüksekliği ve ihtişamı sembolize ettiğinden şiirlerde Ankâ ile birlikte anılır.¹⁶² Kaf dağında veya Elburz dağında yaşadığı varsayılan bir kuş olan Ankâ'ya, renkli tüylü olduğundan "Si-reng" ismi üzerinde her hayvandan bir özellik bulunduğu için de "Si-murg" ismi de verilmiştir. Bulduğu bölgedeki kuşları avlayıp birer birer alıp batıya götürdüğünden bölge halkı bu kuşa "gözden kaybolan" manasına gelen "Ankâ -yı muğrib" demiştir.¹⁶³

Aşağıdaki beyitte şâir, memdûhu överken ilminin Kaf dağı kadar yüce olduğunu ifade etmektedir:

Kâ'inât-ı cev berâber nice gelsün 'ilmiñe
Hic olur mı küh-ı Kâf-ile bir ednâ dâne deng

K.4/26

Kendisini yüce Kaf dağının kuşu olarak gören şâir, kendisini onun eşliğinde görmektedir:

¹⁶¹ Levend, a.g.e., s. 100.; Onay, a.g.e., s. 222.

¹⁶² Pala, a.g.e., s. 273.

¹⁶³ Kübra Eskigün, (2006), "Klasik Türk Şiirinde Efsanevi Kuşlar", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş: s. 10.

Taş eşiğindedir yerüm ben murğ-ı Kāf-ı izzetem
Devletünde ey hümâ arş âşiyânımdur benüm

G.123/5

2.2.3.4. Hümâ

Devlet kuşu olarak anılan kuştur. Bu kuşun gayet yüksekten uçtuğu ve hiçbir zaman yere konmadığından ayaklarının olmadığı düşünülmektedir. Kemikle beslenen ve nerede yaşadığı hakkında çeşitli rivayetler bulunan bu kuş ile ilgili olarak halk arasında, uçtuğu sırada kanadının gölgesi kimin üzerine düşerse o kişinin padişah olacağı inancı bulunmaktadır.¹⁶⁴ Bu yönüyle Hümâ, bir devlet kuşu olarak görülmektedir. Genellikle Ankâ veya Simurg ile karıştırılmıştır. Edebiyatımızda refâh, mutluluk ve kudreti sembolize etmektedir.¹⁶⁵

Dîvân'da birçok beyitte geçen Hümâ, genelde âşıklarını devlete erdiren bir nazara sahip sevgiliyi sembolize eder.¹⁶⁶

Şâir, aşağıdaki beyitte Hüma kuşunun gölgesinin, üzerine düşmesiyle saadete eriştiğini ifade etmektedir:

Kondı başıma zıll-ı hümâ devlete irdüm
Pâyine düşüp sāye-i pâyâna yetişdüm

G.145/2

Aşağıdaki beyitte şâir, sevgilinin saçının perçemini Hümâ'nın kanadının gölgesine benzetmektedir:

Başına luṭf-ile konmuş pâdişâh etmiş seni
Sāye-i perr-i hümâdur ṭut a şâhâ perçemüñ

G.105/2

¹⁶⁴ Eskigün, a.g.t. s. 21.

¹⁶⁵ Pala, a.g.e., s. 238.

¹⁶⁶ Hümâ ile ilgili bazı beyitler: k 4/7, g 91/2, g 105/2, g 120/4, g 123/5, g 197/4, g 207/5, g 215/3.

2.2.4. Mitolojik Hikâyeler ve Kahramanları

2.2.4.1. Leylâ ve Mecnûn

Arap halk hikâyesi kahramanları olan Leylâ ve Mecnûn'un gerçek kişilikler olduğu düşünülmektedir. İran ve Türk edebiyatlarında mesnevilere konu olmuştur. Hemen hemen bütün dîvân şâirleri Leylâ ve Mecnûn kelimeleri üzerine sanatlar yapmış, onların dillere destan olan aşkıyla kendi aşklarını kıyaslamışlardır. Hikâyenin erkek kahramanı Mecnûn'un asıl adı Kays'dır. Leylâ'ya kavuşamamanın verdiği üzüntüyle çöllere düşüp aklını yitirir. Şâirler genellikle, çektikleri acılar ve aşkının büyüklüğü ile ya kendilerini Mecnûn'a benzetir ya da kendi aşkları yanında Mecnûn'un aşkının sönük kaldığını dile getirir. Hikâyenin kadın kahramanı olan Leylâ, Kays'ın kabilesinden akrabası olan bir güzeldir ve Leylî olarak da anılır. Şiirde genellikle âşığa eziyet eden acımasız sevgiliyi temsil eder.¹⁶⁷

Şâir, Leylâ ve Mecnûn hikâyesine muhtelif beyitlerde telmihte bulunmuştur. Kimi yerlerde şâir, leyl kelimesinin gece anlamına gelmesinden dolayı bu kelimeyle sevgilinin saçının karalığı arasında benzetme ilişkisi kurmuştur.

Aşağıdaki beyitte şâir, kimi zaman Leylâ'nın saçının hasretiyle yanan Mecnûn'a kimi zaman da Şîrîn'in dudağının hasretiyle gama düşen Ferhâd'a döndüğünü söyler:

Zülf-i Leylî hasretinden geh döner Mecnûna dil
Geh leb-i Şîrîn añup Ferhâd ğam-ı fersây olur

G.61/2

Şâir, edebiyattaki hikâye kahramanlarının tasvirlerinin yapıldığını anımsatarak, nakkaş kendisiyle sevgilisini resmettiğinde onları görenlerin Leylâ ile Mecnûn zannedip aralarındaki farkı anlamayacaklarını ifade etmiştir:

Kimse fark eyle[ye]mez Leylî vü Mecnûndan eger
Yaza bir şafhaya taşvîr ide nakkâş ikimüz

G.79/3

¹⁶⁷ Pala, a.g.e., ss. 314-316.

Şâir, şu beyitte Leylâ'nın Mecnûn'un kâsesini kırdığı olaya telmih yapmıştır:

H'ân-ı vaşl umardı çıkdı kâse-i serden gönül
Gü[yi]yâ Mecnûn idi kim geldi Leylî aşına

G.195/3

2.2.4.2. Ferhâd / Hüsrev ile Şîrîn

Türk ve İran edebiyatlarında birçok mesneviye konu olan bu aşk hikâyesi, İran hükümdarının oğlu Hüsrev ile Ermen Melikesi Şîrîn'in aşklarını işler. Hikâyenin bir bölümü Türk edebiyatına Ferhâd ile Şîrîn hikâyesi olarak yansımıştır. Olaylar Ferhâd, Şîrîn ve Hüsrev etrafında gerçekleşir.¹⁶⁸

Şîrîn, *Dîvân*'da sevgiliyi temsil eder, sevgilinin güzellik unsurları arasında yer alır. Şîrîn kelimesinin şeker anlamına da gelmesi hasebiyle çoğunlukla sevgilinin dudağı ve sözleri için kullanılır:

Ferhâdı gönül şan' at-ı aşkıyyede başdı
Ey Hüsrev-i Şîrîn-dehen üstâdına rahmet

G.18/3

Âşıkların sembol kişilerinden olan Ferhâd, aşkına kavuşmak için Bîsütûn dağına delmesiyle ve aşk uğruna birçok derde katlanmasına rağmen vuslata erememesiyle şiirde kûh-ı gam, kûh-ı belâ ile birlikte kullanılır.¹⁶⁹

Aşağıdaki beyitte şâir, gönlünün Ferhâd gibi Bîsütun dağının tîşedârı olduğunu, aşk dağının gam yükünü çekebilmesi için sağlam bir sütun gibi olması gerektiğini ifade eder:

Tîşedâr-ı bî-sütünüñ pîşesidür ey gönül
Bâr-ı gam çek pây-dâr-ı kûh-ı aşk ol çün sütün

G.160/2

¹⁶⁸ Pala, a.g.e., s. 242-244.; Onay, a.g.e., s. 167.

¹⁶⁹ Ferhat ile Şîrîn ile ilgili bazı beyitler: g 6/3, g 10/5, g 18/3, g 61/2, g 67/1, g 67/2, g 67/4, g 79/1, g 80/3, g 83/1, g 84/2, g 97/1, g 112/4, g 124/3, g 124/4, g 125/5, g 140/1, g 141/3, g 141/6, g 142/2, g 180/1, g 180/5, g 217/4.

Çoğu yerde kendisiyle Ferhâd'ı mukayese eden şâir, şu beyitte kendi aşk çilesinin Ferhâd'ın gamını aştığını, aşk taşının açtığı yaraların verdiği ızdırapları dindirmek için de beng içtiğini söyler:

Qışsa-i Şîrînim aşdı gûşsa-i Ferhâddan
Kim ol urdı seng-i zaħmı baña zaħm içürdü beng

K.4/40

Şâir, aşağıdaki beyitte Ferhâd'ın Şîrîn'in dudağının arzusuyla döktüğü kanların yerde kalmayarak lale bahçesine dönüştüğünü ifade eder:

Ağlayup Ferhâd-vâr ol la' l-i Şîrîn yâdına
Tağ u taş kanlu yaşımdan lâlezâr olmağ gerek

G.112/4

Hüsrev, şiirlerde genel olarak vuslata eren âşığı temsil eder. Ayrıca şâir, kelimenin padişah anlamını da kelime oyunları ile teviriyeli şekilde birçok beyitte kullanmıştır.¹⁷⁰ Şâir, aşağıdaki beyitte bu şekilde bir kullanım yapmıştır:

Gedâyı Hüsrev ider **Remziyâ** şu hâleti gör
Cihânda Cem gibi câm-ı cihân-nümâ-yı kadeh

G.25/7

2.2.4.3. Vâmık u Azrâ

Meşhur bir Arap halk hikâyesi kahramanlarıdır. Vâmık ile Azrâ'nın aralarında geçen olaylar, Türkler arasında diğer halk hikâyeleri gibi yayılmamış, edebiyatta gereken önemi görmemiştir.¹⁷¹

Şâir, aşağıdaki beyitte, edebiyatta âşıkların tasvirlerinin yapıldığını hatırlatarak sevgilisi ve kendi halini görenlerin onları Leylâ ve Mecnûn ya da Azrâ ile Vâmık zannettiklerini ifade eder:

¹⁷⁰ Hüsrev ile ilgili bazı beyitler: g 6/3, g 18/3, g 25/7, g 47/7, g 62/3, g 97/1, g 100/4, g 114/5, g 124/5, g 125/5, g 132/6, g 145/8, g 149/2, g 170/8, g 180/5.

¹⁷¹ Onay, a.g.e., ss. 429.

‘ İzār-ı yār-ile sanur görenler şüret-i hālüm
Muşavver Leylî vü Mecnûn ya ‘ Azrâ ile Vâmîk’ dur

G.65/6

2.2.4.4. Mahmûd ve Âyâz

Gazneli Mahmud’un gözde askerlerinden olan Ayaz, bilgisi, akli ve sadakatiyle Sultan Mahmud’un itimadını kazanmıştır. Sultan Mahmud’un Ayaz’a duyduğu muhabbet Doğu edebiyatında mühim konulardan olmuştur. Mahmud-Ayaz isimli müstakil eserler dahi yazılmıştır. Ayaz ismi; Âyâs, Âyâz, Eyâs şeklinde de kullanılmıştır.¹⁷²

Remzî de şu beyitte sevgilisini Gazneli Mahmud’a kendisini de Ayaz’a benzetmiş ve bu kıssaya telmihte bulunmuştur:

Yâr-ile aḥvâliñi destân ideydiñ **Remzîyâ**
Nükte ḳorduñ ḳışsa-ı Âyâs u Maḥmûd üstine

G.182/5

2.2.5. Meşhur Şahsiyetler

Remzî, dîvân edebiyatı geleneğine uygun olarak tarih boyunca isimleri zikrolunan, çeşitli yönleriyle tarih sahnesinde yer almış kişilere *Dîvân*’ında sıkça yer vermiştir. Şâir, bu şahısların yaşadığı olaylara sıkça telmihlerde bulunmuş ve bunlarla ilgili çeşitli benzetmeler yapmıştır.

2.2.5.1. Tarihî ve Dînî Şahsiyetler

2.2.5.1.1. Hızır

Ebedî hayata mazhar olan bir nebî olduğu rivayet edilmekle birlikte ölümsüzlük suyu olan âb-ı hayâtı içtiği ve bu suyu bulmak için İskender’e yardım ettiği bilinir. Halk inanişinde geniş yer bulmuş olan Hızır, *Kur’ân-ı Kerîm*’de Mûsâ peygamber kıssasında yer almaktadır.¹⁷³

¹⁷² Onay, a.g.e., ss. 279-280.

¹⁷³ Pala, a.g.e., ss. 225-226.

Hızır, *Dîvân*'da zorda kalanlara yardımcı olması ve âb-ı hayâtı bulup ölümsüzlüğe kavuşması münasebetleriyle yer almıştır.¹⁷⁴ Aşağıdaki beyitte sevgiliyi Hızır'a benzeten şâir, sevgilinin kadehinden bir yudum içtiğinde bâkî olup yokluk meclisinde can bulduğunu ifade eder:

Piyâlesinden içen kimse cur' a-i bâkî
Bulur bu bezm-i fenâda çü Hızır-ı zinde hayât

G.17/4

Aşağıdaki beyitte şâir, âlemi yok eden gözyaşları denizinde boğulmak üzereyken Hızır gibi olan sevgilisinden meded ummaktadır:

Hızır-vâr iriş meded ey Nüh ' ömrüñ kurusun
Gözlerüm yaşıyla ' âlem ğarķ-ı tûfân olmasun

G.152/5

Şâir, bu beyitte sevgilinin dudağını âb-ı hayâta benzetirken dudağının üzerindeki tüyleri de bu su üzerinde yürüyen Hızır'a benzetmektedir:

Kanıma girmek haķ-ı la' lüñ revâ mıdur kim ol
Hızır ola hem âşinâ-yı çeşme-i hayvân ola

G.204/3

2.2.5.1.2. Lokmân

Lokman Hekim, halk inanışlarında farklı şekillerde karşımıza çıkan bir şahsiyettir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de ismi zikrolunduğundan, peygamber olduğuna ilişkin iddialar bulunmakla birlikte peygamber olmadığı görüşü kuvvetlidir.¹⁷⁵ İlmî eserlerde gerçek kimliği olan filozof kimliğiyle yer almasına mukabil; halkın gözünde efsânevi bir hekim özelliğiyle edebiyatımızda hâkim-filozof ve hekim olarak bahsi geçmiştir.¹⁷⁶ Hikmet ve hekimliğin pîri ve sembolü olan Lokman, *Kur'ân-ı Kerîm*'de oğluna öğütler veriş yönünden de yer almaktadır.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Hızır ile ilgili bazı beyitler: k 3/49, k 5/51, g 141/5, g 210/9, g 219/9

¹⁷⁵ Onay, a.g.e., s. 276.

¹⁷⁶ Ali Haydar Bayat, (2000), *Türk Kültüründe Lokman Hekim*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul: ss. 9-11.

¹⁷⁷ Pala, a.g.e., s.s. 316-317.

Şâir, şu beyitte sevgilinin âşîğa şifa veren dudağından çıkan kıymetli sözlerin, Lokman'ın hikmetli sözlerinden daha üstün olduğunu ifade eder:

Gerçi Lokmāñ dem urur dāniş-i hikmetden [evet]
Cānı yoğdur ki ide ol la' l-i dūrer-bār-ile başş

G.21/2

2.2.5.1.3. Hallâc-ı Mansûr

Asıl adı Hüseyin olan Hallâc-ı Mansûr, edebiyatta sıklıkla bahsi geçen ünlü bir mutasavvıftır. Abbasi halifesi Muktedir zamanında şeriata uymadığı gerekçesiyle ve fenafillaha ulaşip Ene'l-Hak (Ben Hakk'ım) dediği için 921 yılında fakihlerin fetvası ile idam edilmiştir.¹⁷⁸

Şiirde ber-dâr edilmiş olarak anılan Mansûr, inancı uğruna öldürülerek gerçek âşîğın sembolü olmuş ve sevgilinin darağacı olan saçlarında aşk şehîdi olarak asılmıştır. Remzî, aşağıdaki beyitte, Mansûr'un bedeninin darağacında asılmasına sebep olan aşkın kendi gönlünü de aşk gamına düşürdüğünü ifade etmiştir:

Cānumı bend-i ğam-ı ' aşka giriftār eylemiş
Cism-i Manşûrî belā dārında ber-dār eyleyen

G.62/2

Aşağıdaki beyitte de şâir, kendisini aşk yolunda Mansûr'un ve Ferhâd'ın vârisi olarak görmektedir:

Vâriş-i Manşûr u Ferhâdım [benem] dizdâr-ı ğam
Pîri aşımdur biri sūd biri qardeşum benüm

G.141/6

2.2.5.1.4. Hâtem-i Tay

İbn Abdullah b. Sa' d'ın lakabıdır. Arapların Tay kabilesinden olup cömertliğiyle nam salmış ünlü Arap reisleri ve şâirleri arasında yer alır. Cömertliği darbimesel haline gelmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Onay, a.g.e., s. 283.

¹⁷⁹ Levend, a.g.e., s. 144.

Remzî, aşağıdaki beyitte bu ismi zikrederek, gevher saçan gözyaşlarının cömertlik konusunda Hatem'i katlayıp geçtiğini ifade eder:

Ḥalka-i çeşm-i gevher-efşānum
İtdî tūmār cūd-ı Ḥātemî tayy

G.210/4

2.2.5.1.5. Ebû Cehl

Kureyş kabilesinin reislerinden olan Ebû Cehl, Peygamber Efendimiz'in en büyük düşmanları arasındadır. Bedr Savaşı'nda öldürülmüştür.¹⁸⁰ Aşağıdaki beyitte zâhidle ârif arasındaki kıyasta Ebû Cehl hakikatten habersiz olan zâhidi temsil ederken Peygamber Efendimiz ise hakikatten tümüyle haberdar olan ârifi temsil etmektedir:

Zâhidâ 'ârife tolaşma bu cehl-ile yûri
Hiç Ebû Cehl ide mi Aḥmed-i Muḥtâr-ile baḥş

G.121/6

2.2.5.1.6. Yavuz Sultan Selîm

II. Bayezid'in oğludur. Osmanlı Devleti'nin şâir sultanlarından. Bu sebeptendir ki bilim ve sanat adamlarına karşı sonsuz saygı ve muhabbet duymuştur. Yavuz Sultan Selim'in şiirleri tasavvuf ağırlıklıdır Farsça bir dîvânı bulunmaktadır. Bunun yanında Türkçe şiirleri de mevcuttur. Şiirlerinde "Selîmî" mahlasını kullanmıştır.¹⁸¹

Dîvanda *Manzûme-i Ceng Der Medḥ-i Sulṭān Selîm Hân ve Medhiye-i Gül* başlıklı kasîdeler Yavuz Sultan Selim için yazılmış methiyelerdir.

2.2.5.2. Şâir Şahsiyetler

2.2.5.2.1. Hassân bin Sâbit

Peygamber Efendimiz'in şâiri olarak ünlenmiştir. Müslümanlığı kabul eden şâir, Peygamber Efendimiz'i hicvetmeye kalkışanları hicivleriyle bastırarak Peygamberimiz'e methiyeler yazmıştır. Peygamber Efendimiz, şiirleriyle kâfirlere karşı

¹⁸⁰ Pala, a.g.e., ss. 146-147.

¹⁸¹ Rüştü Şardağ, (1982), *Şair Sultanlar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: ss. 118-119.

İslâmı ve Müslümanları destekleyen Hassan bin Sâbit için mescide minber yaptırmış o da buradan müşriklerin hicivlerine karşılık vermiştir. Dîvân edebiyatı sanatçıları da methiyelerde ve na'atlarda Peygamber Efendimiz'e övgü yazarken kendilerini bu şâirin yerine koyup şiirlerini onun şiirleriyle kıyaslamışlardır.¹⁸²

Remzî, aşağıdaki beyitte, hatasız ve düzgün şiirlerinin övgüsünün Hassan'ın şiirleriyle beraber olduğu görüşündedir:

Remzî bilürüz vezn-i selîsde olupdur
Nazm-ı hüsnuñ midḥatî Ḥassâna berâber

G.37/7

2.2.5.2.2. Lebîd b. Rebîa, İbnü'l- Fârız

Lebîd, ünlü Arap şâirlerindendir. Şiirleri altın harflerle Kâbe duvarına asılan Seb' a-i muallaka şâirleri arasındadır. Bu şâirler arasından Müslümanlığı kabul eden tek şâir olan Lebîd, genç yaşta, belâgatın meşhur olduğu bu dönemde büyük şâirler arasına girmeyi başarmıştır.¹⁸³

Fârız, Arap edebiyatında tasavvufî şiirin en güzel örneklerini veren şâirler arasındadır. İlahi aşkı beşeri aşk şeklinde tasavvur ederek şiirlerinde mecazlara, kinayelere geniş yer vermiştir. *Hamriyye* kasîdesinde şâir, şaraba tasavvufî bir kimlik vererek onu ilahi aşkın simgesi olarak işlemiştir.¹⁸⁴

Aşağıdaki beyitte Remzî, şâirliğini överken kendini bu iki ünlü şâirle mukayese etmektedir:

Vaşf-ı leb-i dil-berde ḥayâlâtına **Remzî**
Efkâr-ı Lebîd ırmeye farz itmeye Fârız

G.87/8

2.2.5.2.3. Zahîr-i Fâryâbî, Hocenî Kemâl

İranlı kasîde şâiri olan Zahîr-i Fâryâbî, özellikle şiirlerinde kendine has üslûbuyla yeni mazmunları kullanıp aşırı derecede mübalağaya yer vermesiyle

¹⁸² Pala, a.g.e., s. 216.

¹⁸³ Süleyman Tülücü, (2003), "Lebîd b. Rebîa", *TDVİA*, C. XXVII., TDV Yayınları, İstanbul: ss. 121-122.

¹⁸⁴ Süleyman Uludağ, (2000), "İbnü'l- Fârız", *TDVİA*, C. XXI., TDV Yayınları, İstanbul: s. 42.

ünlenmiştir. H/6.-M/12. yüzyıl sonlarının ileri gelen büyük kasîdecilerinden ve gazelcilerindedir.¹⁸⁵

Hocend şehrinin önde gelen müşşid ve velilerinden olan Hocenî Kemal, Hâfız ile yakın dostluk kurmuştur. şâir, padişahları methetmek için kasîde yazmamıştır; kendi haline uygun mukatta‘atları bulunmaktadır.¹⁸⁶

Aşağıdaki beyitte şâir, yine kendi şiirinin övgüsünü yaparken bu meşhur şâirlerle kendini mukayese eder:

Žamiriñ Remzi zâhirdür huzûrında Kemâl-ile
Zahîrûñ hüsrev-i ‘âlem-i cihânuñ nüktedânıdur

K.5/66

2.2.5.2.4. Ferîdüddîn-i Attâr

Nişabur’da doğan Ferîdüddîn-i Attâr gençlik yıllarında babasının şeyhlerinden Kutbüddin Haydar’ın meclislerinde bulunmuş, ondan aldığı feyzle dünya içlerinden elini eteğini çekmiş ve ibadetle meşgul olmaya gayret göstermiştir. Tasavvuf eserlerinin büyük bir kısmını inceleyip marifet ilminde kendini geliştirmesi, onun herkesin hürmetini kazanmasını ve tasavvuf edebiyatının en önemli kişisi konumuna gelmesini sağlamıştır. *Mantıku’t-Tayr* isimli meşhur eserin yazarıdır.¹⁸⁷ Mevlânâ’nın onun *Esrârname*’sini küçüklüğünden beri yanından ayırmadığı söylenir. Attâr unvanından, eczacılık veya tabiplik yaptığı da anlaşılmaktadır.¹⁸⁸

Bahâr âlâtıdur ezhâr u gül bir h̄âcedür Atşâr
Hezârân külbe-i gülzâr o ‘Attâruñ dükkânıdur

K.5/9

şu beyitten, Attâr’ın meşhur eseri olan *Mantıku’t-Tayr*’ın okullarda okutulduğu sonucunu çıkarmak mümkündür:

¹⁸⁵ Mehmet Atalay, (2013), “Zahîr-i Fâryâbi”, *TDVİA*, C. XLIV., TDV Yayınları, İstanbul: ss. 87-88.

¹⁸⁶ Tahir Üzgör, (1990), *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: s. 556.

¹⁸⁷ Ömer Ferid Kam, (2003), *Divan şiirinin Dünyasına Giriř (Ăsâr-ı Edebiye Tedkikatı)*, Halil Çeltik (Haz), MEB Yayınları, Ankara: ss. 127-128.

¹⁸⁸ Helmut Ritter, (1979), “Ferîdüddîn Attâr”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, C. III, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 200.

Mu^c allim-hānedür gülşen oğurlar Mantıku't-Ṭayrı
Bu mekteb-hānenüñ şıbyān u bülbül ders-h'ānidur

K.5/7

2.2.5.2.5. Nûreddin Abdurrahman Câmî, Şeyh Sadî-i Şirâzî

Horasanlı şâirlerden olan Câmî; Uzun Hasan ile oğlu Yakup Bey zamanında yaşamıştır. Fatih ve II. Bayezid ile dostluğu bulunan şâir, Nakşibendî tarikatına mensuptur. Meşhur *Bahâristân*'in yazarı olan Câmî'nin Arapça ve Farsça kırkbeş adet eseri bulunmaktadır.¹⁸⁹

Atabek Sa'd Zengî zamanında dünyaya gelen Sadî-i Şirâzî'nin lakabı Muslihiddin'dir. Abdülkâdir Geylânî'nin müridi olmuştur. *Gülistân* ve *Bostân* isimli meşhur mesnevileriyle ünlenmiştir.¹⁹⁰

Câmî, *Bahâristân* eseriyle, Sadî ise *Gülistân* isimli meşhur eseri ile zikrolunmuştur:

Olurlar lâleye nâzır ki açarlar gül evrâkın
Bahâristâñ-ı Câmî ol Sa^c dî-i Gülistânidur

K.5/8

2.2.5.2.6. İmrü'l-Kays

İslamiyetten önceki Arap edebiyatında en önemli şâirlerindendir. Seb'a-i Muallaka şâirleri arasında bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz doğduğu vakit Yemane'de hükümdar olduğu rivayet edilmiştir.¹⁹¹

2.2.5.3. Mitolojik Şahsiyetler

2.2.5.3.1. Cem (Cemşîd)

Cem, İran'ın Pişdâdîyan sülalesinden gelen güçlü bir hükümdardır. Güzel yüzlü olmasından ötürü ışık ve nur anlamına gelen “Şîd” lakabını alarak “Cemşîd” adıyla da anılmıştır.¹⁹² Cem, birçok madeni keşfederek kendine, değerli taşlarla süslü bir

¹⁸⁹ Üzgör, a.g.e., s. 549.

¹⁹⁰ Üzgör, a.g.e., s. 561.

¹⁹¹ Üzgör, a.g.e., s. 554.

¹⁹² Nurettin Albayrak, (1993), “Cem”, *TDVİA*, C. VII, TDV Yayınları, İstanbul: ss. 279-280.

taht yaptırmıştır. Bunun yanında şarabı bulan Cem, olağanüstü özelliklere sahip kadehiyle meşhurdur.¹⁹³ *Dîvân*'da da daha çok “câm-ı Cem” adı verilen bu kadehi münasebetiyle zikrolunmuştur.¹⁹⁴

Aşağıdaki beyitte Remzî, memdûhu överken Cem’i kapısındaki kullara benzetmiştir:

Țutup cām elde Țururken ayağın Cem gibi Țullar
Deyem hâşâ ki ol devrûñ Cem-i dâr-ı nişânıdur

K.5/47

Cām içenlerde ayağın çeker olmaya Cemüñ
Oluruz anuñ-ile ancağ ayağdağ ikimüz

G. 79/4

2.2.5.3.2. Dârâ

İran hükümdarlarından olan Dârâ, Avrupa’da Pers imparatoru “Darius” olarak bilinmektedir. İhtişamın ve ululuğun sembolü olan bu büyük imparator, İskender’in oyunu sonucu zehirlenerek öldürülmüştür. Şehnâme’de onun, İskender’in kardeşi olduğu bilgisi bulunmaktadır. “Dâver-i dâverân-ı Dârâ-derbân” (Dârâ’nın kapıcısı olduğu sultanlar sultanı) deyimini, memdûhları övmek için kullanılan bir söz haline gelmiştir.¹⁹⁵

Şâir, *Dîvân*’da der-bân kelimesiyle kimi zaman memdûhu överken kimi zaman da kendisini sevgilinin kapıcısı olarak tasavvur etmiştir. Aşağıdaki beyitte şâir, Dârâ’yı adaletli bir hükümdar olması hususuyla ele almıştır ve memdûhla aralarında benzetme ilişkisi kurmuştur:

Kaçup bu çarğ-ı zâlimden penâh olmağičün halka
Medâr-ı emn o Dârânuñ der-i dârü’l-emânıdur

K.5/37

¹⁹³ Selçuk Eraydın, (1977), “Cem”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/ Eserler/ Terimler*, C. II, Dergâh Yayınları, İstanbul, ss. 33-34.

¹⁹⁴ Cem ile ilgili bazı beyitler: k.5/46, k.5/47, g.25/2, g.25/7, g.47/7, g.79/4, g.132/6, g.141/4, g.149/2,

¹⁹⁵ Pala, a.g.e., ss. 120-121.

2.2.5.3.3. Ferîdûn

Cemşid soyundan gelen Ferîdûn, Gave isimli bir demircinin Dahhâk'ı öldürmesinden sonra tahta geçmiştir. Lakabı Ferruh'tur; adaletiyle meşhur olmuştur ve şiire de bu yönüyle yansımıştır.¹⁹⁶

Pehlevân-âsâ ser-pehlû tıtdı çekdi şa' r
Yâ-Ferîdûn aldı gūyâ deste-çüb-ı kâr deng

K.4/6

2.2.5.3.4. Nûşirevân

İran'ın Sasâniyân sülalesinden gelen Nûşirevân, adaletiyle tanınan hükümdardır. İsmi Hüsrev, lakabı ise Âdil'dir. Büyük Padişah, padişahlar padişahı manasına gelen "Kisra" unvanı ilk defa bu hükümdara verilmiştir. Peygamber Efendimiz, bu hükümdarın son yıllarında dünyaya gelmiştir. Rivayete göre; sarayının Tâk-ı Kisrâ veya Eyvân-ı Kisrâ adını verdiği bölümüne büyük bir zincire bağlı bir çan taktırmış ve yardıma ihtiyaç duyanlar bu zinciri çekerek çanı çalıp onu haberdar etmiştir.¹⁹⁷

Nûşirevân, *Dîvân* 'da zikredildiği beyitlerin tamamında adaletiyle ele alınmıştır:

Mürüvvet cāmını ' adl üzre sürseñ sākî-i devrũñ
' Adâlet bezminũñ şeksiz bu gün Nûşinrevânıdur

K.5/55

Şun Nûşirevân devri durur sâğar-ı ' âdil
Sākî gözũñ aç sürme yārâna berâber

G.37/6

2.2.5.3.5. İskender

Tarihte adı geçen iki İskender bulunmaktadır. Asıl İskender, Zülkarneyn olarak bilinen budur. Büyük İskender olarak da anılır. *Kur'ân-ı Kerîm*'de de ismi geçen İskender, hem peygamber hem de padişah olmuştur.¹⁹⁸ İskender, ordusuyla birlikte

¹⁹⁶ Levend, a.g.e., s. 147.; Pala, a.g.e., s. 169.

¹⁹⁷ Pala, a.g.e., ss. 393-394.

¹⁹⁸ Levend, a.g.e., s. 150.

Zulamât ülkesine ölümsüzlük suyunu aramak için gitmişse de âb-ı hayat ona değil veziri olan Hızır'a nasip olmuştur.¹⁹⁹

Remzî, şiirde İskender'i, Ye'cüc ve Me'cüc kavmi üzerine yaptığı sed ile ele almıştır:

Pây-mâl-i zillet oldum ey Sikender-menzelet
Zulm-i Ye'cüc u ğam-ı hecrân elinden el-ġıyās

G. 22/4

2.2.5.3.6. Mânî

Çinli meşhur bir nakkaş ve ressam olan Mânî, İran hükümdarı Şâpur zamanında İran'da peygamberlik iddiasında bulunarak dinini yaymak istediye de bunu başaramayarak idam edilmiştir. Yaptığı resimleri Erjeng, Ertenk veya Ercenk ismini verdiği kitapta toplamıştır.²⁰⁰

Dîvân'da Mânî, nakkaş olarak yer aldığı beyitlerde sevgiliyi ve memdûhu övmek maksadıyla bir karşılaştırma ve benzetme unsuru olarak ele alınmıştır:

Kaşra bâġı zeyn ider mânende-i naġġâş-ı Çîn
Rûmî yapraklar-ile bağlar şemse-i ezġâr gül

K.3/3

Dir bâġ-ı dehre bir vech-ile şûret virdi kim
Saña ġodı mâġaşal ' âlemde Mânî-vâr gül

K.3/5

2.2.5.3.7. Leclâc

Leclâc, ustası Dahir b. Sısa'nın icat ettiği satranç oyununu İran'a getirip orda yayılmasını sağlayan kişidir. Kelime anlamı olarak engel ve kumarbaz manalarına da gelmektedir.²⁰¹ *Dîvân*'da tek bir beyitte satranç terimleriyle beraber kullanılmıştır.

Gerek Leclâc ol ey **Remzî** ider mât
Seni bir lu' b-ile ol şâh-ı ferruġ

G.28/7

¹⁹⁹ Onay, a.g.e., ss. 221-222.

²⁰⁰ Levend, a.g.e. ss. 158-159.; Onay, a.g.e., s. 282.

²⁰¹ Pala, a.g.e., s. 311.

2.2.6. Millet İsimleri

2.2.6.1. Arap, Acem, Engürüs, Freng

Şâir, bir beyitte beraber zikrettiği Arap, Acem, Engürüs, Freng gibi kavimleri onlar hakkında bilgi vermek maksadıyla değil, memdûhunu överken yalnızca isim olarak zikretmiş ve bu milletlerin yaşadığı bölgeleri kastetmiştir. Şâir, Sultan Selim'in haşmetinden Acem ve Arapların perişan olduklarını, onu gören Macar ve Firenklerin ise heybetinden korkuya kapıldıklarını ifade etmektedir:

Haşmetüñdendür perîşân hâl-i ' Ācām ü ' Arab
Heybetüñdendür hirāsân Engürüs-ile Fireng

K.4/32

2.2.6.2. Gürcü

Gürcü, bir beyitte şâirin, gönlünü kaptırdığı güzelin milleti olarak karşımıza çıkmaktadır:

Yakılmış âteş-i zulm-i felekden Bursadur gönlüm
Yakılmış mihri Gürciden diyâr-ı Naḥcivânıdur

K.5/28

2.2.6.3. Hindû

Dîvân'da ismi en çok zikredilen kavimdir. Şiirlerde genellikle siyah renk münasebetiyle ele alınmıştır. Aşağıdaki beyitte şâir, Hind kelimesiyle siyah rengin sahibi olan Keyvân yıldızı (Zühâl-Satürn) arasında bir benzerlik ilişkisi kurmuştur. Zühâl, yedinci iklime sahip bir gezegendir ve bu iklim kuşağında siyah renkli insanların yaşadığına inanılmaktadır:

Şeh-i hâver-zemîn-iken güneş der-bân aña her gün
Emîr-i Hind-iken Keyvân her aḥşam pās-bânıdur

K.5/44

Şâir, sevgilinin yanağındaki benler ile Hindû-beçe arasında renk bakımından benzerlik ilişki kurmuştur:

Devr-i zülfünde ne Hindü-beçedür hâl-i ruhuñ
Örtünür sünbül ü reyhan döşenür berg-i semen

G.158/4

2.2.6.4. Tatar

Dîvân'da iki beyitte yer alan Tatar, güzel kokulu nâfe maddesinin elde edildiği bölge olarak ele alınmıştır:

Dâmen-i gülzâr için itdi 'anber-şemîm
Her yaqadan virdi büy-ı nâfe-i Tâtâr gül

K.3/2

Sevdâya şalup nâfe-i Tâtârî dem-â-dem
Âvâre kılan tırta-i 'anber-şikenüñdür

G.45/2

2.2.7. Ülkeler ve Şehirler

2.2.7.1. Bursa

Remzî, Bursa'yı yalnızca bir beyitte zikretmiştir. Bursa gibi yanan gönlünün ateşini bir Gürcü güzelinin yaktığını söyleyen şâir, memleketi olan Bursa'nın zaman zaman yangınlara maruz kaldığını hatırlatmaktadır.

Yaqılmış âteş-i zulm-i felekden Bursadur gönlüm
Yaqılmış mihri Gürciden diyâr-ı Naḥcivânıdur

K.5/28

2.2.7.2. Çâç

Taşkent'in eski adı olan Çâç, en iyi yayları yapan ustaların memleketi olarak bilinmektedir.²⁰² Çâçî kemân veya kemân-ı Çâçî olarak bilinen bu yaylar bir beyitte zikrolunmuştur.

Ḳudretün deşinde bir Çâçî kemândur



Kim anuñçün gök müzehheb lâciverdî



K.4/27

²⁰² Mehmet Fatih Köksal, (2001), "Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri'ne Ekler", *Türklük Bilimi Araştırmaları* 10, s. 238.

2.2.7.3. Çin

Çin, *Dîvân*'da bir ülke olarak kullanımının yanında çeşitli anlam ilişkileriyle önemli bir benzetme unsuru olarak ele alınmıştır.

Âhû-yı Çin terkibi, Çin'in âhûlarıyla ünlü bir ülke oluşuna dayanmaktadır. Göbeğinden misk kokusunun elde edildiği ceylanlara aşağıdaki beyitte gönderme âhû-yı Çin terkibiyle yapılmıştır. Şâir, sevgilinin kan dökmeye meyleden gözlerinin Çin âhûsunun bağırını deldiğini ve anber saçan saçlarının nâfeyi işe yaramaz kıldığını söylemektedir:

Bağırını âhû-yı Çiniñ deldi hûnî gözlerün
Nâfe[yi] âvâre kıldı ' anber-âsâ perçemün

G.105/5

Aşağıdaki beyitte de Çin, misk kokusunun elde edildiği ülkeler arasında olduğundan misk ile ilişkilendirilmiştir:

Hûnîñ gözüm hayâl-i haţuñla bi-^ç aynihi
Vâlâ-yı sürhe döndi tolu misk-i Çin-ile

G.177/4

Dîvân edebiyatında Çin, resim sanatının merkezi olarak ele alınmaktadır. Meşhur Mânî'nin bir ressam olduğu ve kutsal kitabının güzel minyatürlerle süslü olması nedeniyle güzel yüz, genel olarak Çin ile beraber zikrolunmuştur. Bu yönüyle büt, sanem, büt-hâne, nakkâş gibi put ve resimle ilgili kelimelerle kullanılmaktadır.²⁰³

Haţına ol büt-i Çinüñ der-iseñ [ki] haţâ ey dil
Olur yüz qarası hâşıl şaķın ğâyet haţâdur bu

G.173/2

Kaşra bâĝı zeyn ider mânende-i naķķâş-ı Çin
Rûmî yapraklar-ile baĝlar şemse-i ezķâr gül

K.3/3

²⁰³ Emine Yeniterzi, "Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı-*, Volume: 3, Issue: 15, s. 309.

2.2.7.4. Erdebil

Erdebil şehri şu anda İran'da Doğu Azerbaycan bölgesinde yer almaktadır.

Erdebil aşhâb-ı fil aşıldur anı kahr için
 Tob tüfek güyâ ebâbil oldı per-tâb itdi seng

K.4/19

2.2.7.5. Frengistan

Dîvân'daki yer isimlerinden olan Frengistan, özellikle güzelleri, putları ve kâfirleriyle meşhurdur. Ayrıca Müslüman olmayan ve fethedilecek yerleri tasvir etmek için kullanılmıştır.²⁰⁴

Devr-i hüsnünde gözüñ bu zülf-i müşk-efşân-ile
 Rüm ili sultânıdur şâh-ı Firengistân-ile

G.178/1

2.2.7.6. Hıtâ

Hıtâ, Çin'de bir bölgenin ismidir. Hatâ kelimesi “yanlış” manasına geldiğinden, genel olarak tevriye ve ihâm-ı tenâsübe olanak sağlamıştır. Misk kokusu ile meşhur bir şehirdir.²⁰⁵

Dîvân'ın şu beytinde güzel kokuları münasebetiyle konu olmuştur:

Ĥatt-ı nigâra müşk-i Ĥıtâ oğumak Ĥatâ
 Kim Ĥadd-i yâre serv-i sehî derse Ĥad sehâ

G.1/3

2.2.7.7. Hindistan

Dîvân edebiyatında farklı anlam ve benzetme ilişkileriyle kullanılan Hindistan'a, yedinci gökte bulunan ve siyah renge sahip olan Zühal yıldızı hâkimdir. Bu yüzden bu iklim bölgesinde Hindistan'da yaşayan insanlar siyah tenlidir.²⁰⁶ *Dîvân*'da Hint, Hindû-beçe, Hindistan kelimeleri genel olarak siyah renk ilişkisiyle tezat ve benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

²⁰⁴ Pala, a.g.e., s. 173.

²⁰⁵ Yeniterzi, a.g.m., s. 313.

²⁰⁶ Yeniterzi, a.g.m., s. 315.

Benefşe gülşen-i halkuñ sarâyında perestâre
 Kuluñdur sünbül ü hindî velî Hindüstânıdur

K.5/49

2.2.7.8. İstanbul (Sitanbul), Galata (Kalata), Edirne (Edrene)

Şâirin kaynaklarda geçen görev yerlerinden olan İstanbul, Galata ve Edirne aşağıdaki beyitte birlikte kullanılmıştır:

Ço zevk-i Sitanbûlı begüm gec Çalatadan
 Gel Edreneden nûş idelüm Gümri? şarâbın

G.163/3

2.2.7.9. Ken'ân

Hz. Yakub'un memleketi olan Ken'ân, Filistin ve Suriye sınırları içerisinde bir bölgedir. İsmi, Nûh Peygamber'in oğullarından veya torunlarından olan Ken'ân'dan almıştır.²⁰⁷ Şâir, bunca zamandır sevgilinin hasretiyle ağlayan gözlerinin Ken'ân ilinin Yusuf'u beklediği gibi sevgilisini gözlediğini ifade etmektedir:

Bunca demdür yârı gözler dide giryândur umar
 Yûsuf-ı Mısrı şanâsın bir Ken'ândur umar

G.63/1

2.2.7.10. Mısır

Mısır, *Dîvân*'da kullanıldığı çoğu beyitte Hz. Yûsuf kıssasına telmih etmek ve güzellik kavramının benzetileni olarak kullanılmıştır. Hz. Yûsuf, Yûsuf-ı Mısrî tamlamasındaki gibi Mısır'a dayandırılmıştır.²⁰⁸ Aşağıdaki beyitte Yûsuf-ı Mısrî terkiğini kullanan şâir, Yûsuf yüzlü sevgiliden ayrılışından beri işinin ayrılık kulübesinde Yakup Peygamber gibi ağlamak olduğunu ifade eder:

Külbe-i fûrkatde zâr oldı işüm Ya' kûb-vâr
 Olalı sen Yûsuf-ı Mısr-ı melâhatden cüdâ

G.9/2

²⁰⁷ Yeniterzi, a.g.m., s. 315.

²⁰⁸ Mısır ile ilgili bazı beyitler: k 4/3, g 63/1, g 158/5, g 224/6.

2.2.7.11. Rûm

Şâir, *Dîvân*'da geçen Rum kelimeleriyle Anadolu'yu kastetmektedir. Rum ilinde yaşayan insanlar beyaz ırktan ve güzel oldukları için şiirlerde çoğu zaman Habeş, Zenci ve Zengibâ ile karşılaştırılır ve tezat sanatı yapılır.²⁰⁹ Aşağıdaki beyitte memdûhu överken bu tezat sanatından da yararlanan şâir, Mısır'ın ve Şam'ın Sultan Selim tarafından alınması olayına telmih yapmaktadır:

MıŖ u Ŗâmuñ ƙal' asın zengiler etmişken hiŖâr
Tahta geçdi Rûm ili sulţânı göçdi ehl-i zeng

K.4/3

2.2.7.12. Şâm

Şam, *Dîvân*'da iki beyitte geçmektedir. Aşağıdaki beyitte Mısır ile beraber kullanılan Şam, günümüzde Suriye bölgesini ifade etmek için kullanılmıştır. Şâir, Mısır'ın ve Şam'ın Sultan Selim tarafından alınması olayından bahsetmektedir:

MıŖ u Ŗâmuñ ƙal' asın zengiler etmişken hiŖâr
Tahta geçdi Rûm ili sulţânı göçdi ehl-i zeng

K.4/3

Şâir, bu beyitte sevgilinin sabahleyin yüzünü Şam'ın meşhur olan gülsuyuyla yıkadığını ifade etmektedir:

Çın-seher tırdı yudı Ŗâmî gülâb ile yüzün
Câme-ĥ'âb-ı seyr-i gülşenden olup bîdâr gül

K.3/26

2.2.8. Nehirler

Dîvân'da ismi zikredilen nehirler Nil, Fırat ve Ceyhun'dur. Remzî, Ŗu beyitte gözyaşlarının akışını mübalağa yaparak bu nehirlerle benzetmektedir. Aşağıdaki beyitte şâir, gözlerinden akan kanlı yaşların coşup taşmasını Nil ve Fırat'ın akışına benzetmektedir:

²⁰⁹ Pala, a.g.e., s. 413.

Eşk-i çeşmim cūşda Nîl u Fırātuñ ‘ aynıdur
Bir baķımda ħūn-ı zaĥm-ı ħūn-feşānımdur benüm

G.123/4

Yine Remzî, mübalaġa sanatına başvurarak gözyaşlarını Ceyhun nehrinin akışına benzetmektedir:

Bir başumla n’eyleyem ‘ummāna mānend-i ħabāb
Çıkdı geldi gözlerümden iki Ceyhūn üstüme

G.183/2

2.2.9. Denizler

Genel manada kullanılan deniz (umman, bahr, derya)den farklı olarak *Dîvân*’da ismi zikredilen, Bahr-ı Muhit (Atlas Okyanusu)tir. Remzî, şu beyitte mübalaġa sanatına başvurarak kendi gözyaşı denizinin yanında Atlas Okyanusu’nu bir damlaya benzetir:

Kendüyi baĥr-i muĥîṭ eşküme nisbet mi ider
Kaṭre ĥiç eyleye mi ḳulzüm-i zeĥḳār-ile baĥş

G.21/3

2.2.10. Daġlar

Dîvân’da genel anlamda kullanılan daġ ve kûh kelimelerinden farklı olarak ismi zikredilen daġlar; Kaf Daġı, Bîsütûn ve Merve-Safâ’dır. Bîsütûn daġı ile Ferhâd ve Şîrîn kıssasına telmih yapılmıştır:

Tîşedâr-ı bî-sütünüñ pîşesidür ey gönül
Bâr-ı ġam çek pây-dâr-ı kûh-ı ‘aşḳ ol çün sütün

G.160/2

Kutsal topraklarda bulunan Safa ve Merve tepeleri, aşıġdaki beyitte bir benzetme öġesi olarak deġil de anlamı güçlendirmek ve zenginleştirmek için kullanılmıştır:

Ĥarîm-i Ka‘be-i kūyuñ ṭavāfı Merve ĥaḳḳıçün
Baġışlar ‘ālemi ‘umre virür cāna Şafâ ‘ömrüm

G.144/5

Şâir, aşağıdaki beyitte Kaf dağı, memdûhu överken onun ilminin yüceliğini belirtmek için kullanmıştır:

Kâ'inât-ı cev berâber nice gelsün 'ilmiñe
Hiç olur mı küh-ı Kâf-ile bir ednâ dâne deng

K.4/26

2.2.11. Hayvanlar

2.2.11.1. Âhû

Arapça karşılığı “gazal” olan geyik; ceylan veya karaca gibi isimleri de olan vahşi hayvanlar sınıfındadır. Vahşiliklerinden ve zor avlanabilir olmasından dolayı kinayeli olarak haşin dilbere; gözlerinin letafetinden dolayı güzel gözlülere; misk âhûsundan dolayı da güzel kokululara da âhû denilmektedir.²¹⁰ Âhû, *Dîvân*’da daha çok sevgilinin gözleri ve misk kokusu ile ilişkili olarak kullanılmıştır.²¹¹

Aşağıdaki beyitte şâirin gönlünün, âhû gözlü sevgili tarafından avlandığı ifade edilmektedir:

Göñlümi bir nazarda şayd itdi
Göz göre âh o gözleri âhû

G.172/2

Şu beyitte ise şâir, Çin âhûsunun göbeğindeki kandan misk yapılması hususunu işlemiştir:

Bağrını âhû-yı Çiniñ deldi hûnî gözlerûñ
Nâfe[yi] âvâre kıldı 'anber-âsâ perçemûñ

G.105/5

2.2.11.2. At (Esb, Semend)

Eskiden beri kültürümüzün bir parçası olan at, *Dîvân*’da esb, semend ve rahş isimleriyle birlikte yer almaktadır. At, memdûhun kuvvet ve kudretinin göstergesidir.

²¹⁰ Onay, a.g.e., s. 28.

²¹¹ Âhû ile ilgili bazı beyitler: g 11/2, g 61/1, g 105/5, g 128/3, g 172/2.

Beyitlerde genellikle sevgilinin nâzı ve güzelliğiyle ilgili benzetmelerde kullanılmıştır.²¹²

Şâir, şu beyitte; kalemini kıvrak ve çevik bir at olarak tasavvur ederek, yazdığı şiirlerin güzelliğinin, perî yüzlü sevgilinin güzellik atının şanını geçemeyeceğini ifade eder:

Rahş-ı hüsn-ile perî-ruhlar alâyına sürer
Şânım nazm-ı melâhatda semendin yeñemez

G.70/3

Şu beyitte şâir, atın nal izleriyle gökyüzünde hilâl şeklindeki ay arasında benzetme ilişkisi kurmuştur. Şâir, gökyüzündeki hilâli, sevgilinin atının nal izlerinin felek aynasındaki yansıması olarak tasavvur etmiştir:

Mâh-ı nev şanmañ bu mir 'ât-ı felekde mün' akis
Şüret-i na' l-i semend-i şeh-süvârımdur benüm

G.125/2

Şâir, Hüsrev'in atı Şebdîz'in²¹³ yelesiyle sevgilinin saçı arasında benzerlik ilgisi kurmuştur:

Uyduñ hevâya ey ser-i Şebdîz-i zülf-i yâr
Kim didi saña bu yiler o kemâne var çoşul

G.122/6

2.2.11.3. Bülbül (Andelib, Hezar)

Bülbül, klasik şiir anlayışında olduğu gibi *Dîvân*'da da en çok zikredilen kuş türüdür. *Dîvân*'da andelib ve hezâr olarak da zikrolunmuştur. Gül ile sevgili, bülbül ile de âşık temsil edilmektedir. Gül bahçelerinde sürekli ötüp duran bülbül, sevgilinin hasretiyle feryat figan eden âşiğa benzetilir.²¹⁴ Şâir, şu beyitte, sevgiliden meded uman âşığın feryadını duyan bahar bülbülünün, ıslığını seyreltiğini ifade eder:

²¹² At ile ilgili bazı beyitler: k 4/8, k 4/18, g 1/4, g 1/4, g 28/1, g 70/3, g 100/2, g 125/2, g 144/3, g 183/5, g 214/3.

²¹³ Onay, a.g.e., s. 168.

²¹⁴ Bülbül ile ilgili bazı beyitler: k 3/12, k 3/24, k 3/55, k 5/2, k 5/5, k 5/7, k 5/19, k 5/63, k 5/64, g 1/1, g 7/5, g 8/3, g 46/5, g 48/7, g 68/4, g 70/1, g 73/1, g 92/2, g 92/7, g 94/5, g 108/5, g 111/2, g 114/1, g 115/4, g 122/1, g 122/5, g 124/2, g 144/2, g 150/1, g 159/3, g 160/6, g 162/14, g 165/1, g 165/3, g 170/7, g 174/5, g 202/3, g 204/1, g 215/5, g 218/2, g 218/3, g 224/2, g 225/6, g 226/4.

Seyreldi çemen bülbülünün şıklığı degdi
 Āvāze-i feryād u şadā-yı mededümden

G.159/3

Şâir, şu beyitte anlamı zenginleştirmek maksadıyla bin ve bülbül anlamına gelen hezâr kelimesiyle tevriye yapmıştır:

Āferīnler hezâr **Remzī**ye kim
 Bülbül-i gülşen-i belāgatdur

G.48/7

2.2.11.4. Ejderha (Ejdeha)

Batlamyus'un astronomi anlayışına göre felek dünyayı çevreleyen iç içe dokuz kubbeden meydana gelmiş ve yedi kat olarak tasavvur edilmiştir. Buna bağlı olarak yedi başlı, yedi başlı ejder gibi kelimelerde katların sayısı açıkça belli edilmiştir.²¹⁵ Ejder ve ezdeha şeklinde kullanılan kelime *Dîvân*'da feleğin yedi katlı düşünülmesi husunda kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitlerde felek yedi başlı zehirli bir ejderha olarak tasavvur edilmiştir:

Aldanma naķşına felegüñ zehr iķer misin
 Bir āl-ile şaķın bu yedi başlu ejdehā

G.1/5

Tiryāk-i meyle def' iderüz zehrüñi senüñ
 Sen tūalum felek yedi başlu bir ejder ol

G.119/6

2.2.11.5. Gurg (Kurt), Ganem (Koyun), Bebr (Kaplan), Peleng (Leopar)

Aşağıdaki beyitte, Hz. Yûsuf'un kuyuya atıldıktan sonra babalarına kurt tarafından öldürüldüğünün söylenmesi olayına telmih yapılmıştır:

²¹⁵ Cemal Kurnaz, (1995), "Felek, (Edebiyat)", *TDVİA*, C. XII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: s. 306.

Külbe-i fürkatde zâr olsam n' ola Ya' kûb-veş
Kapdı gönlüm Yûsufin gurg-i belâ kardaşlar

G.67/3

Aşağıdaki beyitte memdûhu öven şâir, onun döneminde koyunla kurt ceylanla kaplan ve leopar gibi yırtıcı hayvanların dost olduğunu ifade etmektedir:

Yâr-ı gâr olsa gânemle gurg ü vaḥşîler ni' am
Merta' -ı âhûlar oldı pîşe-i bebr ü peleng

K.4/34

2.2.11.6. Güvercin (Kebûter, Hamâm)

Avlanacak bir kuş olarak anılan güvercin, *Dîvân*'da kebûter ve hamâm ismiyle geçmektedir. Şu beyitte şâir; Kâbe çevresinde hudutlarının belirlenmiş ve canlı bir varlığın avlanmasının yasak olduğu haremden bahsederek sevgilinin kapısını Kâbe olarak, gönlünü de Kâbe'nin kuşu olarak tasavvur eder:

Dönsün yürüsün Ka' be çapuñı delü gönlüm
Şayd eylesün kimse hamâm-ı harem olsun

G.154/4

Şâir; güvercinlerin ayağına takılan renkli halhaları anımsatarak sevgilinin saçını siyah güvercine, kanlı gözyaşlarını da o güvercinin ayağına takılan yakut renkli halhala benzetmiştir:

Bir siyâh-câme kebûterdür şaçuñ çeşmim aña
Halka halka olmuş kızıl yâḳûtdan halhaldur

G.32/6

2.2.11.7. Mâhî (Balık)

Genelde şekli, rengi, su içinde yaşaması ve uyumaması gibi özellikleriyle konu edilen balık, *Dîvân*'da şekil benzerliği yönünden hilâl kaşa benzetilmiştir. Şâir, sevgilinin gün yüzünün güzellik denizindeki balıklar gibi hilâl kaşlarla arkadaş olduğunu ifade eder:

Gün yüzün hoş qarîn olmuş sol iki mâh-ı neve
Birbiriyle baħr-ı ħüsn içinde mähiler gibi

G.222/4

Her kılc bir mâr-ı mähî baħr-i ceşinde velî
Cünbüş-i merdüm bir balıkdur birer ħünî neheng

K.4/17

2.2.11.8. Mâr (Yılan)

Dîvân şiiri geleneğine göre sevgilinin saçı hususunda bir benzetme unsuru olan yılan, aşağıdaki beyitte bu hususa uygun olarak karıncayla birlikte yer almıştır. Şâir, sevgilinin saçını, uzun ve kıvrımlı oluşu bakımından yılanın yüzündeki benleri de siyahlığı dolayısıyla karıncaya benzetmiştir:

Zülf ü ħaĥ olmasa ħaĥ-ı yârda olmaz ‘aceb
Gülşen-i cennetde kim gördi ki mâr u mür ola

G.205/5

Aşağıdaki beyitte felek, ejderha gibi yedi başlı zehirli bir yılan olarak tasavvur edilmiştir:

Döndi bir mârâ yedi başlu diler zehr âħir
Ĥaberi yok felegün mey gibi tiryâkimden

G.166/4

2.2.11.9. Meges (Sinek)

Siyah rengi ve şekere olan düşkünlüğü ile bilinen meges, *Dîvân*'da genel olarak sevgilinin dudağıyla birlikte zikrolunmuştur. Aşağıdaki beyitte şekerli yerlere sineklerin toplanması olayı anımsatılarak memdûhun şeker dudağının üzerindeki benler sineğe benzetilmiştir:

Ben zehr içirem ‘aşĥ-ile qarşında şeker yir
Ĥâl-i meges-i la‘l-i şeker-ĥâsı Ĥüseynün

G.106/3

Yine bu beyitte de sevgilinin dudağı üzerindeki benler sineğe benzetilmiştir:

‘ Aceb mi Hüsrevā zeyn olsa la‘ lüñ üzre beñler kim
Megesler cem‘ olur üstine lābüd şehd-i Şirīnūñ

G.100/4

2.2.11.10. Mûr(Karınca)

Dîvân’da siyah rengi ve küçüklüğü münasebetiyle sevgilinin yüzündeki ben olarak tasavvur edilen karıncayla şu beyitte Hz. Süleymân kıssasına telmih yapılmıştır:

Ya‘ ni ireli dergeh-i hāk-i cihāna
Bir mürçeyem taht-ı Süleymāna yetişdüm

G.145/9

Aşağıdaki beyitte sevgilinin saç şekli itibariyle yılan, ayva tüyleri ise karıncaya benzetilmiştir:

Zülf ü haṭ olmasa haṭṭ-ı yārda olmaz ‘ aceb
Gülşen-i cennetde kim gördi ki mār u mūr ola

G.205/5

2.2.11.11. Neheng (Timsah)

Dîvân’da yer alan diğer bir hayvan olan neheng ile sevgilinin kaşları arasında şekil yönüyle bir benzetme ilişkisi kurulmuştur. Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilinin saçlarını şekil itibariyle dal harfine, kaşlarını da nun harfine benzetmiştir:

İki başlu bir neheng-i baḥr-ı ḥüsn ol zülf-i dāl
Bir birine baş koşmuş iki ebrū iki nūn

G.160/5

2.2.11.12. Pervane

Dîvân’da en fazla zikrolunan hayvanlardan biri olan Pervane; narin yapısı, ince ve nazik kanatları, şem’e olan düşkünlüğüyle ele alınmıştır.²¹⁶ *Dîvân*’da âşığı temsil eden pervane, sevgiliyi temsil eden şem’e âşıktır. Mum ışığı etrafında döne döne can veren pervane, sevgilinin yolunda aşk ateşiyle yanıp tutuşan âşık olarak tasavvur edilmiştir. Pervane, *Dîvân*’da genel olarak âşığın gönlü ve canı hususunda kullanılmıştır.

²¹⁶ Pervane ile ilgili bazı beyitler: g 42/3, g 58/2, g 94/3, g 111/2, g 133/4, g 142/3, g 164/6, g 167/1, g 168/3, g 206/3.

Şâir, aşağıdaki beyitte gönlünü, sevgilinin yolunda canını kurban etmeye hazır olan pervaneye benzetmektedir:

Saňa cān ıurbān ider pervāne gönlüm kıl ıabūl
Ey ĥayāl-i ĥüsn-i Őem^f in baňa miĥmān eyleyen

G.168/3

Şâir, aşk yolunda pervaneyi bülbülden daha gayretli gördüğünü aşağıdaki beyitte ifade eder:

Yaıar eczāsın kül eyler bir nefes āĥ eylemez
Yoıdur ey bülbül senüñ pervāne deñlü gayretüñ

G.111/2

2.2.11.13. Seg (Köpek)

Dîvân'da seg ve it olarak adı geıen köpek, daha çok sevgilinin mahallesinin köpeği olma arzusundaki âşıkla ilişkilendirilmiştir. Aşğıdaki beyitlerde kendisini sevgilinin köyünün köpeği olarak gören şâir, yerinin sevgilinin ayağının altı olduğunu söyler:

Ben seg-i kŭy-ı ĥabībem ĥāk-i pāyidur yerim
Gör ne ıadrim var felek fark-ı yatağımdur benüm

G.126/3

Ne devlet-idi seg-i kŭy-ı yār olaydum ben
Ya itleri ayağında ğubār olaydum ben

G.149/1

2.2.11.14. Şahbaz (Doğan), Küleng (Turna Kuşu)

Şahbaz, *Dîvân*'daki kasîdelere, avcı bir kuş olması ve süslü kanatlarıyla konu olmuştur:

Dut ki bir Şeh-bāz-ı zerrīn-bāldur kim Şayd için
Māĥ aňa sīmīn ĥümādur nesr-i tã'irdür küleng

K.4/7

Nüh-felek bir yüksek uçar gök kebüterdür velî
Şâh-bâz-ı kâdrüñ etmişdür zebün zîr-i çeng

K.4/23

2.2.11.15. Tezerv (Sülün)

Tezer, avlanacak bir kuş türü olması hasebiyle *Dîvân* 'da yer almaktadır:

Şikâr-gâh-ı muhâbbetlere kim umardı kim ol
Tezerv-i hoş-harekâta şikâr olaydum ben

G.149/3

2.2.11.16. Tûtî (Papağan)

Dîvân 'da konuşmasından dolayı konu olan papağan; yeşil rengi, şekerle beslenmesi, konuşturulurken ayna kullanılması ve kafeste bulunuşu sebebiyle de âşığın ten hapishanesindeki gönlü ile ilişkilendirilmiştir. Şu beyitte, şekil yönünden dil ile çemen arasında kurulan benzerlik ilgisinde; papağanın konuşmasından dolayı çemen, yeşil renkli papağan olarak tasavvur edilir ve baharın müjdecisi olarak düşünülür:

Ġoncalarla la' l-i leb bir sebz-i tûtîdür çemen
Luţf-ile güyâ ki dir 'îş egleñ irdi nev-bahâr

G.34/3

Şâir, aşağıdaki beyitte, papağanların şekerle beslenip ayna arkasından konuşturulması hususuna değinmiştir:

Ġüsnüne karşı leb-i kâdini ey dil medĠ idüp
Tûtî-i güyâ gibi mir 'ata bak güftâra gel

G.121/6

2.2.11.17. ZâĠ (Karga), ZaĠan (Çaylak)

Dîvân 'da rakîbi temsil eden hiciv hayvanlarından olan karga ve çaylak yalnızca aşağıdaki beyitte kullanılmıştır. Şâir, sevgiliye seslenerek kendisini rakîple bir tutmaması gerektiğini ifade ederken, rakîbi çirkin sesli karga ve çaylak kuşuna, kendisini de güzel nağmeler söyleyen bülbüle benzetir:

Remzîyi aġyāra nisbet eyleme ey gül-^ç izār
Bir midür zāġ u zaġan murġ-ı laţif-elġān-ile

G.178/6

2.2.12. Nebatlar

2.2.12.1. Aġaçlar

Dîvân'da aġaç kelimesine rastlanmazken Farşça karşılığı olan “dıraht” kelimesinin kullanıldığı görülmüştür. *Dîvân*'da zikredilen farklı aġaç çeşitleri, genellikle uzun boyları münasebetiyle sevgilinin boyu ile mukayese hususunda sıkça kullanılmıştır.

2.2.12.1.1. Çenar

Çınar aġacı *Dîvân*'da, boyunun uzunluğu münasebetiyle sevgilinin boyu ile ilgili karşılaştırma unsuru olarak ve ele benzeyen yapraklarıyla konu olmuştur. Şâir, bir beyitte, servi boylu sevgiliye özenen çınarın ona ulaşamayacağını düşünmektedir:

Gülden ^ç izār u ġonca-i terden dehānı yok
Ol serve öykünür mi çenāruñ ne cānı var

G.50/2

Aşağıdaki beyitte çınar yaprağı, büyüklüğü ve şekli yönünden ele benzetilmiştir:

Ŧur bezm-i bāġa var kim şaldı saña çenār el
Mey ayaġ üzre geldi didi şurāġi kum kum

G.132/5

2.2.12.1.2. Kâfur

Soġuġa dayanıklı bir aġaç çeşidi olan kâfur, *Dîvân*'da çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Güzel kokulu, yarı şeffaf bir madde olan kâfur, aşağıdaki beyitte buhurdanlık üzerinde yakılan bir madde olarak kullanılmış ve sevgilinin saçının kokusuyla ilişkilendirilmiştir:

Kâkül-i müşgîn 'izâruñ çevresin kim devr ider
'Anberîn-micmerde gūyâ gösterür kâfūr-i nâb

G.16/3

Kâfurun, şeffaflık derecesinde bir beyazlığa sahip olmasından dolayı şâir, şu beyitte sevgilinin gümüşe benzeyen gerdaniyla kâfur arasında beyazlık ve parlaklık yönünden benzerlik kurar:

Pertev-i hüsnuñle cān bezmin açup pür-nūr ider
Şem' -i kâfûre midür yārâb bu sîmîn gerdenuñ

G.99/2

2.2.12.1.3. Nârven

Sevgilinin boyuyla mukayese edilen ağaçlardan nârvenin diğeri karaağaçtır. Aşağıdaki beyitte şâir, sevgilinin yanağını yasemine, hayret veren uzunluktaki boyunu da narven ağacına benzetmektedir:

Revnağ kıomayan gülde ruğ-ı yâsemene[üñ]dür
Hayretde kıoyan servi kıad-i nârvenüñdür

G.45/1

2.2.12.1.4. Sanavber

Sanavber yani çam fıstığı ağacı, *Dîvân*'da boyunun uzunluğu münasebetiyle sevgilinin boyuyla mukayese unsuru olarak anılmaktadır. Şâir, şu beytinde, sevgilinin boyuna yetişen sanavber ağacının budanıp dallarının atlarla sürüklendiğini söyler:

Deg geldi diyü kıâmeti yâra şanavberiñ
Kollarını budadılar ata sürütdiler

G.44/2

2.2.12.1.5. Serv

Servi ağacı, *Dîvân*'da adı en çok zikrolunan ağaçtır. Serv-i nâz, serv-i hırâmân, serv-i sehî, serv-i hoş-reftâr, serv-i bülend, serv-i ser-âmed, serv-i revân, serv-i bâlâ, serv-i rânâ, serv-i ser-efrâz gibi vasıflarla hem sevgilinin boyu hem de sevgilinin

kendisi için kullanılmıştır.²¹⁷ Aşağıdaki beyitte “serv” kelimesini sevgiliyi kast edecek şekilde kullanan şâir, servin su kenarında yetişmesini anımsatarak serv gibi olan sevgilinin gönül çeken boyunu gören âşığın gönlünün su gibi ona aktığını ifade eder:

Dil-cū kadūne gülşen-i hūsn içre görelden
Alındı dil ey serv saña şu gibi aqđı

G.213/5

Şâir, sevgilinin ayaklarına ulaşmak için su gibi yerlerde sürünerek adeta onu takip eden gölgesine dönmüştür:

Sürünsem şu gibi pāyince dönsem sāye-i serve
Turup biñ nāz-ile gezse ben olsam bir nigār olsa

G.192/3

Aşağıdaki beyitte şâir, servi ağacının rüzgârda hafif hafif salınışı ile sevgilinin nazlı nazlı yürüyüşü arasında bir benzetme kurarak sevgilinin eteğinin anber kokuları saçtığını söylemektedir:

Nāz-ile reftāra gel serv-i hūrāmān ol yūri
Dāmeniñden gül gibi tur ‘anber-efşān ol yūri

G.224/1

2.2.12.1.6. Şimşâd

Dîvân’da sevgilinin boyuyla mukayese edilme hususunda zikrolunan bir ağaç olan şimşâd, şimşir ağacının diğer ismidir:

‘Alāikden kesil şād ol tarab bāğında şimşād-ı ezel
Belā bendinde[n] āzād ol kıl ol bir serv-i āzāde

G.188/3

2.2.12.1.7. Tûbâ

Tûbâ, Kur’ân’da “ne güzel, ne mutlu, ne hoş” gibi anlamlara gelmektedir. İslamî inanışta, cennette Sidre’de bulunan ve bütün cenneti gölgeleyen ilahî bir

²¹⁷ Serv ile ilgili bazı beyitler: k 2/20, k 3/14, k 3/17, k 3/20, k 3/30, k 3/56, g 1/2, g 1/3, g 11/1, g 17/3, g 30/3, g 45/1, g 50/2, g 55/4, g 66/5, g 68/1, g 70/1, g 70/5, g 94/2, g 99/5, g 105/4, g 115/5, g 116/1, g 116/4, g 120/1, g 121/1, g 123/3, g 128/1, g 136/1, g 145/5, g 150/2, g 150/6, g 158/3, g 159/4, g 164/3, g 168/1, g 169/1, g 163/5, g 174/4, g 175/6, g 176/3, g 188/3, g 197/3, g 198/3, g 224/1.

ağaçtır.²¹⁸ Şâir, aşağıdaki beyitte, sevgilinin boyu mukayesesinde kullandığı “Tûbâ” ile tevriye yaparak sevgilinin boyunu görenlerin bu âyeti okuduklarını ifade eder:

Sidre kıddüñ heveslerini gören
Didi *tûbâ lehum ve husnu bâb*

G.14/2

2.2.12.2. Çiçekler

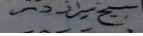
Dîvân'da isimleri zikredilen çiçekler; renkleri, şekilleri, kokuları ve baharın müjdecisi olmaları münasebetleriyle şiirlere konu olmuşlardır. *Dîvân*'da genel olarak ezhâr kelimesi kullanılırken yer yer çiçek ve şükûfe gibi kelimeler de kullanılmıştır.

2.2.12.2.1. Benefşe (Menekşe)

Bahar mevsiminin müjdeleyicilerinden olan benefşe *Dîvân*'da şekli, rengi ve kokusu yönünden ele alınmıştır.²¹⁹ Eserde,

Zeyn itdi ruhuñ dâ'ire-i bâğa benefşe
İki gül-ile bağladı bir bâğa benefşe

matla beyiti ile başlayan benefşe redifli 201. numaralı müstakil bir gazel de bulunmaktadır. Şâir, menekşeyi, kısa boylu ve yapraklarının eğik olması sebebiyle aşağıdaki beyitte sevgilinin mahallesindeki bir dilenciye benzetir:

Gül gibi tutar elde şehâ 
Küyuñda gedâ şeklini tutmağa benefşe

G.201/2

Baharın ve çemenin en belirgin unsurlarından olan menekşe, bir beyitte renginin koyuluğu bakımından Hindû yavrusuna benzetilmiştir:

Hindû-beçe seyre çıkup 'arş-ı çemende
Güyâ tapınur geh şola geh şağa benefşe

G.201/3

²¹⁸ Yılmaz, a.g.e., s. 646.

²¹⁹ Benefşe ile ilgili bazı beyitler: k 3/46, k 3/62, k 5/49, g 199/3.

2.2.12.2.2. Gül

Klasik şiir anlayışında olduğu gibi *Remzî Dîvânı*'nda da en çok adı zikredilen çiçek, şüphesiz ki gül olmuştur. Bu durum onun, sevgiliyi temsil etmesinden ötürü farklı benzetmelere konu olmasıyla alakalıdır. *Dîvân*'da rengi, kokusu, boyu, dikenini ve yapraklarının şekli gibi özellikleriyle ele alınmıştır. Gülün boyu diğer çiçeklerden uzun olduğundan daima çiçeklerin şâhı olarak tasavvur edilmiştir. Gül; kırmızı rengiyle sevgilinin yüzü, yanağı ve dudaklarıyla alakalı benzetmelerde sıkça yer almıştır. Aşağıdaki beyitte şâir, sevgilinin gül yüzünün görünmesiyle meclisin gül bahçesine döneceğini ifade etmektedir:

Gülşen olsun gül yüzüñle bezmimiz
Ol bizimle bir nefes dem-sâz gel

G.120/2

Şu beyitte de şâir, gülün kırmızı renkli oluşu münasebetiyle sevgilinin kırmızı dudakları ile gül arasında benzetme yapmıştır:

Yine ey gonca-leb beñzer bugün nüş mî etmişsin
Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsin

G.165/2

Sevgilinin ağzı, gülün açılmamış gonca hali olarak tasvir edilir ve kapalı olmasından dolayı içinde sırlar gizler. Açıldığı zaman tüm sır ifşâ olur. Sevgilinin gonca ağzı remz ile konuşur ve onu sadece âşık anlar:

La' lüñi şordum didiler 'arız-ı dildârda
Dağı ol açılmadık bir gonçe-i nev-restedür

G.66/4

Gülün en önemli özelliklerinden biri de dikenli bir yapıya sahip oluşudur. Gül ile birlikte olan diken, yaralayıcı ve kan dökücü özelliğiyle çeşitli tasavvurlara sebep olmuştur. Gül ile bülbül arasında diken, rakîbi temsil eder ve bu dikenlerle yani rakîplerle sevgili âşığa eziyet eder. Aşağıdaki beyitte sevgilinin devamlı yanında bulunan rakîple gül dalının üzerindeki diken arasında benzetme ilişkisi kuran şâir, dikensiz gül bulunmadığı gibi sevgilinin de ağyârsız kalmadığını ifade etmektedir:

Âh kim çıkmaz yaluñuz seyre yâr ağıyârsız
Gül gibi ol bî-vefâ bir gün şalınmaz hârsız

G.75/1

2.2.12.2.3. Lâle

Gül den sonra *Dîvân*'da adı en çok zikredilen çiçek lâledir. Lâle, şiiirlere farklı farklı renkleri, kokusu ve şekli münasebetiyle konu olmuş, birçok benzetmede kullanılmıştır.²²⁰ Renginden dolayı sevgilinin yanağına benzetilen lâleyi şâir, aşağıdaki beyitte bu benzetme ilişkisiyle kullanmıştır:

Yüz çevirdi bād-ı âhumdan kaçup ol lâle-ruḥ
Dönderüp devlet yüzün ' aksi döndi rûzigâr

G.34/2

Lâlenin ortasındaki siyahlık, âşîğın bağıında meydana gelen dağlanmış bir yara olarak tasavvur edilmiştir:

Bir gül için biñ ḥas u ḥāruñ cefâsın çekmeden
Dağ-ı hecrân-ile bağıım lâle-veş ḥündür benüm

G.127/3

Şâir, aşağıdaki beyitte lâlenin ortasındaki siyahlıktan dolayı onu, sevgilinin yanağındaki bene benzetmiştir:

Tâb-ı mülden gül gül olmuş yerleri ruḥsârîññ
Lâlelerdür güyâ beñler içinde dağıdur

G.36/5

Dîvân'da gelincik lâlesi olarak bilinen şakâyık da zikrolunmuştur. Aşağıdaki beyitte şâir; belâ bağıında döktüğü gözyaşlarının kırmızılığının lâlenin rengiyle bir olduğunu, sevgilinin dudağıının da şakâyık olduğunu ifade eder:

²²⁰ Lale ile ilgili bazı beyitler: k 3/16, k 3/20, k 5/8, k 5/11, k 5/15, k 5/20, g 7/3, g 30/3, g 36/2, g 36/2, g 36/5, g 46/4, g 65/4, g 67/1, g 81/4, g 101/2, g 112/4, g 127/3, g 157/2, g 160/6, g 166/1, g 198/1, g 213/4, g 222/1, g 225/1.

Habâb-i eşk-i gül-günüm belâ bâğında çeşmümle
Bu rengin lâlenün 'aynıdır ol la' lîn şakâyıkdur

G.65/4

Aşağıdaki beyitte lale şekil yönüyle kadehe benzetilmiştir:

Sâkî pür eyle sâgarı gördüñ mi lâleyi
Olduğün tehî taş a çaldı piyâleyi

G.225/1

Âşıkların sevgililerine ulaşma arzusuyla kanlı gözyaşları döktükleri mekânlar ise birer lâleazar olarak tasvir edilmiştir. Şâir, aşağıdaki beyitte Ferhâd'ın, Şîrîn'in dudağının arzusuyla döktüğü kanların yerde kalmayarak lâle bahçesine dönüştüğünü ifade eder:

Ağlayup Ferhâd-vâr ol la' l-i Şîrîn yâdına
Tağ u taş kanlu yaşımdan lâlezâr olmak gerek

G.112/4

Aşağıdaki beyitte şâir, laleyi çiçeklerin şâhı olan gülün bayraktârı olarak tasavvur etmiştir:

Kal' a-i dil fethine çekdi şükûfe leşkerin
Lâleyi naşb itdi ezhâr içre sancâkdâr gül

K.3/28

2.2.12.2.4. Nergis

Dîvân'da şekil olarak göze benzemesi, ince yapılı sarı rengi ve uyku verici kokusuyla ele alınır. Şu beyitte, nergisin gül ile aralarındaki aşk ve sarı renkli olması münasebetiyle hükümdarların tacı anımsatılmıştır. Nergisi çemen mülkünün hükümdarı olarak tasavvur eden şâir, gülü de asker çiçeklerin seraskeri olarak görür:

Nergis oldukça çemen milkinde şâh-ı tâc-dâr
'Asker-i ezhâr içinde hem sipehsâlâr gül

G.3/63

Şâir, şu beyitte nergisi sevgilinin gözüne, goncayı da sevgilinin ağzına benzetmiştir. Nergis, başının eğik olmasıyla gözü toprağa bakan hasta âşığa da benzetilmiştir:

Nergis ü gönçe gözüñ ağzuñ-ile dem-bestedür
Ol göz açmaz dil ağız virmez yatur bu hastedür

G.66/1

Nergisin uyku verici özelliği de aşağıdaki beyitte işlenmiştir:

Göz acmaz güşuna koymaz figânın bülbülün nergis
Yaşında bâde var çeşmi tolu hâb-ı girânıdur

K.5/19

2.2.12.2.5. Reyhân

Fesleğen çiçeğinin diğer adı olan reyhân, *Dîvân*'da daha çok güzel kokusu münasebetiyle ele alınmıştır. Öte yandan “reyhânî” bir hat çeşidi olduğundan sevgilinin ayva tüyleri olarak da işlenmiştir.²²¹ Yazı çeşidi olarak kullanılması bakımından şâir, şu beyitinde sevgilinin ayva tüyelerinin bir muhabbetname yazdığını ve bunu görenlerin hayran kaldığını ifade eder. Ayrıca beyitte muhakkak ve reyhânî yazı çeşitlerinin birbirine tâbi halde yazıldığı da anımsatılır:

Bir muhabbet-nâme yazdı hatt-ı reyhânuñ señün
Kim gören olur muhakkağ zâr u hayrânıñ señün

G.101/1

Aşağıdaki beyitlerde şâir, reyhânı hem yazı çeşidi olarak hem de güzel kokular saçan ayva tüyleri olarak tasavvur etmiştir:

Sensin ol kim mu' ciz-i rengin-kelâmuñ yazsalar
Hat olur reyhâna müşğîn ruğ' a-i eş'âr gül

K.3/61

Harf atar yâkûta la' lüñden hatt-ı reyhânı gör
Nokta qor nesrine hâl-i hadd-ı müşk-efşânı gör

G. 39/1

²²¹ Reyhân ile ilgili bazı beyitler: k 3/20, k 3/56, k 3/61, g 157/3, g 158/4.

2.2.12.2.6. Sûsen

Sûsen çiçeği, *Dîvân*'da yer alan diğer bir çiçek türüdür. Aşağıdaki beyitte, uzun ve sivri yapraklarıyla kılıç arasında benzetme ilişkisi kurulmuştur. Gam kılıcıyla ölen âşık, cesedinden bu kılıcın çıkarılmamasını, mezarının toprağından yer yer sûsen olarak çıkmasını dilemektedir:

Ayrılmaya tîğ-i ğam ölürsem cesedümden
Sûsen ola yer yer çıka hâk-i lahidümden

G.159/1

2.2.12.2.7. Sünbül

Dîvân'da şekli ve kokusu münasebetiyle sevgilinin saçına benzetilen bir çiçek türüdür.²²² Aşağıdaki beyitte, şekil itibariyle salkım halinde oluşuyla sevgilinin güzel kokulu saç arasında kıyaslama yapılmıştır:

Hüşe-i sünbül mi bu ya zülf-i 'anber-bû mudur
Yoksa cân bâğında berg-i fitne-engîz ey şânem

G.135/5

Yine sevgilinin saçıyla sünbül arasında alaka kurulan şu beyitte şâir, sabâ rüzgârının sevgilinin saçının kokusunu âşığa ulaştırması hususunu anımsatmıştır:

Sâkin olmaz sünbülün uymuş şabâ tahrikine
Gülşen-i haddünde güyâ kim turur od üstine

G.182/3

2.2.12.2.8. Yâsemin (Semen)

Güzel kokusu ve renginin beyaz olması münasebetiyle *Dîvân*'da daha çok sevgilinin yüzü ve yanağıyla ilgili benzetmelerde yer almaktadır:

Revnağ komayan gülde ruḥ-ı yâsemin[ün]dür
Hayretde koyan servi ḳad-i nârvenüñdür

G.45/1

²²² Sünbül ile ilgili bazı beyitler: k 3/20, k 3/46, k 5/21, k 5/49, g 16/1, g 38/1, g 44/4, g 60/1, g 102/2, g 135/5, g 158/4, g 168/5, g 180/4, g 182/3, g 191/5, g 199/4, g 126/3.

2.2.12.2.9. Ergavân

Yapraklarının kırmızı ve eflatun tonlarında olmasından dolayı *Dîvân*'da şarapla ilgili benzetmelerde kullanılmıştır. Şu beyitte cām-ı ergavân terkihiyle şarabı kasteden şâir, bahar zamanında şarap içip saz ve söz meclisinde ud ile erganun dinlemek gerektiğini ifade eder:

Bezm-i gül hengâmıdır nüş eyle cām-ı ergavân
Sâz u söz eyyâmıdır kıl güş-ı 'ūd u ergânün

G.160/3

2.2.12.2.10. Nilüfer

Suda açan ve suda yaşayan bir çiçek olması münasebetiyle tek bir beyitte yer almıştır:

Sürür-ı ergânün-ile el ur şol cāma kim sâķī
Anuñ 'aksiyle nilüfer dem-ā-dem ergavânıdır

K.5/16

2.2.12.3. Meyveler

Dîvân'da birçok hususta olduğu gibi meyveler üzerinden de çeşitli benzetmeler yapılmıştır. Meyveler; şekilleri, renkleri, kokuları ve tatlarıyla bu benzetmelere konu olmuştur.

2.2.12.3.1. Elma

Rengi, şekli ve kokusu bakımından dîvâna konu olan elma, sîb ve tuffah olarak da kullanılmıştır. Şeklinden dolayı daha çok sevgilinin çenesiyle birlikte anılan elma, renginden dolayı sevgilinin yanağı olarak da işlenmiştir:

Hâl_ol şanem-i lāle-'izāruñ eñeginde
Güyā ki siyeh-dānedür alma göbeginde

G.198/1

Aşağıdaki beyitte, çene ile elma arasında şekil yönünden bir benzerlik kurulmuştur. Şâir, sevgilinin çenesi varken elmaya rağbet edilmediğini, bu yüzden elmaların alıcı bulamayarak çürüdüğünü söyler:

Sîbi çoğ ögdiler zekânîñ variken velî
Almadı kimse manķıra şoñun çürirdiler

G.44/3

2.2.12.3.2. Fındık

Şekli ve küçüklüğü ile *Dîvân*'da konu olan fındığın şu beyitte ok talimi için nişangâh olarak kullanıldığı ifade edilir:

Ġamzeñ ki dikdi göñlümi cāy-ı nişānede
Gūyā oķ atdı fındıġa ta' lîm-ġānede

G.187/1

2.2.12.3.3. Fıstık

Dîvân'da adı zikrolunan diğerk bir meyve de fıstıktır. Fıstık, memdûhun ve sevgilinin beli ile ilişkilendirilmiştir:

Sen ol şāh-ı mu' azzamsın ki bu dergāh-ı 'ālîñüñ
Felek sulţān-ı der-bānıdur piste miyānıdur

K.5/48

2.2.12.3.4. Kiraz

Rengi ve şekli bakımından dîvāna konu olan kiraz bir beyitte kullanılmış ve sevgilinin dudağına benzetilmiştir:

Ġabġabuñ üzre zenaġdānuñ turunc üstinde sîb
Leblerüñ sîb üzre zeyn olmuş iki la' lîn kirās

G.82/3

2.2.12.3.5. Şeftali

Şeftali, *Dîvân*'da sevgilinin dudağına benzetilmiştir. Şâir, şu beyitte sevgilinin dudağını sulu bir meyve olan şeftali olarak görmekte ve ondan bir buse ummaktadır:

Ŧıfl-ı dil aġzın şulandırdı lebüñ şeftālisi
Şun kerem ķıl yazıġ imrendirdüñ oġlandur umar

G.63/3

Şâir, sevgilinin kendisine lutfetmesini, bunun göstergesi olarak da güzellik bağından kendisine bir şeftali vermesini dilemektedir:

Ben fakîre bostân-ı bāğ-ı hüsnüñden şehâ
N'ola bir şeftalü virseñ görsem ihsānuñ senüñ

G.101/6

2.2.12.3.6. Turunç

Turunç, *Dîvân*'da şekil ve renk bakımından ele alındığı şu beyitte ay ve güneş benzetilmiştir:

Dün ü gün bezmimizde mihr-ile mäh
Sîbe dönsün bu ol turunc olsun

G.156/2

2.2.12.3.7. Üzüm

Koruk haliyle *Dîvân*'da konu olan üzüm, bir atasözü içinde kullanılmıştır:

Mîve-i şîrînin itdi 'îşimüñ zehr inîzâr
Gerçi eydürler ki şabr-ile қоруқ helvâ olur

G.42/2

2.2.12.4. Diğer Nebatlar

2.2.12.4.1. Ney-şeker (Şeker Kamışı)

Aşağıdaki beyitte sevgilinin dudağı ile şeker kamışı arasında benzetme ilişkisi kurulmuştur. Şâir, sevgilisinin şeker kamışına benzeyen dudağını vasfederken kaleminin baştanbaşa bu letâfetle tatlandığını söyler:

Vasf-ı lebüñe **Remzî** şurü' eylesem n'ola
Mânend-i ney-şeker kalemüm ser-be-ser lezîz

G.31/5

2.2.12.4.2. Çörek Otu

Çörek otu, *Dîvân*'da şekil ve renk bakımından sevgilinin yüzündeki ben olarak tasavvur edilir:

Beyâz-ı çehre-i zîbâsı şafha-i beyzâ
Sevâd-ı şâne-i ğarrâsı hâbbetü's-sevdâ

G.3/1

2.2.13. Sosyal Hayat

Dîvân edebiyatı ürünleri, yüzyıllar boyunca içinde yaşadığı toplumdan etkilenerek köklü bir kültür geleneğinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu kültürle yetişen şâirler, kültürel hayatla alakalı pek çok unsuru (gelenek-görenek, giyim-kuşam, yeme-içme, eğlence hayatı, sanat gibi) ve bunların yanında bu oluşuma katkı sağlayan durumları şiirlerine yansıtmışlardır. Remzî de *Dîvân*'ında yaşadığı dönemin sosyal hayatının izlerini ister istemez bizimle paylaşmıştır.

2.2.13.1. Oyunlar

Remzî, *Dîvân*'ında zaman zaman eski eğlence hayatında önemli bir yere sahip olan çevgân, satranç, güreş, ok atma gibi oyunlara da yer vermiştir.

2.2.13.1.1. Çevgân

Çevgân oyunu, bir meydanda ata binilerek eldeki ucu eğri sopa ve gûy adı verilen topla oynanır. *Dîvân*'da bu oyunun anımsatıldığı beyitlerde âşığın başı top, sevgilinin saçı da eğriliğinden dolayı çevgâna benzetilmiştir. Şâir, şu beyitte sevgilinin saçını çevgana, âşığın başını da guya benzetmiştir:

‘Arşa-i kûy-ı vefâda başımı ʈob itmege
Elde ʈutar ‘anberin çevgânı gûyâ perçemûñ

G.105/3

Şâir, sevgilinin saçına ulaşmak için başının çevgân topu olmasını dilemektedir:

Yâr eşiginde degerdi göklere ʈopum eger
Zülf-i çevgânında bir gün başımın ʈopın görem

G.139/4

2.2.13.1.2. Güreş

Dîvân'da, eski zamanlardan beri kültürümüzde önemli bir yere sahip olan ata sporumuz güreş de yer almaktadır.²²³ Şâir, şu beyitte, yapılan güreş müsabakasından Mecnûn'u kaçırmak için aşk meydanının tek pehlivanı olduğunu ifade etmektedir:

Başup Mecnûn gibi dîvâne-yi kaçırdı meydândan
Bu Remzî 'arşa-i 'aşkuñ özinsüz pehlevânıdur

G.57/5

2.2.13.1.3. Ok Atma

Eski kültürümüzde ve edebiyatımızda önemli bir yere sahip olan geleneksel okçuluk, usta-çırak ilişkisiyle öğretilmiş ve önemli kemankeşler yetiştirmiştir. Ülkemizin birçok şehrinde bulunan okmeydanı, tozkoparan gibi bölgeler, geçmiş zamanlarda ok atma müsabakalarının yapıldığı yerlerdir.²²⁴ Şu beyitte, ok talimhanesinde çok küçük bir nesne olan fındığın nişangâh yapıldığını çıkarabiliriz:

Ġamzeñ ki dikdi göñlümi cāy-ı nişānede
Güyā oq atdı fındığa ta' lîm-ġānede

G.187/1

Ok atarken, kadeh olarak da kullanılan kabağı nişangâh yapma olayı da aşağıdaki beyitte anımsatılmıştır:

Ey kemān-ebrū nişān yerine tîr-i āhuma
Gün felek meydânına her gün diker zerrîn kabağ

G.91/4

Aşağıdaki beyitten yola çıkarak yayların kirişlerinin al ibrişimden yapıldığını söylemek mümkün olabilir:

Pehlevānum kanlu yaşumla çemende kâmetüm
Al ebrîşim kirişlü bir kemānımdur benüm

G.123/2

²²³ Güreş ile ilgili bazı beyitler: k 4/6, g 125/5, g 160/1.

²²⁴ Pala, a.g.e., s. 395.

2.2.13.1.4. Satranç

Eski eğlence hayatında önemli bir yere sahip olan oyunlardan biri olan satranç ve ilgili terimleri beyitlerde sıkça zikredilmektedir. *Dîvân*'da 28. gazel, muhtelif olarak satranç ve terimleriyle örülü bir gazeldir.

Bulur aşk içre hüsniñ i' tibârı
Olur satranc içinde mu' teber ruḡ

G.28/4

Aşağıdaki beyitte şâir, kendisi satranç oyununun mûcidi kabul edilen Leclac kadar satrancı bilse bile sevgilinin bir oyun ile kendisini mat edeceğini ifade eder:

Gerek Leclâc ol ey **Remzî** ider mât
Seni bir lu' b-ile ol şâh-ı ferruḡ

G.28/7

Naṭ' -ı felek terkihiyle felek bir satranç tahtasına benzetilmiş ve meh, encüm gibi terimlerle bir gökyüzü tasvir edilmiştir:

Naṭ' -ı felekde ruḡları bir lu' b-ile ol mehüñ
Mât itdi şâh encümi dördünci ḡānede

G187/2

Birer satranç terimi olan şah ve mat aşağıdaki beyitte tevriyeli bir şekilde kullanılmıştır:

İder dördünci evde mihri şah-mât
Kaçan naṭ' -ı melâḡatda sürer ruḡ

G.28/2

2.2.13.2. Giyim Kuşam

Dîvân şiirinde ismi zikrolunan kıyafetler ve kumaş çeşitleri; bahsi geçen renkleriyle, şekilleriyle, kullanım amaçlarıyla, anlamlarıyla kısacası maddi ve manevi çeşitli yönleriyle şiire konu edilmiştir.²²⁵ Bu hususa uygun olarak, dönemin toplumsal hayatı hakkında bilgi veren kıyafetler, takılar vs. Remzî tarafından şiirlerde

²²⁵ Nihat Öztoprak, "Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, İstanbul: ss. 103-104.

kullanılmıştır. Remzî; kıyafetlerin isimlerini, renklerini, şekillerini, kumaş çeşitlerini şiirlerinde daha çok bir benzetme unsuru olarak kullanmıştır.

2.2.13.2.1. Kumaş Çeşitleri

2.2.13.2.1.1. Atlas

Atlas, ince ipekten elde edilen pek meşhur ama pek değerli olmayan bir kumaş türüdür.²²⁶ Şâir, beyitte kırmızı atlasla gözlerinin kanlı yaşları arasında renk yönünden bir benzetme yapmıştır. Ayrıca bu beyitle, padişahın çadırlarının kırmızı atlastan yapıldığı bilgisine ulaşabiliriz:

Sırr-ı ‘ uşşâkuñ ki ben hâkûñ habâb-ı eşki âh
Al atlasdan kırar çetr-i hümâyûn üstüme

G.183/3

2.2.13.2.1.2. Kemhâ

Kemhâ, bir çeşit ipekli kumaş, tüysüz kadife kumaşa verilen isimdir.²²⁷ Aşağıdaki beyitten yola çıkarak o dönemde sipahilerin kıyafetlerinin yeşil kemhadan yapıldığını söylemek mümkündür:

Yeşil kemhâ geyer gülbün sipâhî dil-beridür kim
Anuñ gülü çin-be-çin olmuş şanasın taylasânıdır

K.5/22

2.2.13.2.1.3. Zerbeft

Altın tellerle dokunan kıymetli, pahalı ve ağır İran kumaşına verilen isimdir.²²⁸

Seyre çıksa âsumâñı câme-yi zerbeft-ile
Devr ider şâh-ı felek güyâ ki bâğ-ı sebze-reng

K.4/21

²²⁶ Nureddin Rüştü Büngül, (1939), *Eski Eserler Ansiklopedisi*, Çituri Biraderler Basımevi, İstanbul: s. 20.

²²⁷ Pakalın, a.g.e., C. II. s. 241.

²²⁸ Büngül, a.g.e., s. 260.

2.2.13.2.2. Giyecekler

2.2.13.2.2.1. Câme

Dîvân'da kelime olarak geçtiği yerlerde genel olarak elbise manasında kullanılmaktadır.²²⁹ Şu beyitte, renkli ve parlak elbiseler giyen sevgilinin yürürken cennet tâvûsuna benzediği ifade edilir:

Cilveler kılduñ geyüp gül gibi rengin câmeler
Döndüñ ey serv-i hırâmânım cinân tâvûsına

G.200/4

2.2.13.2.2.2. Cübbe

Dünya nimetlerinden elini eteğini çekmiş kişilerin giyeceklerinden olan cübbe, *Dîvân*'da bu yönüyle ele alınmıştır. Aşağıdaki beyitte şâir, şehitlerin kefen giymediğini hatırlatarak kendini aşk şehidi sayar ve üzerindeki cübbeyi yırtıp atmayı ister:

Cübbe-i vaşfi eger 'âşık iseñ çäk idesin
Ki şehid olana **Remzî** geydürülmez kefen

G.158/7

2.2.13.2.2.3. Dâmen

Dîvân'da genelde iffeti ve temizliği sembolize eder. Sevgilinin eteğine yapışan âşık, ne olursa olsun bu eteği bırakmak istemez. Şâir, şu beyitte gönlünün, yakasını hicran eline kaptırdığını, bu yüzden ümid eteğini sıkı sıkı tuttuğunu söyler:

Gerçi kim virdi yaqasın dest-i hecrâna gönül
Dâmen-i ümmid-i luḫfi lâ-cerem muḫkem tutar

G.47/6

Şu beyitte de âşığın gözleri, sevgilinin yollarına saçılan incilerle dolu bir etek olarak tasavvur edilir:

²²⁹ Câme ile ilgili bazı beyitler: k 3/6, k 3/25, k 3/26, k 3/42, k 4/21, k 4/30, g 137/2, g 165/2, g 196/3, g 200/4.

Aradan çıksun ayağuna kuru boş gelmesün
Dürlü gevherlerle ol gözlerle pür-dâmen degül

G.114/3

Sevgilinin eteğinin değdiği toprağa ulaşmak âşık için bir lütuftur; şu beyitte âşığın toprakla bir olma arzusu, sevgilinin lutfeden eteğinin kendisine dokunmasını istemesindedir:

Toprağa dāmān irişür ‘ām olur luṭf u kerem
N’ola ben ḥāke ṣehā doḡınsa luṭfuñ dāmeni

G.215/6

2.2.13.2.2.4. Hil’at

Değerli bir giysi olan hil’at, yüksek makamdaki devlet adamlarının giydiği süslü bir giysidir. Şu beyitte şâir, sevgilisinin güzel hil’atler ile süslü bir güzel olduğunu ve onun uzun ve düzgün boyuna ne giyse yakışacağını söyler:

Hil’at-i ḥüsn-ile bir zībā güzelsin gün gibi
Key yaraşur geydüğün sen serv-i mevzün üstine

G.207/3

2.2.13.2.2.5. Kabâ

Vücudun üst kısmına giyilen kabâ, kıymetli bir giyecektir. Dünya nimetlerinden elini eteğini çekenlerin giyeceklerinden olan kabâ, insanın maddi varlığı için de kullanılmıştır. Kabâ ile âşığın yaralı bedeni arasında da benzetme ilişkisi kurulur.

Şâir, şu beytinde üzerine elbise olarak neşe kabâsının yerine gam palasının daha çok yakışacağını düşünür:

Remzî düşmez saña ḡabā-yı neşāt
Yaraşur ḡam pelāsı eḡñüñe gey

G.210/11

2.2.13.2.2.6. Kefen

Kefen, *Dîvân*’da “câme-i kabr” olarak da kullanılmıştır. Şâir, aşağıdaki beyitte aşk şehîdi olduğunun delili olarak gömleğinden kefen yapılmasını istemektedir:

Şâhid olmağa şehîd-i ğam-ı ‘aşk olduğuma
Câme-i kıabr ideler pîrehen-i çâkimden

G.166/2

2.2.13.2.2.7. Kemer

Şâir, aşağıdaki beyitte, tılsımlı hazinelerin yılanlar tarafından korunduğu hususunu anımsatarak memdûhun altından ve gümüşten kemerini kıskanan hazinelerin, hasetlerinden yılanlar kuşandıklarını ifade eder:

Ol pâdişâha oldı deyu sîm ü zer kemer
Gencîneler hâsedden ılanlar kuşandılar

G.43/3

2.2.13.2.2.8. Külâh

Başâ giyilen bir başlık cinsi olan külâh, *Dîvân*’da yer alan giyeceklerdendir.

Ol mâhı felek gideyorur gördi seherden
Yırtıp yaqâsın mihr külâhın yere çaldı

G.221/2

2.2.13.2.2.9. Pelâs

Pelâs, Türk edebiyatında eski püskü kıyafet anlamına gelen ‘pelaspâre’ tamlamasıyla bilinmektedir.²³⁰ Farsça çul, aba, keçe anlamlarına gelen pelâs, keçeden yapılmış abâyâ benzer bir kıyafettir. *Dîvân*’da kabâ gibi, değerli giysinin tezâtı olarak değersiz bir kıyafet olmasıyla geçer:

Remzî düşmez saña kabâ-yı neşât
Yaraşur ğam pelâsı eĝnûne gey

G.210/11

2.2.13.2.2.10. Pîrehen

Vücudun üst kısmına giyilen giyeceklerden olan pîrehen, genel olarak sevgiliyle âşık arasındaki engellerden biri olarak tasavvur edilmiştir. Aşağıdaki beyitlerde âşığın sevgiliye kavuşmasına engel olan pîrehen, sevgilinin tenine değdiği için âşık tarafından kıskanılır:

²³⁰ Öztoprak, a.g.m., s. 113.

Hasedimden ele girse çıkarırdum cānın
Cismiñi rūhı gibi şaklayıcağ pîrehenüñ

G.109/4


Şâir, pîreheni, sevgilinin tenine temas edip onu sardığı için vuslat olarak görür ve kıskanılan gömleği yırtıp onun canını çıkarmayı arzular:

Yârı şarar pes diyü cānın çıkarırdum eger
Remziyâ girse [elüme] dil-berüñ pîraheni

G.215/7

2.2.13.2.2.11. Zünnâr

Papazların bellerine bağladıkları siyah renkli uzun örme kuşaktır. Zünnar, sevgilinin saçına benzemesi hususunda ele alınmıştır:

Da‘ vî-i imān ider şâdiğ degüldür ben 
Ey şanem bel bağlamayan zülfüññ zünnârına

G.184/5

2.2.13.3. Yiyecekler ve İçecekler

2.2.13.3.1. Sofra

Şâir, sevgilinin vuslatını, derdini bir sofraya olarak görür ve kendini bu sofraya ulaşamayan, o sofradan nasiplenemeyen bir dilenci olarak tasavvur eder:

H̄ân-ı vaşlından naşîbim yoğ deyu incinme var
Ki gedâ ni‘ met bilür derdini şeker it dârına

G.184/4

Bu beyitte şâir, Leylâ'nın yemek dağıtırken Mecnûn'un kâsesini devirmesi hâdisesini anımsatarak kendi durumunu Mecnun'un durumuna benzetmiştir:

H̄ân-ı vaşl umardı çıkdı kâse-i serden gönül
Gü[yi]yâ Mecnûn idi kim geldi Leylî aşına

G.195/3

2.2.13.3.2. Yiyecekler

Dîvân'da kullanılan yemek isimleri çeşitli benzetmeler ve mecazlarla zikrolunmaktadır. *Dîvân*'da geçen aş ve gıda kelimeleri genel olarak yemek manasında kullanılırken, daha çok büryan ve kebab âşığı'n gönlüyle ilişkili olarak kullanılmıştır.

2.2.13.3.2.1. Büryan, Kebab

Dîvân'da etten yapılan ve doğrudan doğruya ateşle pişirilen büryan ve kebab yemekleriyle âşığı'n bağı'nın aşk ateşiyle yanıp tutuşması arasında bir benzerlik kurulur. Âşığı'n bağı, aşk ateşiyle yanan kebab olarak tasavvur edilmiştir. Şu beyitte şâir; bahar mevsiminde sevgilinin güzelliğinin arzusuyla gönlünün inlediğine, bu arzuyla yanan aşk ateşinden binlerce bülbülün bağı'nın biryan olduğuna işaret eder:

Bezm-i gülde şevk-i hüsnünden ki dil nālân ola
Bağı sūzişden hezārân bülbülün biryân ola

G.204/1

Aşağıdaki beyitte bülbül, aşk ateşiyle yanıp kül olmuş bir halde tasavvur edilmiştir:

Sen ey bülbül kebāb-ı âteş-i aşka gül olmuşsın
Bu yana yana hey miskîn nedür hālîñ kül olmuşsın

G.165/1

2.2.13.3.2.2. Yumurta

Aşağıdaki beyitte meclisi şeker kamışlığına, şarabı da kırmızı bir papağana benzeten şâir, kadehi bu papağanın yuvası, şarap üstündeki kabarcıkları da onun yumurtasına benzetmektedir:

Şekkeristāndur bu meclis al tūṭidur şarāb
Âşiyāndur tūt ki şāğar beyzādur gūyā ḥabāb

G.13/1

Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilinin yüzünün yumurta kadar beyaz olduğunu ifade eder:

Beyāz-ı çehre-i zībāsı şafha-i beyzā
Sevād-ı şāne-i ğarrāsı ħabbetü's-sevdā

G.3/1

2.2.13.3.3. İçecekler

2.2.13.3.3.1. Şarap

Dîvân'da adı en fazla zikrolunan içecek şaraptır. Çoğu beyitte kadehle beraber anılır. Şarâb-ı ergavân, şarâb-ı la'l, şarâb-ı âl, mey-i ergavân, mey-i ayag, mey-i nâb, bâde-i hamrâ, bâde-i gülgûn gibi terkipler saf şarap için kullanılırken mey-i hoş-güvâr, şarabın özelliğinden söz eder. Ayrıca *Dîvân*'da kullanılan kadeh, farklı şekillerde karşımıza çıksa bile kadehle asıl anlatılmak istenen şaraptır.²³¹ Şarap, zevk ve safa vermesinin yanında âşığa can bağışlayan bir içecek olarak da zikredilmiştir:

Ey dil şarâb-ı zaĥm-ı şafâ-baĥş-ı tîġ-ı yâr
Cânlar baġışlar âdeme zevk ü şafâ degül

G.113/3

Aşağıdaki murabba mısralarında ise; şâir, aşk ehli insanlara şarap içmenin yasak olmadığını, yasak olduğu zaman ise âşığın gamdan kederden öleceğini ifade eder:

Mey-i maĥbûba 'âdetdür bu demlerde yasaġ olmaz
Şarâb içmezse 'aşk ehli ölür ġamdan yasâġ olmaz
Düşüñ sâķî ayaġına meyi elden ġomaġ olmaz
Bahâr eyyâmı gül devri yigitlik 'unfuvânıdur

M.2/5

2.2.13.3.3.2. Şerbet

Şerbet, *Dîvân*'da şaraptan sonra en fazla adı geçen içecektir. Tadı ve lezzetiyle beyitlere konu olan şerbet, sevgilinin dudağıyla yakından ilişkilidir.²³² Aşağıdaki beyitte şâir; sevgilinin dudağının şerbetinin âşığın derdinin ilacı olduğunu, sevgilinin lütfedip ona bu şerbetten tattırmasını dilemektedir:

²³¹ Şarapla ilgili bazı beyitler: k 4/42, k 5/15, k 5/31, k 5/51, g 7/3, g 13/1, g 13/2, g 13/6, g 24/5, g 25/4, g 32/1, g 41/6, g 58/3, g 59/4, g 73/1, g 73/2, g 74/5, g 80/1, g 83/5, g 89/5, g 91/1, g 104/3, g 113/3, g 132/5, g 132/6, g 141/1, g 142/1, g 149/5, g 149/6, g 163/3, g 169/4, g 175/1, g 176/4, g 191/1, g 209/6, g 213/2, g 225/2,

²³² Şerbet ile ilgili bazı beyitler: g 4/3, g 6/1, g 163/4, g 91/1, g 148/5, g 164/2, g 209/5.

Ey cān ṭabībi ṣerbet-i la‘ lūñden emi ver
Öldürme ḥasteyem kerem it vir amān baña

G.4/3

Aşağıdaki beyitte ise tabipten derdine devâ isteyen şâir, tabipten, aşk derdine düşenlere şerbetin fayda sağlamayacağı cevabını alır:

Vardum ṭabībe derdüm için ṣerbet isteyü
Bimāre-yi ‘ aşka didi ṣerbet ne fā’ide

G.189/5

2.2.13.3.3. Sūd

Dīvân’da yer alan içeceklerden biri olan sūt, sūtkardeşliği hususuyla ve şu beyitteki atasözülle konu edilmiştir. Şâir, ağlamayan bebeğe sūt verilmeyeceğinin unutulmaması gerektiğini söylerken insanın gözyaşı akıtmadıkça bu dünyada mutlu olamayacağını ifade eder:

Güldürmez âdemi dehr akıtmayınca göz yaş
Oğlana sūd virilmez ağlamayınca kıardaş

G.84/1

2.2.13.3.3.4. Zehir, Esrâr

Öldürücü madde olarak *Dīvân*’da yer alan zehir, tabipler tarafından çaresi bulunamamış ayrılık, gam ve ölüm gibi hususlarda ele alınır:

Cām-i zehr-ālūd içersen yār elinden nūş olur
Zehre döner kıand-i şîrîn ol şeker-güftârsız

G.75/5

Keyif maddesi olan esrâr ise; sevgilinin dudağı ile birlikte anılarak kelimenin diğer anlamıyla tevriyeli şekilde kullanılmıştır:

Şun lebūñ cāmını kııl lā-ya‘ kııl-ı esrâr-ı ‘ aşk
Remzīyem geh mest geh ḥayrân olayın ben saña

G.8/7

Rumūz-ı la' l-i dil-berden müdām esrār içür cāna
Nice göstermesün **Remzî** şarāb-ı dil-güşādan hāz

G.89/5

Sevgiliye seslenen şâir; rakîplerin sevgilinin vuslat balını tatlı tatlı yerken kendisinin ise; sevgilinin bela zehrini acı acı içtiğini söyler:

Ṭatlu ṭatlu yir vişālũñ balın illerũñ neçün
Acı acı nūş idem zehr-i belāñı dōstum

G.146/3

2.2.13.3.4. Tatlılar

2.2.13.3.4.1. Şeker

Dîvân'da tatlılar arasında şeker (kand, nebat) helva ve bal yer almaktadır. Sevgilinin dudağının şekere benzetilmesi, şekerin *Dîvân*'da en çok bahsedilen yiyecek olmasını sağlamıştır. Söz de dudakla yakın ilişkisinden ötürü şeker olarak ele alınmıştır. Sevgilinin dudağı daima şeker saçan tatlı sözler söylemektedir:

Hey ben öldüm bu ğam u fūrkat nedür cānā didüm
Nāz-ile āh ol şeker-leb geldi didi derd ağı

G.214/4

Şîrîn, kelime olarak şeker manasına gelmektedir. Ferhat ile Şîrîn hikâyesinin telmihinde geçen şeker, Şîrîn ile birlikte kullanılmıştır:

Leb-i Şîrîn-i şeker-bāruñu emsem a begüm
Ne yazuğ ger dōne Ferhād emegine emegüm

G.140/1

Şâir, aşağıdaki beyitte papağanların şekerle beslenip ayna arkasından konuşurulması hususunu işlemiştir:

Hüsnüne karşı leb-i kandinî ey dil medh idüp
Ṭūṭî-i gūyā gibi mir'ata bağ güftāra gel

G.121/6

2.2.13.3.4.2. Helva

Tatlı ve lezzetli bir yiyecek olmasıyla dîvâna konu olan helva, sevgilinin ağzına benzetilirken aşağıdaki beyitte ölümlerin arkasından helva dağıtmak âdetiyle zikrolunmuştur:

Öldüğüme acımadım hecr-i la' l-i yâr ile
Remzîyâ helvâ-yı düşmen yense kâhiler gibi

G.222/5

Helva şu atasözünün içerisinde de geçmektedir:

Mîve-i şîrînin itdi 'İşimüñ zehr intizâr
Gerçi eydürler ki şabr-ile qoruq helvâ olur

G.42/2

2.2.13.3.4.3. Bal

Dîvân'da “şehd” kelimesiyle de zikrolunan bal, diğer tatlı çeşitleri gibi sevgilinin dudağıyla birlikte kullanılmıştır:

Dil-figâr itse ne dirdi_ol çeşm-i hûn-rîz ey şanem
Emdür aña şehd-i la' l-i şîhhat-âmîz ey şanem

G.135/1

2.2.13.3.4.4. Güllaç

Yufkadan yapılan bir tatlı çeşidi olan güllaç da şu beyitte, sevgilinin dudağıyla ilişkilendirilen diğer bir tatlı çeşididir:

Leblerüñ añılsa dilden maḥv olur yād-ı nebât
Ey şeker-leb yufqa işdür la' lüñe nisbet gül-âc

G.23/3

2.2.13.4. Kokular

2.2.13.4.1. Anber

Anber, dişli balinalardan amber balığı da denilen İspemeçet balinasının bağırsaklarında oluşan sindirim artığından meydana gelen maddedir. Hayvanın

dışkısıyla atılan, koku ve değerli süs eşyaları yapımında kullanılan bu siyah madde, hayvanın yediği mürekkep balığından gelmektedir.²³³ *Dîvân*'da sevgilinin saçı, ayva tüyü ve beni ile birlikte anılan anber, genel olarak sevgilinin saçının kokusu olarak tasavvur edilmiştir.²³⁴ Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilinin yanağındaki benlerin anber kokulu olduğunu ifade etmektedir:

Berg-i gülde müşğ uvağıdur şanur iden nazar
Ruhlarında zeyn olan bu hâl-i ' anber-bârına

G.184/3

Aşağıdaki beyitten yola çıkarak anber kokusunun attar dükkânında satıldığı anlaşılmaktadır:

Remzî eş'ârın dilersen kıl müşerrefhânesin
' Anber almak ister-iseñ külbe-i ' atâra gel

G.121/7

Yazının güzel kokması için mürekkebin amberle karıştırıldığı hatt-ı anber-âmîz terkihiyle anımsatılır:

Leblerüñ devrinde hatt-ı ' anber-âmîzün senün
Müşk ile taḥrîr olunmuş dil-berâ dil bâğıdur

G.36/3

2.2.13.4.2. Gül suyu (Gülâb, Cüllâb)

Dîvân'da ismi zikredilen diğer bir koku ise gül suyudur. Aşağıdaki beyitte şâir, hamamda terleyen sevgilinin terinin gülsuyu gibi koktuğunu ve tüm hamamı bu kokunun sardığını ifade eder:

Şahn-ı hammâmı tutar büy-ı gülâb u ' anberin
Derlese yârün ten-i nâzik-teri hammâmda

G.203/2

²³³ Sargon Erdem, (1991), "Amber", *TDVİA*, C. III, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: s. 7.

²³⁴ Anber ile ilgili beyitler: g 16/3, g 36/3, g 45/2, g 100/2, g 105/3, g 105/5, g 121/7, g 135/5, g 172/1, g 173/4, g 184/3, g 203/2, g 223/4, g 223/5, g 224/1.

Şâir, Şam'ın meşhur gülsuyunu da şu beyitinde zikretmiştir:

Çin-seher tırdı yudı Şāmī gülāb ile yüzün
Cāme-ḥ'āb-ı seyr-i gülşenden olup bīdār gül

K.3/26

2.2.13.4.3. Kâfur

Kâfur ağacından çıkarılan şeffaf ve kokulu bir maddedir. Aşağıdaki beyitte buhurdanlık üzerinde yakılan bir koku olarak kullanılmış ve sevgilinin saçının kokusuna benzetilmiştir:

Kākül-i müşgîn 'izāruñ çevresin kim devr ider
'Anberin-micmerde güyā gösterür kâfūr-i nāb

G.16/3

2.2.13.4.4. Misk, Müşk, Nâfe

Çin, Hıtâ, Hutun âhûlarının göbeğinde oluşan bir nevi urdur. Hayvanın hareketleri ve etrafa sürtünmesiyle düşen, misk kokusunun hammaddesi olarak düşünülen bu maddeye nâfe denir. Nâfenin terbiye edilmesiyle güzel bir koku olan misk meydana gelir.²³⁵ Şâir, bu olayı şu beyitte güzel bir şekilde işlemiştir. Şâir, sevgilinin kan dökmeye meyleden gözlerinin Çin âhûsunun bağırmı deldiğini ve anber saçan saçlarının nâfeyi işe yaramaz kıldığını söyler:

Bağrını āhū-yı Çiniñ deldi ḥünī gözlerüñ
Nāfe[yi] āvāre kıldı 'anber-āsā perçemüñ

G.105/5

Dîvân'da nâfe, misk, müşk şeklinde geçen bu güzel kokulu maddeler, elde edildikleri Çin, Hıtâ ve Tatar gibi bölge isimleriyle birlikte anılır:

Ḥünin gözüm ḥayāl-i ḥaṭuñla bi-'aynihi
Vālā-yı sürḥe döndi ṭolu misk-i Çin-ile

G.177/4

Sevdāya şalup nāfe-i Tātārı dem-ā-dem
Āvāre kılan ṭurra-i 'anber-şikenüñdür

G.45/2

²³⁵ Pala, a.g.e., ss. 352-353.

Sevgilinin yanakları, ayva tüyleri, benleri daima misk kokmaktadır. Aşağıdaki beyitte şâir, sevgilinin yanağını süsleyen anber kokulu benleri görenlerin, onları gül yapraklarındaki müşk tanelerine benzettiklerini ifade etmektedir:

Berg-i gülde müşg uvağıdır şanur iden nazâr
Ruhlarında zeyn olan bu hâl-i ‘ anber-bârına

G.184/3

2.2.13.5. Mûsikî Aletleri

Dîvân edebiyatı şâirleri, eserlerinde birçok sanat dalına dair terimleri sıkça kullanmışlardır. Bu sanat dallarının ve eğlence meclislerinin vazgeçilmezi olan mûsikî, *Dîvân*’da ney, nağme, çeng gibi terimlerle çeşitli şekilde konu edilmiştir.

2.2.13.5.1. Çeng

Harpa benzeyen ve kavisli bir ağaca takılmış, bağırsaktan yapılmış yirmi üç telden meydana gelen bir çalgıdır.²³⁶ Çeng, eğlence meclislerinin vazgeçilmezlerinden olan telli çalgıların başında gelir:

Pây-dâr itsün vücûduñ âfitâbın Lâ-yezâl
Gâh seyrân eyle geh kıl nûş-ı cām u gûş-ı çeng

K.4/49

2.2.13.5.2. Def

Çenber şeklindeki bir kasmağa derinin gerilmesiyle yapılan def, *Dîvân*’da geçtiği tek beyitte, klasik kullanımından farklı olarak âşığın sînesine benzetilmiştir. Kendisini gam meclisinde tahayyül eden şâir, inlemelerini mutribe, sînesini bu iniltilere eşlik eden def’e, derdini de sohbet arkadaşına benzetir:

Bezm-i gamda nâle muṭrib sîne def derdüm nedim
Gözlerüm yaşı şarâb ü bağrumı kıldum kebâb

G.16/4

²³⁶ Abdülbâki Gölpınarlı, (1977), *Tasavvuf’tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul: s. 78.

2.2.13.5.3. Erganûn

Bir nevi org olan erganûn, bahar mevsiminin gelmesiyle meclislerde dinlenen mûsikî aletlerindendir. Beyitlerde ergavân şarabıyla birlikte anılmaktadır. Şu beyitte şâir, bahar mevsiminin gelişiyile erganûn dinlemek ve gül yüzlü güzellerle ergavân şarabı içmek gerektiğini söyler:

İrdiñ bahâra gûş-ı [def ü] erganûn idüp
Gül yüzlülerle nûş-ı mey-i ergavân gerek

G.104/3

Sürür-ı erganûn-ile el ur şol cāma kim sākī
Anuñ ' aksiyle nîlüfer dem-â-dem ergavânîdur

K.5/16

2.2.13.5.4. Kânûn, Rebab

Saz heyetleri arasında değerli bir yere sahip olan kânûn, büyük bir tahta üzerindeki küçük çivilere gerilen tellerle oluşturulan ve kucakta iki el ile çalınan eski bir mûsikî aletidir.²³⁷ Türklerin en eski mûsikî aletlerinden olan rebab ise; keman benzeri, küçük kutulu olup bu kutunun üzerine deri geçirilmesiyle oluşan yaylı ve kıymetli bir müzik aletidir.²³⁸ Tek bir beyitte geçen bu iki sazdan rebabın, iniltiyi andıran bir sese sahip olduğu ifade edilmektedir:

Bezm-i ' ahdüñde döşer kânûn feryād-ı rebāb

Devr-i ' adliñde kıllur bir pāre efgānı



K.4/35

2.2.13.5.5. Ney

Kamıştan yapılan nefesli bir çalgı olan ney, *Dîvân*'da daha çok âşığı temsil eder. Aşağıdaki beyitte şâir; ney'in yüzeyinin kızgın demirle delinmesi hususunu anımsatarak, sevgilinin içki meclisinde kendisine bir anlık arkadaş olması karşılığında, bağı delinen ney gibi figan edeceğini söyler:

²³⁷ Büngül, a.g.e., s. 127.

²³⁸ Büngül, a.g.e., s. 190.

Bezm-i meyde bir nefes sen yâr-ı dem-sâz ol baña
Ney gibi sînem delüp nâlân olayın ben saña

G.8/4

Şâir, bu beyitte, kendisini neye benzetererek her nefeste dertli neyin yanık sesi gibi inlediğini, fakat sevgilinin bunu umursamayıp başkalarıyla sohbette olduğunu hatırlatır:

Ney gibi her nefes ben idem nâle derd-ile
Çayrılar-ile yâr ide şohbet ne fâ'ide

G.189/6

2.2.13.5.6. Saz

Dîvân'da müzik aletlerinin genel adı olarak kullanılan saz, şâir tarafından derd ve gamın çaresi olarak görülmektedir:

Nüş-ı mey kııl güş-ı saz it ey esîr-i derd u ğam
Sâzdur hey çâresiz miskîn bu derde çâre-sâz

G.68/6

Ey dil esîr-i derd-i ğama çâre sâzdur
Gül yüzlülerle nüş-ı mey ü güş-ı sâz kııl

G.116/2

2.2.13.5.7. Ud

Telli çalgılardan olan ud, *Dîvân*'da bir beyitte erganûn ile birlikte kullanılarak eğlence meclisinde yerini aldığı ifade edilmiştir:

Bezm-i gül hengâmıdur nüş eyle câm-ı ergavân
Sâz u söz eyyâmıdur kııl güş-ı 'ūd u erganûn

G.160/3

2.2.13.6. Gelenekler, Adetler, İnanışlar, Toplumsal Alışkanlıklar

Dîvân'da; yazıldığı dönemin adetleri, gelenekleri, inanışları, toplumsal alışkanlıkları da yer almaktadır. Bir kısmı bugün bile geçerli olan bu toplumsal durumlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

2.2.13.6.1. Delileri Zincire Vurmak

Ƙıldı seni dīvāne be **Remzī** ögdi ol yār
Tā boynıña zencīr-i ser-i zūlfini tağdı

G.213/7

2.2.13.6.2. Papağanları Aynayla Konuşturmak

Ĥüsnüne karşı leb-i Ƙandini ey dil medĥ idüp
Tūṭī-i gūyā gibi mir 'ata bağ güftāra gel

G.121/6

2.2.13.6.3. Yas Tutarken Kara Giyinmek

Çeşm-i bīmāruñ añup öldürdüğünü ğamzeñüñ
Ƙara geymiş acudığından begüm mātem tutar

G.47/2

2.2.13.6.4. El Öpmek

Pāy-māl-i fūrƘat iken fırsat el virdi bana
Dest-būs-ı yāra irdüm devlet el virdi baña

G.10/1

2.2.13.6.5. Ölünün Arkasından Helva Vermek

Öldüğüme acımadım hecr-i la' l-i yār ile
Remzī yā helvā-yı düşmen yense kāhīler gibi

G.222/5

2.2.13.6.6. Parmağına İp Bağlamak

Neydüğüm bezmünde yād itsün unutmasun diyü
Yir yir iplik bağladım cānānenüñ barmağına

G.197/2

2.2.13.6.7. Yılan Ayağı Görenlerin Zengin Olması

Devr-i zūlf-i yārda ĥaṭ gören irer devlete
Kim yılan ayağı görse kişi **Remzī** bay olur

G.61/6

2.2.13.6.8. Oğlan Çocuğunun Umması

Tıfl-ı dil ağızın şulandırdı lebüñ şeftālisi
Şun kerem Ƙıl yazığ imrendirdüñ oğlandur umar

G.63/3

2.2.13.6.9. Hal-Hatır Sormak

Şormaz oldu hālüm ol meh bir neçe gündür benüm
Görmez oldum gün yüzün gamdan günüm düdür benüm
G.127/1

2.2.13.6.10. Yağma Etmek

Ṭolaşan kakülüñe göñlüni yağmaya virür
Çeşm-i mestüñe uyan başını ğavgāya virür
G.55/1

2.2.13.6.11. Tellal Gezdirmek

Mihr-i bāzārında ol māhuñ metā^c -ı ^c aqlumı
Gezdürüp dallāleyi delyāla virmişdür harāc
G.23/6

2.2.13.6.12. Göze Sürme Çekmek

Ağlamakdan görmez oldu ey gözüm girdi didüm
Didi **Remzî** sürme idüñ hāk-i rāhımdan benüm
G.129/5

Ḥaş altun olurdu işim olaydı müyesser
Sürmek gözüm üzre ayağın tozu turābın
G.163/2

2.2.13.6.13. Hayretten Parmak Isırmak

Ey kemān-ebrü görinen yārımuñ ağzındağ
Oğ degül ağzında ğalmış hayretinden barmağ
G.214/1

2.2.13.6.14. Güvercin Ayağına Halka Takmak

Bir siyāh-cāme kebūterdür şaçuñ çeşmim aña
Ḥalka halka olmuş kızıl yāķūtdan ḥalḥaldur
G.32/6

2.2.13.6.15. Yıldız Saymak

Uyhusın bağladı beñzer zülf-i siḥr-engiz-i yār
Uyumaz yıldız şayar bu çeşm-i giryān her gece
G.193/2

2.2.13.6.16. Hacı Karşlamak

Hâcî karşılar gibi cān sa' y idüp karşı çıkar
Her kaçan kim dil tavāf-ı kūy-ı dil-berden gelür

G.56/6

2.2.13.6.17. İşi Usta Üstüne Asmak

Hüsrevā Remzî uşandırsa n'ola Ferhād kim
Şimdi mi şākird olan iş aşdı üstād üstine

G.180/5

2.2.13.7. Kitap Adları

Remzî, *Dîvân*'ında döneminin toplumsal hayatında yer edinen ve yaygın olarak okunan eserlere de değinmiştir. *Dîvân*'da; *Bahâristân*, *Gülistân* ve *Bostân* gibi kitapların ismi diğer kitaplara nazaran daha çok zikredilmiştir. Remzî, zikrettiği kitapları, genel olarak sahipleriyle ilgili bilgi vermek için değil de metin anlamını zenginleştirmek ve güzelleştirmek amacıyla kullanmıştır.

Dîvân'da doğrudan veya dolaylı olarak işaret edilen kitap isimleri ve yazarları şunlardır: Şeyh Sadî-i Şirâzî'nin meşhur eserleri *Bostân* ve *Gülistân* (k 3/53, k 3/54, k 5/8, k 5/36) Nüreddin Abdurrahman Câmî'nin meşhur eseri olan *Bahâristân* (k 5/8, k 5/35, k5/36) Hüsrev-i Dihlevî'nin manzum eseri olan *Matla'-ı Envâr* (k 3/1), meşhur İran şâiri Nizâmî'nin eseri *Mahzenü'l-Esrâr* (k 3/10) ve Ferîdüddîn-i Attâr'ın meşhur eseri *Mantıku't-Tayr* (k 5/7)

2.2.13.8. Tipler

Remzî Dîvânı'nda, yazıldığı devrin sosyal hayatında karşımıza çıkabilecek çeşitli insan tipleri bulunmaktadır. Tip bakımından çeşitlilik gösteren *Dîvân*'da, bu tiplerin özelliklerine çeşitli şekilde göndermeler yapılmıştır.

2.2.13.8.1. Abdâl

Kendisini Allah'a adanmış olan abdâl, kalender bir hayat süren bir nevi dervişlerdir. Bu dervişlerin; kafalarını, sakallarını, bıyıklarını ve kaşlarını kesip toplu halde seyahat ettikleri, nefislerini terbiye etmek için dilencilik yaptıkları, elde ettikleri

malzemeleri uğradıkları tekkelere hediye olarak bıraktıkları bilinmektedir.²³⁹ *Dîvân*'da abdâlların zaman zaman çıplak gezmelerine, sînelerinde yaralar açmalarına, vücutlarındaki tüm kılları kazımalarına değinilmiştir. Şu beyitlerde; aşkın esiri olan abdâlin, nefsinin terbiye etmek için başını kabak yapıp yalın ayaklı dolaşmasına işaret edilmektedir:

Pâdişâhum şol esîr-i 'aşk olan abdâla bağ
Baş açuğ serderlik idüp seyr iden sulţânı gör

G.39/3

Şoyunur bir yalın ayak baş açuğ abdâl olur
Seyr ide varanlar ol sînemizi hâmmâmda

G.203/5

2.2.13.8.2. Ârif

Ârif; tanıyan sezen, anlayan anlamına gelmektedir.²⁴⁰ İrfan sahibi bir tip olan ârif; hakikattan haberdar olan, meselenin aslını bilen ve riyâdan uzak duran kimsedir. Kalp gözü açık olan ârif; zâhid ve sûfînin aksine Allah'a sevap kazanmak için ibadet etmez, yalnızca O'nun emirlerini yerine getirmek için çalışır. Ârifin yeri daima meyhanedir ve aşî şaraptır. Öyle ki ârifler için şarap dökmek kan dökmekle bir tutulur:

Hâke şalup cur' añı n' içün dökersin kıanı
Ma' nîde ' ârifler anı bir tutarlar kıan-ile

G.178/5

Remzî, ârifin karşısında bulunan zâhidi uyararak bu cehâleti ile ârife bulaşmaması gerektiğini söyler ve cehâlet konusunda onu Ebû Cehl'e benzetir:

Zâhidâ 'ârife tolaşma bu cehl-ile yûri
Hiç Ebû Cehl ide mi Aşmed-i Muhtâr-ile bağş

G.21/6

2.2.13.8.3. Deli, Dîvâne

Eskiden beri toplumsal hayatın önemli bir parçası olan deliler, Remzî'nin *Dîvân*'ında da sıkça zikrolunmuş ve farklı tasavvurlarda kullanılmıştır. Genellikle

²³⁹ Pala, a.g.e., s. 14.

²⁴⁰ Gölpınarlı, a.g.e., s. 25.

âşıkların kendinden geçme halleri, delilerin kendini bilmez halleriyle kıyaslanmıştır. Aşağıdaki beyitte, eskiden zincire vurulan deliler gibi şâir de dîvâne olup sevgilinin saçlarıyla zincire vurulmuş olarak karşımıza çıkmaktadır:

Kıldı seni dîvâne be **Remzî** öğdi ol yār
Tā boynıña zencîr-i ser-i zülfini tağdı

G.213/7

2.2.13.8.4. Rind

Rind, dîvân şiirinde örnek olan kâmil kişiyi karşılamaktadır. Dünya malını umursamayan; üzüntüyü, neşeyi, iyiyi ve kötüyü hoş gören kimsedir. Hikmete ve hakikate yakın olan rind, yalan ve riyâdan da uzak durur.²⁴¹ Daima meyhanede bulunup şarap içtiği için *Dîvân*'da daha çok bu yönüyle ele alınmıştır. Aşağıdaki beyitte; mest olan rindin feryadı, seher vakti gül bahçesindeki bülbülün ötüşüne benzetilmiştir:

Görüp mestâne feryādum didi ol gülşen-i zîbā
Yine rindâne içmişsin seherden bülbül olmuşsin

G.165/3

2.2.13.8.5. Sûfî

Zâhid ile birlikte anılan sûfî; ham ruhlu, dinin özünden haberdar olmayan, şekilci ve katıdır.²⁴² Yalnızca cennete kavuşmak arzusuyla ibadet eden, hakikatten habersiz, riyâkâr tiptir. Şâir, sûfîye sürekli olarak sevgilisiz cennetin bir anlamı olmayacağını, o kadar ki sevgilinin mahallesinin zaten cennetten bir köşe olduğunu söylemektedir:

Zîkr-i firdevs itme şûfî 'âşık-ı dîdâr olan
Gözüne göstermez anı variken kûy-ı habîb

G.15/2

Şarap içmeyi eğlence meclislerine katılmaması bir yana, âşığı bunlardan vazgeçirmek için nasihat eden sûfîye Remzî; şu beyitte, zamanın nasihat etme zamanı

²⁴¹ Gülay Durmaz, (2005/1), "Divan Şiirinde Rind", *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 6, Sayı 8, s. 58.

²⁴² Süleyman Uludağ, (1991), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet yayınları, İstanbul: s. 436

olmadığını, eğlence meclisinde şarap içip müzik dinleyerek sohbet etme vakti olduğunu söyler:

Sākide gözüm nağme-i muṭribde kulağum
Şoḥbet demidür şūfî degül vaqt-i naşîḥat

G.18/5

Remzî, sūfîlerin bir şeyhe bağlanarak doğru yolu aradıklarına şu beyitte değinir. Sūfîye, Hak yolunda bir şeyhin peşinden gitmemesi gerektiğini, şeyhin önce kendini kurtarmasını söyler:

Şūfî şaḳın ol şeyhe ṭayanma reh-i Ḥaḳda
Tek kendü ḥaḳından gelebilsün ol er olsun

G.153/4

Şâir, aşağıdaki beyitte de sūfîlerin riyâkâr olduklarını ifade etmektedir:

Şūfîler zūlfüñ görüp ṭavḳ-ı riyâdan geydiler
Oldılar ser-ḥalḳa-i tevḥîd ilâhîler gibi

G.222/3

2.2.13.8.6. Şeyh, Mürşid ve Pîr

Arapçada ihtiyar anlamına gelen şeyh; bir zümrenin, ulusun, kabilenin reîsi, önderi gibi anlamları da karşılamaktadır. Tasavvufî bir terim olarak ise tarikatlarda derviş yetiştirmeye icâzetli olan kişiye verilen isimdir.²⁴³ Remzî de aşk yolunda kendisine yol gösterecek olan şeyh ve üstâdını Mecnûn ile Ferhâd olarak görmektedir:

Ben nice Mecnûn-ile Ferhâdı teslîm itmeyem
Kim biri şeyḫim ‘azîzim biri üstâdum benüm

G.124/4

Remzî, şu beyitinde de aşk mürşidinin ona el verip yardım ettiğini ve kendisinin bu sayede isteğine ulaştığını ifade eder:

²⁴³ Gölpınarlı, a.g.e., s. 317.

Dest-gîr oldu irişdürdi beni maṭlûbıma
Mürşîd-i ‘aşk itdi ḫayli himmet el virdi baña

G.10/2

Remzî, mürşîd anlamında kullanılan diğer bir terim olan pîr-i mey-fürûş tabirini de kullanır ve onun kendisinin mürîdi olduğunu söyler:

Mürîd olduksa pîr-i mey-fürûşa
‘Aceb mi ol yigitlik ‘âlemidür

G.59/4

Şâir, aşk mürşîdinin bakışıyla gönlünün şevke geldiğini söyler; onu isteklendiren bu mürşîdin eteğini bırakmama arzusundadır:

Seni terğîb ider ey dil gözle mürşîd-i ‘aşk
Eteğini ḫoma elden güzel irşâd ancaḫ

G.97/3

2.2.13.8.7. Zâhid

Zâhid, dînin özünden habersiz, sadece gözünün gördüğüyle yetinen dar görüşlü bir tiptir. Yalnızca kendisi için ibadet eden, riyâkâr, hakikatten habersiz, hoşgörüsüz, gönül ehli olmayan, sert tabiatlı bir yapıya sahiptir. Bu özelliklerinden dolayı daima rind tarafından alay konusu olmuştur.²⁴⁴

Zâhidin güzellerle ilgilenmeyip yalnızca cennete gitme arzusuyla ibadet etmesi bakımından Remzî, sevgili olmadan cennet bahçelerinin adını anmadığını, cennetin adeta onun için bir cehennem olacağını söyler:

Ḥüsn-i dil-ber var iken zıkr itme cennet bâğını
Zâhidâ dîdârsız cennet cehennemdür baña

G.6/2

Dünyaya değer vermeyen, güzel sevmeyen ve âşığı gül mevsiminde şarap içtiği için ayıplayan zâhîde, şâir cevap olarak gül mevsiminde şarap içip güzel sevmenin ayıp olmadığını, bu mevsimde mey içip sevgiliyle sohbet etmeyi herkesin seveceğini söyler:

²⁴⁴ Durmaz, a.g.m. s. 58.

Şarāb içmek güzel sevmek gül eyyāmında ‘ ayb olmaz
 Bir bu ‘ âlemde ey zâhid mey ü maḥbûbı kim sevmez
 G.74/5

Şâir, hakikatten habersiz olan ve ona bakmayı bilmeyen zâhîde seslenerek onun, görmesi gerekenleri sevgilinin güzel yüzüne baktığında anlayacağını söyler:

Şafha ’-i ḥüsn-i yâra baḫ zâhid
 Berü gel hey nazarsız işte kitâb

G.14/3

2.2.14. Aşk Anlayışı

2.2.14.1. Âşık

Dîvân şiiri geleneğinde aşk, şâir tarafından dışında kalınmaz bir haldir. Mutlaka benimsenmesi ve dile getirilmesi gereken bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dîvân şâirliği ilk başta, âşıklık kimliğini kabullenip bu rolün hakkını vermekten geçmektedir. Bundan dolayıdır ki şâir, bu duyguyu şiirlerinde derin bir şekilde işleyip kendisini âşık olarak göstermelidir. Şâir, şiirlerinde hayatın farklı yönlerine, sosyal meselelerine farklı duygu ve düşüncelere değinmeyebilir; fakat şiirlerinde âşık olarak görünmeden, aşka kendi macerası olarak değinmeden geçemez. Şâir, gerçek hayatında aşk deryâsına dalmamış olsa dahi, dîvân edebiyatı kapısını araladığı vakit, aşk ve onun getirdiği halleri anlatmak peşinden devamlı koşacağı bir sevgili edinmek zorundadır.²⁴⁵

Remzî'nin şiirleri söyleyiş ve içerik bakımından değerlendirildiğinde, bu şiirlerin âşıkâne bir üslûpla yazıldığı söylenebilir. Bundan dolayıdır ki şâir, şiirlerinin büyük bir çoğunluğunu, sevgiliye duyulan aşk ve âşıklık halinin ortaya çıkardığı hasret, ayrılık acısı, üzüntü gibi duygularla yazmıştır.

Klasik Doğu-İslâm edebiyatlarındaki yaygın görüşe göre, sevgililerini ilk kez bezm-i eleste gören âşıklar, onları görür görmez âşık olmuş ve bu aşk o günden beri devam etmiştir. Elest gününde sevgiliye sâdık kalacaklarına yemin eden âşıklar, aşk

²⁴⁵ Akün, a.g.m., ss. 414.

şarabının kendilerine ta o gün içirildiğini söylemektedir.²⁴⁶ Remzî de aşk şarabını o gün içen âşıklardan olduğunu

Remzîyâ bezm-i ezelde baña bir mey şundı ‘ aşk
Mestüm ol demdür bu demdür kim degül keyfiyyeti
G.212/7

Diyerek aşkın kendisine ilk meclis olan bezm-i ezelde verildiğini ifade etmektedir. Şâir, şu beytinde âşıklık konusunda kendini, âşıkların pîri sayılan Mecnûn’dan bile üstün tutmaktadır. Remzî, kendisinin aşk hastası olduğunu, kendisinin hicran dağı olduğunu, buna karşı Mecnûn’un sadece dağları ve çölleri gezdiğini söyler:

Ben marîz-i ‘ aşkım ey Mecnûn ne derdiñ var senüñ
Tağ u şahrâ seyr idersin dağ-ı hecrâniñ mı var
G.51/5

Remzî, âşıklık yolunda Ferhâd’a dahi üstâd olduğunu ifade ederek aşk sanatının ona el verdiğini ve aşk yolunda dünya sanatçısı olduğunu söylemektedir:

‘ Aşk işinde **Remzîyem** Ferhâda üstâd olmuşam
Pîşekâr-ı ‘ âlem oldum şan‘ at el virdi baña
G.10/5

Şâir, sevgiliden, aşk defterine kendi adını tam olarak yazmasa bile hiç olmazsa kaleminin ucuyla nokta kadar bir iz bırakmasını diler:

Adımı tek defter-i ‘ aşkıñda bir **Remzîle** yaz
Râziyam ol hağ ucunda noğa-i mevsüm olam
G.147/7

2.2.14.1.1. Âşığın Ruhsal ve Fiziksel Özellikleri

Âşık daima âh edip inler. *Dîvân*’da âşığın en belirgin özellikleri arasında, sevgilinin ayrılık acısıyla âh edip inlemesi bulunmaktadır. Âşığın âhının yakıcı olduğunu, bu yakıcı ateşin feleklere kadar ulaştığını ve tüm feleği yaktığını şu beyitte görmek mümkündür:

²⁴⁶ İskender Pala, (1992), “Bezm-i Elest (Edebiyat)”, *TDVİA*, C. VI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: ss. 108.

Yansa her gece felekler tañ mı âhımdan benüm
Ayırırlar her gün ol gün yüzlü mâhımdan benüm

G.129/1

Şu beyitte de şâir, âh oklarının bir türlü yerini bulmadığından yakınır:

Tir-i âhum irmedi bir kez nişâna âh kim
Gözledüm çok sînesini dostum çok düşmenüñ

G.99/4

Şâir, sevgilinin aşkının verdiği acıyla aşk ateşine düşen âşığın duman saçan âhlarını görenlerin dahi dayanamayıp ağladıklarını ifade eder:

Âteş-i aşkuñla yansam âh-ı dūd-engizümü
Gördügünce dide-i halk-ı cihân ağlar baña

G.7/2

Yine şu beyitte âh, âşığın yanan gönlünden çıkan dumanı anımsatır. Şâir, sevgilinin saçının hayâliyle yanan gönlünden çıkan âhları, buhurdanlıktan çıkan güzel kokulu tütsüye benzetir:

Süz-ı dilden fikr-i zülfiñle gelen âh-ı derün
Dūd-ı müşk-âsâdır güyâ ki micmerden gelür

G.56/5

Âşık kendini âşk şehîdi olarak görür. Halk arasında önemli ve değerli görülen kişilerin mezarlarına türbe inşâ edilmesi bilinen bir olaydır ki Remzî de şu beytinde kendisini aşk şehîdine benzeterek teninin ona mezar olduğunu, âhların, türbesinin ışıkları, gamın ise türbedârı olduğunu ifade eder:

Ben şehîd-i aşk-ı yâram ten mezârımdur benüm
Şem'-i türbem âhum u gam türbedârımdur benüm

G.125/1

Şâir, aşk şehîdi olduğuna inanmaları için gömleğinden kefen yapılmasını istemektedir:

Şāhid olmağa şehīd-i ğam-ı ‘aşk olduğuma
Cāme-i kıabr ideler pīrehen-i çākimden

G.166/2

Âşık daima bî-çâredir. *Dîvân*’da âşığın belirgin özelliklerinden diğeri de çaresiz oluşudur. Şu beyitte Remzî, sevgilinin belâ dârındaki zavallı gönlünün hasta olduğunu ve derdinin çaresinin sevgilinin kendisi olduğunu söylemektedir:

Ey dil-i zārım belâ dârında bīmār eyleyen
Sensin ol bî-çārenüñ derdine tīmār eyleyen

G.162/1

Âşık, sevgilinin mahallesinin inleyen dolabıdır. Eskiden sular kuyulardan atların çektiği dolaplarla çıkarılmış, bu esnada bu düzeneğin gıcirtısı iniltiyi andıracak şekilde uzaklardan duyulmuş. Remzî de kendini sevgilinin aşkıdan ağlayan, inleyen, gözyaşı dökken bir âşık olarak tasavvur ederek kendisiyle dolap arasında bir benzerlik ilişkisi kurmuştur. Aşağıdaki beyitte şâir, sürekli akan gözyaşlarının sevgilinin mahallesinde bir ırmağa döndüğünü söyleyerek kendini bu dolapla özdeşleştirmektedir:

Remzîyā dūlāb-ı çerhūñ dökdüğü seyl-āb-ı eşk
Gülşen-i küyında döndi yaşımuñ ırmağına

G.197/5

Âşık daima gamlıdır. *Dîvân*’da âşığın özelliklerinden birisi de sevgiliye ulaşma arzusuyla sürekli gam çekmesidir. Gam yükünün altında kalan âşık daima dertli, kederli ve hüznüldür. Gam çekmek, âşığın bu yolda ne kadar hırslı olduğunun göstergesidir. Öyle ki şâir, şu beyitte dünyada ve ahirette sevgilinin hayâlinden başka bir varlığının olmadığını söyleyerek sevgilinin gamından başka bu dünyada bir sıkıntısının olmadığını dile getirir:

Hayāl-i yārdan özge iki ‘ālemde varum yok
Gamından ğayrı bir dağı bütün dünyāda bārum yok

G.96/1

Remzî, bu gam ve derdin ilacının ise gül yüzlü güzellerle ergavân şarabı içmek olduğunu söylemektedir:

Remzî ' ilâc-ı derd u ğamı bilmiş olasın
Gül yüzlülerle nûş-ı mey-i ergavân olur

G.41/6

Aşk yolundan hiçbir zaman dönmeyen âşık, sevgilinin aşkından deli dîvâne olmuştur. *Dîvân* 'da dîvâne olarak ele alınan âşık, sevgilinin zincire benzeyen saçlarıyla bağlanmış olarak tasavvur edilir. Şâir, kendisine yüz vermeyen perî yüzlü sevgilinin aşkından dîvâne olmuş ve sevgilinin mahallesinde dolanıp durmuştur:

Ol mâh-ı perî-rû baña yüz virmedi bir gün
Dîvâne olup kûyunu yıllarla töländüm

G.133/5

Şâir, şu beyitinde ise, Mecnûn öldükten sonra âşıklık defterine baş dîvâne olarak kendisinin yazıldığını ifade eder:

Mecnûnuñ ecel **Remzî** çün defterini dürdi
Dîvâne yazıldım ben ser-defter-i ' uşşâkam

G.134/5

Âşık, sevgilinin kulu, kölesidir. *Dîvân* 'da sultan (sevgili) - kul (âşık) tezatları sıkça işlenmiştir. Âşık, daima sultana ulaşmayı arzulayan bir bende olarak tasavvur edilmektedir. Şu beyitte şâir, sevgilinin kulu olduğunu, onun da kendisine kızıp onu azarladığını ifade etmektedir:

Ben bendesine hışm u ' itâb eyler oldı yâr
Hep böyle mi olur ki bu begler efendiler

G.43/4

Âşık, aşkın dilencisidir. Âşık; sevgilinin mahallesinde kapı kapı dolaşan, sevgiliden daima vuslat dilenen yoksul bir gedâdır:

Makşüduñ ise başı açuk beglik eylemek
Yalın ayak gedâ-yı ser-i kûy-ı dil-ber ol

G.119/2

Âşığın boyu, dert ve üzüntüden iki büklüm olarak tasavvur edilmiştir. Sevgilinin aşkının derdiyle ağlayan âşığın gözyaşı sel olup akarken, eğrilen, iki büklüm olan boyu ise taşkın sulara karşı koyamayan köprüler gibi yıkılmaya yüz tutmuştur:

Hamīde kāmetim çökse n'ola seylāb-ı eşkümden
Ki taşkın şular üstünde hārāb olur [pul] eglenmez

G.73/4

Şâir, şu beyitte mum gibi yandığının delili olarak yakıcı âhlarını gösterirken, dert çektiğinin ispatı olarak da iki büklüm olan boyunun dal harfine dönmesini göstermiştir:

Şem^c gibi yandığuma sūz-ı āhumdur delil
Derd-mendem derdüme kadd-i hamīdem dāldur

G.32/4

Şâir, boyunun, sevgilinin gamından çöpe döndüğünü, bu yüzden adım atmaya bile gücünün kuvvetinin kalmadığı söylemektedir:

Ey yüzi gülşen gamından kāmeti dönmüş çüpe
Servüñ aşla adımın atmağa yokdur tākati

G.212/3

Sevgilinin kapısındaki halkalar gibi, âşığın boyu da hilâl şeklindeki kapı tokmağına dönmüştür:

Kapısında kaldum ol kaşî hilālün halka-vār
Kāmētüm döndi hilāle tāk olupdur tākātüm

G.136/4

2.2.14.1.2. Âşığın Gönü

Gönül; aşkın şekillendiği, aşkın beraberinde getirdiği tüm hallerin gerçekleştiği yerdir. Âşığın gönü bu sebeptendir ki *Dîvân*'da çeşitli benzetmelerle ele alınmıştır. Mesela âşığın gönü, bir kuşa benzetildiğinde; sevgilinin benleri gönül kuşunu cezbeden yemler, saçı ise o kuşu yakalayacak ağıdır:

Dâne-i hâliñ görüp gönlüm nice şayd olmasun
Halka-i zülf-i siyâhuñ murğ-ı diller ağıdur

G.35/6

Şu beyitte de âşğın gönlü, belâ denizinde kıyıya ulaşma arzusuyla rüzgâr bekleyen bir sandala benzetilmiştir:

Belâ baırında âhumdan gönül fülki meded bulsa
Kenâr-ı vuşlata irsem muvâfık rûzigâr olsa

G.192/5

Gönülü ev olarak tasavvur eden şâir, şu beytinde; sönmeye yüz tutmuş aşk ateşinin gönül evini dumanla karartmasını engellemek için sevgiliden, ateşli kılıcıyla sînesinde pencereler açmasını istemektedir:

Düd-ı dilden **Remz**inüñ kararimasun gönli evi
Sînesine âteşin tîguñla bir kaç revzen aç

G.23/7

Gönül teşne olarak ele alındığında Remzî, sevgilinin gam yağmurunun oklarıyla susuz gönlünün hayat bulduğunu ifade eder:

Tîr-bârân-ı gamıñdan teşne dil bulur hayât
Âb-ı hayvân yağdurur güyâ ki bir müjân-ile

G.178/3

Âşğın gönlü, harap olmuş virâneler gibidir. Remzî şu beytinde, sevgilinin rûhunun şehri olan gönlünün gam tarafından harap edilmemesini dilemektedir:

Ey gam harâba virme bu ma' mûre-i dili
Kim şehridür hayâl-i ruḡ-ı şehir-yârımuñ

G.102/4

Âşğın gönlü, sevgilinin inci dişlerine ulaşmak için belâ denizine dalan bir dalğıçtır:

Gördi olamaz ol dür-i nâ-yâba mülâkî
Ġavvâş-ı dil-efgâr belâ baırına taldı

G.221/6

2.2.14.2. Sevgili

Sevgili, dîvân şiirinde idealize edilmiş olan bir tiptir ve hiçbir dîvân şâiri şiirlerinde sevgiliden bahsederken bu idealize tipin dışına çıkmaz. Dîvân şiirinde sevgilinin en can alıcı tarafları uzun boyu, gözleri ve saçıdır. Şâirler bu uzuvlara anlamlar yükleyerek ve mazmunlar yaratarak sevgiliyi daha etkili bir şekilde anlatmaya çalışırlar.²⁴⁷ Sevgili, âşığa acı ve ızdırab vererek onun canına kaseder. Âşığa yâr olmaz, asla ele geçmez. Gönül sarayının sultanı olan sevgili, cefânın timsâlidir. Zenginliğe ve şöhrete düşkün olan sevgili, eğlence âlemlerinin vazgeçilmez bir parçasıdır.²⁴⁸

Dîvân'da sevgili; cân, cânân, yâr, dost, mahbûb, sanem, büt, şâh, hüsrev, sultan, mâh, perî, mutrîb gibi isimlere benzetilerek çeşitli tasavvurlara konu olmuştur. Sevgili sultan olduğunda âşık onun kulu, kölesi olur. Mum olduğunda, onun ateşinde can veren pervâne olur. Yûsuf olur güzelliğiyle nam salar; İsâ olur nefesiyle can verir. Ay olur cemâli parlar, göz kamaştırır; güneş olur, güzelliğiyle yakar kavurur.

Remzî, sevgilinin özelliklerini anlatmak için kelimelerin yetersiz kalacağını, onun vasıflarından binde birinin bile bir dil ile anlatılamayacağını şu beyitte ifade etmektedir:

Ger biñ dilim ola diyemez biñde birini
Kâbil mi vaşfuñ idebilem bir zebân-ile

G.179/5

Şâir, aşağıdaki beyitte, sevgilinin ağzından çıkan kötü sözlerin bile kendisi için yapılan duâlardan daha kıymetli olduğunu söyler:

Sen du' âlar eyledükce **Remzî**ye
Sögdigi yâruñ du' âdan hoş gelür

G.64/6

2.2.14.2.1. Sevgilinin Güzellik Unsurları

2.2.14.2.1.1. Ağız

Dîvân'da dehen olarak da zikrolunmuştur. Sevgilinin ağızı, dudakla bütünlük gösteren, âşığı büyüleyen diğer bir unsurdur. Öyle ki şâir, sevgilinin konuşmaya

²⁴⁷ Akün, ss. 415- 416.

²⁴⁸ Pala, a.g.e., s. 438.

başladığında, sanki Süleymân'ın mührüne sahipmiş gibi tüm ins ü cînin ona boyun eğip onu dinlemeye başladığını ifade eder:

Nuṭka gelseñ rām olup aḡzuña baqar ins ü cān
Yoḡsa pinhān ey perī mühr-i Süleymāniñ mı var

G.51/6

Dudak, aḡzdan ayrı düşünöldüğünde aḡzın görünmeyen kısmı anımsatılarak onun gayb, esrâr, sır özelliği ele alınır. Bu hususta şâir, sevgilinin aḡzını gizemli ve bilinmezliklerle dolu oluşu yönünden sırra; kapalı oluşu yönünden de henüz açılmamış bir goncaya benzetir:

Gel aḡz bir idelüm **Remzîyâ** ey ḡonca-dehen
Kimseye itmeyelüm sırrımızı fāş ikimüz

G.79/5

Sevgilinin aḡzı, şeker gibi sözlerin çıktığı yer olması bakımından şîrîn kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. Bazı beyitlerde şîrîn kelimesinin anlamsal zenginliğinden yararlanılarak Ferhat ve Şîrîn hikâyesine telmihte bulunulur:

Ferhâdı ḡöñül şan' at-ı ' aşkıyyede başdı
Ey Hüsrev-i Şîrîn-dehen üstâdına raḡmet

G.18/3

2.2.14.2.1.2. Bel

Dîvân'da bel ve miyân kelimelerinin ikisi de kullanılmıştır. Remzî, beli klasik şiir anlayışına uygun olarak şekil itibariyle kıla benzetmiş ve onu kıl kadar ince olarak hayâl etmiştir. Bu bağlamda, bu inceliği anlatmak için kıl anlamına gelen mûy kelimesiyle de beraber kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte, Ehl-i sünnettın el-Ma' dümü leyse bi-şey' in (Yok, bir şey değildir.)²⁴⁹ şeklindeki yaygın ma' düm (yokluk) tanımına gönderme yapılarak sevgilinin dudağı ve beli yok denecek şekilde tasavvur edilmiştir:

Deheni zerreye ḡöre ma' düm
Mûya nisbet miyāni *leyse bi-şey*

G.210/3

²⁴⁹ Yılmaz, (2008), *a.g.e.*, C. II, s. 597

Yukarıdaki beyitle aynı doğrultuda olan şu beyitte de sevgilinin beli ve dudağı, görünmeyecek kadar ince ve küçük olarak işlenmiştir:

Remzî leb ü miyânın görmiş degül göz ammâ
Âh ol göz-ile ol kaç âh ol göz-ile ol kaç

G.84/5

2.2.14.2.1.3. Ben

Dîvân'da siyah rengi ve şekli yönünden konu edinilen ben, daha çok “hâl” kelimesiyle yer almıştır. Sevgilinin yüzü üzerinde bulunan güzellik unsurudur. Bu yönüyle sevgilinin yüzü kitap olarak düşünüldüğünde benler, o kitabın sayfalarındaki noktalar haline gelmiştir:

Harf atar yâkûta la' lûnden haţ-ı reyhânı gör
Noқта қор nesrine hâl-i hadd-i müşk-efşânı gör

G.39/1

Hâl, genellikle yanak ve dudakta tasavvur edilmiştir. Dudak üzerinde bulunan benler, sevgilinin şeker saçan dudağının etrafına karınca ve sineklerin toplanmasını anımsatır. Şu beyitte de sevgilinin dudağının üzerindeki benler sineğe benzetilmiştir:

Ben zehr içerem 'aşk-ile karşımda şeker yir
Hâl-i meges-i la' l-i şeker-hâsı Hüseynüñ

G.106/3

Şâir, aşağıdaki beyitte ben'i dâne olarak tasavvur etmiştir. Âşığın gönlü bir kuşa benzetildiğinde; sevgilinin benleri gönül kuşunu cezbeden yemler, saçı ise o kuşu yakalayacak ağıdır:

Dâne-i hâliñ görüp gönlüm nice şayd olmasun
Halka-i zülf-i siyâhuñ murğ-ı diller ağıdur

G.35/6

Şâir, ben'i siyah renginden dolayı Hintli bir çocuğa benzetir:

Devr-i zülfünde ne Hindû-beçedür hâl-i ruhuñ
Örtünür sünbül ü reyhân döşenür berg-i semen

G.158/4

Sevgilinin benleri, devamlı etrafa âşığı mest eden anber kokusu saçar:

Berg-i gülde müşg uvağıdur şanur iden nazar
Ruğlarında zeyn olan bu hâl-i ‘ anber-bârına

G.184/3

2.2.14.2.1.4. Boy

Dîvân’da sevgilinin boyundan kad, kâmet, endâm gibi kelimelerle bahsedilmiştir. Sevgilinin boyu daima düzgün ve uzun şekilde tasavvur edilir. Bu sebeple, uzunluğu ve düzgünlüğüyle sevgilinin boyuna en uygun benzetme unsurlarından biri servi ağacıdır. Sevgilinin boyu servi ağacını andırır.

Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilisini naz bahçesinin servisi olarak değerlendirirken artık ondan, kendisine acı çektirmekten vazgeçmesini istemektedir:

Gel berü ey serv-i bâğ-ı nâz gel
Cânuma cevri eylemekden vâz gel

G.120/1

Sevgili, servi ağacı gibi salınır ve âşığı kendinden geçirir. Sevgili, nazikçe salınmasından dolayı gül-endâm olarak anılır; bunun yanında serv-i nâz, serv-i hoş-reftâr, serv-i sehî gibi tamlamalarla da kullanılır:

Tur şalın nâz-ile ey serv-i gül-endâmum benüm
Sâye-şekl bağlasun yetiñce endâmum benüm

G.128/1

Bazen de sevgilinin boyu Sidre’ye ve Tûbâ’ya benzetilir. Sevgilinin boyu, cennet ağacı Tûbâ kadar değerlidir. Sidre de ağaca teşbih edilen, cennetteki sidre-i müntehâ makamıdır:

Şan nihâl-i sidre üstünde[ki] bir tāvüsdur
Müntehâ kıddüñle ey serv-i dil-ārâ perçemün

G.105/4

Şâir, aşağıdaki beytinde, sevgilinin sidreye kadar ulaşan boyunu görenlerin, *tübâ lehum ve husnu* âyetini hatırladıklarını ifade eder:

Sidre kıddüñ heveslerini gören
Didi *tübâ lehum ve husnu bâb*

G.14/2

Sevgilinin boyunu yükseklik bakımından sanavbere benzeten şâir, şu beytinde, sevgilinin boyuna yetişen sanavber ağacının budanarak dallarının atlarla sürüklendiğini ifade etmektedir:

Deg geldi diyü kıâmeti yâra şanavberin
Kollarını budadılar ata sürütdiler

G.44/2

2.2.14.2.1.5. Çene

Dîvân'da gabgab, zeneh, zenehdân, zekân olarak da zikrolunan çene, şekil yönünden zindan ve kuyuya benzetilmiştir. Şâir, bu benzerliği çene çukuruyla sağlamıştır:

Düşmese çâh-ı zenehdânına cânlar bî-ğad
Cân-ile pür mi olurdu leb-i çâh-ı zeķenün

G.109/5

Şâir, şu beyitte, sevgilinin çene çukurunun nice âşıkları esir ettiğini söylerken Hz. Yûsuf'un kuyuya atılması olayına telmihte bulunur:

Sen şeh-i Mısr-ı cemâle nice beñzer Yûsuf
Nice Yûsuf lar esir eyledi bu çâh-ı zeķen

G.158/5

Çenenin elmayla münasebetinin kurulması şekil yönünden olmuştur. Şâir, şu beyitte, sevgilinin çenesini görenlerin elmaya rağbet göstermediğini bu yüzden elmaların çürüdüğünü söylemektedir:

Sîbi çoğ ögdiler zeķanıñ variken velî
Almadı kimse manķıra Őoñun çüritdiler

G.44/3

2.2.14.2.1.6. Diş

Dîvân'da dişler genellikle inciye benzetilmiştir. Dişin Farsça karşılığı olan dendân kelimesini de kullanan Remzî, sevgilinin dişlerinin yanında diğer kıymetli inci taneleri ve cevherlerin hiçbir kıymetinin olmadığını Şu beyitle ifade eder:

Dendâneñe meylüm var igen dürr-i semînüñ
Yok kıymeti yanımda gerekse güher olsun

G.153/3

Âşığın dalgıç olan gönlü, sevgilinin inci dişlerini gördükten sonra o inciyi denizin dibinden çıkarmak için belâ bahrına dalar:

Gördi olamaz ol dür-i nâyāba mülākî
Ėavvāş-ı dil-efgār belā bahrına taldı

G.221/6

2.2.14.2.1.7. Dudak

Dîvân'da en fazla bahsi geçen güzellik unsurlarından biri olan dudak; leb, la'l, gibi kelimelerle de zikrolunmuştur. Sevgilinin dudakları daima Şeker saçar, tatlı sözler söyler. Ağzından çıkan sözler ile âşığın başını döndürüp onu mest ettiği için Şarapla ilişkilendirilmiştir:

Eylesem kendüm Őarāb-ı la' l-i nābından su 'āl
Virmez āh ol cān t̄abîbi bir āğız Őāfi cevāb

G.13/6

Dudak için la' l ve Şarap arasındaki ilişki kırmızı renk bakımından kurulur. Şâir, Şu beytinde, sevgilinin ağzının değdiği kadehten Şarap içenlerin gönüllerinin ferahlayıp canlarının arttığını ifade eder:

Olalı cām-ı leb-i la' lüñ āşinā-yı kadeh
Virür hayāt içene āb-ı cān-fezā-yı kadeh

G.25/1

Sevgilinin dudağı, âşığa sonsuz yaşam veren âb-ı hayât suyu gibidir:

Kūyuñ ey hūrî-likā gūyā ki cennet bāğıdur
Şevk-i la' lūñle yaşım âb-ı hayât ırmağıdur

G.36/1

Canın bedenden çıkmasındaki son nokta olarak düşünölen dudak, bu yönöyle âşığa can veren İsâ-nefes gibidir:

Ėamdan öldüm ben kıluna yok mı ihsānuñ didüm
Döndi ol ' İsi-nefes didi ölü misin ne var

G.34/5

2.2.14.2.1.8. Göz

Dîvân'da çeşm, gamze, dîde gibi kelimelerle en çok kullanılan güzellik unsurudur. Sevgili, âşığa revâ gördüğü tüm eziyeti gözleri aracılığıyla yapar. Onun gözleri, âşığı tesiri altına alan bir büyücüdür:

Çeşm-i sihr-engîzinüñ meftünü olduñ göz göre
Kim didi ey dil saña kim var o dil-cüdan yana

G.11/3

Sevgilinin süzgün bakışları; âşığı yaralayan, âşığın gönlünü yağmalayan, âşığın evini viran eden bir haramîdir. Şâir, şu beyitte; gönöl evinin şâhı olan sevgilisinin gözlerinin, âşığın kalbini viran eylemeye kastettiğinden bahseder:

Gözlerüñ kaçd eylemiş göñlüm evin vîrân ide
Ol hayālüñ tahtıdur kılma anı şāhum hārāb

G.16/2

Sevgilinin kan dökücü gözleri âşığın sînesini deler geçer:

Mey yerine ey habîbüñ mest ü hūñi gamzesi
Kana kana nūş idersin kana mı kanmaz mısın

G.164/4

Remzî'ye göre sevgilinin âhû gözleri âşığı avlayan bir tuzaktır:

Gönlümi bir nazarda şayd itdi
Göz göre âh o gözleri âhû

G.172/2

2.2.14.2.1.9. Hat

Sevgilinin yüzünde çıkan sakal, bıyık olarak düşünülen ayva tüyleri daha çok “hat” kelimesiyle kullanılmıştır. Hat’ın ortaya çıkması, sevgilinin yanağının berraklığına ve pürüzsüzlüğüne gölge düşüreceği için gençliğin sevgiliyi terk etmeye başladığının göstergesidir.²⁵⁰ Bu durum âşıkları hüznendirir ve onlara, sevgiliye olan aşklarının azalacağını düşündürür. Remzî bu durumu farklı bir şekilde dile getirerek ayva tüyleri çıktı diye sevgiliden yüz çevirmeyeceğini; çünkü sevginin âşıkların kıymetini bildiğini söylemektedir:

Haṭṭı geldi diyü **Remzî** yüz çevirme yârdan
‘Âşıkunñ kâdrin bilür sevmek gerek çaḡ çağıdur

G.36/7

Hat kelimesinin yazı anlamına da gelmesinden dolayı, sevgilinin ayva tüyleri yazı ve nokta olarak da düşünülmüştür. Bu durumda sevgilinin yüzünü kitap, sayfa ve mushaf olarak düşünen şâir, *Dîvân*’ının güzel bir dilber olduğunu söyleyerek onun sayfalarındaki yazıları, sevgilinin ayva tüyelerine; noktaları da sevgilinin benlerine benzetir:

Remzînünñ dîvânı bir hoş tâze dil-berdür k’anuñ
Levh-i hüsninde huṭṭı nokṭa haṭṭı hâldur

G. 32/7

Sevgilinin saçı sünbüle benzetildiğinde hatları da reyhâna benzetilir. Ayrıca hat, bir yazı çeşidi olan reyhânî ile de ilişkilendirilmiştir:

Ḳanda buldı gonca-la‘l ü lâle-ḡadd ü serv-ḡad
Haṭṭı reyhân zülfü sünbül ṭurresi ṭarrâr gül

K.3/20

²⁵⁰ Pala, a.g.e., ss. 216-217.

Sevgilinin hatları, etrafına daima misk kokusu saçar. Bu yüzdendir ki miski ile ünlü Çin, Hitâ ve Tatar gibi ülkelerle birlikte de zikrolunur:

Haţına ol büt-i Çinüñ der-iseñ [ki] haţâ ey dil
Olur yüz kıarası hâşıl şaķın ğâyet haţâdur bu

G.173/2

2.2.14.2.1.10. Kaş

Kaş, beyitlerde Farsça karşılığı olan ebrû ile de sıkça kullanılmıştır. Şâir, kaş ile gözden ayrı düşünölemeyen kirpiklerle birlikte yüzdeki diğer unsurlar arasında farklı benzetmeler yapmıştır. Sevgilinin kaşları, eğri ve kavisli oluşundan dolayı kimi zaman hilâle benzetilmiştir:

Kaşınıñ her küşesinden burc-ı kıavs ednâ iken
Ol mehüñ kim beñzedür kıavs-i hilâl ebrüsına

G.200/3

Yine şekil itibariyle yay'a benzetilen kaş, beyitlerde çoğu zaman kemân-ebrû şeklinde yer alır:

Ey kemân-ebrû görinen yârımuñ ağızındağı
Oķ degöl ağızında kıalmış hayretinden barmağı

G.213/1

Özellikle sevgilinin gözü, öldürücü bir silah olarak düşünöldüğünde, sevgilinin yay gibi kurulmuş kaşlarıyla âşığın sînesini yaralayan oklar atılmaktadır:

Ey kemân-ebrû nişāngâh-ı belâda âh kim
Tîr-i âh atılmış oķ kıaddim kıurulmuş yâ y olur

G.61/5

2.2.14.2.1.11. Kirpik

Sevgilinin güzellik unsurlarından biri olan kirpik, beyitlerde güzellik unsurundan ziyade sevgilinin silahları olan tîg, tîr, hûnî, müje, müjgân gibi unsurlarla birlikte kullanılmıştır:

Dostum karşı çıkup rûhum revân olur kaçan
Cân evim teşrîfe gelse tîğ-ı müjgānuñ senüñ

G.101/4

Kirpiğin en fazla benzetildiği unsur, sevgilinin gözlerinden çıkan ve âşığın bağrını delen oklardır. Gözler bu okları, yay olarak düşünülen kaşlar vasıtasıyla fırlatır:

Tir-i müjgānıñdan özge ey kemāñ-ebrü ‘ilâc
Râst gelmez tab‘ uma kaç‘ â kabûl itmez mizâc

G.23/1

Şâir, aşağıdaki beyitte sevgiliyi hekime benzeterek kirpiklerini de sînesini yaralayan hekim bıçağı neştere benzetmektedir:

Müjeñ neşterleri kanıma girdi
Helâk itdüñ beni hây ibn-i cerrâh

G.26/3

2.2.14.2.1.12. Saç

Saç; *Dîvân*’da zülf, mûy, gîsû, perçem, turra, kâkül gibi kelimelerle gözden sonra en çok kullanılan güzellik unsurudur. Sevgilinin saçı *Dîvân*’da zincir, çevgân, mâr, kemend, cim, belâ gibi benzetme unsurlarıyla birlikte kullanılmıştır. Sevgilinin saçı, âşığın aklını başından alır, âşığı bir zincir gibi kendisine bağlar:

Ûıldı seni dîvâne be **Remzî** öğdi ol yâr
Tâ boynıña zencîr-i ser-i zülfini taşdı

G.213/7

Sevgilinin misk ve anberden daha güzel kokan saçının kokusunu saba rüzgârı âşığa ulaştırır ve onu mest eder:

Getürdi bû-yı zülfüñden eşerlerüñ ki hâz itdüm
Murâdım buyidi aldum seher bād-ı şabâdan hâz

G.89/2

Daima siyah renge sahip olan saç, âşığı avlayan tuzaktır. Şâir, şu beyitte, sevgilinin saçının dağınıklığını hatırlatarak onu, gönül kuşlarını avlayan bir ağa benzetmektedir:

Dāne-i hālîñ görüp gönüm nice şayd olmasun
Halka-i zülf-i siyāhuñ murğ-ı diller ağıdur

G.35/6

Aşağıdaki iki beyitte, sevgilinin sihirli saçlarıyla uyku bağlama büyüü yapılması hususu işlenmiştir. Uykusu bağlanan âşık uyuyamaz ve gece gündüz sevgiliyi düşünerek perişan olur:

Uyhusın bağladı beñzer zülf-i sihr-engiz-i yâr
Uyumaz yıldız şayar bu çeşm-i giryân her gece

G.193/2

Bağladı gönül h'âbını gīsüleri 'ıkdı
Şürîde kılp miskîni sevdāya bıraktı

G.213/1

Aşağıda matla beyti verilen gazelde şâir, perçemün redifli müstakil bir gazel yazarak sevgilinin saçının vasıflarını dile getirmiştir:

Şaldı cān boynuna cānā bend-i sevdā perçemüñ
Kıldı Leylî-veş dil-i Mecnūnı şeydā perçemüñ

G.105/1

2.2.14.2.1.13. Yüz

Sevgilinin güzelliğinin çoğunu yüzünde bulunan unsurlar oluşturduğundan sevgilinin yüzü ve özellikleri *Dîvân*'da önemli bir yer tutar. Sevgilinin yüzünü ifade etmek için dîdâr, tal'at, rû, rûy, vech, çehre gibi kelimeler de kullanılmıştır. Sevgilinin yüzü aydınlık ve parlaktır; çoğu zaman geceyi aydınlatan aya ya da gündüzü aydınlatan ve ısıtan güneşe benzetilmiştir:

Gele ey yüzi güneş diñlenelüm şem' gibi
Neçe bir meclis-i gamda yanalım yaqılalum

G. 130/4

Sevgilinin yüzünün güzelliği Hz. Yûsuf'un yüzüne, meleklerin perîlerin yüzüne benzetilerek çoğu benzetmede yüzün parlaklığı ön planda tutulmuştur:

Hoş insāniyyetin gördüm bugün merdüm-i cismüñ
Beni dīvāne kıldı bir melek yüzlü perî-zāde

G.188/2

Yüz güneşe benzetildiğinde, âşığın gözyaşları yıldız benzetilmiştir:

Şunmağınđan encüm ey māh zerrece
Mihri-i vefādur ol baña cevri ü cefā degül

G.113/2

Şâir; sevgilinin güneşten daha parlak olan yüzünü görünce yıldızların kaybolduğunu, kendisi için güneşin doğduğunu ve gözyaşlarının dindiğini ifade eder:

Gün yüzüñ gördükce eyler encüm-i eşküm gurüb
Mihri mi ' âlemde kim dir gün gibi rüşen degül

G.114/2

2.2.14.3. Rakîp

Rakîp, âşık ve sevgili arasında âşığa ortak olan ve onunla yarışan kişidir. Âşığa sevgili kadar eziyet eden rakîp, âşığa göre kendisinden başka herkeştir ve kötü olan kimselerdir. Rakîp, âşığa devamlı yanlış haber getirdiği için eğrilikle suçlanır ve bu yüzden kaşa benzetilir. Rakîp, sevgilinin etrafından uzaklaşmadığı için âşığın ona yaklaşmasına müsaade etmez. Âşıkla sıkı münasebet içinde olan rakîp, kıskanç ve dedikoducudur. Âşık ile devamlı mücadele halindedir.²⁵¹

Rakîp, klasik şiirdeki durumu gibi *Dîvân*'da da hep olumsuz bir tip olarak yer almaktadır. Örneğin şu beyitte Remzî, sevgilisine kendisini rakiple bir tutmaması gerektiğini söylerken; rakîbi çirkin sesli kargayla çaylak kuşuna kendisini de güzel nağmeler söyleyen bülbüle benzetir ve bülbülle karganın bir olmadığını ifade eder:

Remzîyi ağıyāra nisbet eyleme ey gül-' izār
Bir midür zāğ u zağan murg-ı laţif-elhān-ile

G.178/6

²⁵¹ Pala, a.g.e., ss. 21-22, 408.

Rakîbin en önemli özelliği, sevgilinin devamlı yakınında olması ve daima onunla zaman geçirmesidir. Şu beyitte âşık, sabahlara kadar ağyâr ile sohbette olan sevgilinin aylardır kendine görünmediğinden yakınmaktadır:

Şubha dek eyler gece şoĥbetlerin ağyâr-ile
Bir gör ol meh yanıma seyr ide gelmez ay olur

G.61/3

Yine şü beyitte sevgilinin yanında bulunan rakîp, sevgiliye ulaşamayan âşığın haliyle eğlenmektedir. Sevgiliden uzak kalan gönlünde sabrın kalmadığını ve ağlamaya başladığını söyleyen şâir, bu durumunu gören ağyârın kendisine güldüğünü söyler:

Demidür ağla gözüm gitdü dil-i şabr u karâr
N'idem ağyâra gülünc oldum aĥibbâdan ırâğ

G.92/4

2.3. EDEBÎ SANATLAR

Şâirler; şiirlerinin kalitesini artırmak, anlamı ve söyleyişi çeşitlendirmek ve kabiliyetlerini göstermek için edebî sanatların gücünden yararlanmışlardır. Her şâir gibi Remzî de şiirlerinin kalitesini ve etkisini artırmak, anlamını ve söyleyişini zenginleştirmek amacıyla çeşitli söz sanatlarından yararlanmıştır. Remzî'nin îhâm-ı tenâsüb sanatına düşkünlüğü şâirin üslûbu kısmında işlenmiştir. Bunun dışındaki edebî sanatlar genellikle diğer şâirlerin kullandığı gibi bilinen tarzlarda kullanılmıştır.

2.3.1. İstiâre

Sözlük anlamı, birinden bir şeyi ödünç almak, olan istiâre, bir kelimeye, aralarındaki benzerlik ilişkisi dolayısıyla temel anlamının dışında yeni bir anlam kazandırmaktır.²⁵² Remzî, bu sanatı kullanarak şiirlerine sembolik bir anlatım katmıştır. Örneğin aşağıdaki beyitte şâir, sevgiliden “tabîb-i cân” (ruh hekimi) olarak bahsetmektedir. Fakat sevgilinin tabiplikle bir alakası olmadığı bilinmektedir. Remzî, sevgilinin dudağının şerbetinin kendi derdinin devâsı olduğunu ifade ederek tabip kelimesini sevgili manasına gelecek şekilde kullanmıştır:

²⁵² M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Bilimevi, İstanbul: 2010, s. 118.

Derd-mendem la' l-i nābuñ şerbeti emdür baña
Anı lutf it ey şabīb-i cān u dil emdür baña

G.6/1

Aşağıdaki beyitte de şâir, “serv” kelimesini sevgiliyi kast edecek şekilde kullanmıştır. Şâir, servin su kenarında bulunmasını da anımsatarak serv gibi olan, sevgilinin gönül çeken boyunu görünce adeta bir su gibi ona ulaşmaya çalışmaktadır:

Şu bigi yol bulsam ol serviñ kad-i dil-cūsına
Devlet el virse irişsem [uğrayup] pā-būsına

G.200/1

2.3.2. Teşbih

Aralarında bir veya birden fazla özellikte benzerlik ilişkisi bulunan iki şeyden birinin diğerine benzetilmesiyle oluşan söz sanatıdır.²⁵³ Benzetme üzerine kurulu diyebileceğimiz dîvân edebiyatında, teşbih sanatı sıkça kullanılmıştır. Remzî de bu söz sanatından son derece istifade ederek şiirlerine anlamsal ve biçimsel bir zenginlik katmıştır.

Bilindiği üzere dîvân edebiyatında teşbih sanatının en yaygın kullanımlarından biri, gül ile bülbül mazmunudur. Sevgili güle, âşık da bülbüle benzetilmiştir. Remzî de aşağıdaki beyitlerde görüldüğü üzere bu benzetmelerden yararlanarak kendini, sevgilinin gül bahçesini andıran yüzünü görmek için feryad eden bir bülbüle benzetir:

Bir yüzi gülzâr için bülbül gibi feryād işim
Her has u hâşāk ucundan lâleveş bağrımda hûn

G.160/6

Ben hezār efgān idüp bülbül gibi zār olayın
Şāh-ı gül gibi şalın [sen] şād u handān ol yüri

G.224/2

Remzî şu beyitte sevgilinin saçını cim harfine; boyunu elif harfine ve kaşını da nun harfine benzeterek sevgilinin güzelliğini ifade etmeye çalışmıştır:

²⁵³ Saraç, a.g.e., s. 129.

Ol zülfi cîm u kıddi elif kışı nûn eger
Görünmeſe cüdâ olur elbette cân baña

G.4/2

Aſağıdaki beyitte ſâir, ſevgilinin ağızını küçüklüğünden dolayı zerreye ve kıl ucuna benzetmektedir:

Râzumı açmaz dehânuñ zerrece kılca bilüñ
Gerçi dirler küllü sırrın câveze'l-iſneyni ſâc

G.90/3

2.3.3. Teſhîs

İnsan dıſındaki canlı ve cansız varlıklara insana ait özellikler yükleyerek oluşturulan söz sanatıdır.²⁵⁴ ſâir, aſağıdaki beyitte; âſığın kanlı gözyaſını gören ergavân kadehinin âſığa acıyarak ağlamaya baſladığını ifade ederken acıma duygusu ve ağlama gibi insana ait iki özelliğı kadehe yüklemiſtir:

Ağlasam ſevküñle çeſm-i lâle-veſ pür-hûn olur
Acıyup câm-ı ſarâb-ı ergavân ağlar baña

G.7/3

2.3.4. Tezat

Anlam bakımından aralarında zıtlık bulunan kelimelerin birlikte kullanımından ortaya çıkan söz sanatıdır.²⁵⁵ ſâir, aſağıdaki beyitte, bu sanata örnek olarak gösterebileceğimiz var ve yok kelimeleri arasında zıtlık ilişkisini kurmuſtur:

Dil ü cân nağdi ħarc olsa yoluñda çok kuſûrum var
Begüm dünyâ serâyında ſaña lâyıķ niſârum yok

G.96/3

Remzî ſu beyitin ilk mısrasında yer alan “derde düſmek” ve “dârü’ſ-ſifâ” (hastahane) kelimeleriyle ikinci mısradaki dert ve derman kelimelerini birlikte kullanarak tezat sanatını kullanmıſtır:

²⁵⁴ Saraç, a.g.e., s. 121.

²⁵⁵ Saraç, a.g.e., s. 163.

Derde düşdüm irmedüm dārü'ş-şifā-yı vuşlata
Derde dermān bulmadum ben mübtelā maḥbūbdan

G.161/4

2.3.5. Hüsn-i Talil

Bir olaya, duruma ve ifadeye, güzellik katacak şekilde kendi sebebi dışında bir sebep gösteren edebî sanattır. Gerçekleşen olayın ya da durumun; akla ve bilime dayalı bir açıklaması yerine, içinde bulunulan rûh halinin etkisiyle hayâle dayalı izahıdır.²⁵⁶ Bu söz sanatının kullanıldığı yerlerde olay, bilimsel olarak açıklanmak yerine hayâli unsurlarla örülü bir nedenle açıklanır.

Remzî, şu beyitte; sürahilerin, ağızlarından su akıtmasının sebebini güzel bir sebebe bağlayarak gül yüzlü sevgilinin şarap rengi dudağına imrenen sürahilerin ağzının suyunun aktığını ifade eder:

Mey-gün lebüne imrenüp ey sâķi-i gül-ruḥ
Meclisde şurāḥilerün ağzı şuyı aķdı

G.213/2

Aşağıdaki beyitte de şâir, dilinin mürekkep olmasının sebebini gönlünün yakıcı sözlerini dilinin tekrarlayıp durmasına bağlar:

Taķrîr ider-iken sūzumı şerḥ-i derūnum
Sūzıyla zebānın ķalemün ķapķara yaķdı

G.213/6

2.3.6. Mübalağa

Mübalağa bir vasfın, fiilin veya durumun gerçekleşmesi zor hatta mümkün olamayacak dereceye çıkarılarak ifade edilmesidir.²⁵⁷ Tebliğ, iğrak ve gulüv gibi çeşitleri olan mübalağa sanatı; şâir tarafından kasîdelerde memdûh övülürken; gazellerde âşığın çektiği dertler sıkıntılar söz konusu edilirken sıkça kullanılan sanatlardan biri olmuştur.

²⁵⁶ Saraç, a.g.e., s. 231.

²⁵⁷ Saraç, a.g.e., s. 219.

Şâir, aşağıdaki beyitte; aşk ateşiyle mum gibi yandığının delili olarak yakıcı âhlarını gösterirken, sevgilinin derdinden iki büklüm olduğunu öyle ki vücudunun dal harfine benzediğini ifade eder:

Şem‘ gibi yandığuma sūz-ı āhumdur delil
Derd-mendem derdüme kıdd-i hamīdem dāldur

G.32/4

Aşağıdaki beyitte şâir, çektiği dertlerden dolayı döktüğü gözyaşlarını Nil ve Fırat nehirleriyle aynı kabul eder:

Eşk-i çeşmim cūşda Nîl u Fırātuñ ‘ aynıdur
Bir bakımda hūn-ı zaḥm-ı hūn-feşānımdur benüm

G.123/4

Mübalağa sanatının gulüv derecesine bir örnek olabilecek şu beyitte şâir, gözyaşlarını ummana benzetirken denizleri bir damlaya benzetmektedir:

Katre-i eşkümce olmaz tās-ı pür-hūn-ı felek
Hiç ḥabāb olur mı hem-ser lücce-yi ‘ummān-ile

G.178/4

2.3.7. Tecâhül-i Arif

Manzum ya da mensur metinde bilinen bir hususun, hayâl ve nükteye bağlı olarak bilinmiyormuşçasına ifade olunmasıdır.²⁵⁸ Kısaca bilip de bilmemezlikten gelme sanatı da denir. Şâir, aşağıda matla ve makta beyitleri verilen 51. gazelde bütünüyle bu sanatı kullanmıştır. Şâir, aşağıdaki beyitte, sevgilinin başkalarıyla ilgilendiğini bildiği halde bilmemezlikten gelmektedir:

Gelmez olduñ **Remzî**ye peymāne-i ‘ ahdī şıduñ
Yoksa ‘ ömrüm gayrılarla ‘ ahd-i peymāniñ mı var

G.51/7

2.3.8. Telmih

Sözlük anlamı bir şeye göz ucuyla bakmak anlamına gelen telmih; bir kıssaya, efsâneye, tarihî bir olaya veya bir âyete, hadîse, meşhur darb-ı mesellere, inanışlara

²⁵⁸ Saraç, a.g.e., s. 227.

çeşitli yönlerden işaret eden söz sanatıdır.²⁵⁹ Telmih edilecek olay doğrudan söylenmez; o olayın bazı sözcüklerle anımsatılması düşünülür. Remzî; *Dîvân*'ında âyetlere, hadîslere, peygamber kıssalarına, mesnevi kahramanlarına, atasözlerine yaptığı telmihlerle şiirlerini anlamsal yönden zenginleştirmiştir.

Aşağıdaki beyitte İsâ aleyhisselâmın mûcîzesi olan nefesiyle ölüleri diriltmesi olayına telmih yapılmıştır. Şâir, sevgilinin hayat veren dudağından çıkan sözlerin İsâ aleyhisselâmın nefesini mat ettiğini belirtmektedir:

Ne dem ki yâr ide muhyî lebün açup kelimât
İder bisât-ı kerâmetde neçe 'İsî mât

G.17/1

Remzî, Ferhâd ve Şîrîn hikâyesinin hatırlatıldığı aşağıdaki beyitte kullandığı kelimelerle Ferhâd'ın Şîrîn'e kavuşmak için Bîsütûn dağına delme olayına telmihte bulunmaktadır:

Tîşedâr-ı bî-sütünüñ pîşesidür ey gönül
Bâr-ı gam çek pây-dâr-ı küh-ı 'aşk ol çün sûtün

G.160/2

2.3.9. Tenâsüb

Anlamsal olarak aralarında ilişki bulunan birden fazla kelimenin bir arada kullanılmasıyla oluşan söz sanatıdır.²⁶⁰ Bu sanata verilecek en klasik örnek, aşağıdaki beyitte bulunan gül, bülbül, gülsitân gibi birbiriyle anlamsal ilişki içerisinde bulunan kelimelerdir:

Sen leţâfet gülsitânında gül-i handânum ol
Bülbül-i bâğ-ı laţîf-elhân olayın ben saña

G.8/3

Diğer bir örnekte ise şâir; mâh, pertev, mihr ve âlem-tâb gibi kelimelerle gökyüzü ile ilgili terimleri bir arada kullanarak tenasüb sanatından yararlanmışır:

²⁵⁹ Saraç, a.g.e., s. 282.

²⁶⁰ Saraç, a.g.e., s. 160.

Yere göge şıgmaz ey mäh olduğıçün zerrece
Pertev ü nür-ı ruhuından mihr-i ‘âlem-tâbda

G.175/4

2.3.10. Tekrîr

Bir ibarede kelimelerin, aynı anlama gelecek şekilde ifadenin tekrarlanmasıyla oluşan sanattır.²⁶¹ Şâir, aşağıdaki beyitte “dost” kelimesini beş defa tekrar ederek tekrîr sanatını uygulamıştır:

Dostlık haqqın kor añmaz dostın hey dostlar
Kendüsine dost şanur degme bir nādân-ı dost

G.20/3

Aşağıdaki beyitlerde “geh .. geh” ve “hem ... hem” bağlaçları tekrar edilmiştir:

Hindü-beçe seyre çıkup ‘arş-ı çemende
Güyâ tapınur geh şola geh şağa benefşe

G.201/3

Çok içirme gam meyin bed-mest idersin **Remzî**
Hem seni rüsvây ider hem kendüsi rüsvâ olur

G.42/6

2.3.11. İktibas

Manzum yahut mensur eserlerde bir âyet veya hadîsin tamamının ya da bazı kelimelerinin alıntılanmasıyla yapılan söz sanatıdır.²⁶² *Dîvân*’da geçen iktibaslar “Âyet, Hadîs ve Arapça İktibaslar” başlığında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Âl-i İmrân Sûresi 37. âyete iktibas yapılan şu beyitte şâir, sevgilinin dudağının üstündeki ayva tülerinin bu âyeti yazdığını söyler:

Şekerüñ leblerüñ üstinde gören haţtuñ oğur
Enbetallâhü nebâten hasenâ âyetini

G.209/2

2.3.12. Tevriye

Tevriye; manzum ve mensur metinlerde, yakın ve uzak anlamı bulunan bir kelimenin akla ilk gelen yakın anlamının değil de uzak anlamının kastedilmesiyle

²⁶¹ Saraç, a.g.e., s. 196.

²⁶² Saraç, a.g.e., s. 274.

yapılan söz sanatıdır.²⁶³ Aşağıdaki beyitte yürüme organımız olan “ayak”, kadeh anlamına gelmesi münasebetiyle bu sanata örnektir:

Yürit ayağı didüñ istedigümüz bulduk
İçirdi sâkî elümüze virdi hürmetimiz

G.69/4

Gubâr kelimesi, toz anlamının yanında çokluğu ve renginden dolayı sevgilinin ayva tüyleri için de kullanılır. Bu benzetmeye sebep olan diğerk bir durum da eskiden afyon bitkisine gubâr denmesidir.²⁶⁴

Ölsem muhabbet-i haţ-ı sırrıñla⁶ âlemi
Hayrân iderdi bÛy-ı giyâh-ı gubârımuñ

G.102/3

2.3.13. Leff ü Neşr

Kelime olarak dÛrme, toplama ve yayma manasına gelmektedir. Birden daha fazla kelimenin veya durumun verilmesinden sonra bunlarla ilgili olan kelimelerin sıralanmasıyla oluşank söz sanatıdır.²⁶⁵

Aşağıdaki beyitte şâir, birinci mısradaki “nergis ile gonca”ya karşılık olarak ikinci mısradaki bu kelimelerin hemen altında “göz ve ağız” kelimelerini kullanmıştır:

Nergis ü gonçe gözüñ ağızuñ-ile dem-bestedür
Ol göz açmaz dil ağız virmez yatur bu hastedür

G.66/1

2.3.14. İrsâl-i Mesel (İrsâl-i Mesel)

Bir fikri, düşünceyi ispat etmek maksadıyla bir atasözünü veya hikmetli bir sözü kanıt olarak gösterme sanatıdır.²⁶⁶ Şâir, sözüne güç katmak amacıyla bazı beyitlerde atasözü ya da özlü sözlerden fazlasıyla istifade etmiş; bunların bazılarını doğrudan vermiş, bazılarını ise telmihte bulunmuştur. Bunların tamamı “Atasözleri ve

²⁶³ Saraç, a.g.e., s. 207.

²⁶⁴ Pala, a.g.e., s. 187.

²⁶⁵ Saraç, a.g.e., s. 179.

²⁶⁶ Saraç, a.g.e., s. 277.

Deyimler” başlığı altında verilmiştir. Remzî, günümüzde “At binenin, kılıç kuşananındır.” şeklinde ifade edilen atasözünü aşağıdaki beytinde şöyle kullanır:

Bin nāz-ile hūsn atna bel bağla cefāya
Zirā ki kılıç kuşananuñ at binenüñdür

G.45/6

Arapça mesellere de beyitlerinde yer veren şâir, “Kâğıda yazılmayan bütün bilgiler kaybolur.” manasındaki Arap meselini kullanmıştır:

Nesh olur mı şafha-ı dilden nuķuş-ı ‘ilm-i ‘aşk
Kim demişler küllü ‘ilmin leyse fi’l-kırṭāsi zā’

G.90/4

2.3.15. Cinas

Cinasın kelime anlamı, iki veya daha fazla şeyin birbirine benzemesidir. Bir metinde, anlamları farklı kelimelerin yazılış ve söyleyiş benzerliği olan cinas²⁶⁷, şâir tarafından kullanılan söz sanatları arasındadır.

Remzî, aşağıda verilen örnek beyitlerde yarmak fiili ve sevgili manasındaki “yâr” kelimelerinin benzer söyleyişlerinden faydalanarak, diğer beyitte de emmek fiili ve ilaç manasındaki “em” kelimelerinin benzer söyleyişlerinden yararlanarak cinas yapmıştır:

Şanemā yâr ola şandım saña ben *yâr didüm*
Şanasın tığ-ı gamuñla yüregim *yar didüm*

G.143/1

Derd-mendem la’l-i nābuñ şerbeti *emdür baña*
Anı lutf it ey ṭabīb-i cān u dil *emdür baña*

G.6/1

2.3.16. İştikak

Bir kök ile o kökten türeyen bir veya daha fazla kelimenin aynı anda kullanılmasıyla oluşan söz sanatıdır.²⁶⁸ Aşağıda verilen beyitlerdeki italik kelimeler bu söz sanatına örnek teşkil etmektedir:

²⁶⁷ Saraç, a.g.e., s. 245.

²⁶⁸ Saraç, a.g.e., s. 254.

Az u çok neyse dilā hoş gör dehrūñ
Hic *ḥasūda ḥased* itme hele la^c net bir hīc

G.24/6

Şem^c gibi yanduguma sūz-ı āhumdur delīl
Dermendem derdūme ḳadd-i ḥamīdem dāldur

G.32/4

2.4. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Atasözleri ve deyimler, hiç şüphesiz bir toplumun dilinin söz varlığını oluşturan ve o dilin canlılığını sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Atasözleri ve deyimler, ait oldukları toplumun uzun yıllar boyunca yaşadıkları olaylar sonucunda ortaya çıktığından, toplumun kültürünü en iyi şekilde yansıtmıştır. Dîvân şâirleri de halk dilinde mevcut olan, asırlardan beri tekrarlanarak süregelen atasözleri ve deyimlerden fazlasıyla istifade etmiş, bunlardan bazılarını doğrudan vermiş, bazılarını ise telmihlerle işlemişlerdir.²⁶⁹

Remzî Dîvânı, deyim ve atasözü bakımından oldukça zengindir. Bu deyim ve atasözlerinin bir kısmı doğrudan, bir kısmı ise farklı şekillerde günümüze ulaşmıştır. Atasözü ve deyimlerin sıkça kullanılması, şiirlerin anlamsal çeşitliliğini ve *Dîvân*'ın toplumsal hayatın izlerini yansıtmaya değerini artırmıştır. Bu hususlara göre *Dîvân* 'da tespit edebildiğimiz atasözleri ve deyimler şunlardır:

²⁶⁹ Levend, a.g.e., ss. 174-176.

Tablo 2.6: *Dîvân* 'da Bulunan Atasözleri

Atasözleri	Beyit Numarası	Örnek beyitler
At binenin kılıç kuşananın.	G.45/6	Bin nâz-ile hüsn atına bel bağla cefâya Zîrâ ki kılıç kuşananuñ at binenüñdür
Ateş olan yerde duman olur.	G.41/2	Aşâr-ı ‘aşk olan kişide eksük olmaz âh Rüşendür âteş olduğu yerde duhâñ olur
Bal belasız olmaz.	G.77/2	Cefâña şabr ider cân ey şeker-leb Bilür şandaysa bal olmaz belâsız
Elçiye zeval olmaz.	G.130/7	Olmaz ey şâh-ı felek zerrece elçiye zevâl Umaram olmaya hışmuña muşârin gâzelüm
Gözden uzak olan gönülden de uzak olur.	G.91/3	Firâte düşdüm ‘aceb mi gelmez olsam göñlüñe Kim olur gözden ırağ olan kişi dilden ırağ
Her kimin bağı var, yüreginde dağı var.	G.49/3	Taglansa tañ mı âteş-i ruhsârûñ ile dil Kim yüreginde dağı var anuñ ki bâğı var
İttifak ile kişi âlem tutar.	G.47/1	Mihnet-i ‘aşkıñla cân milkin ser-â-ser gam tutar Hoş demişler ittifâk-ile kişi ‘âlem tutar
Suç öldüründe değil, ölenedir.	G.45/4	Öldürme severem diyeni kırma günâhın Dirler ki şüc öldürenüñ olmaz ölenüñdür
Kaçmak da yiğitliktendir.	G.117/3	Hâzır ol kaçmak da erlikdür ey cân-ı ‘azîz Leşker-i gam tutdı dil milkin ser-â-ser bilmiş ol
Muhabbet iki baştan olur.	G.18/4	Seng-i ser-i küyuñla be-gâyet başumuz hoş Dirler iki başdan olur ey dost muhabbet
Sabırla koruk helva olur.	G.42/2	Mîve-i şîrinin itdi ‘işimüñ zehr inîzâr Gerçi eydürler ki şabr-ile koruk helvâ olur

Tablo 2.7: *Dîvân* 'da Bulunan Deyimler

Deyimler	Beyit Numarası	Örnek beyitler
Duyduk duymadık dememek	G.117/5	Sevme Remzî bî-vefâ dil-ber haţâdur key şaşın Şoñra bildüm bilmedüm dime birâder bilmiş ol
Şeytân azabda gerek.	G.176/5	Yandı yakıldı nâr-ı fırâkuñ añup hasûd Didüm ki yaraşur n'ola şeytân 'azabda
Yüreği ağzına gelmek.	G.221/1	Gördüm ki yola kâfile-i yâr yöneldi Kopdı çeres-âsâ yüregüm ağzıma geldi
Âh etmek /Feryad etmek	G.2/4	Karşu feryâd eyleyüp âh itdigümçün hey begüm Hışm idersiñ ben kuluña n'eyledüm n'itdüm saña
Kan ağlamak	G.7/1	Zahm-ı sinem acıyup derd-ile kan ağlar baña Raħm idüp güyâ bu çeşm-i hün-feşân ağlar baña
Elif çekmek	G.50/2	Dağlar koyup elifler çekdüke sineme Derd-i dilden eylerem gögsüm geçürüp âhlar
Hatır yıkmak	G.12/1	İncinürsin hâtırım yıkdı diyü nâz u 'itâb Ey gönül hüzñ ü nedâmetden n'olur ba' del-ħarâb
Yanmak yakılmak- kebaba dönmek	G.13/7	Kan akar yaşı teni pür-yâre yanar yakılır Meclis-i dil-dârda Remzî saña döndi kebâb
Aşk ateşiyle yanmak	G.7/2	Âteş-i 'aşkuñla yansam âh-ı dūd-engizümü Gördügünce dide-i ħalk-ı cihân ağlar baña
Göz hakkı	G.20/2	Sâķ-ı sîmininde yarıñ kaldı çok ħaķķ-ı nazâr Ĥaķķını örter faķirüñ göz göre dâmân-ı dost
El virmek	G.10/2	Dest-gir oldı irişdürdi beni maţlûbıma Mürşid-i 'aşķ itdi ħayli himmet el virdi baña
Dil uzatmak	G.20/6	Kaçdığičün nâvek-i tîğ ile bağrın hün idüp Câna her dem dil uzadır sineden bî-gâne dost
Dil ağız vermemek	G.66/1	Nergis ü gönçe gözün ağzuñ-ile dem-bestedür Ol göz açmaz dil ağız virmez yatur bu ħastedür

Tablo 2.7: (devam) *Dîvân* 'da Bulunan Deyimler

Ayak dolamak	G.24/5	Baňa ayak tolar-imiş içeyin kanını hoş Elüme girmeye mi cām-ı mey-i aḥmer hīc
Baştan çıkarmak	G.29/2	Başdan çıkar gönlümi ... Zülfüñle hem-dem itme şabāyı meded meded
Taşı yastık yapmak	G.43/5	Bālīn-i zer-nigāra baş egmez bu bendeler Taş yaşdanup kapuñda ki toprak döşendiler
Kan kurutmak	G.44/4	Sünbüllerüñe öyküneli nāfe miskinüñ İller ‘ itāb u tağla kanını kurutdılar
Yere göge sıgmamak	G.45/3	Gün yüzüne öykündüğüne germ olup ey meh Şıgmaz yere göge şanasın ‘ālem anuñdur
Ele vermek	G.69/4	Yürüt ayağı didüñ istedigümüz bulduk İçirdi sākī elümüze virdi hürmetimiz
Ele ayak almak	G.69/5	Za‘if-i derd ü gam olduk ele ayağ alalum Getürelüm yine bāzüya Remzī kuvvetimiz
Gözü değmek	G.72/3	Kanı ol dem ki güzerān olmaz idi Görmez olduk ayağıñ tozunı degdi gözümüz
Yıldızı barışmak	G.72/4	Müşterī geçdüm idi gözyaşın idüp dem-i nağd İvme anuñla barışmaz dir-imiş yıldızımız
Sözü iki etmemek	G.72/6	Öldürür ger bırağır büse vir öldük deseviz İki olmaz hele yanında anuñ bir sözümüz
Gözüne gelmemek	G.99/5	Remzīyā karşı gelüp şalınmasa ol serv-kaç Çöpce gelmez ‘aynıma serv-i bülendi gülşenün
Can vermek	G.108/1	Ey ṭabīb-i dil ne öldür[düñ] ne tīmār eyledüñ Ölmege cān virür ol dem şöyle bīmār eyledüñ
Elden bırakmak	G.115/3	Yellerle hecr yeli yaķasında kusuñ beni Dil dāmen-i muḥabbetüñ elden kıomaz gel
Göbeği kesilmek	G.140/5	Hāy miskīn kesil ol zülf-i siyehden deseler Virmiş nāfe kıoñ anuñla kesildi göbegüm

Tablo 2.7: (devam) *Dîvân* 'da Bulunan Deyimler

Başına devlet kuşu konmak	G.145/2	Ƙondı başıma zıll-ı hümâ devlete irdüm Pâyine düşüp sâye-i pâyâna yetişdüm
Başı göge ermek	G.146/3	Başım göge irdi yer idindüm der-i yârı Şan burc-ı şerefde meh-i tâbâna yetişdüm
Boyun eğmemek	G.145/5	Egmezdi boyun toğrusı gördüm yüzün ol gün Bir gül bitirür serv-i hırâmâna yetişdüm
Efgâr dağıtmak	G.145/7	Efkârı tağıtdum yine derdüm gam-ı yârı Ağyârı Ƙodum şöhet-i yârâna yetişdüm
Baş koşmak	G.145/6	Dil cām ile baş Ƙoşdı geçüp bir dem içinde Götürdüm ayağı ser-i meydâna yetişdüm
El yumak	G.146/6	Cüy-ı seyrinden cihānuñ el yuyupdur gözlerüm Dest-âlud-ile Ƙılmaz merhabāñı dostum
Azap vermek	G.147/2	Yok günāhum cevri-ile yaƘdñ beni sevmez deyu Bunca hey zālīm ‘azāb etmek neden ma‘şum olam
Gurbete düşmek	G.151/5	‘Ālem-i firƘatde Remzî arzular Ƙapıñı Gurbete düşen kişi elbette yād eyler vañan
Ağız birliğı etmek	G.79/5	Gel ağız bir idelüm Remzîyâ ey gonca-dehen Kimseye itmeyelüm sırrımızı fâş ikimiz
Ayak basmak	G.159/2	Büs-ı lebün almağa ayak başdı piyâle Girse elüme Ƙanın içerdüm hasedümden
El ucuyla görmek	G.161/1	‘İş idüp iller sürer zevƘ ü şafâ maħbūbdan Gördüm bir el ucuyla merhabâ maħbūbdan
Derde derman istemek	G.162/3	Derde olsun mübtelâdur derde dermân isteyen Hecre düşsün arzū-yı vuşlat-ı yâr eyleyen
Hızır gibi yetişmek	G.152/5	Hızır-vâr iriş meded ey Nüh ‘ömrün Ƙurusın Gözlerüm yaşıyla ‘âlem garƘ-ı tūfân olmasun
Yüz karası olmak	G.173/2	Hañna ol büt-i Çinün der-iseñ [ki] hañ ey dil Olur yüz Ƙarası hâşıl şaƘım gâyet hañadur bu

Tablo 2.7: (devam) *Dîvân* 'da Bulunan Deyimler

Yere göge sığmamak	G.175/4	Yere göge sığmaz ey mâh olduğün zerrece Pertev ü nûr-ı ruḥından mihr-i 'âlem-tâbda
Cana kast etmek	G.34/1	Ger disem ol dem baña bir büse vir ey şeh-r-yâr Cânuma kaçd eyleyüp dişler leb-i la' lûñi yâr
Aklını almak	G.68/2	Naş-ı hüsnüñ ' aqlımız almış unuttuk secdeyi Kalmışuz mescid temâşasında fevt olmuş namâz
Dert üstüne taş taşımak	G.180/1	Dest-i ğam seng-i belâ şalduķca ferhâd üstine Daşıdı daş derd-mendiñ kaldı feryâd üstine
İşi usta üstüne asmak	G.180/5	Ḥüsrevâ Remzî uşandırsa n'ola Ferhâd kim Şimdi mi şâkird olan iş aşdı üstâd üstine
Eteğini bırakmamak	G.99/3	Seni terġîb ider ey dil gözle mürşid-i ' aşk Eteğini ķoma elden güzel irşâd ancaķ
Yalan dünya	G.94/4	Bâr-ı ğam çekmekden öldüm bu yalancı dünyede Bir şadâķat gösterür derde dirîġâ kimse yok
Ahd etmek	G.190/3	' Ahd eyledüm ki itmeyem artuķ mu' âhede Ey ġonca-leb senüñ gibi bir bî-vefâ-ile
Ağzının suyu akmak	G.213/2	Mey-gün lebüñe imrenüp ey sâķî-i gül-ruḥ Meclisde şurâḥîlerüñ aġzı şuyı aķdı
Başına kakmak	G.213/4	Ol lâle-ruḥuñ ķaddine sehv-ile uzansın Beñzetdüġini murġ-ı ķemen başına ķaķdı
Atlayıp gelmek	G.216/5	Remzîyâ aṭlar gelürse ḥâlüme tañ mı ki yâr Şâd ider aġyârı ķılmaz bir nefes ḥurrem beni
Yüzü ak alnı açık olmak	G.65/2	Bizümle ey efendi bir gice aḥşamla luṭf eyle Meh-i şubḥ-i sa' âdetsin yüzüñ aġ alnuñ aķıķdur
Tarumar etmek	G.80/5	Yinse Remzî biz ķara perçemlü kâfirleri Târumâr itdi ķarâr u ' aql u şabr u dînimüz
Gözü gönlü aydınlanmak	G.110/1	Mihriñle ġöñlümüz ġözümüz rüşen eyledüñ Zibâ ruḥuñla menzilimiz ġülşen eyledüñ

Tablo 2.7: (devam) *Dîvân* 'da Bulunan Deyimler

Yel gibi yelmek	G.131/3	Tā kıyāmet kāmēt-i sırruñ hevā-dārı olup Yil gibi yilem yoluñda bu hevādan geçmem
Allaha ısmarlamak	G.147/4	Yola girdim ‘aşq-ile Allāha ısmarlañ beni Kim bilür hālüm nic’olur şağ m’olam şayru m’olam



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. METNİN TESİSİNDE İZLENEN YOL

1. Elimizdeki metnin tesisi sürecinde müstensihthen kaynaklanan hatalardan dolayı metin üzerinde yapılan düzeltmeler, vezne göre okuma gayreti ve metin tamiri yapılması, bazı kelimelerin yazılışlarında farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Bu farklılıkların ortadan kaldırmak için kelimelerin ve eklerin orijinal yazılışları dikkate alınmış ve yazım birliği sağlanmaya çalışılmıştır.

2. Dîvân metni oluşturulurken bilinen tek nüsha olan Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde 19 Hk 35851 arşiv numarasında kayıtlı nüsha temel alınmıştır. Bunun yanında çeşitli şiir mecmualarında tespit edilen manzûmeler ilgili kısımlara eklenmiş ve dipnotlarla gösterilmiştir. Asıl nüshada bulunan iki yüz on iki gazele ek olarak *Mecma'û'n-Nezâ'ir*'den iki beyit ve üç gazel, *Pervane Bey Mecmuası*'ndan on dört beyit ve on üç gazel, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972'de kayıtlı *Mecmû'a-i Eş'âr*'dan ise iki beyit metne dâhil edilmiştir.

3. Metin tesis edilirken çeşitli mecmualardan elde edilen şiirler ve beyitler metne dâhil edilmiştir. Hem mecmualarda bulunan hem de elimizdeki nüshada bulunan şiirlerdeki farklar ilgili kısımlarda dipnotlarla gösterilmiştir. Metin tesisinde faydalanılan mecmualar ve kısaltmaları şöyledir: **MN** *Mecma'û'n-Nezâ'ir*, **P** *Pervane Bey Mecmuası*, **R** Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972'de kayıtlı *Mecmû'a-i Eş'âr* (VR.80b-160a)

4. Metinde yer alan tüm manzûmeler ve bu manzûmelerin beyitleri numaralandırılmıştır. Ayrıca manzûmelerin hangi varakta bulunduğu köşeli ayraç içinde [1a] örneğindeki gibi gösterilmiştir.

5. Dîvân nüshasında belirli sebeplerden dolayı okunamayan kısımlar uygun şekilde okunmaya çalışılarak köşeli ayraç [] içerisinde verilmiştir. Uygun okuma yapılamayan yerler araştırmacıların önerisini alabilmek için metinden kesilip ilgili kısma yapıştırılmıştır.

6. Arapça ve Farsça kasîdelerin tercümeleri dipnot ile gösterilmiştir.

7. Metindeki bütün manzûmelerin başına vezinler ve bu vezinlerin bahirleri eklenmiştir.

8. Arapça ve Farsça kelimelerde geçen uzun vokaller â,î,û harfleri ile gösterilmiştir.

9. Metinde geçen âyetler italik olarak yazılmıştır. Âyetlerin Kur'ân-ı Kerîm'de geçen yerleri dipnotta belirtilmiş ve Türkçe anlamları verilmiştir. Hadîsler ve diğer Arapça kısımlar için de aynı işlem yapılmıştır.

10. Metinde vezin gereği hece düşmesinin gerçekleştiği durumlarda düşen ünlünün yerine ayraç (') kullanılmıştır.

11. Metinde “ب” ile yazılan zarf fiil ekleri “-Up” şeklinde yazılmıştır.

12. Metnin tesisinde Prof. Dr. İsmail Ünver'in “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” isimli çalışmasına uygun bir yol izlenmeye çalışılmıştır.²⁷⁰

²⁷⁰ İsmail Ünver, (1993), “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, C. XI, Sayı I, İstanbul: s. 51-89.

3.2. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a, ā, e	ص	Ş ş
ب	B b	ض	Ḍ ḍ/ Ḑ ḑ
پ	P p	ط	Ṭ ṭ
ت	T t	ظ	Ẓ ẓ
ث	Ṣ ṣ	ع	‘
ج	C c	غ	Ġ ġ
چ	Ç ç	ف	F f
ح	Ḥ ḥ	ق	Ḷ ḷ
خ	Ḥ ḥ	ك/ك/ك	K k / G g/ Ń ñ
د	D d	ل	L l
ذ	Ẓ ẓ	م	M m
ر	R r	ن	N n
ز	Z z	و	V v, o,ō ö, u,ū ü
ژ	J j	ه	H h, a, e
س	S s	ی	Y y, i, ī, î
ش	Ş ş	أ	’

3.3. REMZÎ DÎVÂNİ TRANSKRİPSİYONLU ÇEVİRİSİ

[1b]

Dîvân-ı Şeyh Remzî
Bis'mi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm²⁷¹

Dîbâce *

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

Remel - . - / - . - / - . -

Bi'smihî sübhânehü celle ve 'alâ
Ellezî ref'e 's-semāvātî'l- 'ulâ²⁷²

Fātiḥu'l-ğayb anuñ-ile oldı rûḥ
*Lâ-cerem*²⁷³ oldur maḳâlîd-i fütûḥ

Feth olur anuñla mecmû' -ı tılısm
İsm-i a' zamdur bilâ-rayb işbu ism

On toḳuz ḥarfî bu ism-i a' zamuñ
Vaşfin eyler on sekiz biñ 'âlemüñ

Oldı ser-cümle mefâtiḥ-i rumûz
Her birinden feth olur biñ biñ künûz

Dâl olupdur nokḩa-i bâ vaḩdete
Bâ' iş olmuşdur bu vaḩdet keşrete

*Emr-i zîbâ*²⁷⁴ oldı murğ-ı zü'l-cenâḩ
Olmadı pervâza şehpersüz [necâḩ]

Ulu zatlarsuz ser-âğâz eylemek
Bî-per u bâl olsa pervâz eylemek

Ṭâyir-i ḳudsîdür emr-i zî-felâḩ
Ṭayre lâzımdur iki olmaḩ cenâḩ

Ya' ni kim efzûn olup pîrâyesi
Ola ḩamd Lillâḩ anuñ hem-sâyesi

²⁷¹ "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

* Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

²⁷² "Gökleri yükseltti." *Kur'an*, 13. Ra'd Sûresi, Âyet 2

²⁷³ "Şüphe yok, şüphesiz ki." *Kur'an*, 11. Hûd Sûresi, Âyet 22; *Kur'an*, 16. Nahl Sûresi, Âyet 23, 62, 109; *Kur'an*, 40. Mu'min Sûresi, Âyet 43

²⁷⁴ "Küllü emrin zîbâlin lem yebde fihi bî-bismi'llâhi fe-hüve ebter" / "Besmelesiz başlayan bütün işler sonuçsuzdur." Hadîs-i Şerîf.; Üzgör, a.g.e. s.79.

[2a] Bu iki ism-ile buldı feth-i bāb
*Küllü şey 'in Allāhu a'lem bi's-şavāb*²⁷⁵

Evvel bahār-ı bāğ-ı bidāyet ki benefşe-zār-ı nām-ı Hudā-yı hidāyet-fezāy ile nümayiş-i ārāyış üzre olan ebvāb-ı hazāyin bilā-rayb miftāhı ve 'indehū mefātihul-ğayb'²⁷⁶ ile taḥşil-i küşayış eyleyüp hātır-ı 'atır-ı gülistān-ı haḳāyık-ı bostān-ı deḳāyık ezhār-ı maḳāl-i bī-miṣāl ile *küllü cānib-i min evvelihi ilā āhirihi*²⁷⁷ bedāyi'-i şanāyi'-i ma'ārif ve leṭāyif-i ḡarāyib ü 'avārif birle bu ism-i a'zam-ı hümāyün-fālūñ nefehātü'l-ḳuds-i rāyıḳa ve fütühāt-ı ins-i lāyıḳasın berekātında gül ve şaḳāyık-ı haḳāyık ve lāle-i nu'māñ-ı deḳāyık ile māl-ā-māl olup bir vech-ile zeyn ola ki cennet ḳapuları gibi açılıp mışrā'-ı ayn bir gülşen-i zībā zuhūra gele kim *mā semi'athü uzun ve lā ra'ethül 'aynū*²⁷⁸ sübüt fevḳ-ı cinān olup zāhir cevābında mücellā şüküfeler kimi şüküfte kimi nā-şüküfte geleler beyāna şıḡmaz iken bī-ḥisāb iken vāfir lef ü neşr-i müretteb hep müheddeb hep nüzehheb mücellā mücellā bir zerre-i beyzā-yı muṭarā-yı feridedür ki görmüş degül āferide leṭāfetde ve nezāfetde nedide ve neşenide ve her şaḳāif [2b] pür leṭāif-i verdi ṭaride envā'-ı ma'ārif-i kirdigārī yazılıp her varaḳ bir ceridedür ki yārān-ı hüş yārāna maḥfi ve püşide degül

Gül-i zībā-yı her ravza çerāğ-ı *beyt-i ma'mūrāt*²⁷⁹
 Beşadgüne ḡayāl ü nāzükī *nūr u 'alā nūrāt*²⁸⁰

peymen bereket bismillah nesmāt-ı ḳuds-i mu'azzamun ve nefehāt-ı ins-i mükerrem biriyle bu gülistān-ı şerif ve bu bostān-ı laṭif bir vech-ile ārāste ve bir üslüb-ile pīrāste olmaḳ müyesser ve muḳadder olaki muḫadderāt-ı efkār ebkār-ı mānende muḡayyabāt-ı ezhār-ı serā-perde gülşen-i ḡatırdan geliben semen-büy-ı 'atır key-i rüşen olup hezār bülbül-i beyān-ı maḳāl ve hezārān-ı hezārda bostān hātır-ı 'atırını ve tūṭi-i nātıḳa hümāyün-ḳal gülşen-i gül-i emr-i zī-bālda sākin u fāriḡü'l-bāl iken nuṭḳa gelüp *bi-emr-i Ḥālīḳ zī'l-mülk ü ve'l-kemāl*²⁸¹ naḡme-i serā-yı gülistān-maḳāl ve perde-güşā-yı ḡoş-edā-yı bostān-ı ḡayāl olup e'r-Raḡman *ḡalaḳal-insāne 'allemehü'l-beyān*²⁸²

²⁷⁵ "Her şeyin doğrusunu en iyi bilen Allah'tır."

²⁷⁶ "Gaybın anahtarları O'nun yanındadır." *Kur'an*, 6. En'âm Sûresi, Âyet 59

²⁷⁷ "Baştan sona kadar tüm taraflar."

²⁷⁸ "Hiçbir kulağın duymadığı ve gözün görmediği."

²⁷⁹ "vel beyti'l mamûri" "Mamur eve Andolsun!" *Kur'an*, 52. Tur Sûresi, Âyet 4

²⁸⁰ "Nur üstüne nur." *Kur'an*, 24. Nur Sûresi, Âyet 35

²⁸¹ "Mülk sahibi ve kemal olan yaratıcının emriyle."

²⁸² "İnsanı O yarattı. O'na beyanı öğretti." *Kur'an*, 55. Rahman Sûresi, Âyet 2-3

işâretinüñ sıyt-ı sadâları ve *inne mine'l-beyân*²⁸³ hikmet haberî beşâretlerinüñ hüsni ü edâları ki ve bî-gâh-ı dil-âgâhuñ gûş u hüşune vuşul bulduğda bu ma'rifet-i 'ulyâ-yı 'ilm-i şerîf-i ilâhî ve bu ni'met-i uzmâyî nuṭṭa-ı laṭîf-i nâ-miṣâli [3a] güherlerinüñ ḳadr ü ḳıymeti ve luṭf u kerâmeti *bi-ḳadari'l-vus' ve'l-ımkân-ı sâmi'a*²⁸⁴ cân-ile iz'ân idüp *ve le-ḳad ḫalakne'l-insâne fî aḫseni taḳvîm*²⁸⁵ işâreti iḫsânunuñ efkârını ve beşâret *inne rabbîr-raḫîm ve-dûd*²⁸⁶ âyeti ezḳârını 'an şamîmü'l-ḳalb evrâd-ı revân idinmişdür ni' mel-*virdu'l-mevrûd*²⁸⁷

Ḳudret degül mi aḫsen-i ḫulḳ ola ḫâkiş
Hikmet degül mi nuṭṭa gele murğ-ı gil siriş

Pes ḫamd ve sipâs-ı bî-ḫad ol vâhid-i ḳayyûm-ı ḫâḳîḳînüñ ḫaḳḳında aḫaḳ ve şükr-i bî-ḳıyâs ve bî-'add ol râziḳ-ı Rabbü'l-'âlemîn içündür ki mün'im-i bî-men'-i ḳâdir-i muṭlaḳdur âlâyiş-i alâ ḳudret ve perveriş-i nu'mân-ı hikmeti ile âfitâb-ı nefsi-nefis-i insânî taḫte'l-sarây ḫazîz 'adem-i zülmâniden ḫurûc idüp fevḳal-'ulâda ḫayr-ı vüçüd maṭla'-i nûrânî burûcuna 'urûc eylemişdür ol Vâcibü'l-vüçüd fâizü'l-cüduñ cümle biḫâr-ı 'aṭâya ve faḫlahu feyz ü mezâyâsındandır zâviye-i şadr-ı sine-i pâk a'nî püte-i ten-i ḫâkîde cân-ı şerîf-i şadr-nişîn cism-i laṭîf ki *ve le-ḳad ḫalakna'l-insâne*²⁸⁸ *min sülâletin min ṭîr*²⁸⁹ olupdur *Fe tebârekallahu aḫsenü'l-ḫâlikiyr*²⁹⁰ ol pâdişâh-ı 'âlempenâh baḫşendeniñ emri ile ḳuvvet-i ḳût-ı rûḫ u [3b] istiḳâza nebâtî baḫşişlerinüñ fâ'idesi ve ḫ'an-ı ni'met-i ifâzına ḫayât-ı cüşişlerinüñ mâ'idesi birine mertebe-i melekât-ı mülkiyye idüp 'aḳl-ı bi'l-fi'l 'ale't-taḫşîl ziynet-i şemere-i feyz-i bu bostân-ı ilâhî ve ḫil'at-ı şükûfe-i şûr-ı ḳudsîyye-i âgâhî taḫşîl idüp *bi'avni'l-lâhi'l-meliki'l-ilm*²⁹¹ evc-i burc-ı şeref *ve le-ḳad ḫalaknel-insâne fî aḫseni taḳvîm*²⁹² de kevkebi ṭâlî'ini lâmi' görüp ol ḳâdir-i bî-çünüñ ḳudret-i şâmile ṭûṭî-i nâṭıḳası faşîḫi'l-lisân ve bülbül-i hezâr ve bostân-ı 'âḳla şaḫîḫü'l-beyânüñ her biri elşine-i nâṭıḳasınıñ eşnâf-ı na'ât-ı fâ'iḳası dürlü dürlü cevâhir ü zevâhir elbette vüçüd u ṭaḫşîn ile tezyîn olmuş

²⁸³ “İnne mine'ş-şî'ri li-hikmeten, İnne mine'l-beyâni li-sihren.” “Şiirin bazıları vardır ki hikmetin kendisidir, beyanın öylesi vardır ki sihrin kendisidir.” Hadîs-i Şerîf.; Üzgör, a.g.e., s. 333.

²⁸⁴ “Geniş imkânların olduğu müddetçe.”

²⁸⁵ “Biz, gerçekten insanı en güzel biçimde yarattık.” *Kur'an*, 95. Tin Sûresi, Âyet 4

²⁸⁶ “Muhakkak ki benim Rabbim rahmet nuru gönderendir, sevendir.” *Kur'an*, 11. Hud Sûresi, Âyet 90

²⁸⁷ *Kur'an*, 11. Hûd Sûresi, Âyet 98

²⁸⁸ *Kur'an*, 95. Tin Sûresi, Âyet 4

²⁸⁹ *Kur'an*, 32. Secde Sûresi, Âyet 7

²⁹⁰ “Suret yapanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir.” *Kur'an*, 11. Müminun Sûresi, Âyet 14

²⁹¹ “İlmin sahibi olan Allah'ın izniyle.”

²⁹² “Biz, gerçekten insanı en güzel biçimde yarattık.” *Kur'an*, 95. Tin Sûresi, Âyet 4

görüp biyedihi'l-ḥayr *inneke 'alā külli şey'in ḳadīr ve bi'l-icābete cedīr*²⁹³ diyüp täreten bi'l-lisān ve täreten bi'l-cinān emākin-i besāṭin-i tefekkürde mütemekkin ve mesākin-i şekkeristān-ı şükr ü sitāyişde sākin eylemişdür *şalāt ü salāt ve esnāf-ı teslīmāt ber-rūḥ-ı muṭahhar-ı merḳad-i münevverān server-i şefi'-i rüz-ı mahşer-bād bi'l-āl ve'l-evlād ve aşḫābi'l-kirām ve aḫbābi'l-izām siyyemā e'r-rāşidīn el-reşidīn Rıdvānullāhi te'ālā 'aleyhim ecma'in eṭ-tayyibine 'ṭ-tāhirīn*²⁹⁴

Nazm

fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün

cedīd - . - - / . - . - / . . -

[4a]

Yüzi nūr-ile leyletü'l-mi' rāc
Rüşenā buldı gün gibi şeb ü āc

'Ālemüñ rüşen oldı yüzi gözi
Söyleyen nice söylemiş bu sözi

Ger yüzün ayağına sürdi ḳamer
İzi tozı yüzünde ḳodı eşer

Nūr idi ol nūra ḳonar mı ğubār
Ayağında idi na'l-i pāk-i ğubār

Oldı Rūḥu'l-Emīn ile hem-rāz
Ḳıldılar nitekim hümā-pervāz

'Arşa çıḳdı Burāḳ-ı berḳ-nūrı
Ayağı yer mi başdı kim ḳona geri

Müntehā seyri leyletü'l-Esrā
Sidre oldı hüv'el-lezī esrā

Himmeti anuñ ucmağ üzre idi
Nūr u zülmeler acmağ üzre idi

Gösterüp mu'ciz ol Resül-i Ḥāḳ
Oldı bir barmağıyla mäh iki şaḳ

İndi gökden ḳamer mehābetle
Ṭā'if-i Ka'be oldı ḳudret ile

Ḥacerü'l-esvede doḳandı yüzi
Ola ḫāşā anuñ ayağı tozı

²⁹³ “Zira, Sen herşeye kâdirsın ve icâbete de layıksın.”

²⁹⁴ “Ruhu temiz olan teslim olmuş sınıflara, nurlu kabirlere, mahşer gününde ailesine ve evladlarına şefaât sahibi olanların güzel ve temiz olan ashabından ve akrabalarının hepsinden Allah razı olsun.”

Efdal-i mu‘ cizât ekmele-i beyyinât âyât-ı Qur‘ân-ı mübîn ve âyât-ı furkân-ı metîn olup server-i kâ‘inâtüñ ‘aleyhi efdalü’s-salavât ser-çeşme-i serî‘ül-benân lisân-ı bedî‘al-beyânından mişâl âb u hayât [4b] kelimât-ı tayyibât ve âyât-ı hikmet-i Bârî kudret ile cārî olduğda fuşahâ-yı ‘arabü’l-‘urebâ haşayî Baḥḥadan ekser olup ve bülegâ-yı min tahtü’l-baḥrı bā‘i remmāl ve senādan oḡur iken iḥşāen ve ‘adeden çok lāf u güzāf oldı kimesne cevāba ḡādir olmadı ebeden bu sevdâ-yı ḡām ile neçe ehl-i hevâ-yı bed-fercām ve ‘āciz rüsvâ-yı bed-nām yevmen ve leylem ḡavilen ol ‘avām-ı ve havām *kel-en‘āmi bel hum adallu sebilen*²⁹⁵ dāire-yi ‘aḡl-ı ḡiredden ḡıḡup sipāhān-ı biḡār-ı eş‘ār-ı bī-feşāḡat ve seyyāhān-ı bevādī eḡḡār-ı pür-feşāḡat olup rīḡ-‘āşif hevâ-yı fişḡ-ı fesād ve seyl-rā‘ib-i dalāl ve unf ve ‘inād ile istiḡrāḡ-ı ḡarḡ-ı ‘itāb ve iḡtirāḡ-ı āteş-i ‘ataş-‘ıḡābe istiḡḡāḡ ile sāḡil-i selāmetden dūr ve menāzilü’l-fetḡden mehcūr olanlar ḡaḡḡında nāzil olmuşdur âyet-i kerīmü’ş-şu‘arāü *yettebiuhümül ḡavun elem tere ennehüm fi külli vadin yehīmün*²⁹⁶ feamma anlaruñ ‘alā şerīḡeti’l-muvāfiḡatī Bādī şarḡiye-i muvāfiḡa *illellezīne āmenū ve amilu’s-sālihāt*²⁹⁷ birle menāzil-i maḡşūda ve sevāhil-i ma‘hūdeye [5a] vāşıl olup derecāt-ı *felehum ecrun ḡayr u memnūnin*²⁹⁸ ḡāşıl olmaḡ üzere necāt bulmuş ola sultāni’l-‘arīfin Şeyḡ ‘Abdurraḡman el-Cāmī kaddesallāhu sırraḡuş-şāmi bi-sırrahim esnālār ve müsteşnālardur *Allahümmec‘alnā min zümratī ‘ibādike’s-şāliḡīne’l-mü‘minīne’l-müşliḡīn*²⁹⁹

İki nev‘ oldı māḡaşal şu‘arā
Eşḡıyā ve ba‘zı ve ba‘zısı sü‘edā

Zemm olan ḡişşe‘-i mu‘ayyenedür
Mevzi‘ inde ḡamu mübeyyenedür

Şu‘arā‘-i sa‘d anlardur ki mü‘min ve muvāḡḡid olup ‘ale’t-taḡşīl-i ‘ulūm-ı ‘Arabiyye ve fūnūn-ı edebiyye-yi ba‘de’t-taḡşīl terkīb-i neşr-i müsecca‘ ve tertīb-i nazm-ı muraşşā‘a ḡādir olup genc-i fetā‘at ve ḡüşe-yi ferāḡatde şafā-ḡāḡır ile taḡşīl-i genc-i ḡinā-yı vāfir yazup nefehāt-ı rumūz-ı ilāḡi kudretine zākir ve fütūḡāt-ı künūz-ı ḡayb ni‘metine şākir olup sa‘īleri meşḡūr ve kendüleri maḡfūr olup istiḡnā-yı fehvā

²⁹⁵ “Onlar yalnızca hayvanlar gibidirler belki yolca daha sapıktırlar.” *Kur’an*, 95. Furkan Sûresi, Âyet 44

²⁹⁶ “Şairlere ise haddi aşan azgınlar uyarlar.” – “Görmez misin ki onlar, her vadede şaşkın şaşkın dolaşırlar.” *Kur’an*, 26. Şuara Sûresi, Âyet 224-225

²⁹⁷ “Ancak iman edip iyi amelde bulunanlar hariç.” *Kur’an*, 18. Şuara Sûresi, Âyet 227

²⁹⁸ “İşte onlar için kesintisiz mükâfat vardır.” *Kur’an*, 6. Tîn Sûresi, Âyet 6

²⁹⁹ “Allahım! Bizi islah edici mü‘min ve salih kullarının zümresinden eyle.”

*lillāhu künūzün mefātihuhā elsinetüş-şu'arā*³⁰⁰ beşaretiyle sürür olalar şu'arā-i zevî'l-urādan olup fisk-ı fesād u hamr-ı inād ile aqılları zā'il ve mest-i lā-ya'kıl u hayrān-ı ūftān u hizān ebrū-yı izzeti [5b] hāke nezellet ile yeksān idüp bi-emri aḥşevü'l-turāb fi vücūhü'l-meddāhin alā vücūhu menābih es-sāiline ma'mūr ve mecāb olup gezüp beyt-i ma'mūr nazm-ı tarab u yebāb idüp imtilā-yı kubb-i kabīh fikr-i kabīhe mübtelā olup haberi *le en yemtelie cevfun ehadiküm kayhan hayrun min en yemtelie-i şir*³⁰¹ rivāyetinün ma'nāsı şahih ile bu ma'küle şir kabīh olup kelām-ı faşih *izākāne el-şir u gālīben alā lisāni'l-insān hattā yaşuddehu an zikrillāhi*³⁰² *vel-ilm vel-Ḳur'ānil metin*³⁰³ *ve mā allemnāhüş-şire ve mā yenbāgī lehü in hüve illā zikrun ve Ḳur'anun mübin*³⁰⁴ āyetünün nefyi şarihi ile *alāmetühü şir-i menfihi hudūdu an zikrillāhi menfi ve menhā olup şir-i kabīh-i menkūz ve şā'ir-i mağdūb ve mebgūz ola ne'üzubillahi min şerrin*³⁰⁵ ve emşāl-i şu'arā-i ehli't-telbīs ellezi [eş-şirü] *mizmārün min mezāmiri iblis*³⁰⁶ allahümme ebeden nā bi-Rūhu'l-Ḳudūs ve şerrefe kulu benā bi-rūhu'l-ins-i bi-muktezā-yı kavli şahih Resulü faşih *hüve kelāmün fe-ḥasenühü ḥasenün ve kabīhühü kabīhün*³⁰⁷

Nazm

Ṭabī'-i mevzūn idi sözi murūn
Şir olmadı gerçi kim me'zūn

Zihni mizān-ı nazma mā'il idi
Gerçi kaşid degüldi kabil idi

³⁰⁰ "Lillāhi künūzun tahte'l-arşi mefātihuhā el-sinetüş-şu'arā" / "Arşın altında Allah'ın hazineleri vardır, onların anahtarları da şairlerin dilleridir." Hadis-i Şerif.; Üzgör, a.g.e., s. 143.

³⁰¹ "Sizden birinin karnını irinle doldurması, şiirle doldurmasından daha hayırlıdır." Hadis-i Şerif.; Üzgör, a.g.e., s. 157.

³⁰² "Sizi Allah'ı zikretmekten alıkoyar." *Kur'an*, 5. Mâide Sûresi, Âyet 91

³⁰³ "İnsanın şiir yazıp okuması onu çoğu kez Allah'ı zikretmekten, ilim yapmaktan ve Kur'an öğrenmekten alıkoyar."

³⁰⁴ "Ve biz O'na şiir öğretmedik. Ve (bu)O'na yakışmaz. O (O'na indirilen), sadece zikir ve apaçık Kur'an'dır. *Kur'an*, 36. Yâsin Sûresi, Âyet 69

³⁰⁵ "Bunun alameti Allah'ın zikriyle bir tutulan şiirden, yasaklanmış ve men edilmiş şiirden, kötü ve bozulmuş şiirden, doğru ve hak dini tanıyamamış, rahmetten mahrum kalmış şâirden bu ve bunun gibi şairlerin şerrinden Allah bizleri korusun."

³⁰⁶ "Şiir, şeytanın araç olarak kullandığı çalgılardandır." Hadis-i Şerif.; Üzgör, a.g.e., s. 157.

³⁰⁷ "Şiir de bir sözdür, iyisi iyi kötüsü kötüdür." Hadis-i Şerif.; Üzgör, a.g.e., s. 143.

[6a] *Kemā vaḳa‘ fī ba‘zī ğazvatehu mine’l-kelimāt-ı tayyibāt-ı vallāhu levlā Allāh māehtedeynā velā taşaddaḳnā velā şalleynā fe enzelen sekīnetehu ‘aleynā³⁰⁸ ve sebbite’l-aḳdām³⁰⁹³¹⁰* ve cümle-i güftār-ı derd bād u güher-nişārındandır ki

Ene’n-nebiyyü lā kezib
Ene’bn ü ‘ Abdil-Muṭṭalib³¹¹

ḳabl-i nüzülü’l-Ḳur’āni’l-mecīd İmrü’l-Kaysdan şudür u emşāl heza el-ebyāt vāḳa‘ olup a‘nī bihi’l-ṭalebü’l-insān fīş-şayfī eş-şitā fe izācā eş-şitā enkerahu ve hüve lā yerda biḫālī vāhidin *ḳutile’l-insānu mā ekferahu³¹²* febā‘ de nuzül el-āyete ḫazreti mine’ş-şu‘arā diyüp ve ba‘zī rivāyetde *ve enne mine’l-beyāni’l li-ḫikmetihi³¹³* buyurduğı leṭāfet-i şu‘arā delīl-i rüşen-i ṭāhir ve zāhir ve kerāmet-i şā‘ire şāhid ve bāhirdur

Ez maḳāmāt-ı bülend-i evliyā
Evvelā şī‘rest ü āḫır kīm[i]yā³¹⁴

çünkü bu vech-ile nazmıñ iştihārı ve nāzımınıñ kemāl-i i‘tibārı olsa şākir-i māhirüñ sözi ma‘ḳül özi maḳbül ve bu maḳüle nazma ḳuvvet ü ḳudret dīvān naḫset ve zūd fiṭrat bi-ḫikmet-i ḫazret-i kātibi’n-nūn *vel-ḳalemi ve mā yeşturün³¹⁵* şahāif-i ḫāṭırda leṭāif-i cevāhir-i zevāhir [6b] taḫrīr ve taḳrīr olunmuşdur *fe lā-cürmin berekāt-ı enīfehu³¹⁶* sābıka ve şeref-i ḫarekāt-ı ḳuvvet-i nāṭıḳa ve bu vāsıta-i vāsıta miskiyyetül-fevehāt ve ‘anberiyetil-nefehāt ki tercümān Ḫazret-i Rahman *‘alleme’l-insān³¹⁷* a‘nī *bihi’l-kalem³¹⁸* cerrī el-lisān serī‘al-beyān bedī‘ül-beyān der leṭāif-i nazāif-i el-fāz-ı mütenāsib ve mütedānī ‘azīzdür her silk-i cevāhir-i zevāhir-i mevzūn *ke emşālil lū’lūil-meknūni³¹⁹* kelimāt-ı tayyibāt ile ārāste ve pīrāste ola

³⁰⁸ *Kur’an*, 48. Fetih Sûresi, Âyet 18

³⁰⁹ *Kur’an*, 3. Âl-i İmrân Sûresi, Âyet 147

³¹⁰ “Kelimât-ı tayyibeden bazı gazvelerinde vaki olduğu üzere Allah olmasaydı bizler hidayete eremez, tasadduk edemez, namaz kılamazdık. Bunun için Allah bizim üzerimize sakinet indirdi ve ayakları sabit kıldı.”

³¹¹ “Ben kendisinde yalan bulunmayan peygamberim. Ben Abdülmuttalib’in oğluyum.” Hadis-i Şerif.; Üzgör, a.g.e., s. 291.

³¹² “Kahrolası insan! O ne kadar çok nankördür.” *Kur’an*, 80. Abese Sûresi, Âyet 17

³¹³ “İnne mine’ş-şiri li-hikmeten, İnne mine’l-beyāni li-sihren.” “Şiirin bazıları vardır ki hikmetin kendisidir, beyanın öylesi vardır ki sihrin kendisidir.” Hadis-i Şerif.; Üzgör, a.g.e., s. 333.

³¹⁴ “Evliyanın yüce makamlarından ilki şiir, sonuncusu kimyadır.” Mevlânâ

³¹⁵ “Nun. Kaleme ve satır satır yazdıklarına andolsun.” *Kur’an*, 68. Kalem Sûresi, Âyet 1

³¹⁶ “Onun ağzından kötülük çıkmaz.”

³¹⁷ “İnsana öğretti.” *Kur’an*, 96. Alak Sûresi, Âyet 5

³¹⁸ “Kalem ile” *Kur’an*, 96. Alak Sûresi, Âyet 4

³¹⁹ “Sanki saklanmış inci tanesi gibi” *Kur’an*, 56. Vâkıa Sûresi, Âyet 23

Şā' irirā mī tevān kerden ki başed sāhīrī
Sāhīrī kerden buved ki o rā nekerde Sāmīrī³²⁰

şümül-i kerem-i ilāhīden su'āl ve 'umūm-ı ni'ām nā-mütenāhīden memūldür ki erbāb-ı ma'rifet ve dāniş ve aşhāb-ı basiret ü bīniş huzūrlarında bu mektüb-ı muḥabbet-üslüb maṭbū' ve makbūl olup vāki' olan ḥabṭ ve ḥaṭāsı sehv kıılma maḥmūl ola

Kasīdeler

1.

- 1 باسْمِ الْاِلهِ يَبْتَدِي الْوَصْفِ اَوْلَا
من كان بالكمال له الفضل او ولا³²¹
- 2 ما ينشدالنشيد و ما يقصدالقصيد
الا بوصف زات كريم مؤولا³²²
- 3 ينساق بالبسامه قصوى المرام من
في بدا ما ارتجاه ازاكان تسملا³²³
- 4 يبدء به الا مورويفتح به السرور
يمنح به الحسن طرفكيف لا³²⁴
- [7a] 5 علم لزات من علم الترف في الصدور
واسم لمن تبارك مولى و مونلا³²⁵
- 6 سبحان من تفسر و بالجودوالجلال
سبحان من توحد بالعز والعللا³²⁶
- 7 سبحان من تقدم واستاثرالبقا
عماعدهه بالقدم والعللا على³²⁷
- 8 والغير قدتاخر بالضعف والحدوث
عن داته القوي وجودامكلا³²⁸
- 9 انشا بمنطق العربى غيرذى عوج
منظما منجماوكلا مامسجلا³²⁹

³²⁰ “Şâirlere sihirbaz denebilir. Sihirbazlık da Sâmirî'nin yapmadığı şeyi yapmaktır.”

³²¹ Vasfetmeye ilk olarak faziletli ve kemale sahip olan Allah'ın adıyla başlanır.

³²² Kerim olan Mevla'nın vasfından başkasını şâir okumaz, kaside söyleyen söylemez.

³²³ Senin adınla umduğunu elde edenler besametle sürüklenir en yüce arzulara.

³²⁴ İşler onunla başlar, mutluluk onunla açılır. Nasıl olmasın ki iyilikler bolca onunla verilir.

³²⁵ Kalplerdeki sırrı bilenin zatını bilmek, mübarek ve yüce olan Mevla'nın adıyladır.

³²⁶ Cömertlik ve azametele açılmada odur Sübhan. İzzet ve ululukta tek olan odur Sübhan.

³²⁷ Kendisinden başka beka ve yücelikte her şeyi geçerek kadîm ve bâkî olan odur Sübhan.

³²⁸ Diğer her şey, zayıf ve sonradan var oldukları için O'nun güçlü zatından ve cömert mülkünden geride kalmıştır.

³²⁹ Arap lisanı ile eğri büğrü olmadan, derin anlamlı nazımlarla reddedilemeyen kelama sahip Kur'an'ı inşâ etti.

- 10 اعلى ذري مدارج حدالبلاغه
قدانزل الكتاب اليكم مفصلا³³⁰
- 11 سيروامع المسرة من عذب الى عذب
في روضت السوربجلا سراوجلا³³¹
- 12 بالحرلا يعذب من كان شاربا
منشريه المرشح عذبا و سلسلا³³²
- 13 سقيالمن سقاه يقصدالحوجه
وعيالمن رعاه بصدق اذاتلا³³³
- 14 انزل بنا موائد نعماك ربنا
في البداء والمعاد معادا على الولا³³⁴
- 15 بغطانك العميم وقرانك القديم
ورسولك الكريم به ذاقدارسلا³³⁵
- 16 هذا الذي بقدرتك السرمديه
قالالحديث كنت نبيا و مرسلا³³⁶
- 17 احسن كلامنا بكمال الفصاحته
يفضيه فيض جودك اذكان منزلا³³⁷
- 18 اشرف قلوبنا بهدا يا هداك يا
من كان وصفه لمن العقل مغزلا³³⁸
- 19 كل يتسيه الله تعالى الهنا
جدواه في تصويره اذاتاملا³³⁹
- [7b] 20 سبحان من تحير في وصف ذاته
وصاف عقل بلغه الحداكمل³⁴⁰

³³⁰ Belagat sınırında basamakların en üstünde olan kitabı muhakkak ki size detaylıca indirdi.

³³¹ Sevinçle bir tattan diğerine yürünen sur bahçesinde sırrı parladı ve tecelli etti.

³³² Bir deniz ki ondan içene azap olmaz; içmeyen, azapla zincirlenir.

³³³ O, ihtiyaç sahiplerine ve kendisine sıdk ile kulak verenlere gözeterek bir su sundu.

³³⁴ Ey Rabbimiz! Başta ve sonda bizlere rahmetinin nimet sofralarını indir.

³³⁵ Senin kapsayan örtün ve kadim olan Kuran'ın, kerîm Resûlün ile gönderildi

³³⁶ İşte bu senin ebedi kudretinledir. Hadiste "Sen Mürsel Peygambersin." buyrulmuştur.

³³⁷ Fesahatın kemaliyle kelimimizi güzel eyle. Ondan, cömertliğinin nuru aksın indiğinde

³³⁸ Ey akıl sahiplerinin övdüğü Allah'ım! kalplerimize hidayetle hidayet eyle.

³³⁹ İlahımız olan Yüce Allah'ımızın tüm sıfatları, düşünülüp çabalanınca tasavvur edilebilir.

³⁴⁰ Zatını vasfetme hususunda en kemale ulaşmış akılların bile şaştığı Sübhan

- 21 قطعاً ناطق ناطقت لا ينطق به
لا يحتمله عاقلة قد تمحلاً³⁴¹
- 22 نتتم البناد ولوكان عجزنا
فى حمده و شكر مزايه اجملاً³⁴²
- 23 سراء داوموه ولا تقطاعوا كذا
ضراء بادروه ولا تقظوا الا³⁴³
- 24 تكللنا عليه بكل المنى معذ
واليه لا ينال سوى من توكل³⁴⁴

2.

mef'ülü / fā'ilätü / mefā'ilü / fā'ilün

mużāri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Maḳşüd ez āferiden-i 'ālem Muḫammed est
Maṭlūb-i ḫaḳ zi āmeden-i Ādem Aḫmed est³⁴⁵
- 2 Tā bende būd Pertev-i envār-i Muştafa
'Ālem neyāferide ve Ādem neyāmedest³⁴⁶
- 3 Ne niviše būd naḳş-ı ḳalem rūznāme rā
Ber levḫ-i kā'ināt ne erḳām şeb zedest³⁴⁷
- 4 Hest ez vurūd nuş-i maşūn haṭṭ-i deftereş
Dīvān-ı dīn an şeh-i 'ādil Muḫammed est³⁴⁸
- 5 Erkān-ı dīn ve ḳā'ide-i şer'ī muḫkemeş
Müstaḫkemu'l-bānī ve ḳaşr-ı muşeyyed est³⁴⁹
- 6 Emsā ve zi'l-me'āric ve aneḫ Ḥudā rā
Nezdīkter Muḫammed ve Cibrīl eb'ad est³⁵⁰
- 7 Hem efser-i muraşşa' levlāk ber sereş
Hem der bereş kabāce-i'l-'ūd- Aḫmed est³⁵¹

³⁴¹ Zatını anlatanların takatinin kesildiği, hiçbir akıl sahibinin tahammül edip yüklenemediği

³⁴² En güzel meziyetlerine hamd ile şükür etmekte aciz olsak da yine de yapmaya çalışırız.

³⁴³ Darlıkta sarılın asla ümit kesmeyin. Bollukta bu yolda dönmeden devam edin.

³⁴⁴ Tüm kudretimizle ona tevekkül ettik. Elimizden tevekkülden başkası da zaten gelmez.

³⁴⁵ Âlemin yaradılışının maksadı Muhammed'dir. Hakkın, Âdem'in gelişindeki (yaratmasındaki) arzusu Ahmet'tir.

³⁴⁶ Mustafa'nın nurunun ışığı henüz yanmamışken, âlem yaratılmamış ve insanlar (dünyaya) gelmemiştir.

³⁴⁷ Nakkaş, kitabı yazmamıştı kâinat levhasında...

³⁴⁸ Onun defterinin satırlarında korunmuş bir kitap vardır. Dinin divanı, o adil şeyh Muhammed'dir

³⁴⁹ Dinin temel kurallarının muhkem hukuku sağlam binalar ve kalıcı saraylardır.

³⁵⁰ Miraçların sahibi, dün ve bugün Allah'a daha yakın Muhammed ve Cebrâil'e daha uzaktır.

³⁵¹ Hem Levlāk'ın süslü tacı başında hem de üstünde dönüş elbisesi olan Muhammed'dir

- 8 Mūsī bedīn kelām-ı kelīm-i Ḥudā nebūd
 ʿĪsī ezīn ḳabāyī izāfet mücerred est³⁵²
- 9 Seyr-i menāzil-i ān meh-i kāmīl temām kerd
 Yek sâʿ at-i şebāne be zūdī ne mümted est³⁵³
- 8a 10 ʿĪsī be maḳşadeş neresed der raşad henüz
 Bâ müddet-i medīd ke ender mucāhid est³⁵⁴
- 11 V'ender rehā-yi ümmet-i ʿāşī be kūşeş est
 Ender ḥalās-i nefsi-i ḥud işān muḳayyed est³⁵⁵
- 12 Ez dest-i kes taşarruf-i mulkeş neyâmed ū
 Tā rüz-i ḥaşr Māliku'l-emlāk ve deh yed est³⁵⁶
- 13 Ū pādīşāh-i ʿālem-i iṭlāk ve sermed est
 Der milket-i risālet bāḳī-i müebbet est³⁵⁷
- 14 Tāeş rā ḳarār būd ustuvār bād
 Şerʿ-i Muḥammedī ki esāseş mueyyed est³⁵⁸
- 15 Āşār-i ū ḥişār-i ḥaşīn ez ʿadū-yı dīn
 Āyāt-i Naşş-ı kâṭıʿ ve sīf-i mihenned est³⁵⁹
- 16 Der şān-ı ū ʿumūm-i risālet ʿale'l ḥuşuş
 Be naḳzı ḥüccet-i ḥuşemā menʿi movrud est³⁶⁰
- 17 U rast şarḳ u ğarb u velā-yi livā-yi ū
 Şāmil-i bā-beyz est nemaḥşuş-i esved est³⁶¹
- 18 Hengām-i nevbahār ʿadālet nişānde būd
 Tūbā leh ki sidretü'l gülzār-i Mehmed est³⁶²
- 19 Āşār-i şāh-i dīn ki be işār-i şāh-i dīn
 Baʿzı şihāḥ baʿzı ḥemān baʿzı müsned est³⁶³

³⁵² Musa, bu kelam olmaksızın Allah'ın kelamı değildi. İsa da bu elbiseden mücerredir.

³⁵³ O ayın menzillerinin seyri tamamlandı. Uzun bir zamanda değil gecenin bir saatinde hızlıca.

³⁵⁴ İsa gözlemde henüz çabasına ulaşamamış. Uzun zamandır mücahededir.

³⁵⁵ Ve âsî ümmetin kurtuluşu için çabalamaktadır. Kendi nefsinin kurtuluşunda onlar mukayyedirler.

³⁵⁶ Onun mülkünün tasarrufu Haşr gününe kadar kimsenin eline geçmemiştir.

³⁵⁷ O her daim Âlem-i Hakkin padişahıdır. Risalet saltanatında baki ve müebbetir.

³⁵⁸ O'nun ta'ı sağlam ve kalıcı olmasıydı temeli sağlam olan Muhammed'in yoludur.

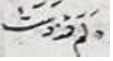

³⁵⁹ Onun tesiri, dinin düşmanları karşısında sağlam bir kaledir. Kesin Nass'ın âyetleri ve Hint kılıcıdır.

³⁶⁰ O'nun makamında risalet görevi özeldir. Düşmanların delillerinin eksikliği mevzuya engeldir.

³⁶¹ Doğu, batı ve onun bayrağının muhabbeti yolunda beyazdır, siyah değildir.

³⁶² Yenibahar adaleti davet ettiği o zamanda gülbahçesinin ağacı olan hoş kokulu Tûbâ, Muhammed'dir.

³⁶³ Dinin sultanının eserleri şahitlerin isarıdır. Bunların bir kısmı siyah, bir kısmı heman, bir kısmı müsneddir.

- 20 Ey serv-i ser-firāz-i gülistān-i merḥamet
Nenihend neşīb dāmen-i luṭf  ³⁶⁴
- 21 Dāmen mekeş zi dest ved be kīne merān
Ġayr ez deret merā nemelāz u nema^ç bed est³⁶⁵
- 22 Ber ravza-i muṭahhar-i ū bād sad durūd
Ki u ba^ç abīr u misk-i beheştī muḳarremed est³⁶⁶
- 23 Remzī ki bende rā buved ez^ç ayn^ç avn-i şāh
Rūz-ı beḳā beḳuldi şefā^ç at-i muḥalled est³⁶⁷
- [8b] 24 Ber rūḥ-ı pāk-ı ḥ^çace selām u Ḥudā-yı bād
Tābām rā āb-ı ravza-yı cennet murād est³⁶⁸
- 25 Ber  hezārān durūd bād
Aşḫāb-ı zāhirī ki her yek mūmced est³⁶⁹
- 26 Yā Rabbi şefi^ç bende-kon u rā ki in şeref
Bālā-ter-i mā rabbi ve aḳşā-yı maḳsad est³⁷⁰

3.

Medḥiye-i Gül

fā^ç ilātün/ fā^ç ilātün/ fā^ç ilātün/ fā^ç lün (fā^ç ilün)

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Yine gösterdi cemāl-i yārdan āşār gül
Gün gibi oldu seḫerden Maṭla^ç -ı Envār gül
- 2 Dāmen-i gülzār için itdi^ç anber-şemīm
Her yaḳadan virdi bŷy-ı nāfe-i Tātār gül
- 3 Ḳaşra bāḡı zeyn ider mānende-i naḳḳāş-ı Çin
Rūmī yapraḳlar-ile baḡlar şemse-i ezḳār gül
- 4 Olduḡıçün aḫsenü'l-eşḳāl şekl-i müstedir
Levh-i gülzāra ḳalem urmadı bī-pergār gül

³⁶⁴ Ey merhamet padişahının yüce servisi, lütuf eteğinin ucunu bırakma.

³⁶⁵ Elini eteğinden çekme ve hiç kimseye kin besleme! Senin kapından başka benim için ne mabed var ne de sığınak var.

³⁶⁶ Onun tertemiz ravzasına yüzlerce selam olsun ki o, cennetin misk ve amberiyle bezenmiştir.

³⁶⁷ Remzî, kullara o şâhın yardımıyla beraber kıyamet günü ebedi bir şefaata olacaktır.

³⁶⁸ Hocanın temiz ruhuna Tanrı'nın selamı olsun. Cennet bahçesinin suyu kulların muradıdır.

³⁶⁹ Onun ashabına binlerce aferin olsun; onların herbiri yüce kişilerdir.

³⁷⁰ Ey sahibim! Sen kuluna şefaata et! Bu şeref en nihayi dileğimdir.

- 5 Deyr-i bâğ-ı dehre bir vech-ile şüret virdi kim
Sikke ƣodı mâ-ħaşal ‘ âlemde Mânî-vâr gül
- 6 Bir münakkaş câme geymiş tâze dil-berdür nihâl
Ƙırmuzı altun benekler yer yer ey dildâr gül
- 7 Bâğ-ı dehriñ ģonca’-i sîmînlerin şayd etmege
Ağzıyla nâzikâne gösterür dînâr gül
- 8 Şâh-ı şüh üstünde ģonca zînet-ile şalınur
Şahn-ı gülşende düm-i tãvus cennet-vâr gül
- 9 Deste-çüb almış ele ta’ mîr-i gülzâr itmege
Turur ezhâr-ı çemen üzre olup mi’ mâr gül
- [9a] 10 Ģonca bir tıfl-ı sebağ-ħ’ândur k’õnünde ģüiyâ
Ģülsitândur yâ kitâb-ı Maħzenü’l-Esrâr gül
- 11 Ģöz açup ģüsn-i temâşâ eyler ezhâr-ı çemen
Oldı bu vech-ile manzûr *ulü’l-ebşâr*³⁷¹ gül
- 12 Rûy-ı yârı añdı ģüsniyât okur cân bülbüli
Ģördi kim taldı ser-â-ser cânib-i gülzâr gül
- 13 Gerçi gülzâr-ı letâfetde hezârân gül biter
Olmaz ammâ tâze mânend-i cemâl-i yâr gül
- 14 Beñzedürdüm serve ƣaddüñ olsa hoş-reftâr serv
Tâze gülşen dirdüm olsaydı şeker-ğüftâr gül
- 15 Bir eşer ‘ aşkuñ hevâsından nesîm-i nev-bahâr
Bir varağ bâğ-ı cemâliñden hezârân bâr gül
- 16 Dökdi ģüsnüñ leşkeri ģayli bahâruñ ƣanını
Ģûn-ı gülşendür degül bu lâle vü gülnâr gül
- 17 Ƙadd ü ģaddün ‘ âleme yeter şağınsun kes düşer
Bitmesün serv-i sehî açılmasun zinhâr gül
- 18 Ģic olur mıydı mu’ arız ‘ arız-ı zîbâñ-ile
Olmasaydı bî-ħayâ bir şâhid-i bâzâr gül
- 19 ‘ Arşa-i gülşende da’ vâyı musavvât eyleyüp
Turulım kim beñzedirmiş ģaddüñe ruhsâr gül
- 20 Ƙanda buldı ģonca-la’ l ü lâle-ħadd ü serv-ƣad
Ģağtı reyhân zülfü sünbül turresi tarrâr gül

³⁷¹“(Ey) akıl ve ģörüş sahipleri (ibret alın)” *Kur’an*, 59. Ģaşr Sûresi, Âyet 2

- 21 Geliben gülşende görsün gül yüzüñ gülsün yüzi
Gül gibi gül yüzine ey yüzi gülzâr gül
- 22 Tutamaz elden düşürüp bâda virür bâdeyi
Tut ki olmuş mübtelâ-yı kûçe-i hammâr gül
- 23 Merhem-ile penbe iğzâr eylemiş raḥm eyleyüp
Tâze dağı yârasına sînemüñ ey yâr gül
- 24 Vaşf-ı gülde bülbül-i dil didi bir rengin ğazel
Kim feraḥ kesb itdi ğâyet ey şeker-ğüftâr gül
- [9b] 25 Geydi rengin câmelerle tâc-ı gevher-bâr gül
Milk-i gülzâr içre oldı server-i ezhâr gül
- 26 Çın-seḫer tûrdı yudı Şâmî gülâb ile yüzün
Câme-ḫâb-ı seyr-i gülşenden olup bîdâr gül
- 27 Kırmızı yâķûtdan revzenler açup her seḫer
Gülşene tâķ-ı zebercetden ider iftâr gül
- 28 Kal‘ a-i dil fethine çekdi şükûfe leşkerin
Lâleyi naşb itdi ezhâr içre sancâķdâr gül
- 29 Dallar kıavs anda ḫâr u ḫas çatılmış ḫarbeler
Ğonca peykân şâḫ-ı güller nâvek-i sūfâr gül
- 30 Ebr-i gülşen kıoydı şu kıalb-i şitânuñ başına
Şad dinedi ḫirmeninüñ şaldı yer yer nâr gül
- 31 Kııldı ‘ârî zulmet-i zulm-i şitâdan ‘âlemi
Nitekim envâr-ı ‘adl-i şâḫ-ı gül-ruḫsâr gül
- 32 ‘Adline ammâ ne vech-ile mu‘âdil ola kim
Ḫüsn-i lutfin gösterür yıllarda bir miķdâr gül
- 33 Ol şehüñ bir ebr-i cûdi ki [be] her gün ‘âleme
Yağdurur bârân yerine şad hezârân bâr gül
- 34 Dürlü cevherlerle nûrânî tabaķlar zeyn ider
Kılmaĝa ḫâk-i nesîmi ḫayline işâr gül
- 35 Geliben bâĝ-ı ‘adâlet ḫazret-i Sulṫân Selîm
‘Âleme lutfından eyler her zemân izḫâr gül
- 36 Zâtını zeyn eylemiş ṫâb‘ ı selîm ü lutfu cûd
Bir nihâl-i tâzedür her cânibinden var gül

- 37 Şundi heft-i klîmi dest-i hükmine ‘avn-i Hudâ
Şöyle kim bir deste idüp yâre şunar yâr gül
- 38 Nâr-ı qahrı kınsa kıpar ka‘ r-ı deryâdan gubâr
Bâd-ı lutfu irse virir hâr-ı âteş-bâr gül
- [10a] 39 Bâğ-ı kıdri ordusunda vaz‘ olan çadırlara
Çüplar serv-i bülend göstereyin simsâr gül
- 40 Fazl-ı zîre nev-bahâr-ı fazl-ı cûdından anuñ
Berķ yerine pür olur kılle-i kühsâr gül
- 41 Yerdeki pâyeñ dergâh-ı naķş-ı reşkine
Götürür her gün başında günbed-vâr gül
- 42 Yâ leţâfet gülşeninde mişlini kim gördi kim
Câme-i sebz-ile kendü serv ü destâr gül
- 43 Hem serâyınuñ hevâ-yı naķş-ı reng-âmîzine
Zînet ider kışra gülzâra mûnaķķaş zâr gül
- 44 Hüsrevâ hab düşmez ağızından müdâm
Olsa bezmiñde n’ola hoş şûh u Şirîne nigâr gül
- 45 Kimseye el mi uzatdı pâye-i‘ ahdiñde kim
Serverâ divâna bâğ-ile gelür her bâr gül
- 46 Eylemiş kıhruñ yeli beñzer gezer gülzârda kim
Sünbül ü süsen benefşe düd olupdur târ gül
- 47 Yiri var baş üzre hürşid-i sipihr-ârâ gibi
Olduğıçün yüz sürüp bezmiñün hıdmetkâr gül
- 48 Milk-i gülzârı nice beñzetmeyem kışrına kim
La‘ l-i devrüñ eyledi hışt-i der-i divâr gül
- 49 Hızr-veş yaşıl murakķa‘ lar geyer dâ’im gelür
Sührürâ zühhâde meyliñden görüp âşâr gül
- 50 Ağız içre [her] nefes zıkr u şenâ[lar] itmege
Kim ki yokdur kıdreti kim eyleye güftâr gül
- 51 Kıdret-ile nuţķa gelse ey şeh-i şâhib-kemâl
Saña lâyıķ biñde itmez bir kelâm eş‘âr gül
- 52 Kıbîl olurdı kûy olmağa fi’l-cümle ger
Bulsa nuţķ-ı mu‘ciz ü elfâz-ı şekker-bâr gül



- [10b] 53 Şerh olunmaz Bostān-ı midḥatüñden bir varak
Kılsa biñ kez ḥaşra deg evşāfiñi tekrār gül
- 54 Medḥ-i evşāfuñ Gülsitānında şebnem yerine
Şubḥ-dem oldı ğarīk-i gevher-i şeh-vār gül
- 55 Hüsrevā Remzī kuluña bir güler yüz-ile bak
Hürrem olur bülbül-i gūyāyı görse zār gül
- 56 Bezmiñ için bağladum bir bāğ-ı reyḥān kim anuñ
Lutfuñ[un] ḥayrānidur [bir] serv-i ḥoş-reftār gül
- 57 Bir gül-i bāğ-ı leṭāfetdür bu rengin nazm kim
Virmez emşālinde dimez gülşen-i ağyār gül
- 58 Kim bitirmez bāğda her açılan ezhārı [şecer]
Gülşen-i ‘ālemde virmez her biten eşcār gül
- 59 Şāha teklif itmege gül yüzlü dil-berler gibi
Şaf tıutup her pest elinde eyledi iḥzār gül
- 60 Sen kemāl ehli şehe arz-ı teklifdür velī
Siḥr olup nazmım olursa defter-i tūmār gül
- 61 Sensin ol kim mu‘ ciz-i rengin-kelāmuñ yazsalar
Ḥaṭ olur reyḥāna müşkīn ruḳ‘ a-i eş‘ār gül
- 62 Tā benefşe id-ı bezme micmere gerdān olup
Zeyn ide dükkān-ı bāğ-ı ṭabla-yı ‘aṭṭār gül
- 63 Nergis oldukça çemen milkinde şāh-ı tāc-dār
‘Asker-ı ezhār içinde hem sipehsālār gül
- 64 ‘Azm-i rezm itseñ olup miḥnetle nuşret hem-‘inan
Şāhn-ı ‘ālem zeyn-i ḥayliñden ola hem-vār gül
- 65 Gülbün-i ‘ömrüñ tura ser-sebz *ilā yevmi‘ I-kıyām*³⁷²
Olıcaḳ āḥir cihān bāğında āḥir-kār gül

³⁷² “Kıyâmet gününe kadar.”

4.



Manzūme-i Ceng der Medh-i Sultān Selīm Hān*fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün /fā' ilün**Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*




- 1 Yetişe Rüm-ı seherden şehr-yār-ı şır-i ceng
Kişver-i zeng üzre leşker çekdi şaldı çarha ceng
- [11a] 2 Hıtta-ı maŝrıkdan oldı bir cihāngır āŝikār
Eyledi mağrib diyārı[nı] āmāc-ı hādeng
- 3 Mıŝr u ŝāmuñ kal' asın zengiler etmişken hiŝār
Tahta geçdi Rüm ili sultānı göçdi ehl-i zeng
- 4 Sürh-serlerden şu denlü dökdi kanı k'oldı [hep]
Ol süvār-ı a' zam etrafın ser-ā-ser sürh-reng
- 5 Meskenet vechiyle ŝāh-ı şubh önünde serdiler
Yā mekir itdi yer öpdı çābük ü çālāk ü çeng
- 6 Pehlevān-āsā ser-pehlū tutdı çekdi ŝa' r
Yā-Feridün aldı güyā deste-çüb-ı kār deng
- 7 Dut ki bir şeh-bāz-ı zerrin-bāldur kim şayd için
Māh aña sımın hümādur nesr-i tā' irdür küleng
- 8 Oldı yā bir şeh-süvārem kibr-i esb-i siyāh
Pür zer itdi yolların berg-i hazān-ı zerd-reng
- 9 Oldı ŝahrā ŝahnına yer yer bulutlar sāye-bān
şaldı gün-ā-gün varaqlar cā-be-cā naṭ' -ı paleng
- 9 Gördi kim ebr oldı bārān-güster [ü] bārid-mizāc
Semt-i süyü i' tidāl üzre hevā gösterdi neng
- 10 Naṭ' -ı zerrin palan geydi bedel abdāl-ı berf
Tekke-i ŝahrāya şaldı post-ı zemini reng
- 11 Seyr-i ŝahrādan geçüp [ol] yüzüne kaşd eyledi
Kim ide kaşr-ı felek-rif atde bir kaç gün direng
- 12 Gāh olur pūŝide gāh eyler tecellī nitekim
şehr-yār-ı hoş-hiŝāl ü nik-baht u hüb-neng
- 13 Hāzret-i Sultān Selīm ibni ŝehenŝeh Bāyezid
Mehdidür vü Muhammed-hulq ŝāh-ı şır-çeng

- 14 Süre³-i *innā-fetaḥnā*³⁷³ şüret-i tīgında ḥaṭ
Nüşa³-i *naşrun minallāh*³⁷⁴ āyeti naqş-ı ḥadeng
- [11b] 15 Bir ‘alemdür rāyeti kim mehçesidür āfītāb
Bir çerīdür leşkeri kim yeryüzün tıtdı kureng
- 16 Ol kadar şāh-ı kader-ḳadr u ḳazā-āver k’anuñ
Ḳadr-i pür-ferhengi yanında felek bī-ḳadd ü neng
- 17 Her kılıc bir mār-ı māhī baḥr-i ceşinde velī
Cünbüş-i merdüm bir balıḳdur birer ḥünī neheng
- 18 Dil uzadup baş şalup meydāna girse esb-i şāh
Ḥaşma tıd kim bil cengidür şalar şemşir-i ...
- 19 Erdebil aşḥāb-ı fīl aşıldur anı ḳahr için
Ṭob tüfek güyā ebābīl oldı per-tāb itdi seng
- 20 Bād-pā bir peykidür çarḫ ol sa‘ ādet şubḥınuñ
Sīm ü zerden ay u gün iki yanında iki zeng
- 21 Seyre çıksa āsumānı cāme-yi zerbeft-ile
Devr ider şāh-ı felek güyā ki bāğ-ı sebze-reng
- 22 Şehr-yār-ı bezmüne lāyık muğannī yok meger
Zühre ḥinā-ger olup çarḫ-ı çemenden ola çeng
- 23 Nüh-felek bir yüksek uçar gök kebüterdür velī
Şāhbāz-ı ḳadrūñ etmişdür zebūn-ı zīr-i çeng
- 24 Ḳaṭ‘ -ı aḥkāmuñla ḳuttā‘ -ı zemīn oldı [zebūn]
Düzd-āşüb-ı zemānı dest-i ḳahrıñ kıldı çeng
- 25 Çarḫ-ı serkeş bī-ḥayā[lıḳ] mı ider devriñde kim
Şaldı ḳudret boynuna ḳavs-ı ḳuzehden pālheng
- 26 Kā’ināt-ı cev berāber nice gelsün ‘ilmiñe
Ḥic olur mı kūh-ı Ḳāf-ile bir ednā dāne deng
- 27 Ḳudretün deşinde bir Çāçī kemāndur 
Kim anuñçün gök müzehheb lāciverdī 

³⁷³ *Kur’an*, 48. Fetih Sûresi, Âyet 1

³⁷⁴ *Kur’an*, 61. Saff Sûresi, Âyet 13

- 28 Düşmene sehm-i kazā geldi deyu anuñ ider
Ter halāş itdükce tiriñden çıkar şavt-ı tereng
- [12a] 29 Vaşf-ı şehde dā'imā bu maṭla' -ı seher
Ol sa' ādet şubḥuna qarşu oḡur idüp şeleng
- 30 Kād kader şehr-yār içün felekler teng teng
Birbiri üstünde atlas cāmelerdür heft reng
- 31 Key ḥaṭā söyler veli ceyb-i kabā-yı kadrüne
Bir takım toḡuz mutabbaḡ tügmedür ṭāḡ-ı dureng
- 32 Ḥaşmetüñdendür perīşān ḥāl-i ' Ācām ü ' Arab
Heybetüñdendür hirāsān Engürüs-ile Fireng
- 33 Ka' be-i ' ulyā ḥaḡı her beyti ma' mūr eyledüñ
Bir mu' azzam şehr-idi vīrān-ı būd her köhne keng
- 34 Yār-ı gār olsa ḡanemle gurg ü vaḡşiler ni' am
Merta' -ı āhūlar oldı pīşe-i bebr ü peleng
- 35 Bezm-i ' ahdüñde döşer kânün feryād-ı rebāb
Devr-i ' adliñde kıılır bir pāre efgānı 
- 36 Dil-ber-i ḡaddārum eyler zūlmüni ben dil-ḡasteye
Bu dil-i ḡam-ḡār ider ancaḡ zemāniñda 
- 37 Mey içer aḡyār-ile benden kaçır bī-zār olur
Olduḡıçün bī-zer u bī-manşıb u ḡayrān u deng
- 38 Āteş-i āhumla yandı ḡarmen-i nāmūs u ' ār
Gözlerüm yaşıyla yandı naḡş-i levḡ-i nām u neng
- 39 Çeşm-i ḡün-efşān oñulmaz eşk-i dāḡın ' aynıdur
Yā henüz derd ü belā bāḡında ḡaṭ' olmuş neng
- 40 Kışsa-i Şirīnim aşdı ḡuşsa-i Ferhāddan
Kim ol urdı seng-i zaḡmı baña zaḡm içürdü beng
- 41 Daḡ-ı sīnemde ben açdum tīḡ-ı nāḡun yarasın
Ṭaḡa ol şaldıysa zaḡm yetişe ḡarb-ı feşeng
- [12b] 42 Olmuşam rüzedār-ı derd ü faḡr ü fāḡa kim
Gündüz aç aḡşam ḡidāsı ḡam şarābıdur sereng

- 43 Reh-revān-ı rāh-ı medhünden nice geçsün şu kim
Bahtı baht-ı za'if ü hayl-i kadri süst ü leng
- 44 Vaşf-ı bî-ḥaddüñ nice derc itse ebyāt içre kim
Leşker-i enbūhuñ menzilgāhı olur mı cānı teng
- 45 Hüsrevā kim aqd ider ṭab' inñ gibi nazm-ı hüsün
Kim kilid-i bāb-ı ebyāta zamirüñdür medeng
- 46 Hüsñ ü vaşfuñ nice göstereñ 'alā vechi'l-kemāl
Remzinüñ ğamdan ṭutubdur göñli mir'atini jeng
- 47 Sīb-i sīm-ābı ṭutub ucında sultān-ı seher
Alduğunca ğāh ele tāriḥini zerrin bād-reng
- 48 Seyr-i kākum pūş olup dībā-yı zerbeft üstine
Geydügünce şāh-ı 'ālem postin-i sīm-reng
- 49 Pāy-dār itsün vücūduñ āfitābın *Lā-yezā*³⁷⁵
Ġāh seyrān eyle ğıl nūş-ı cām u ğūş-ı çeng
- 50 'Azm-i rezm itsün itseñ nuşret-i feth ü zafer
Meyl-i bezm itseñ  gele ḥān-ı şūh u 
- 51 Gevher-i zātuñ şafā bahriyle olsun āşinā
'Ömr-i ḥaşmı ka' r-i deryālarda ḥatm itsün 

5.

Kasīde Der Medḥ-i Bahāriye

mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün
hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Biḥamdillāh bahār irdi yine 'işret zemānidur
Zemīnüñ naqşın eyler her çiçek bir tāze Mānīdür
- 2 Zebān-ı ḥāl-ile ğüyā nasihat-ğüne bülbül-vār
Ġül eydür 'iṣ idüñ ṭuramaz faşlı tā zemānidur
- 3 Per-i Cibril açup sebze getürdi nāme viridi
Neşāt ehline ḳudretten selām u müjdegānīdür
- 4 Yine nevrüz-ı sultānī ḳudümünden ḥaber geldi
Gelüñ şād olalum vaḳt-i neşāt u şādmānīdür

³⁷⁵ "Yok olmaz, ölmez."

- [13a] 5 Yine bŷy-1 gŷl-i terdŷr olan her yaqadan zāhir
Yine her kŷşeden gŷşa gelen bŷlbŷl fiĝānidur
- 6 Yine evvel bahār ŷzre kurd kuş qorq gŷyā
Mŷnaqqāş řāk-1 eyvānı bulutlar sāye-bānidur
- 7 Mu' allim-hānedŷr Gŷlşen oqurlar Mantıku't-Ṭayrı
Bu mekteb-hānenŷñ şıbyān u bŷlbŷl ders-hŷānidur
- 8 Olurlar lāleye nāzır ki açarlar gŷl evrāqın
Bahāristāñ-1 Cāmī ol Sa' dī-i Gŷlistānidur
- 9 Bahār ālātıdur ezhār u gŷl bir hŷācedŷr ' Atṭār
Hezārān kŷlbe-i gŷlzār o ' Atṭāruñ dŷkānidur
- 10 Ayaĝ ŷstine gelmiş gŷl şurur ezhār-1 bāĝ ŷzre
Eline deste-çŷb almış sarāy-1 bāĝa bānidŷr
- 11 Çemen gŷlzār-1 cennetdŷr gŷl-ile lāle ĝilmānı
Anuñ her gonce-i hŷsni birer hŷr u cinānidur
- 12 Kıyametden nişān oldu duruñ seyre zemān oldu
Çiçekler kim ' ayān oldu yeruñ genc ŷ nihānidur
- 13 Qomañ bezmimi elden geçer bir aya qalmaz gŷl
Mŷsāfir-hāne-i bāĝuñ beş on gŷn mihmānidur
- 14 Ne'çŷn şādān olup içmez mey[i] gŷl devridŷr ' ārif
Cihān gŷlsŷn deyu gŷller gŷler ŷenlik nişānidur
- 15 İçŷp sarhoş olalum şol şarāb u lāle-veşden kim
Anuñ za' f-1 hŷmārından yŷzŷmŷz za' ferānidŷr
- 16 Sŷrŷr-1 ergānŷn-ile el ur şol cāma kim sākī
Anuñ ' aksiyle nīlŷfer dem-ā-dem ergāvānidur
- 17 Ayaĝı şuda berf ŷzre qomuş zerrīn-qadeh nergis
Nice germ olmasun vaqt-i bahār u nev-cŷvānidur
- 18 Kelāmın nāşıq-1 pīrŷñ degŷl gŷş idicek demler
Bahār eyyāmı gŷl devri yigitlik ' unfuvānidur
- 19 Gŷz açmaz gŷşuna qoymaz fiĝānın bŷlbŷlŷñ nergis
Yaşında bāde var çeşmi şolu hŷāb-1 girānidur
- [13b] 20 Du' ā-yı sŷrř-bād oqur gelŷr ŷstine her dem bād
O devrŷñ lāle-i nuhmān esīr-i nā-tŷvānidur

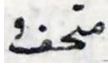
- 21 Bahāruñ sünbülünden kim dimāğ-ı dil ıolar sevdā
Emi anuñ temāşā-yı leb ü āb-ı revānıdur
- 22 Yeşil kemhā geyer gülbün sipāhı dil-beridür kim
Anuñ gülü çın-be-çın olmuş şanasın ıaylasānıdur
- 23 Bu nazm-ı hātır-ı efzāyı yazarken bir ğazel geldi
Dilegüm ehl-i ı irfānuñ kamu vird-i zebānıdur
- 24 Benüm māhum bu şehrüñ bir meh-i nā-mihribānıdur
Gün olur görmezem gör ne belā-yı āsumānıdır
- 25 Bugün hengāme-i ğamda bir āteş-bāzdur gönüm
Gül-efşān-ı kevākib dūd-ı āhum āsumānıdır
- 26 Ten-i zerd üzre dağ ursam kızıl yeşil ıonlar geymiş
Muhabbet bāğnuñ cismim emir-i ı aşıkānıdur
- 27 Görinen gök yüzi şanmañ şerār-ı sūz-ile her şeb
Derün-ı āteşinümden çıkan āhum duhānıdur
- 28 Yakılmış āteş-i zulm-i felekden Bursadur gönüm
Yakılmış mihr-i Gürciden diyār-ı Naııııvānıdur
- 29 Melāmet bāğıdur sīnem bu ıaşlarla dögünmekden
Gögermiş yerleri ser-sebz o bāguñ zeymurānıdur
- 30 Güzellik ı ālemin bāķı şanup cevr itme ey sākı
Lebünden şun mey-i bāķı bilürsin dünıe fānıdır
- 31 Saña ey haste-dil şunmaz şarāb-ı lāııı dil-ber
Amān virmez helāk eyler cihānıñ bı-amānıdur
- 32 O zālinden şikāyet kıı yüri ı adl ıssı bir şāha
Ki şehrüñ māhıdur anuñ penāh-ı ins ü cānıdur
- [14a] 33 Süleymān-ı zamānı şehzāde kim Sultān Selimüñ bu
Gül-i nev bāde-i gülzār-ı ı ömr-i cāvıdānıdır
- 34 Cemāli Hüsrev-i rüy-ı zemīnün kııretüııı-ı aynı
Hilāli evc-i iķbālün müşār-ı bil-benānıdur
- 35 Bahāristān-ı ıabıııñ bedııııden beyān olsa
ıolu bir berg-i belāğatdur pür-ezhār-ı maıııānıdur
- 36 Kitāb-ı vaşf-ı hulııından Bahāristān iki üç bāb
Behııııııııı faşl-ı çemen bir Bostānıdur

- 37 Kaçup bu çarh-ı zālîmden penāh olmağičün halka
Medār-ı emn o Dārānuñ der-i dārü'l-emānidur
- 38 Muşallaḡ olmağa bāğa bahāruñ şafha-i güller
Elinde dergeh-i şehden berāt-ı zer-nişānidur
- 39 Hıḡıḡ-ı minber-i firūze-fām-ı gülşenüñ zikri
Bu kim şehzāde bu ḡarnuñ şehā şāhib-ḡırānidur
- 40 Yed-i ḡahrında göklerdür ḡokuz yapraklu bir şişe
Zer-endüd āb-ı ḡadrinüñ o berg nev-üstüvānidur
- 41 Mehābetde meh-i gerdün o şāhıñ hem-rikābidur
Şabā sür' atde raḡşınıñ dem-ā-dem hem-ı inānidur
- 42 Fezā-yı çarḡa 'azm iden şehāb-ı seyl-i cevherkeş
Şanasın şāh-ı devrānuñ burāk-ı berḡ-revānidur
- 43 'Adüyı serzenişlerle sebk-i şālib demek bīcā
Yaḡup pā-māl iden anuñ bu gürz-i ser-girānidur
- 44 Şeh-i hāver-zemīn-iken güneş der-bān āna her gün
Emīr-i Hind-iken Keyvān her aḡşam pās-bānidur
- 45 ḡışhānurlar şenā-ḡ'ān-ı şehā-yı ḡ'ān-ı elḡāfi
Dilāverler dil-efḡār-ı kemend-i imtinānidur
- 46 Ele cām alsa seyr eyler cihānı cām-ı sadefden
Kimiñdür duya devrānuñ Cem-i ḡitī-sitānidur
- [14b] 47 ḡutup cām elde ḡururken ayaḡın Cem gibi ḡullar
Deyem ḡāşā ki ol devrūñ Cem-i dār-ı nişānidur
- 48 Sen ol şāh-ı mu'azzamsın ki bu dergāh-ı 'ālīnüñ
Felek sulḡān-ı der-bānidur piste miyānidur
- 49 Benefşe gülşen-i ḡalkuñ sarāyında perestāre
ḡuluñdur sünbül ü Hindī velī Hindüstānidur
- 50 Siyādet taḡt-gāhında senüñ ḡükm ü hümāyūnuñ
Cihānuñ kār-ı fermānı faḡīr ü kāmurānidur
- 51 Ezel bezminde cāmiñdan meḡer bir cur' a içmiş kim
Ebed Hıḡr-ı cihān mest-i şarāb-ı zindeḡānidür
- 52 Dil-i ḡaşma doḡunmayınca geḡmez bir yaña tīrūñ
Yitirmez dostluḡ ḡaḡḡın ḡadīm-i yār-ı cānidur

- 53 Hādengiñ rāst-ı yārdur kuluñdur ‘an şamîmi’l kalb
Kenārı gözlemez kaşdı ‘adū kalbi miyānidur
- 54 Gözine gerd-i raḥşıñdan çeker kuḥl-i cilā hürşid
Anuñ bu āb-gün şışe gümüşden sürmedānidur
- 55 Mürüvvet cāmını ‘adl üzre sürseñ sākî-i devrūñ
‘Adālet bezminūñ şeksiz bu gün Nūşinrevānidur
- 56 Felāket tırine yer yer felek cānın nişān eyler
Anuñ kim mā-ḥaşal fażl u hüner fi’l-cümle şānidur
- 57 Neçün ey çarḥ giriftār olursın bu kadar ğaddār
Neçün bākūñ yoḫ andan kim cihānuñ pehlevānidur
- 58 Dönersin muḳtezāsınca olup her dūnuñ ey gerdūn
Zemīn-i sifle perversin murāduñ heb edānidür
- 59 Felek ādem midür ey dil ne bilsün ādemūñ ḳadrin
Şanasın māder-i dehriñ fülān ibni fülānidur
- 60 Aña ‘arz eyle aḥvālūñ ki heft iḳlīm-i iḳbālūñ
Yedi ceddı ebān ceddūn ḳamu ḥān ibni ḥānidur
- [15a] 61 Şehā medḥūñ ne ḥaddümdür degül ta‘rife muḥtāc ol
Murādım ‘arz-ı ḥālümdür ğaraż vāḳi‘ beyānidur
- 62 Teveccüh eylese devlet bulurdı nāḥıḳım ḳuvvet
Dilim bu çarḥ-ı ğaddāruñ igen cevri-mihmānidur
- 63 Cemāl-i gül firāḳıdur eden bülbülleri ḥāmūş
Kelīmi deng ü lāl iden ḥiṭāb-ı *len terāni*³⁷⁶ dūr
- 64 Beni feryāda geldükce ḳapuñdan sürmesünler kim
Gülüstāna şeref viren seḫer bülbül fiğānidur
- 65 Seḫer ucunda her mevzūn nihāliñ ki ola jāle
Ḳaşıdem beytidür ṭut kim olupdur armağānidur
- 66 Zāmiriñ Remzī zāhirdür ḥuzūrında Kemāl-ile
Zahīrūñ Ḥüsrev-i ‘ālem-i cihānuñ nüktedānidur
- 67 Fevā’id ummağ isterseñ sözüñ göster ferīdin kim
Ferā’id gözlenür bunda Ferīdūn-āşiyānidur
- 68 Temāşā ḳıl şehā bir bir bu nazm-ı gülşen-ārāyı
Ol inşā ḥaḳḳı kim ismi anuñ *Seb‘a’l-meşāni*³⁷⁷ dur

³⁷⁶ “Beni asla göremezsın.” *Kur’an*, 7. Âraf Sûresi, Âyet 143

³⁷⁷ “Yedi Âyet” *Kur’an*, 15. Hicr Sûresi, Âyet 87

- 69 Nitekim Hüsrev-i evvel bahârîñ girer hayline
Şabâ ‘ anber-nişâr olup bulutlar sāye-bānıdır
- 70 İlähi hânümânın kıl müebbed hurrem ol şâhun
Süleymân tahtıdır ammâ Halilüñ hânedânıdır
- 71 Selâmet tuhfesin yâ Râb aña kıl  mehdî
Cihānuñ mühridir vü şeh-i âhîr-zemânıdır

15b

İbtidâ-i Gazeliyyât
Harfû'l-Elif

1.

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

muzâri' - - . / - . - . / - - . / - . -

- 1 Evvel bahâr-ı hüsñüñi vaşf idemez şehâ
Dil bülbülünü bend ider ol behcet ü bahâ
- 2 Serv-i ser-âmed eyledi şun‘ -ı Hudâ seni
Oldı egerçi sidre leâfetde muntehâ
- 3 Hatt-ı nigâra müşk-i Hıfâ oğumağ haṭâ
Kim ḳadd-i yâre serv-i sehî derse ḳad sehâ
- 4 Binmiş semend-i nâza nigâr-ı semen‘ izâr
‘Ömrüm gibi gelür geçer âh ol deyince hâ
- 5 Aldanma naḳşına felegüñ zehr içer misin
Bir âl-ile şaḳın bu yedi başlu ejdehâ
- 6 Mestâne ey perî gözünñ âdem helâk ider
Büse bahânesiyle buyur bârî ḳan bahâ
- 7 Cân içerüde göz ḳapuda saña muntaḳır
Gel bende hâne-i dil-i dervîşe vaḳtehâ
- 8 **Remzî** ḳanâ‘ at eyle ki ṭutan ṭama‘ yolun
Ḳaçan bulur bu râh-ı haṭar-nâkden rehâ
- 9 Şi‘ rüm eşitse Leylî-i Mecnûn añup deye
Hâzâ beyân-ı firḳate *beynî ve beynehâ*³⁷⁸

³⁷⁸ Kur'an, 3. Âl-i İmrân Sûresi, Âyet 9

2.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

- [16a] 1 Yāre okurken bugün ihlāş-ile hamd ü şenā
Geldi ol meh-pāre n'eylersin didi didüm du' ā
- 2 Hıaç degül bu dest-i Kudret ol meh-i nā-mihrümün
Şafha 'i hüsnünde taħrīr itdi āyāt-i vefā
- 3 Būy-ı dil-berden haber virdün nefes māyende-bād
Eyledün bezm ehlini gül gibi handān ey şabā
- 4 Karşu feryād eyleyüp āh itdigümçün hey begüm
Hıışm idersiñ ben kuluña n'eyledüm n'itdüm saña
- 5 Leşker-i a' dāyı garķ eyler ecel deryāsına
Hañçeriñdür dut ki şāhum Mūsī-yi mu' ciz-nümā
- 6 Gitme bir dem tūr deyu her laħza ben yalvarırım
Ol şeker-güftarı gördün mi söger tūrmaz baña
- 7 **Remzī**yā ol cān tabībinden saña yok fā 'ide
Derd-mend ol Allāh-ile sen oñarıcı Hūdā

3.

mefā' ilün / fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün

müctes . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

- 1 Beyāz-ı çehre-i zibāsı şafha-i beyzā
Sevād-ı şāne-i garrāsı hābbetü's-sevdā
- 2 ' İtāb-ı gamze degüldür bu belki ' ayn-ı ' iķāb
Bu tūrduğıyla belādur degül kad-i bālā
- 3 Kıyāma gelse ider eşk-i dūr-nişārim hoş
Olar kıyāmet irişse defīneler peydā
- 4 Gözünden ol şehün eyler recā nergis
Elinde kāsesi mānendim duta binā
- 5 Cefāya şabr it eger **Remzī** yār iseñ gez tūr
Muħibb-i şādıķa yāruñ gelür cefāsı vefā

Diğer

4.

mef' ulü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün

muzāri' - . . / - . . / - . . / - . .

- 1 Baķmaz bir aydur ol meh-i nā-mihribāñ baña
Göstermez oldı luťf yüzüni zemān baña

- [16b] 2 Ol zülfi cīm u qaddi elif qaşı nūn eger
Görünmese cüdā olur elbette cān baña
- 3 Ey cān ṭabībi şerbet-i la' lūñden emi ver
Öldürme ḥasteyem kerem it vir amān baña
- 4 Cām-ı cihān-nümādemim mey-i cemālūñe
Kim görmeyince anı görünmez cihān baña
- 5 Oğ gibi ḥıdmetiñde yelem yüz çevirme[ye]m
Kıl yā qaşıñla bir kez işāret hemān baña
- 6 Yolında naqd-i cān u dili der-miyān idem
Kılca kenār olursa bu müy-ı beyān baña
- 7 Bezm-i belāda **Remzī**yem añlandı neydüğüm
Andan berü ki hem-nefes oldı fiğāñ baña

5.

fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün
remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Vaşluñ olmadı müyesser n'ideyin āh baña
Ĝam-ı hecrüñi naşīb eylemiş Allāh baña
- 2 Tā seher şadra çeküp ḥıdmete ṭurmuşdum eger
Gelse aḥşamlamağa bir gece ol māh baña
- 3 Çāre olmazsa bu derd ü ğama vāy beni
'Āķıbet ölür-istem āh baña vāh baña
- 4 Şāyed itdüklerüñe soñra peş[ī]mān olasin
Gel iñen nāz u ' itāb eyleme her gāh baña
- 5 Gece ben ḥaste[y]i bekler başım ucunda ṭurup
Şubḥa dek şem' i ṭutar meş' ale-i āh baña
- 6 Bende-i muḥliş kim **Remzī**yem ey şāh senüñ
Eksük itme nazar-ı lutfuñı Lillāh baña
- 7 Vire gün gibi bu ben zerre'-i ma' dūma vücūd
Bir ' ināyet nazarın eyler ise şāh baña

6.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [17a] 1 Derd-mendem la' l-i nābuñ şerbeti emdür baña
Anı lutf it ey ṭabīb-i cān u dil emdür baña

- 2 Hüsni dil-ber var iken zıkr itme cennet bāğını
Zāhidā dīdārsız cennet cehennemdür baña
- 3 Cān-ı Şīrīnin ki teslīm itdi Ferhād-ı cihān
Mülk-i ‘aşk ey Hüsrev-i ‘ālem müsellemdür baña
- 4 Mantık-ı müşkil-güşāñ aç nuṭka [gel] kim keşf ola
Hikmetinde hüsniññ bir nükte mübhemdür baña
- 5 Çekmezem dermān için zaḥmet ṭabībā dil-berüñ
Derdi dārū-yı devādur zaḥmı merḥemdür baña
- 6 Dil helāk olup görüp ğayr-ile seyrin ol mehüñ
Halka ‘īd-ı cāñ-fezādur rüz-ı mātemdür baña
- 7 [Eşk-i çeşmüm müstedām olsun beni tenhā görüp
Manzarumdan ğā’ib olmaz yār-i hem-demdür baña]³⁷⁹
- 8 [Bār-ı ğamdan ey cefā-cū ğam çeker şanma beni
Ĝam-güsār olan melāmet günleri ğamdur baña]³⁸⁰
- 9 Ṭañ mı **Remzī** vird idinsem rüz u şeb ta‘ zīm idüp
Ol şehüñ nām-ı şerīfi ism-i a‘ zamdur baña

7.

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Zaḥm-ı sīnem acıyup derd-ile ḳan ağlar baña
Raḥm idüp ğüyā bu çeşm-i hūn-feşān ağlar baña
- 2 Āteş-i ‘aşkuñla yansam āh-ı dūd-engizümi
Gördüğünce dīde-i halk-ı cihān ağlar baña
- 3 Ağlasam şevküñle çeşm-i lāle-veş pür-hūn olur
Acıyup cām-ı şarāb-ı ergavān ağlar baña
- 4 Eşk-i çeşmidür nücüm iki gözidür mihr ü māh
Ay kamer zārüm işidüp āsumān ağlar baña
- 5 Bāğa varsam āhuma bülbül hezār ahenk idüp
Dögünür taşlarla cūy-ı gülsitān ağlar baña
- 6 Bād u bārān şanmañuz hecrinden ol gün yüzlinüñ
Gördi ḥālüm āh idüp kevn ü mekān ağlar baña

³⁷⁹ P, C. I, 263-264.

³⁸⁰ P, C. I, 263-264.

- [17b] 7 Bir perî yüzlinüñ oldum **Remziyâ** divānesi
Kim ğamından görse hālüm ins ü cān ağlar baña

8.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Sürme derden bende-i fermān olayın ben saña
Sen benüm sultānum ol der-bān olayın ben saña
- 2 Kıl kabul olsun fedā cānum cemālün 'ıdına
Kur keman-ebrularuñ qurbān olayın ben saña
- 3 Sen letāfet gülsitānında gül-i handānum ol
Bülbül-i bāğ-ı laṭif-elhān olayın ben saña
- 4 Bezm-i meyde bir nefes sen yār-ı dem-sāz ol baña
Ney gibi sīnem delüp nālān olayın ben saña
- 5 Yaş aq[ıt]sun gözlerüm tolāba dönsün kāmētüm
Gül gibi sen gülşen ol giryān olayın ben saña
- 6 İdelüm tenhāca şohbet kıl beni mest-i harāb
Gizlü genc ol sen baña vīrān olayın ben saña
- 7 Şun lebüñ cāmını kıl lā-ya' kıl-ı esrār-ı 'aşq
Remziyem geh mest geh hayrān olayın ben saña

Diğer

9.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Tā ki oldum sen meh-i burc-ı sa' ādetden cüdā
Ṭālī'üm olmadı bir sā' at nuḥüsetden cüdā
- 2 Külbe-i fūrkatde zār oldı işüm Ya' küb-vār
Olahı sen Yūsuf-ı Mısr-ı melāhatden cüdā
- 3 Zerre-vār itdi şeb-i zilletde nā-peydā beni
Kıldı çarḡ ol āfitāb-ı şubḡ-ı devletden cüdā
- 4 Kıl nazār āyīneye billāhi inşāf eyle gör
Vechi var mı k'olam anuñ gibi şüretten cüdā
- 5 Gözüme 'ālem karañu olsa **Remzi** tañ mı kim
Düşdüm ol meh-manzar u ḡurşid-ṭal' atdan cüdā

10.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- [18a] 1 Pāy-māl-i fūrkat iken fūrşat el virdi bana
Dest-būs-ı yāra irdüm devlet el virdi baña
- 2 Dest-gİR oldı irişdürdi beni maṭlūbıma
Mürşİd-i 'aşk itdi ḥayli himmet el virdi baña
- 3 Ḥāk-i pāyi cevherine dest-res buldum şehüñ
Kİmyā-yı ḳadre irdüm ḳudret el virdi baña
- 4 Leşker-i baḥt olmış iken devr olunsun pāy-māl
Olda manşūr u maẓhar u nuşret el virdi baña
- 5 'Aşk işinde **Remz**iyem Ferhāda üstād olmuşam
Pİşekār-ı 'ālem oldum şan'at el virdi baña

11.³⁸¹*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Göñlüm aḳar şu gibi sen serv-i dil-cūdan yaña
Yaşuma baḳ seyre çık cānā leb-i cūdan yaña
- 2 Baḡruma zaḥm-i ḥadeng-i ḡamzelerden ḳan ṭolar
Her ne dem kim baḳsam āh ol çeşmi āhūdan yaña
- 3 Çeşm-i siḥr-engīzinüñ meftūnı olduñ göz göre
Kim didi ey dil saña kim var o dil-cūdan yaña
- 4 Ḳan olur cānā meye meyl itmesün la' lüñ meded
Uḡramasun ḳanludur luṭf itsün ol şudan yaña
- 5 Dil-berüñ vaşf-i leb ü dendānı nazmı var iken
Remziyā kim meyl ider la' l ile lü' lü'den yaña

Ḥarfü'l-Bā

12.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 İncinürsin ḥāṭırım yıkdı diyü nāz u 'itāb
Ey gönül ḥüzn ü nedāmetden n'olur ba' del-ḥarāb
- 2 Bu ḳad ü ḥüsn-ile kim görse o meh-rū döner
Bir nihāl-i tāzedür üstine inmiş āfitāb

³⁸¹ P, C. 1, s. 248-249.

- 3 Açılıp gün yüzüne öykünse ey meh tañ degül
Yüzi açılmış da rüşendür bu kim olmaz hiçâb
- 4 Ey tabîb-i cân su 'âl-i büse itdükce söger
Görmedüm la' l-i şifâ-bağşüñ gibi hâzır-cevâb
- 5 Gördüm ol rûh-ı revânum gitmege 'azm eyledi
Olsa tañ mı ger benüm hânemde **Remzî** ıztırâb

13.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Şekkeristândur bu meclis al tûtidur şarâb
Âşiyândur tüt ki şâgar beyzâdur güyâ habâb
- 2 Devr-i gül sâkî bilürsin kim degüldür pây-dâr
Furşat eldeyken yürüt devr eylesün câm-ı şarâb
- 3 Hâk-ı ser başın uraydı kaţ' ideydi hañçerüñ
Menzil eylerdi esed burcun hilâl ey mâh-tâb
- [18b] 4 Dest-i sâkî dutsa câm-ı zer-nigârı şanıram
Beş mücellâ mâh-ı nevle cem' olur bir âfitâb
- 5 Cur' añı câm-ı felek gördi naşîb-i hâk olur
Döndi reşkinden didi *yâ leytenî küntü turâb*³⁸²
- 6 Eylesem kendüm şarâb-ı la' l-i nâbından su 'âl
Virmez âh ol cân tabîbi bir ağız şâfi cevâb
- 7 Çan aqar yaşı teni pür-yâre yanar yaqılur
Meclis-i dil-dârda **Remzî** saña döndi kebâb

Diğer

14.

fe' ilâtün / mefâ' ilün / fe' ilün

cedîd . . - - / . . - - / . . -

- 1 Bize küyuñda n' içün oldı ' itâb
Ehl-i hâldür *fe-keyfe kâne ' iğâb*³⁸³
- 2 Sidre kaddüñ heveslerini gören
Didi *tübâ lehüm ve hüsnü bâb*³⁸⁴

³⁸² Kur'an, 78. Nebe Sûresi, Âyet 40

³⁸³ Kur'an, 13. Ra'd Sûresi, Âyet 32

³⁸⁴ Kur'an, 13. Ra'd Sûresi, Âyet 29

- 3 Şafha 'i hüsn-i yāra baq zāhid
Berü gel hey nazarsız işte kitāb
- 4 Ser-i rindāne künc-i meykedede
Eşraqı 'ş-şems ü min kavş-ı şarāb
- 5 Der-i ümmīd-i vaşl-ı dil-berde
Virdümüz *yā müfettiḥü'l-ebvāb*³⁸⁵
- 6 Görse nār ehli hecr-i yāri deye
*El-firāk ennehu eşeddü 'azāb*³⁸⁶
- 7 Feth-i bāb ehl-i 'aşk-ı Hākdan olur
*Fetteḫullāhe yā ulil el-bāb*³⁸⁷
- 8 Çok mı gördüñ ḫapuñda ağladığum
*İnne hāze aḫalle māfi'l-bāb*³⁸⁸
- 9 Buldı ḫapuñda **Remzī** nām u nişān
*Ve minel-'arşi tenezzelü'l el kāb*³⁸⁹

15.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - . - / - . - . - / - . - . - / - . -

- [19a] 1 'Āşık-ı ğurbettede eylerken elhān-ı ğarīb
Saña söz düşmez ne kuşsın öte dur ey 'andelīb
- 2 Z̤ıkr-i firdevs itme şūfi 'āşık-ı dīdār olan
Gözüne göstermez anı varıken kūy-ı ḫabīb
- 3 Nātüvan gönlüm irer sinī daḫından şıḫḫate
Lā-cerem kuvvet virürem zā' ifü'l-ḫalbine sīb
- 4 Cāna geçdi zaḫm-ı hecrān itme tedbīr-i 'ilāc
Zaḫmete girüp n'edersin ben ḫod öldüm ey ḫabīb
- 5 Oḫ biraḫsın kipriḡiñ ğamzeñ dil ü cān üzre ḫo
Sehm-i devletdür baña her bir ḫadengi yā naşīb
- 6 Ḥāsīd 'acebūñ saña emrin görüp ağlar gözüm
Geldi virdi gerçi cāna merd-i mey emr-i 'acīb

³⁸⁵ "Allah Kapıları açandır."

³⁸⁶ "Muhakkak ki ayrılık en kuvvetli azaptır."

³⁸⁷ "Ey sırların sahipleri Allah'a karşı takva sahibi olun." *Kur'an*, 65. Talak Sûresi, Âyet 10

³⁸⁸ "Bu kapıda olanlar en az olandır."

³⁸⁹ "Arştan (gökyüzünden) namlar (lakablar) indi."

- 7 Görme **Remzî** feth-i bâb-ı kal' a-i vaşlı ba' id
Kim haṭ-ı sürh-nârı yazdı âyet-i *fethun karîb*³⁹⁰

16.³⁹¹

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Gün yüzünde sünbülün ref' eyleseñ ey mâh-tâb
Maḥv ü nâ-peydâ olur bir zerre gibi âfitâb
- 2 Gözlerün kaşd eylemiş gönlüm evin vîrân ide
Ol ḥayâlün taḥtudur kılma anı şâhum ḥarâb
- 3 Kākül-i müşgîn ' izâruñ çevresin kim devr ider
' Anberîn-micmerde güyâ gösterür kâfûr-i nâb
- 4 Bezm-i ğamda nâle muṭrib sine def derdüm nedîm
Gözlerüm yaşî şarâb ü bağrumı kıldum kebâb
- 5 **Remzî**-i dil-ḥastenün derdine em durur lebün
Ben ṭabîb-i ' aşka şordum bu imiş şâfi cevâb

Ḥarfü't-Te³⁹²

17.

mefâ' ilün / fe' ilâtün / mefâ' ilün / fe' ilün

müctes . . . - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Ne dem ki yâr ide muḥyî lebün açup kelimât
İder bisâṭ-ı kerâmetde neçe ' İsî mât
- 2 ' İzâr-ı âyinesini kim ki gördi ol mâhuñ
Getürdi nûr-ı cemâl-i Muḥammede şalavât
- 3 Nihâl-i serve verir izṭrâbı gülşende
Şalınsa nâz-ile ol şâḥ şüh-ı hoş-ḥarekât
- 4 Piyâlesinden içen kimse cur' a-i bâķî
Bulur bu bezm-i fenâda çü Hızr zinde ḥayât
- 5 Nazar kılaydı bu **Remzî** kûluna şeh-gâh
Olurdi ol şadaķâtün birine biñ ḥasenât

18.

mef' ülü / mefâ' ilü / mefâ' ilü / fe' ülün

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Yüz virmedi bir gün o meh-i burc-ı sa' âdet
Ṭâlî' ne ṭulü' eyledi yâr oldu ne devlet

³⁹⁰ Kur'an, 48. Fetih Sûresi, Âyet 1, 3, 27 ; Kur'an, 61. Saff Sûresi, Âyet 13

³⁹¹ P, C. 1 s. 279.

³⁹² Harf başlığı tarafımızdan eklenmiştir.

- [19b] 2 Ol şāhuñ elin öpmege fırsat gözedürdüm
Ben bī-ser ü pāya n'idem el virmedi fırsat
- 3 Ferhādı gönül şan'at-ı aşkıyyede başdı
Ey Hüsrev-i Şirīn-dehen üstādına rahmet
- 4 Seng-i ser-i kūyuñla be-gāyet başumuz hoş
Dirler iki başdan olur ey dost muhabbet
- 5 Sākide gözüm nağme-i muṭribde kulağum
Şoḥbet demidür şūfī degül vaqt-i naşihat
- 6 Bir ādemüñ göre uğrar mı dā'iresine
Biñ kez oğusa ol periyi eylese da'vet
- 7 Yārüñ yüzini gitdi meger düşde görürsin
Şimden gerü **Remzī** yüri var eyle ferāğat

19.

*mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün**hezec ---./---./---./---*

- 1 Hüsñüñi temāşā kıllur-isem ne var ey dost
Āyineye āyindür iderler nazar ey dost
- 2 Nāzük lebüñe yüz bekidüp öyküne midi
La'l olmasa gāyetde eger bed-güher ey dost
- 3 Āşıkları mı öldürürem didüñ idi āh
Öldür beni 'ahdiñe durursañ eger ey dost
- 4 Bu hüsn-ile her kim göresin mähī şanur kim
Bir tāze nihāl üstine inmiş kamer ey dost
- 5 Her dem yeler oñmazlıg idüp bād-ı seher-gāh
Hāk-i rehüñi almağa vāy ki yeler ey dost
- 6 Hürşid görem diyü meh-i 'id-ı cemālüñ
Yıl on iki aydur ki seferler çeker ey dost
- 7 **Remzī**[yi] helāk eyleme cevri ile iñende
Ölsün mi nic'edsün seni gāyet sever ey dost

20.

*fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün**remel -.-.-/-.-.-/-.-.-/-.-*

- [20a] 1 Şād ol ey vīrāne gönlüm olduñ ābādān-ı dost
Kim ḥarāb olmaz 'imāretdür ebed vīrān-ı dost

- 2 Sāk-ı sīmīninde yārīñ kaldı çok haqq-ı nazār
Haqqını örter faķırūñ göz göre dāmān-ı dost
- 3 Dostlık haqqın kor añmaz dostın hey dostlar
Kendüsine dost şanur degme bir nādān-ı dost
- 4 Sövmezin   omre ölümümdür ilāhī göreyin
Olmasun düşmenlerümde miħnet-i hecrān-ı dost
- 5 Her kime kim yāra ursañ tīg-ı ğamla yāreler
Hey birāder şimdi kanı yār-ı hem-dem kanı dost
- 6 Kaçdığıçün nāvek-i tīg ile bağrın hūn idüp
Cāna her dem dil uzadır sīneden peykān-ı dost
- 7 Gū[yi]yā dil degmesün deyu mücerreb nüşhadur
Remziyā dūd-ı lebünde haţ-ı müşk-efşān-ı dost

Ĥarfū'ş-Şā

21.

fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün

remel . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

- 1 Kim ider fenn-i melāħatde leb-i yār-ile baħş
Eylese ağzın açup lafz-ı şeker-bār-ile baħş
- 2 Gerçi Loķmāñ dem urur dāniş-i hikmetden [evet]
Cānı yoķdur ide ol la' l-i dūrer-bār-ile baħş
- 3 Kendüyi baħr-i muħiţ eşküme nisbet mi ider
Kaţre hīc eyle[ye] mi kұлzüm-i zaħħār-ile baħş
- 4 Bu   inād ile kim eflāke ğarīm olabilür
Kim urıcaķ bu kadar zālīm-i ğaddār-ile baħş
- 5 [Gördi dil   arızūña şem' i mu' arız bu gice
İtdi pervāne yanınca tutuşup nār-ile baħş]³⁹³
- 6 [Zāhidā   arife tolaşma bu cehl-ile yūri
Hiç Ebū Cehl ide mi Aħmed-i Muħtār-ile baħş]³⁹⁴
- 7 Ĥaţ-ı müşkīni virir sözlerinüñ būy-ı kemāl
Vechi var eylese **Remzi** Ĥ'āce   Aţţār-ile baħş

³⁹³ R, s. 364.

³⁹⁴ R, s. 364.

22.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Dest-gİR olmaz baña cānān elinden el-ğiyās
 Qaldım ayaklarda ol fettān elinden el-ğiyās
- [20b] 2 Ellere nūş-ı şafā şunar baña niş-i cefā
 Bezm-i ğamda sākī-i devrān elinden el-ğiyās
- 3 Dest-i düşmeden ilāhī şakla yāri k'ādemūñ
 Qaşd ider imānına şeytān elinden el-ğiyās
- 4 Pāy-māl-i zillet oldum ey Sikender-menzelet
 Zulm-i Ye³cūc u ğam-ı hecrān elinden el-ğiyās
- 5 Nazm-ı **Remzī** bir muraşşa^c -pūş dil-berdür velī
 Qurtarımaz yaqasın nādān elinden el-ğiyās

Hārfü'l-Cim

23.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Tīr-i müjgānıñdan özge ey kemāñ-ebrū^c ilāc
 Rāst gelmez taḅ^c uma qaṭ^c ā qābūl itmez mizāc
- 2 Sīneden çekdükce peykānuñ çıkar cānum-ile
 Bir dem içre ey kemāñ-ebrū hoş itmiş imtizāc
- 3 Leblerūñ añılsa dilden maḅv olur yād-ı nebāt
 Ey şeker-leb yufka işdür la^c lūñe nisbet gül-āc
- 4 Gözlerüm her dem şabādan gerd-i rāhuñ umduğı
 Bu ki_alurlar kārban-ı miskden yollarda bāc
- 5 Mihr-i ḅüsñün sırrını fāşitse tañ mı çeşm ü dil
 Kim şu^c ā-ı şem^c e rüşendür ḅicāb olmaz zūcāc
- 6 Mihr-i bāzārında ol māhuñ metā^c -ı^c aqlımı
 Gezdürüp dallāleyi delyāla virmişdür ḅarāc
- 7 Dūd-ı dilden **Remzī**nüñ qararmasun gönli evi
 Sīnesine āteşin tīguñla bir kaç revzen aç

Diğer

24.

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**Remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 La^c lūñi göstere mi baña bu çeşmim ter ḅic
 İde mi kimseye adamlıĝ o bed-gevher ḅic

- 2 Kelimāt-ı deheniñ hātif-i ğayb mı degül
İrişür sem´ a şadā arada yok söyler hıc
- [21a] 3 Āfitābum neçe meh-pāre güzeller gördüm
Görmedüm devr u zemān içre saña beñzer hıc
- 4 Göz ucundan nece kan ağlamayam kim yāriñ
Gün yüzine beni baqdurmaz o bed-āhter hıc
- 5 Baña ayak tolar-imiş içeyin kanını hoş
Elüme girme[ye] mi cām-ı mey-i aħmer hıc
- 6 Az u çok neyse dilā hoş gör dehrüñ
Hıc ğasūda ğased itme hele la´ net bir hıc
- 7 **Remzīye** luţf yüzin göstere mi zül f u ruğuñ
Ey şanem mü´mine raħm eyleye mi kāfir hıc

Ĥarfü´l-Ĥā

25.

mefā´ilün / fe´ilātün / mefā´ilün / fe´ilün


Müctes . . . - / . . . - - / . . . - / . . . -

- 1 Olalı cām-ı leb-i la´ lüñ āşinā-yı kadeĥ
Virür ğayāt içene āb-ı cān-fezā-yı kadeĥ
- 2 Göreydi cām-ı lebüñle [mey] olduğun hem-dem
Şehā olurdı bu meclisde Cem gedā-yı kadeĥ
- 3 Ĥaţuñ ki dā´ire´-i la´ lüñe olur taħrİR
Kenār-ı cāma yazar müşğ ile du´ā-yı kadeĥ
- 4 Şarābsuz koma bir dem daĥı ne işe yarar
Elüñe al sürelüm sākīyā şafā-yı kadeĥ
- 5 Lebüñle gördi ki hem-demdür āh idüp didi dil
Olaydı kāşī turābım benüm şerā-yı kadeĥ
- 6 Gözüm piyālelerin pür görüp lebüñ şun kim
Tolu başında olur buse merĥabā-yı kadeĥ
- 7 Gedāyı Ĥüsrev ider **Remzīyā** şu ĥāleti gör
Cihānda Cem gibi cām-ı cihān-nümā-yı kadeĥ

26.


*mefā' ilün / mefā' ilün / fe' ulün**hezec . - - - / . - - - / . - -*

1 Zenehdān u lebüñdür rāḥ u tuffāḥ

Ruḥuñdur bezm-i 'aşqa  mışbāḥ[21b] 2 Öürsem ḥasret-i la' lüñle ḥaḳḳā
Ola ḳabrim ziyāretgāḥ-ı ervāḥ3 Müjeñ neşterleri ḳanıma girdi
Helāk itdüñ beni ḥāy ibn-i cerrāḥ4 Dün ol gün yüzli baḳmadı yüzüme
Şu deñlü eyledüm ibrām ü ilḥāḥ5 Revān it gözyaşın bezm-i belāda
Ki **Remzī** şoḥbete şüret virür rāḥ

Diğer

27.

*mefā' ilün / mefā' ilün / fe' ulün**hezec . - - - / . - - - / . - -*1 Ḥaṭuñ ḳıldı lebüñ sırrını taşrīḥ
Maḥāll-i şübhe idi itdi taşḥīḥ2 Güneşden nūr u ḥüsnüñ 
Kemāli'l-inkişāf ü ḥüsn ü telvīḥ3 Yüzüñ gündən 'ayān ammā dehānuñ
Vaḳıyye beḡāyeti'l-icāz tenḳīḥ4 Beyān eyler anı ḥatt-ı 'izārīñ
Çü eşidür lebüñ tavzīḥ³⁹⁵5 Ḳamersin āfitābuñ ṭal' atından
Ne vechi var k'ola vāciḥ ne tercīḥ6 Perişān itdi āhum cem' -i ḥaşmı
*Vehem mādā şetdet bihi's-serīḥ*7 Senüñ ḥüznüñle **Remzī** ḥüsn-i Yūsuf
Olupdur ḳaşr-ı Ya' ḳūba telmiḥ³⁹⁵ Vezin eksik.

Ḥarfü'l-Ḥa

28.

mefā' ilün / mefā' ilün / fe' ulün

hezec . - - - / . - - - / . - -


- 1 Suvār olsa kaçan ol şāh-ı ferruḡ
Sürer sümm-i semendine kamer ruḡ
- 2 İder dördünci evde mihri şah-māt
Kaçan naṭ' -ı melāḫatda sürer ruḡ
- [22a] 3 Fakīre izz ü devlet gösterür yüz
Ne gün ki_ol şāh-ı 'ālem 'arz ider ruḡ
- 4 Bulur aşk içre ḫüsnüñ i' tibārı
Olur saṭranc içinde mu' teber ruḡ
- 5 Gözüme tār olur ālem ne gün kim
Baña 'arz itmeye ol sīm-ber ruḡ
- 6 Başı devletlü ḫuldur ki o şāha
Ayaḡuña ider zīr ü zeber ruḡ
- 7 Gerek Leclāc ol ey **Remzī** ider māt
Seni bir lu' b-ile ol şāh-ı ferruḡ

Ḥarfü'd-Dāl

29.

mef' ulü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün

muzāri' - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Ol şāh unutdı ahd ü vefāyı meded meded
İtdi bī-yārda cevr u cefāyı meded meded
- 2 Başdan çıkar gönlümi 
Zülfüñle hem-dem itme şabāyı meded meded
- 3 Ol cān ṭabībi çāre degül bir naẓar kıluḡ
Ṭutmaz budur deminde devāyı meded meded
- 4 'Uşşāka çekme tūḡ-ı cefāyı yazuḡ yazuḡ
Öldürme bir bölük fuḡarāyı meded meded
- 5 Hecrūñle irdi göklere feryadı **Remzīnūñ**
Ṭutdı cihānı şayd u şadā-yı meded meded

30.

mef' ulü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün

muzāri' - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Biñde birine cevriññ olmaz kıyās u ḫad
Şabr ide mi bu derde kıyās eyle hīc eḫad

- 2 Ol derd-mend ölse varurdım dimiş[sin] āh
Gel ey ṭabīb-i cān u dil ol dem baña meded
- 3 Gülzāra vara serv-i sehī kendüden gide
Seyr ide gelse gülşene ol serv ü lāle-ḥad
- 4 [Saymaz hīc ol perī bizi ādem hisābına
Her dīv-i bed-fī' āle velī lutfi bī-'aded]³⁹⁶
- [22b] 5 Gün yüzlülerle şāfī olayın safāda tek
Āyīne-veş dilā neme yetmez benüm nemed
- 6 Āsān idi felāket-i eflāki men' eger
Remzī olaydı devlet eşigi saña sened

Ḥarfü'z-Zā³⁹⁷

31.³⁹⁸

mef'ülü / fā' ilātü / mefā'ilü / fā'ilün

muzāri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Cennetde gerçi kim çok olur mīveler lezīz
Ammā lebüñ yanında degül ol kadar lezīz
- 2 Kandüñ hemān ağırlığıdur yoḥsa ḥusrevā
Şirīn lebüñ nazīri ḳanı bir şeker lezīz
- 3 'Uşşāḳa la' l-i dil-beri ḥalvāyı şūfiye
Zevḳ ehli meyl ider meye bengi sever lezīz
- 4 Meclisde nuḳlümüz leb-i şekker-feşān iken
Cennet ṭa' āmin añmak olur mā-ḥazar lezīz
- 5 Vaşf-ı lebüñe Remzī şurū' eylesem n'ola
Mānend-i ney-şeker ḳalemüm ser-be-ser lezīz

Ḥarfü'r-Rā

32.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Tīḡ-ı ḥün-ālūdı yāruñ bir şarāb-ı aldur
İçenüñ 'aḳlın degül cānın alur kıtāldur
- 2 Ḳırmızı gül ḳoncasıdur ḳanlı peykānuñ senüñ
Ḥün-ı 'āşıḳla şuvārılmış anuñçün āldur

³⁹⁶ MN, s. 483.

³⁹⁷ Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

³⁹⁸ MN, s. 541.

- 3 La' l-i yâkût eşküm sürh-eşref eyler gözlerüm
Devlet-i 'aşkıñda şâhum cümle 'aynî mâldur
- 4 Şem' gibi yanduguma sūz-ı āhumdur delil
Derd-mendem derdüme kıadd-i ḥamīdem dâldur
- 5 Sırr-ı cāndan rāz açup aḥvāl-i ğaybı fāş ider
Ey perī gūyā dehānuñ noḳta-i remmâldur
- 6 Bir siyāh-cāme kebūterdür şaçuñ çeşmim aña
Ḥalka ḥalka olmuş kızıl yâkūtdan ḥalḥaldur
- 7 **Remzīnūñ** dīvānı bir hoş tāze dil-berdür k'anuñ
Levh-i ḥüsniñde ḥuṭūṭı noḳta ḥaṭṭı ḥâldur

33.

*fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün**cedīd . . - - / . - . - / . . -*

- 1 Baḥr-ı dīde baḥra ṭālibdür
Ruḥuñ āyine yine ṭālibdür
- 2 Gözedür gün yüzüñ gözüm gerçi
Göze uyḥu seherde ğālibdür
- 3 Ṭutdı zülfi yüzün ne kāfirdür
Ki şalınan buseye şālibdür
- 4 Seg-i kūyun yerin buluram faḳīr
Bu maḳām-ı eşref-i meṭālibdür
- [23a] 5 Hecr-i yār-ile gitdi cān hemān
Remzī sengīn diline ḳālibdür

Diğer

34.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Ger disem ol dem baña bir buse vir ey şeh-r-yār
Cānuma ḳaşd eyleyüp dişler leb-i la' lüñi yār
- 2 Yüz çevirdi bād-ı āhumdan ḳaçup ol lāle-ruḥ
Dönderüp devlet yüzün 'aksi döndi rüzigār
- 3 Ḡoncalarla la' l-i leb bir sebz-i ṭūṭidür çemen
Luṭf-ile gūyā ki dir 'iṣ egleñ irdi nev-bahār
- 4 Cāna bağışlar şafā virir ğınālar ḥāṭıra
Sāḳī-i sīmīn-beden destinde cām-ı zer-nigār

- 5 Ğamdan öldüm ben kulumna yok mı ihsānuñ didüm
Döndi ol ‘İsî -nefes didi ölür misin ne var
- 6 Baña miñnet yayını çekmekte yokdur hem kiriş
‘Arşa-i hüsn aħire olmaz saña yir şeh-süvār
- 7 ‘Ār idermişsin benüm **Remzî** kulumdur dimege
Pādişāhum öldürür bendeñi bir gün bu ‘ār

Dīger

35.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Yaşum ey meh-rū ciger-küşem yüregim yağıdur
Gör sitāremde kıızıl düşmān durur qan yağıdur
- 2 Rüz-ı ‘azm ol şeh-süvāruñ atı na‘lı yirleri
Hāk-i sīnem üzre yer yer kııldı ħasret dağıdur
- 3 Dīde-bān olmuş ħarāmī gözlerine ğamzesi
Ğamz ider göñlüm metā‘ın uğrılar ortağıdur
- 4 Ol şehūñ cismimle hūn-ālūde olmuş şemşiri
Dut ki ey dil kırmızı bir deste gül yaprağıdur
- 5 Hāk-i pāyiñe şehā yüz süren irer devlete
Başım için tāk-ı devlet ayağun toprağıdur
- [23b] 6 Dāne-i ħālīñ görüp göñlüm nice şayd olmasun
Hālka-i zūlf-i siyāhuñ murğ-ı diller ağıdur
- 7 Devr-i zūlfinde ħaṭ-ı dildāra olmaz dest-res
Kimse **Remzî** göre[mez] anı yılan ayağıdur

36.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Kūyuñ ey hūrī-liķā gūyā ki cennet bāğıdur
Şevķ-i la‘lūñle yaşım āb-ı ħayāt ırmağıdur
- 2 Zeyn iden bāğı kıızıl güller şanurlar bu anuñ
Lāle-ħaddūñ ħasretinden tāze açmış dağıdur
- 3 Leblerūñ devrinde ħaṭṭ-ı ‘anber-āmizūñ senūñ
Müşk ile taħrīr olunmuş dil-berā dil bāğıdur
- 4 El urup şūrete hem-dem geçer bezm ehline
Ma‘nīde ammā kıızıl düşmendür ol qan bāğıdur

- 5 Tāb-ı mülden gül gül olmuş yerleri ruhsarıññ
Lälelerdür gūyā beñler içinde dağıdır
- 6 Bāde bir gül yüzlü sarhoş şūh dil-berdür k'anuñ
Ehl-i bezme buse-gāh olmuş kadeh ayağıdır
- 7 Haṭṭı geldi diyü **Remzī** yüz çevirme yārdan
‘Āşıkuñ kadrin bilür sevmek gerek çak çağıdır

Diger

37.

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Pehlüm var ol sine-i cānāna berāber
Hic ola mı billāh beden cāna berāber
- 2 Zülfine çelipā olur āh ol şanemüñ kim
Her bir kılnuñ küfri yüz imāna berāber
- 3 Sākī leb-i yār-ile kadeh leb-be-leb oldı
Biz ma' şiyet itdük sen eli kana berāber
- 4 Biñ Yūsuf-ı hüsn olsa terāzūlasa çeşmim
Gelmez birisin māh-ile mizāna berāber
- [24a] 5 Zülfinüñ iki kol yüze yüz leşkere beñzer
Kim ola muķābil gele meydāna berāber
- 6 Şun Nüşirevān devri durur sāğar-ı 'ādil
Sākī gözün aç sürme yārāna berāber
- 7 **Remzī** bilürüz vezn-i selisde olupdur
Nazm-ı hüsnüñ midḥati Ḥassāna berāber

Diger

38.

fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün

cedid . . - - / . - - / . - -

- 1 Heves-i sünbülün şabā n'eyler
Ne yeler anda bu hevā n'eyler
- 2 İnlesün zāhidā ko 'uşşākı
Neye kendüye saña n'eyler
- 3 Ğāyet-i cevrin eksik itmeye yār
Bundan artuķ daḥı baña n'eyler

- 4 Gönlümi hoş idüp remiz bırağır
Eyi hoş mı o mübtelâ n'eyler
- 5 Dil helâk oldu ğuşşadan yürî var
Ey tabîb ölmüşe devâ n'eyler
- 6 **Remzî** merdümlük umma dünyâdan
Zen-i mekkârede vefâ n'eyler

39.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Harf atar yâkûta la' lûñden haţ-ı reyhânı gör
Nokta çor nesrine hâl-i hadd-ı müşk-efşânı gör
- 2 Zâhidâ rüşen nazâr mir'ât-ı hüsn-i yâra kııl
Hey nazarsız gel cemâl-i kudret-i Yezdânı gör
- 3 Pâdişâhum şol esîr-i ' aşk olan abdâla bak
Baş açuğ serderlik idüp seyr iden sultânı gör
- 4 Bâde-i gül-günü sâkî fırsat eldeyken yürüt
Fevt olur bir gün mebâdâ sür' at-i devrânı gör
- [24b] 5 Āfitâb-ı şubh-ı devlet toğdı **Remzî** çıkdı gül
Turup ğafletde yatma aç gözün o yanı gör

Diğer

40.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 ' Arızuñ devrinde haţ görsem gözüm giryân olur
Hâle ruhsârın mehüñ devr eylese bârân olur
- 2 Zülf-i şeb-günüñ görüp şevkümden ağılarsam ne tañ
Kim görünse lâ-cerem ebr-i siyeh tûfân olur
- 3 Nîl-gün bir havzıken tennür olup âhumla gök
Süzişimden mâh-ı nev mâhî gibi biryân olur
- 4 Hoş müzeyyendür güzeller mihr-ile mülk-i dil
Neçe çok meh-rûları var hey [ne] şehristân olur
- 5 Bende-i dergâhuñ olmağ fikr ider hayretde dil
' Âlem-i h'âb içre vağt olur gedâ sultân olur
- 6 Tâlî' im yâr olmayup ol mâh[1] bir gün görmesem
Gözlerime şehir içi ol gün benüm zindân olur

7 Her kim oldu **Remziyā** mest-i hārāb-ı cām-ı aşk
Tā ebed işret-serāy-ı ömri ābādān olur

41.

mef'ülü / fā'ilātü / mefā'ilü / fā'ilün

muzāri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

1 Görsem yüzüñi encüm-i eşküm nihān olur
Mihrim cihānda gün gibi ey meh ayān olur

2 Aşār-ı aşk olan kişide eksük olmaz āh
Rüşendür āteş olduğu yerde duhān olur

3 Ser-çeşmeye cigerden aqar gözlerüm yaşı
Bir yerden iki çeşme mu'ayyen revān olur

4 Bir lahza fitnesinden emīn olmadı gönül
Yārab bu hūn-ı gamze nice bī-emān olur

5 Sākī dehānı yādına qan ağlasam n'ola
Yok yere bezm-i meyde dem olur ki qan olur

[25a] 6 **Remzi'** ilāc-ı derd u gamı bilmiş olasın
Gül yüzlülerle nüş-ı mey-i ergavān olur

42.

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1 Geh hayālün tekyegāhında gönül tenhā olur
Geh düşer şahrālara Mecnūn ile hem-pā olur

2 Mīve-i şirīnin itdi işimün zehr inñizār
Gerçi eydürler ki şabr-ile qoruq helvā olur

3 Cān cemālün şevkine çıkzinmesin yā n'eyesün
Yüz çevirmez yanmadan pervāne bī-pervā olur

4 Bir senün gibi ne baña dil-ber-i ra'nā gelür
Bir benüm gibi ne saña aşık-ı şeydā olur

5 Hānedān-ı hūsne maqrūr olma kim bir gün şaqın
Hānümān-ı aql-ı aşıklar gibi yağma olur

6 Çok içirme gam meyın bed-mest idersin **Remzi'**
Hem seni rüsvāy ider hem kendüsi rüsvā olur

43.

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

muzâri' ---./-.-./-.-./-.-

- 1 Mihr-i ruhuñla dün gece diller uyandılar
 2 Nevrüz erişdi eyledi gün gibi gül tülüç
 3 Ol pâdişâha oldı deyu sîm ü zer kemer
 4 Ben bendesine hışm u ' itâb eyler oldı yâr
 5 Bâlîn-i zer-nigâra baş egmez bu bendeler
 6 Eyleye diyü şîşe-i hâtırların şikest
 7 Meclisde **Remziyâ** dün oğundi ğazellerüñ
 Luţf u selâset ancağ olur heb begendiler

Diğer

44.

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

muzâri' ---./-.-./-.-./-.-

- [25b] 1 Dem dem şurâhîler şadâlar devr itdiler
 2 Deg geldi diyü kâmeti yâra şanavberîñ
 3 Sîbi çoğ ögdiler zeķanıñ variken velî
 4 Sünbüllerüñe öyküneli nâfe miskinüñ
 5 El şundi la' l-i yâra diyü ney-şekerlerüñ
 Barmaķlarına **Remzi** ķamışlar yürütdiler

45.

mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

hezec ---./-.-./-.-./-.-

- 1 Revnaķ ķomayan ğülde ruĥ-ı yâsemen[üñ]dür
 Ħayretde ķoyan servi ķad-i nârvenüñdür

- 2 Sevdāya şalup nāfe-i Tātārı dem-ā-dem
 Āvāre kılan ıurra-i ‘ anber-şikenüñdür
- 3 Gün yüzüne öykündüğüne germ olup ey meh
 Şıgmaı yere göge şanasın ‘ ālem anuñdur
- 4 Öldürme severem diyeni kıırma günāhın
 Dirler ki şüc öldürenüñ olmaz ölenüñdür
- 5 Viren ğam-ı miskın iden ey dil ölünce
 Terk eyleme mesken senüñ eski vaıanuñdur
- 6 Bin nāz-ile hüsn atına bel bağla cefāya
 Zırā ki kılıç kışananuñ at binenüñdür
- 7 Kıllarum igen çok diyü red itme efendı
 Luıf u kerem eyle hele **Remzi** de senüñdür

46.

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [26a] 1 Bu ruı-ı mihr-i cihān-ārā ki şāhā sendedür
 Nice meh-rūlar kıpunda zerre gibi bendedür
- 2 Gün gibi şāyed ıulū‘ ide diyü a meh-rū
 Şubı olınca her gece iki gözüm revzendedür
- 3 Sīnede rūı-ı revānum bigi şaklardum eger
 Ey kemān-ebrū bileydüm tır-i ğamzeñ kıadadır
- 4 La‘ l-i nābuñ lāle ğaddüñ şevkıne sākı müdām
 Meydedür iki gözümüz göñlümüz ğülşendedür
- 5 Her nefes **Remzi** ser-i küyında nālışler kılır
 Gülsitān şahnında ğüyā bülbül-i ğüyendedür

47.

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Miınet-i ‘ aşkıñla cān milkin ser-ā-ser ğam ıutar
 Hoş demişler ittifaı-ile kışı ‘ ālem ıutar
- 2 Çeşm-i bīmāruñ añup öldürdüğini ğamzeñüñ
 Kıara geymiş acudığından begüm mātem ıutar
- 3 İşığüñe süremediğim ma‘ zūr ıut³⁹⁹
 Kim kıpuñda atlaruñ var ey perı ādem dutar

³⁹⁹ Vezin eksik.

- 4 Cezbe-i zülf ü dehānuñla alur Őüfi semā[]
 Halk-ı [] alem Şanur anı kim dem--dem dem utar
- 5 Zülfüñüñ düşmez elinden bade-i la[] lüñ müdm
 Hey ne kafirdür ki deyen [] İsi-Meryem utar
- 6 Geri kim virdi yaasın dest-i hecrana gnöl
 Damen-i ümmid-i lufi l-cerem mukem utar
- 7 **Remziy** Cemşid-i vat u Hüsrev-i devrn olur
 Ol ki Őirn-leblöler bezminde cm-ı Cem utar

48.

*fe[] iltün / mef ilün / fe[] ilün**cedid . . . - / . . . - / .. -*

- 1 Her ki gmzeñ ile pür-cerhatdür
 Gnli hoŐdur mizacı rhatdur
- [26b] 2 Nice cn virmeyem viŐline kim
 amet-i yr iñen iymetdür
- 3 Zülf-i celldı diller aŐmaıün
 Alnı Şan [] arşa-i siysetdür
- 4 eŐmimi pür görüp lebün Şun kim
 olu başında buse [] adetdür
- 5 Gemeden devr-i [] iş u faşl-ı bahr
 Siy mey getir ki furşatdur
- 6 Beni öldürmedi diyü dilde
 Cevher-i tı da-ı haŐretdür
- 7 fernler hezr **Remziy** kim
 Blböl-i gülşen-i belgatdur

49.

*mef ülü / f iltü / mef ilü / f ilün**muzari[] . . . / . . . / . . . / . . .*

- 1 Ol meclisiñ ki mihr-i ruuñdan erı var
 Ferr-i fürüı mh-ı felekden ferı var
- 2 EŞk ire Şuya oynamaa dem-be-dem gzüm
 Bir ıfıdır ki iki yanında abı var
- 3 Taqlansa añ mı teŐ-i rusruñ ile dil
 Kim yüreginde daı var anuñ ki bı var

- 4 Çankı bucağda arayam āvāre gönlümü
Kim külbe-i ğamıñ neçe yüz biñ bucāğı var
- 5 Gördi müjeñle ğamzeñi bağruma del didi
Başuñ yerāğını gör elinde yerāğı var
- 6 **Remzī** hevā-yı gülşen idüp n’eylesün k’anuñ
Çepçevresinde toptolu gül gibi dağı var

Diger

50.

mef’ülü / fā’ ilātü / mefā’ ilü / fā’ ilün

muzāri’ - - . / - . . . / . - . . / - . -

- 1 Zulm-ile kıanı içdi ğadengüñ nişanı var
Ey kaşları kemān henüz ağızında kıanı var
- [27a] 2 Güldeñ ‘izār u ğonca-i terden dehānı yoğ
Ol serve öykünür mi çenāruñ ne cānı⁴⁰⁰ var
- 3 Yūsuf ki şāh-ı ğüsn idi gitdi zemān senüñ
Her pādīşāhıñ ey yüzi gül bir zemānı var
- 4 Ğamzeñ ğadengüñ urmağa kırmuş kemān kaşuñ
Kırbān olayın aña ne zibā kemānı var
- 5 Kılmağ olurdu nağd-i dil ü cānı der-miyān
Kılca kenār olaydı ne nāzük miyānı var
- 6 Rağm eyle kıllaruna yazuğlar behey begüm
Cevr-ise ğadden aşdı cefānuñ oranı var
- 7 Zā’ fı şu ğaddedür ki cefāñ-ile **Remzī**nüñ
Kendü görünmez oldu hemān bir fığānı var

Diger

51.

fā’ ilātün / fā’ ilātün / fā’ ilātün / fā’ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 La’ l-i cān-bağşıñla ey gülrü-yı ğandānıñ mı var
‘ Ārız-ı yāra mu’ ārız olmağa cānıñ mı var
- 2 Tal’ at ile ey güneş meşhūr-ı’ ālemsin veli
Ol mehüñ menşūr-ı ğüsni gibi ‘ ünväñıñ mı var
- 3 İñleyüp eşk-encümin izhār idersin her gice
Ey felek gün yüzli bir hercāyī cānāñıñ mı var

⁴⁰⁰ “cānuñ” kelimesi kafiye gereği “cānı” şeklinde okunmuştur.

- 4 Derdüme dermān idem deyu çekersin derd-i ser
Ey tabīb evvel senüñ başıña dermānıñ mı var
- 5 Ben marīz-i ‘aşkıñ ey Mecnün ne derdiñ var senüñ
Tağ u şahrā seyr idersin dağ-ı hecrānıñ mı var
- 6 Nuṭqa gelseñ rām olup ağızuña baqar ins ü cān
Yoḫsa pinhān ey perī mühr-i Süleymānıñ mı var
- 7 Gelmez olduñ **Remziye** peymāne-i‘ ahdi şıduñ
Yoḫsa ‘ömrüm ğayrılarla ‘ahd-i peymānıñ mı var

52.

*mef‘ülü / fā‘ilätü / mefā‘ilü / fā‘ilün**muzāri‘ - - . / - . . / . - . / - . -*

- [27b] 1 Müşkīn şaçuñ hevāsı ne cevher ne sīmdür
Lāyıq aña nişāre ne lā‘l ü ne sīmdür
- 2 Rehber meger ‘ināyet-i haq ola yoḫsa dil
Bilmez tarīk-i sırr-ı lebün haqq ‘alīmdür
- 3 Yalvār Hudāya dergeh şehd dur ey gedā
El vire fetḫ u bāb ola Allāh kerīmdür
- 4 Eşk-i güher-feşāna nazar kııl iki gözüm
Merdümlük ile sil gözi yaşın yetīmdür
- 5 Şānında ḫüsn ü ḫulkuña var[dur] şehādeti
Ol mantıkuñ ki ismi kelām-ı kadīmdür
- 6 Ol kevkeb-i münevver-i dürr-i şādef-mekān
Yek-dānedür güher gibi mişli ‘adīmdür
- 7 Şehriñden itdi gerçi sefer ey meh-i münīr
Remzi maḳām-ı şıdk u safāda muḳīmdür

53.

*fā‘ilätün / fā‘ilätün / fā‘ilätün / fā‘ilün**remel - . - . / - . - . / - . - . / - . -*

- 1 Āsitānuña ḳo varsın yār devlet-ḫ‘āhlar
Devlete irişdürürler ḳullarını şāhlar
- 2 Dağlar ḳoyup elifler çekdüğünce sīneme
Derd-i dilden eylerem gögsüm geçürüp āhlar
- 3 Mihr u meh şānur gören çıkmış hevānuñ nūruna
Ḫarmanından ḫüsnüññ bir iki dāne kāhlar

4 Yıllar olur görmezem hey sevdiğim meh-rūyı āh
İftirākıyla geçer bu sällerle mählar

5 Kim durur **Remzî** dir-iseñ maḥrem-i esrār-ı ʿaşk
Yaʿ ni kim Mecnūn-ile hem ezeler hem-rāhlar

54.

fāʿ ilātün / fāʿ ilātün / fāʿ ilātün / fāʿ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1 Ol mehūñ zibā ruḥı mihr-i cihān-efrūzdu
Pertev-i ḥüsni anuñçün şöyle ʿālem-sūzdu

[28a] 2 Zülf ü ruḥşārın temāşā eyleyen ʿāşıklañ
Gecesi Qadr u Berāt u gündüzi nev-rūzdu

3 Ḥaṭṭ-ı mihr olmazdan evvel saḥ-ı çarḥa münteķiş
Levḥ-i dilde şekl-i mihr-i ol mehūñ merkūzdu

4 Dām-ı hecre şalma dil-murğun elūñde rām iken
Pāya bend etmek ne lāzım murğ-ı dest-āmūzdu

5 Her ki **Remzî** bendesidür işiginde ol şehūñ
Baḥt-ı iķbālî müsāʿ id tāʿ li-i pîrūzdu

Diğەر

55.

feʿ ilātün / feʿ ilātün / feʿ ilātün / feʿ ilün

remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

1 Tolaşan kakülūñe göñlüni yağmaya virür
Çeşm-i mestūñe uyan başını ğavğāya virür

2 Naķd-i qalbine mübeddel olur iksîr-i ḥayāt
Aķcesin ʿārif olan bāde-i ḥamrāya virür

3 Cevheri qanķı başiretsiz ider ḥāke ʿivaż
Ayağūñ tozunı kim milket-i dūnyāya virür

4 Cüst ü cū eyleyüp olur şu gibi pāyınca
Göñlün ol kimse ki bir serv-i dil-ārāya virür

5 Beni ağlatma ki her qanlı yaşım lüccesinūñ
Qatresi cūş idicek ʿālemi deryāya virür

6 **Remzîyā** cennet umar şūfi qoyup dîdārı
Cehlini göre dem naķdî ğam-ı ferdāya virür

56.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 'Aşk meydânında ser vermek dilâverden gelür
Oynamak merdânelik topuñ o serverden gelür
- 2 Fitne-i âhir zemân bu hañt-ı serkeşden çıkar
Gâret-i imân u dîn ol zülf-i kâfirden gelür
- 3 Hem-dem olmak baña çeşm-i dür-feşânımdan olur
Âdemîlik merdüm-i pākîze-gevherden gelür
- [28b] 4 Jâle-i dür-bâra beñzer kim düşer berg-i güle
Ol gül-âb âlûdedür kim berh-i terden gelür
- 5 Süz-ı dilden fikr-i zülfiñle gelen âh-ı derün
Düd-ı müşk-âsâdır güyâ ki micmerden gelür
- 6 Hâcı qarşular gibi cân sa' y idüp qarşu çıkar
Her kaçan kim dil tavâf-ı küy-ı dil-berden gelür
- 7 Gelmez âh ol bî-vefâ **Remzi**ye yollar bekledür
İşte geldim dir gider miskîn yollardan gelür

57.

*mefâ' ilün / mefâ' ilün mefâ' ilün / mefâ' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Benüm mâhum bu şehriñ bir meh-i nâ-mihribânıdur
Gün olur görmezem gör ne belâ-yı âsumânıdur
- 2 Bugün hengâme-i gamda bir âteş-bâzdur gönüm
Gül-feşânî kevâkib düd-ı âhum âsumânıdur
- 3 Hadeng-i 'aşka olmuşdur başum şandüka'-i hâkî
Sevâd-ı çeşmim ey kaşı kemân anuñ nişânıdur
- 4 Görinen gökyüzi şanmañ şerâr-ı süz ile her şeb
Derün-ı âteşinümden çıkan âhum duhânıdur
- 5 Başup Mecnün gibi dīvâneyi kaçırđı meydândan
Bu **Remzi** 'arşa-i 'aşkuñ özinsüz pehlevânıdur

58.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Şol büt-i ra' nâñuñ cānānesidür kim bilür
Ol ruñ-ı zibâ kimüñ büt-hānesidür kim bilür

- 2 Remz-ile bir şem^ç -i cem^ç -efrūza yanar yakılır
Cān-ı nā-pervā kimūñ pervānesidür kim bilür
- 3 Hep bilürler bir mehūñ mest-i şarāb-ı^ç aşkıımı
İçdigüm ammā kimūñ peymānesidür kim bilür
- 4 Neçe zālīm beglerūñ olmuşdur harāb⁴⁰¹
Milk-i dil-tenhā kimūñ vīrānesidür kim bilür
- [29a] 5 **Remzī** hey ser-tā-ķadem zencīre çekmiş göz yaşı
Yine ol şeydā kimūñ dīvānesidür kim bilür

Dīger

59.

mefā^ç ilūn / mefā^ç ilūn / fe^ç ulūn

hezec . - - - / . - - - / . - -

- 1 Lebūñ cāmı benüm derdüm⁴⁰² emidür
Vişālūñ zaħmı hecrūñ merħemidür
- 2 Gözüm yaşını sil merdümlük eyle
Benüm iki gözüm ğāyet demīdür
- 3 Göreyin kanlara yunsun şarābı
Ki her dem leblerinūñ hem-demidür
- 4 Mürīd olduķsa pīr-i mey-fürūşa
‘ Aceb mi ol yigitlik ‘ ālemidür
- 5 Senūñ dendānıñı vaşf itse **Remzī**
Anuñ nazmınuñ olar eñ kemidür

60.

fe^ç ilātūn / mefā^ç ilūn / fe^ç ilūn

cedīd . . - - / . - - / . . -

- 1 Göreler gün yüzüne meh didiler
Zülfüne sünbül-i siyeh didiler
- 2 Milk-i ‘ aşk içre baña şāh diyüp
Kamu ‘ aşıklara sipeh didiler
- 3 Beni sevmez diyü ‘ itāb idicek
Yazığ öldürme bī-güneh didiler
- 4 Gördiler yok helāki bencileyin
Vaħdehu lā-şerīkeleh⁴⁰³ didiler

⁴⁰¹ Vezin eksik.

⁴⁰² “Derd-mendinūñ” kelimesi vezin ve anlam gereği “benüm derdüm” olarak okunmuştur.

⁴⁰³ “O birdir ve dengi, ortağı yokdur.” Hadīs-i Şerif.

- 5 **Remzî**yi fikr-i ‘arîzuñla görüp
‘Arîz olmuş buña sefeh didiler

Dîger

61.

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Kaçan âhû gözlüler şahrâda bir âlây olur
Her taraf yâhûd ola her kûşe hüy u hây olur
- 2 Zülf-i Leylî hasretinden geh döner Mecnûna dil
Geh leb-i Şîrîn añup Ferhâd gam-ı fersây olur
- [29b] 3 Şubha dek eyler gece şöhetlerin agyâr-ile
Bir gör ol meh yanıma seyr ide gelmez ay olur
- 4 Râstı ol zülf-i cim⁴⁰⁴ kaşı nûnuñ kâmeti
Bir elifdür kim aña cânlar içinde cây olur
- 5 Ey kemân-ebrû nişângâh-ı belâda âh kim
Tîr-i âh atılmış oğ kaddim kurulmuş yây olur
- 6 Devr-i zülf-i yârda hağ gören irer devlete
Kim yılan ayağı görse kişi **Remzî** bay olur

Dîger

62.

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Gerçi ben firkatdeyem gönlüm der-i cânâdadur
Bunda tenhâ bir kuru cândur turan cân andadur
- 2 Ol diyârı ben nice dilden koyam yâr andadur
‘Aklı fikri bu garîbüñ şöhet-i yârâdadur
- 3 Ki ey Hüsrev-i ‘âlem disem aḥvâlimi ider
Suçı yok Remzî miskînüñ kamu işler hâsetdendür

Dîger

63.

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bunca demdür yârı gözler dide giryândur umar
Yūsuf-ı Mışrı şanâsın bir Ken‘ândur umar

⁴⁰⁴ “çeşm” kelimesi anlam gereği “cim” olarak okunmuştur.

- 2 Ruĥlaruñ bāġ-ı cināndur ķūt-ı cāndur lebleruñ
Anı rūĥum arzularsa n'ola kim cāndur umar
- 3 Tıfl-ı dil aġzın ŗulandırdı lebüñ ŗeftālisi
Ŗun kerem ķıl yazıġ imrendirdüñ oġlandur umar
- 4 Ğam diyārından gelür ŗun cāna vaŗlıñ ŗerbetin
Mā-hāzar yoķ mı seferden geldi mihmāndur umar
- 5 Yāra ilhām eyle raĥm etseñ muĥibbi **Remzīye**
Raĥmetiñden yā İlähī ehl-i imāndur umar

Dīġer

64.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . -

- [30a] 1 Luťf u ķahr ol dil-rubādan ĥoŗ gelür
Her ne kim gelse Ĥudādan ĥoŗ gelür
- 2 Nāz-ile her dem gelüp gitdikleri
Bād-ı ŗubĥ-ı cān-fezādan ĥoŗ gelür
- 3 Lem' a-yı mihr-i cemāli ol mehüñ
Ŗu' le-yi ŗems-i duĥādan ĥoŗ gelür
- 4 Tā ki ' aŗķı geldi yār oldı baña
Yad olanlar āŗinā[da]n ĥoŗ gelür
- 5 Kūŗe-i çeŗm-ile ĥıŗm itdükleri
Eller-ile merĥabādan ĥoŗ gelür
- 6 Sen du' ālar eyledükce **Remzīye**
Söġdigi yāruñ du' ādan ĥoŗ gelür

65.⁴⁰⁵

mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün

hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Gözi pür-nem dili her dem hevāñ odıyla yanıķdur
Çerāġ ey revnaķ-i meclis saña beñzer ki ' āŗıķdur
- 2 Bizümle ey efendi bir gice aĥŗamla luťf eyle
Meh-i ŗubĥ-i sa' ādetsin yüzüñ aġ alnuñ açıķdur
- 3 Çekerseñ cāna cevır oķın n'ola cān üstine ammā
Uzatma zūlm elin luťf it begüm ķullara yazıķdur

⁴⁰⁵ P, C.1 s. 820-821.; MN, s. 870-871.

- 4 Hābāb-i eşk-i gül-günüm belā bāğında çeşmümle
Bu rengin lālenün ‘aynıdur ol la‘lin şakāyıkdur
- 5 Seni sayd için agyāra eger bir vech-ile vara
Sakın aldanma dünyāda ikiyüzlü münāfıkdur
- 6 ‘İzār-ı yār-ile sanur görenler şüret-i hālüm
Muşavver Leylī vü Mecnūn ya ‘Azrā ile Vāmıķ‘dur
- 7 Sen ey meh-rū ferāgatda uyumaz şubha dek **Remzī**
Bugün da‘vā-yi mihrūnde inan vallāhi şādıkdur

66.⁴⁰⁶*fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Nergis ü gönçe gözüñ ağzuñ-ile dem-bestedür
Ol göz açmaz dil ağız virmez yatur bu hastedür
- 2 Her gün ey meh-rū yaqarsın nār-ı hecrūñle beni
Dūd-i āhum anuñ için göklere peyvestedür
- 3 Mest olup hūñi gözüñ kan itse her dem n’ola kim
Kanda ise şūr ü gavgā merdüm-i bed-mestedür
- 4 La‘lüñi şordum didiler ‘arız-ı dildārda
Dağı ol açılmadıķ bir gönçe-i nev-restedür
- 5 Şivesi yanında ol şūh-ı cefā-engizūñ āh
Şāh-ı serv-i ser-firāzuñ cünbişi āhestedür
- 6 Niçün aķar şu gibi ednālara gönlüñ didüm
Meyl-i tab‘ı didi kim āb-ı revānum pestedür
- 7 Düşmese gül yüzlü dil-berler elinden ğam degül
Şimdi bu dīvān-ı Remzī tāze bir gül-destedür

67.⁴⁰⁷*fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Dökdi Şirīn yādına Ferhād o deñlü yaşlar
Kim ser-ā-ser lālezār oldu o tağlar daşlar
- 2 Vuşlat-ı Şirīn recā iden kişi Ferhād-veş
Kahr-ı dehre katlanup bağrına başsun daşlar
- 3 Külbe-i fūrkatde zār olsam n’ola Ya‘ķüb-veş
Kıpdı gönlüm Yūsufın gurg-i belā kardaşlar

⁴⁰⁶ P, C. 2, s. 38.; MN, s. 657-658.⁴⁰⁷ MN, s. 666-667.

- 4 Öğrenün benden tarîk-i ‘aşkı Ferhād olmışam
Şan‘ atı üstâddan görmek gerek yoldaşlar
- 5 Cānı yokdur birinün ki_ola müşābih hüsnuñe
Bunca şüretler ki taşvîr itdiler naqqāşlar
- 6 Oğ u yāy alup ele öldürmedük ādem kıomaz
Ol harāmî gözler-ile şol muqavves kaşlar
- 7 Şeh-nişinüm bezm-i meyde kāse-i pür-hissedür
Çevre yanında sürer Remzî şafā evbāşlar

Ḥarfü’z-Zā’

68.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bir nihāl-i tazedür güyā o serv-i ser-firāz
Şiveler berg anda nāzük mīvelerdür ‘izz ü nāz
- 2 Naqş-ı hüsnuñ ‘aqlımız almış unutduq secdeyi
Kalmışuz mescid temāşasında fevt olmuş namāz
- 3 Göñlüni alur ele her dem dil-i pā-mālümüñ
Tīg-ı ğam mānendi ey dil-ber kıanı bir dil-nüvāz
- 4 Bāda uğraya mebādā bāğ-ı hüsnuñ hırmeni
Āh-ı bülbülden gerekdür ey yüzi gül ihtirāz
- 5 Dir imişsin zülf ü ruhsārına ‘ömrüm devletüm
Olsun ey dil devletiñ pāyende ‘ömrüñ [de] dirāz
- 6 Nüş-ı mey kııl güş-ı saz it ey esîr-i derd u ğam
Sāzdur hey çāresiz miskîn bu derde çāre-sāz
- 7 Açma **Remzî** kimseye sırr-ı dehān-ı dil-beri
‘Ārif-iseñ degme bir nā-dāna itme keşf-i rāz

69.

mefā‘ilün / fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün

müctes . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

- [31a] 1 Kazā-ile vara yārî kılaydı devletimüz
Metā‘ -ı vaşlın alayduq olaydı kudretimüz
- 2 Bize kıulum dedügi kendü luţfidur yoksa
Yanında yokdur anuñ hîc kıadr u kıymetimüz

- 3 Çapunda Şol kadar olduğ ğam-ile zār u nizār
Efendi halka-i zerrīne döndi kām̄etimüz
- 4 Yür̄it ayaĐı didūñ istedigümüz bulduĐ
İçirdi sāk̄ī elümüze virdi hür̄metimüz
- 5 Za‘ īf-i derd ü ğam olduğ ele ayağ alalum
Getürelüm yine bāzūya **Remzī** kuv̄vetimüz

Dīger

70.

fe‘ilātūn / fe‘ilātūn / fe‘ilātūn / fe‘ilūn

Remel . . . - / . . . - / . . . - / . . -

- 1 Gül yüzūñ bülbüli feryād-ı bülend̄in yeñ̄emez
Serv-i dil-cūña aġar Őu gibi kend̄in yeñ̄emez
- 2 Ruġūña behcet-i mey gelse gözūñ cānlar alur
Şehre āteş düŐicek kimse levend̄in yeñ̄emez
- 3 RaġŐ-ı ħüsn-ile perī-ruġlar alāyına sür̄er
Şānım nazm-ı melāġatda semend̄in yeñ̄emez
- 4 Dil-i senḡini anuñ gözyaŐını sedd idemez
Kimse bu ħanlı Őunuñ seng ile bend̄in yeñ̄emez
- 5 TaŐradur **Remzī** o hercāyī hevāsında başı
Bāġbān bāġa çeküp serv-i bülend̄in yeñ̄emez

Dīger

71.

mefā‘ilūn / fe‘ilātūn / mefā‘ilūn / fe‘ilūn

müct̄eş . . . - / . . . - / . . . - / . . -

- 1 Vücūd-ı nefy-i dehānıñda Őek ider dilimüz
Geleydi nuġka lebūñ ġal olurdu müŐkilimüz
- 2 Neġün söger lebūñ umduĐca buse aġzımuza
Doġanmaz ey yüzi gül aña aġzımız dilimüz
- 3 Ĥubūb-ı ‘ömrümüzü kendümüz çürütdük yok
Bu kışt-zār-ı muġabbetde cüce ġaŐılımuz
- [31b] 4 Senünle Şöyle mi ‘ahd itdük ey yüzi Ka‘ be
Ki bu ġarābeti ref‘ ide bu‘d-ı menzilümüz
- 5 Cihānı nazmımıza **Remzīyā** ider k̄ā‘il
Bu Şi‘r lāyık-ı Lillāhdur k̄ā‘ilimüz

Diğer

72.

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**Remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Ğuşşadan sım ü zer oldı gözümüzle nürumuz
Nazar eyler mi görüñ bir dem ol iki gözümüz
- 2 Varmaduk yüz sürüyi hıdmete bir kaç günidi
Yār eşiginde bu gün yerlere düşdi nürumuz
- 3 Kānı ol dem ki güzerān olmaz idi⁴⁰⁸
Görmez olduĝ ayaĝuñ tozunı degdi gözümüz
- 4 Müşterī geçdüm idi gözyaşın idüp dem-i naĝd
İvme anuñla barışmaz dir-imiş yıldızumuz
- 5 Uĝraduk ' aşka dil ü dideye uyduĝ hayfa
Kendümüz yaĝduĝ oda göre düşüp kendözümüz
- 6 Öldürür ger biraĝır buse vir öldük deseüz
İki olmaz hele yanında anuñ bir sözümüz
- 7 **Remzīyā** aĝlama [kim] sūziş-i eş' āriñla
Sūzdan külli yandı elimüzde cüzümüz

73.

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Getür cām-ı meyi sāķī geçer devr-i gül eglenmez
Müsāfir-hānedür gülşen göc eyler bülbül eglenmez
- 2 Gözüm turmaz tolar bezm-i belā vü derd ü miñnetde
Ki yārān mey-perest olsa yürür cām bil eglenmez
- 3 Gelür senden şorar hālüm qarār itmez gönül bende
Gidince hıdmete lābūd varır çābük kul eglenmez
- 4 Hāmīde kāmetim çökse n'ola seylāb-ı eşkümden
Ki taşkın şular üstünde harāb olur [pul] eglenmez
- [32a] 5 Lebüñ yādına **Remzīnūñ** müdām eglencesidir mey
Helāk olur gider ĝamdan nic'etsün gönül eglenmez

⁴⁰⁸ Vezin eksik.

Diğer

74.

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Muhabbet-nāme-i hüsnünde hatt-ı hūbı kim sevmez⁴⁰⁹
Vefā vechiyle dil-berden gelen mektūbı kim sevmez
- 2 Çapuñdur kıble-i 'uşşāk anı kim ma' bed idinmez
Tapuñ mergub-ı 'ālemdür begüm mergūbı kim sevmez
- 3 Hatt-ı la' lūñ ço teşhīr kılıp ins ü cān itsün⁴¹⁰
Süleymān mühridür anda hatt-ı maqlūbı kim sevmez
- 4 Gönül teşhīr için vefk eylemiş sihr āyetin hattı
Bu yüzden olıcağ ol mäh-ı şehr-āşūbı kim sevmez
- 5 Şarāb içmek güzel sevmek gül eyyāmında 'ayb olmaz
Bir bu 'ālemde ey zāhid mey ü maħbūbı kim sevmez
- 6 N'ola maqbūl-i yār olsa eşiginde dil-i muqbil
Gönülden müntesibdür bu belī mensūbı kim sevmez
- 7 Murādı **Remzīnūñ** vaşf-ı cemāl-i pür-kemālīñdür
Bu tarzı kim qabūl itmez ya bu üslūbı kim sevmez

Diğer

75.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Āh kim çıkmaz yaluñuz⁴¹¹ seyre yār ağıyārsız
Gül gibi ol bī-vefā bir gün şalınmaz hārsız
- 2 İncinürmiş kūyuna varduğıma dil-ber didüm
Didi bir 'ārif be var 'āşık gerekdür 'ārsız
- 3 İki 'ālem varını terk eyledim bir yār için
Bu ne hikmetdür ki yoğ 'ālemde benden yārsız
- 4 Yārelü bağrum ölür derdin tabibe söylemez
Görmedüm anuñ gibi bir başına tımārsız
- 5 [Cām-ı zehr-ālūd içerse yār elinden nüş olur
Zehre döner qand-i şirīn ol şeker-güftārsız]⁴¹²

⁴⁰⁹ “sever” olarak yazılan kelime anlam ve vezin gereği “sevmez” olarak düzeltilmiştir.

⁴¹⁰ Vezin eksik.

⁴¹¹ “yolunuz” olarak yazılan kelime anlam gereği “yaluñuz” olarak okunmuştur.

⁴¹² P, C. 2, s.163.

- 6 **Remziyā** gözden gönülden çıkdı silk-i cevherüñ
Yok yanımda kıymeti ol la‘l-i gevher-bārsız

[32b]

Diğer

76.

*fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün**cedīd . . -- / . . - / . . -*

- 1 İtme cevri ü cefāyı oransız
Çoya kāfirligi hey imānsız
- 2 Fürkatüñle şu deñlü oldum kim
Beni cānā gören şanur cānsız
- 3 Söze sensüz olur mı dil kadir
Murğ-ı güyām olur gülüstānsız
- 4 Bizi ey pīr ölümle kırkutma
Ölürüz olmazuz biz oğlansız
- 5 **Remziyā** nūr-ı dīdedür der ise
Ki görünmez göze cihān ansız

77.

*mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün**hezec . - - - / . - - - / . - -*

- 1 Şen olmaz dil hūbān-ı dil-rubāsız
Nizām-ı ‘ālem olmaz pādīşāsız
- 2 Cefāña şabr ider cān ey şeker-leb
Bilür kandaşsa bal olmaz belāsız
- 3 Selām olsun sana yokdur nazīrūñ
Güzeller gerçi çok durmaz hebāsız
- 4 Ruḡ-ı yāre ne yüzden öykünür gül
Utanmaz mı yüzünden bu ḡayāsız
- 5 Görüp ol mā‘i sineñ çāk idersin
Seni **Remzi** kıoyan oldur beķāsız

Diğer

78.

*fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün**remel - . - - / . - - - / . - - - / . - -*

- 1 Şayd-ı dām-ı meclis olduķ dānedür peymānemüz
‘İş u ‘işret eylerüz āḡir olunca dānemüz
- 2 Acıyup aḡlar-idi deryā bizimçün āh kim
‘Aynına bir kaçre almaz ol dūr-i yek-dānemüz

- [33a] 3 Nüş-ı cām-ı gayret idüp eylerüz biz na^ç ralar
 ı̇ş ider ağıyār-ile ol gözleri mestānemüz
- 4 Hālūmi kime hikāyet eyleseñ göynür özi
 Germ ider el-kışsa her hengāmeyi efsānemüz
- 5 **Remzīyā** ğam çekmegiçün gelmişiz dünyāya biz
 Ağlamağıçün toğurmış gibi kardeş anamız

Diger

79.

fe^ç ilātün / fe^ç ilātün / fe^ç ilātün / fe^ç ilün

remel . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

- 1 Ele Ferhād-ile bir yerden alup baş ikimüz
 Yapmağa ^ç aşğ serāyın taşırüz taş ikimüz
- 2 Yağa çāk idüp anuñla tutarız tağ etegin
 Kardeş olduğ çıkarup bir yakadan baş ikimüz
- 3 Kimse fark eyle[ye]mez Leyli vü Mecnūndan eger
 Yaza bir şafhaya taşvīr ide naqqāş ikimüz
- 4 Cām içenlerde ayağın çeker olmaya Cemūñ
 Oluruz anuñ-ile ancağ ayağdaş ikimüz
- 5 Gel ağız bir idelüm **Remzī**[yā] ey ğonca-dehen
 Kimseye itmeyelüm sırrımızı fāş ikimüz

80.

fā^ç ilātün / fā^ç ilātün / fā^ç ilātün / fā^ç ilün

remel - . . - / - . . - / - . . - / - . . -

- 1 Mest ider halkı bizim büy-ı ğubār-ı sīnemüz
 Kim şarāb-ı ^ç aşğ-ile taħmīr olupdur tıynimüz
- 2 Pādīşāhum devletünde kīmyā-yı bādenūñ
 Eksik olmaz destimizden kāse-i zerrīnimüz
- 3 Hāl-i Ferhādı bize dīvānelikdür söylemek
 Leyli-i Mecnūn iderken kışsa-i Şīrīnimüz
- 4 Mişlin ol mihr-i cihānuñ görmemiştir gerçi kim
 Çok güzel seyr eylemişdür çeşm-i ^ç ālem-bīnimüz
- 5 Yinse **Remzī** biz kara perçemlü kāfirleri
 Tārumār itdi qarār u ^ç aql u şabr u dīnimüz

[33b]

81.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Gerçi bir ay yüzlinüñ rüz-ı firākıdır henüz
Mihri ol nā-mihribānuñ dilde bākīdür henüz
- 2 Şāhid-i hüsnüñ nazardan ğā'ib ammā ey perī
Menziliñ ser-çeşme-i çeşmim revākıdır henüz
- 3 'İşimiz var cām-ı zerrin eyleye altun işimiz
Destimizde sâ' id-i simin-i sākīdür henüz
- 4 Lāleler kim zāhir olmuş hākden Mecnūnuñ ol
Sinesinde dut ki dağ-ı iftirākıdır henüz
- 5 Zevk-i mey yerine **Remzī** devr elinden zehr içer
Şoḥbetüñ ser-ḥalka-ı şāhib-mezākıdır henüz

Ḥarfū's-Sin

82.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Mesned-i hüsnē ṭayanıp kılma zulm-ı bī-ḳıyās
İ timād itme begüm muḥkem degüldür bu esās
- 2 Hāk-i pāyın ḳiymetin fark eylemez her bī-naḫar
Cevheri fehm itmez illā merdüm-i cevher-şinās
- 3 Ğabğabuñ üzre zenaḫdānuñ turunc üstinde sīb
Leblerüñ sīb üzre zeyn olmuş iki la'lin kirās
- 4 Ölmeden tiryāk-i meyden çāre eyleñ baña kim
Sākī-i gerdün bugün bir zehr içirdi yedi ṭās
- 5 Şayḳal-ı cām-ı muşafā sür derūnuñ pāk ṭut
Kalmasın dirseñ eger āyine-i ḳalbiñde pās
- 6 Dirligimde ben ğarib-içün gönül ğamuñ olur
Kimesnem yoḫdur bilir kim öldüğüm vaḫt ide yās
- 7 'Aşık-iseñ **Remzīyā** yoḫ bil vücūduñ cūbbesin
Ke'l-'ademdür bi'l-ḫaḳīḳa müste'ār olan libās

Harfî'ş-Şîn

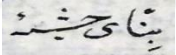
83.

mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün
hezec - - . / - - . / - - . / - -

- [34a] 1 Ferhād-ile biz baş ele aldık iki kardaş
 Yapmağa fenā milki serāyın töşerüz taş
- 2 Yırtup yaqalar seyr iderüz dāmen-i kühsār
 Bir yaqadan anuñla çıkardık ikimüz baş
- 3 Cānuma belā bir iken olmasın iki āh
 Taşvîr-i nigāri baña naqş eyleme naqķāş
- 4 Āl-ile gönül almamak olmaz güzel olur
 Nāz ehli siyeh-çerde güzellerde gözde kaç
- 5 Remziligüñe düşmez olup mest-i mey-i 'aşk
 Remzî anuñ esrār-ı lebün kılma şaķın fāş

84.

mef'ülü / fâ'ilātün / mef'ülü / fâ'ilātün
muzâri' - - . / - - . / - - . / - -

- 1 Güldürmez ādemi dehr aķıtmayınca göz yaş
 Oğlana süd virilmez ağlamayınca kardaş
- 2 Şordum lebine yāruñ hemşire çıktı Şîrîn
 şîr süd benümle kardaş
- 3 Kible yüzünde zülf-i Leylî kabîlesinden
 Bed-nām-ı 'ālem olan Mecnün benümle adaş
- 4 Olsañ kıramaz ey dil ki şādda ğam-gīn
 Eyü yüz geçürür elbette şağ olan baş
- 5 Remzî leb ü miyānın görmiş degül göz ammā
 Āh ol göz-ile ol kaç āh ol göz-ile ol kaç

85.

mef'ülü / fâ'ilātü / mefâ'ilü / fâ'ilün
muzâri' - - . / - - . / - - . / - -

- 1 Didüm ki söylesün biricik kabîl olmamış
 Sögmüş kabül eylememiş kabîl olmamış
- 2 Mihr ü vefā kitābını ezberlemiş velî
 'İlm-ile ol vefāsızı gör 'āmil olmamış
- 3 Hüsñ āyetiñ şāniña inmiş bu vech-ile
 Bir ğayrı nāzlı güzele nāzil olmamış

- [34b] 4 Müşkîn şaçun hevāsına terk-i diyār idüp
Bir nāfe kanı derd-ile hūnīn olmamış
- 5 Āhından eyle **Remzīnūn** ey bī-vefā hāzer
Tir-i du^c āya kevn ü mekān hāil olmamış

Ḥarfū'ş-Şād

86.

fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bulmağ ister her ki zencīr-i muḥabbetden ḥalāş
Olmasun yā Rab belā-yı bend-i miḥnetden ḥalāş
- 2 Tūtavirdüm bād-ı āhumla selāmet yaqasın
Bulmadı dil dāmen-i girdāb-ı fūrkatden ḥalāş
- 3 Sū-be-sū geşt itmek üzre geçdi bunca rūzigār
Keştī-i ' aql olmadı deryā-yı ḥayretten ḥalāş
- 4 Ḥālīş altun olmağ isterseñ düşer daş u turāb
Eyle ḳalbiñ pūte-i gurbetde ' illetden ḥalāş
- 5 **Remzīyā** iḥlāşa meşgūl ol ki bugün vaqt ola
Bu felekdür olasın bend-i felāketden ḥalāş

Ḥarfū'z-Ẓād

87.

mef' ūlū / mefā' ilū / mefā' ilū / fe' ūlūn

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Tūtdı ruḥ-ı cānānı dirīgā ḥaṭ-ı ' arız
Bir ' arızadur oldı benüm cānuma ' arız
- 2 Mağrūza nazar eylemez i' rāz ider ol şāh
Dergāha gelüp ḥālını ' arz eylese ' arız
- 3 Kimdür ki ḥaṭ-ı la' lūne cānā deye mevcūd
' Arızdur olur ḥayr-ı mā' dūmda ' arız
- 4 Hercāyilig az eyle ki çoḳlar nazar itmez
Mihir olduğıçün her gün ider ' āleme ' arız
- 5 Naḳd-i dil ü cān āl ḥaṭıñı ' arza ḳıl ey şāh
Şal ta' be-yi leşker için ḥalḳa ' avarız
- 6 Āyīnede var ola nazīr olda mişālīñ
Bu vech-ile kim ' arızuña ola ma' arız

- [35a] 7 Bir buse ‘aṭā eyle ödünç olsun efendi
*El-karz ü aḥebbü’ş-şadaḳāt led ḳarız*⁴¹³
- 8 Vaşf-ı leb-i dil-berde ḥayālātūña **Remzî**
 Efkâr-ı Lebîd irmeye farz itmeye Fârız

Ḥarfü’ṭ-Ṭā

88.

fā’ ilātün / fā’ ilātün / fā’ ilātün / fā’ ilün

remel - . - - / . - - / . - - / . - -

- 1 Ḥaddini zeyn eylemiş ḥāl olmadın taḥrîr-i ḥaṭ
 Bâ-vücüd olmaz muḥaḳḳaḳdur ḥaṭ olmadın nuḳaṭ⁴¹⁴
- 2 Balsa şüret vechi var la’ lüñ [ḥaṭ-ı] pîrüzeden
 Ḳadr ü kıymet virmedi yâḳûta illâ ḥüsn-i ḥaṭ
- 3 Ḥayr-ı naḳd-ı vaşl umup cānı miyānuñ şevḳine
 Der-miyān itsem n’ola *lā-ḥayra illā fî’l-vasat*⁴¹⁵
- 4 Sen şanemden ğayra ṭapmaḳ secdedür illâ ki sehv
 Şafḥa-i ḥüsnünde ḥaṭtuñ nüşadur illâ ğalaṭ
- 5 Eyledüñ bayrām illerle eliñden gelmedi
Remzîye bir merḥabā etmeñ el ucıyla faḳaṭ

Ḥarfü’z-Zā⁴¹⁶

DİĞER

89.

mefā’ ilün / mefā’ ilün mefā’ ilün / mefā’ ilün

hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Müyesser olmadı ḥayfā vişāl-i dil-rubādan ḥaz
 Dirîġā almadum gitdi bu ‘ömr-i bî-vefādan ḥaz
- 2 Getürdi bû-yı zülfüñden eşerlerüñ ki ḥaz itdüm
 Murādım buyidi aldum seḫer bād-ı şabādan ḥaz
- 3 Ṭabîbā derd-i yār-ile dirilür istemez dermān
 Olursa ḥaste cān itmez der-i dārü’ş-şifādan ḥaz
- 4 Ne deñlü ḥaz ider lutf u vefādan gel kıyās eyle
 İderken dostum şadıḳ göñül cevri ü cefādan ḥaz

⁴¹³ “Karşılıksız vermek en güzel sadakadır.”

⁴¹⁴ Devr-i la’ lüñde ‘acebdür ḥālün ey pîrûze-ḥaṭ
 Kim yazarlar ḥarf-i mîm üzre muḥaḳḳaḳdur nuḳaṭ MN, s. 1226.
 Devr-i zülfüñde ‘acebdür ḥālün ey pîrûze-ḥaṭ
 Kim yazarlar ḥarf-i cîm üzre muḥaḳḳaḳdur nuḳaṭ P, C. 2, s. 367.

⁴¹⁵ “Hayır ancak ortadadır.”

⁴¹⁶ Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

- 5 Rumûz-ı la^ç l-i dil-berden müdâm esrâr içür cāna
Nice göstermesün **Remzî** şarâb-ı dil-güşâdan hâz

Harfî'l-^ç Ayn

90.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [35b] 1 Rağş ider şeydâ gönül yâr ismin itse istimâ^ç
Kim hüdâvend irse şem^ç e Mevlevî eyler semâ^ç
- 2 Şırma saçlu sâkî-i meh-rûya dönmişdür güneş
Kırş elinde kâsedür başında kâkıldür şu^ç â^ç
- 3 Râzımı açmaz dehânuñ zerrece kılca bilün
Gerçi dirler *küllü sırrın câveze'l-işneyni şâ*⁴¹⁷
- 4 Nesh olur mı şafha-ı dilden nuqûş-ı ^ç ilm-i ^ç aşk
Kim demişler *küllü ^ç ilmin leyse fî'l-kırtaşî zâ*⁴¹⁸
- 5 Merhabâ ey derd-i ^ç aşk ehlen ve sehlen ey firâk
El-firâk ey ^ç akl u dîn ey tākāt u şabr elvedâ^ç
- 6 Hük-m-i tğîñ naşş-ı kâti^ç dur ki ten milkin aña
Hâlet-i nez^ç içre cān teslim ider itmez nizâ^ç
- 7 İremes rāz-ı dehān-ı [yāra] ^ç akl-ı hürde-bîn
Kim rumûz-ı ğayba **Remzî** müşkül olur ıttılâ^ç

Harfî'l-^ç Gayn

91.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Eylemişsin şerbet-i la^ç lüñ şarâbına yasağ
Olmasun mı hey begüm bî-çâreler andan ya sağ
- 2 Ey hümâ-simâ hayâlün murğını şayd itmege
Dâne gözyaşı müjemdür iki gözlü kıl [duzağ]
- 3 Firqate düşdüm ^ç aceb mi gelmez olsam gönlüñe
Kim olur gözden ırağ olan kişi dilden ırağ
- 4 Ey kemān-ebrū nişān yerine tîr-i āhum[a]
Gün felek meydānına her gün diker zerrin kabağ
- 5 [Kālb-i sūzānumda şevk-i bāğ-ı hüsnuñ var iken
Hār-ı miñnetden ne derdüm var benüm tağ üsti bāğ]⁴¹⁹

⁴¹⁷ “İki dudaktan çıkan her sır yayılır.”

⁴¹⁸ “Kâğıda yazılmayan bütün bilgiler kaybolur.”

⁴¹⁹ P, C.1, s. 415.

- 6 Cānını firkat yakup yandırmış-iken **Remz**inüñ
Hasret-i hāl-i siyāhuñ eyledi dağ üzre rāğ

Diger

92.

fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün

remel . . -- / . . -- / . . -- / . . -


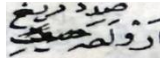
- 1 Ne ğam ey dost saña ' aşık-ı şeydādan ırağ
Ĝam aña der k'olasın dil-ber-i ra' nādan ırağ
- [36a] 2 Ĝam-ı hūsn[üñle] gele efgānım neye beñzer meşelā
Nağam-ı bülbüle beñzer gül ü zibādan ırağ
- 3 Derd-i dilden kıluram nāle bir Allāh bilür
Ne belālar çekerem ol qad-i bālādan ırağ
- 4 Demidür ağla gözüm gitdü dil-i şabr u qarār
N'idem ağıyāra gülünc oldum ahibbādan ırağ
- 5 Ĝam-ı devr-ile hayātum güneşi oldı dirīğ
Ufq-ı mevte qarīb ol meh-i ğarrādan ırağ
- 6 Ten-i bī-cāna şebih oldı haqīkatde benüm
Dil-i cānum ruḥ-ı cānān-ı dil-ārādan ırağ
- 7 Yürür ağıyār-ile qor **Remz**i[y]i güldir güyā
Kim olur hāre yakın bülbül-i güyādan ırağ

Ḥarfü'l-Fā'

93.

mef' ülü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün

muzāri' - - . / - . - . / - - . / - . -

- 1 Cevr itme cāna kıydım olur iki hāle hayf
Şāhib-cemāle hayf olur ehl-i kemāle hayf
- 2 Eyler vefā-yı qadrini bilmezlere naşib
Yazuq bu ' izz ü nāza bu hūsn-i cemāle hayf
- 3 Nā-ehl-ile muşāḥabet iden güzellere
Her bir  elindeki māl u menāle hayf
- 4 Ten maḥpesinde ḥaps olan 
Ḥākī kafesde tūṭi-i şirīn-maḥāle hayf
- 5 İrmez kimi hayāline itmez kimi nazar
Remzi ğazellerindeki qaşd u hayāle hayf

Harfî'l-Kâf

94.

*fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Āsumān-ı kibriyāda senden ālā kimse yok
Ey kamer devr-i felekde benden ednā kimse yok
- 2 Gülşen-i hüsn içre kıdd çekmiş nihāl-i tāze çok
Saña irer lutf-ile ey serv-i bālā kimse yok
- [36b] 3 Bāl u per yaqub benüm bigi muḥabbet nārına
Yanmada pervāneden bī-bāk u perv[ā] kimse yok
- 4 Bār-ı gām çekmekden öldüm bu yalancı dünyede
Bir şadākat gösterür derde dirîgā kimse yok
- 5 Var saña bülbül yanar gerçi hezār ey gül-^ç izār
Remzî gibi gülşen-i küyuñda gūyā kimse yok

95.

*fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Mübtelālar gerçi çokdur yāra ammā çāre yok
Bir benüm gibi belālu ^ç aşık-ı bī-çāre yok
- 2 Kandan açar yāre ol hūnī ^ç aceb şimden geru
Sīnem üzre kalmadı bir yer kim anda yāre yok
- 3 Sīneler çok dest-i hecrānuñla çāk olmuş velī
Cism-i mecrūḥum gibi bir sīne-i şad-pāre yok
- 4 Bezm-i devrānı ser-ā-ser ey güneş seyr eyledüm
Benden özge bu felek cāmında bir avāre yok
- 5 Oldı **Remzî** bir ṭabīb-i bī-vefāya mübtelā
Nabzını dutdum aña ölmekden artuḫ çāre yok

96.

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Ḥayāl-i yārdan özge iki ^ç ālemde varum yok
Ġamından ġayrı bir daḫı bütün dünyāda bārum yok
- 2 Ġarībem ^ç aşık-ı zārem esirgeñ hey Müselmānlar
Benüm ^ç ayb eylemeñ āh u fiġānım iḥtiyārum yok
- 3 Dil ü cān naḫdi ḫarc olsa yoluñda çok kuşūrum var
Begüm dünyā serāyında saña lāyık nişārum yok

- 4 Kara zülfüñ hevāsına ivip sevdalara düşdüm
Göñül bir zerre eglenmez benüm şabr u kararum yok
- 5 Baña ādemlenür oldı efendi ulu düşmen[ler]
Kapuñda hey yazuqlar hey bir anca i‘ tibārum yok
- [37a] 6 Ne hikmetdür gelür seng-i havādiş şırça göñlüm şır
Yine ‘aşkıñ ne sihr eyler ki kaç‘ ā inkisārum yok
- 7 Lebünden açmazam esrār ölürsem **Remzīyem** cānā
Cefādan hāk-sār olsam göñül şāfi gubārum yok

Diger

97.

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Hüsrevā görenler beni Ferhād ancak
‘Aşk işin başa iltmiş beyuvā üstād ancak
- 2 Nice te ‘şir ide āh ol büt-i āhen dilegüm
Kār kār ola mı o qal‘ a-i pülād ancak
- 3 Seni terğib ider ey dil güzele mürşid-i ‘aşk
Eteğini koma elden güzel irşād ancak
- 4 Adını ‘aşık idüp nām u nişān gözleyenüñ
Sākiniñ adını añmak yaramaz ad ancak
- 5 **Remzīyā** göñlüm evin yıkdı şanurdum gām-ı yār
Nice vīrānedür ol sırr-ı serāpā ancak

98.

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Her kimiñ yanında kim gün yüzli bir cānānı yok
Gözlerinüñ nūrı gitmiş sinesinüñ cānı yok
- 2 ‘Aşk-ı dil-berden ırak āsüde-hāl olmaz göñül
Nice bulsun intizām ol milketüñ sulţānı yok
- 3 Bir yaña dil-ber belāsı bir yaña dünyā gamı
İki derde mübtelāyam birünüñ dermānı yok
- 4 Gelmedüñ hasretten öldüm n’eyledüñ kan eyledüñ
‘Ahd-i peymānuñ qanı hey dīni yok imānı yok
- 5 **Remzīyā** dil zevrağın şaldım muhabbet bağrına
Dut ki bir deryāya düşdüm haddi yok pāyānı yok

Harfî'1-Kâf

99.

*fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- [37b] 1 Ey leâfet kânı bir vech-ile nâzıkdür tenüñ
İcinür gül-berg-i terden olsa ger pîrâhenüñ
- 2 Pertev-i hüsnüñle cân bezmin açup pür-nür ider
Şem' -i kâfûre midür yârâb bu sîmîn gerdenüñ
- 3 Sâķ-ı sîmîniñde çok haķķ-ı nazar ķalmıřdur âh
Göz göre merdümlerüñ haķķını örter dâmenüñ
- 4 Tîr-i âhum irmedi bir kez nişâna âh kim
Gözledüm çok sînesini dostum çok düşmenüñ
- 5 **Remzîyâ** ķarřu gelüp şalınmasa ol serv-ķad
Çöpce gelmez 'aynıma serv-i bülendi gülşenün

100.

*mefâ' ilün / mefâ' ilün mefâ' ilün / mefâ' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Baña hışm eyledüñ ol gün çatup ebrü-yı müřğîñüñ
Dil-i kejrâñüñ añda tuğrası bildüm var-imiş kîñüñ
- 2 Ķalur haţtuña miskînlîk gönüller hâķde rüsvây
Süvâr olmuş semend-i hüsne zülf-i 'anber âğîñüñ
- 3 Esirge gözlerüñ öldürmesün her bir Müselmânı
Behey kâfir eger bir pâre n'olduñ var-ise dîñüñ
- 4 'Aceb mi Hüsrevâ zeyn olsa la' lüñ üzre beñler kim
Megesler cem' olur üstine lâbüd şehd-i řîrîñüñ
- 5 Eger **Remzî** ölürseñ hasret-i ruhsâr-ı yâr-ile
Ola tâ gülşen-i maşşer bâğ-ı cennet senüñ sinüñ

101.

*fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Bir muħabbet-nâme yazdı haţı-ı reyħânüñ señün
Kim gören olur muħaķķaķ zâr u ħayrânüñ senüñ
- 2 Őut ki yer yer tâze bitmiş lâlelerdür hâķde
Yârelü sînemde cânâ ķanlı peykânüñ senüñ
- 3 Hâķ-i râhiñla güzergâhında yeksân olduğum
Bu ki şâyed doķuna ben hâķe dâmânüñ senüñ

- [38a] 4 Dostum karşı çıkup rûhum revân olur kaçan
Cân evim teşrîfe gelse tîğ-1 müjgânuñ senüñ
- 5 Tütalum kâfir gözüñ zûlm-ile öldürsün beni
Yok mudur andan be zâlim dîniñ imânuñ senüñ
- 6 Ben faķire bostân-1 bâğ-1 hüsnuñden şehâ
N'ola bir şeftâlû virseñ görsem ihsânuñ senüñ
- 7 Sâ' id-i sîmînuñ ey meh-pâre cânımdur didüm
Didi nâz idüp belî destümdedür cânuñ senüñ
- 8 Bir oñulmaz derde düşdük tîğ-1 hecr ucından âh
Öldürür âhir seni ey dil bu hecrânuñ senüñ
- 9 Sûzişinden her nefes yanar yaķılıur oķuyan
Göreyin odlara yansın **Remzî** dîvânuñ senüñ

102.

mef' ülü / fâ' ilätü / mefâ' ilü / fâ' ilün
muzâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Naķş-1 cefâsı olduğı sâ' at nigârimuñ
Tâs-1 felekde bulunur âvâzı zârîmuñ
- 2 Sünbülleri şavıldı ruħ-1 yâr-1 bâğîmuñ
Açıldı tâze gülleri evvel bahârimuñ
- 3 Ölsem muħabbet-i haţ-1 sırrıñla' âlemi
Hayrân iderdi büy-1 giyâh-1 gubârimuñ
- 4 Ey ğam harâba virme bu ma' müre-i dili
Kim şehridür hayâl-i ruħ-1 şeh-r-yârîmuñ
- 5 Peykânlü sîneme eşer itmez bilâd-1 ğam
Oķdan ne derdi var bu demirden hişârimuñ
- 6 Eyler ğarîķ-i baħr-1 fenâ bād-1 ğam beni
Ey dil ziyâde şiddeti var rûzigârimuñ
- 7 **Remzî** taħassür-i leb-i yâr-ile ölsem âh
La' l ide gözlerim yaşı taşî mezârimuñ

Diğer

103.

mef' ülü / fâ' ilätü / mefâ' ilü / fâ' ilün
muzâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- [38b] 1 Ey dil bu yolda şabr-1 ğamu yâ sefer gerek
Birin ki başa iltmediñ[se] terk-i sır gerek

- 2 Bār-ı belāya ʿ aşk yolunda hamūl olup
Sehm-i cefāya sīne-i ʿ aşık siper gerek
- 3 Şūfī ne görsün āyīne-i hüsn-i yārda
Dīdār-ı haqqı kim aña şāhib-nazar gerek
- 4 Her laḫza goncalarla şalınmağa gül gibi
Koyup hicābı elde tolu sīm ü zer gerek
- 5 Hāk itdi **Remzī**[y]i ğam-ı ʿ aşka düşürdi dil
Yeridür aña evine daḫı beter gerek

Diger

104.

*mef' ulü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün**mużāri' - - . / - . - . / . - - . / - . -*

- 1 Dil-ber sevindi şevk-ile āh u figān gerek
Da' vīye ma' nī ʿ aşıka zīrā nişān gerek
- 2 Zülfiñde dil ʿ izāriñı seyr itse n'ola kim
Sevdā-yı meşreb olana āb-ı revān gerek
- 3 İrdiñ bahāra gūş-ı [def ü] erġanün idüp
Gül yüzlülerle nūş-ı mey-i erġavān gerek
- 4 Zülf-ile her gün örter o meh-rū cemālini
Şem' olmaydı perde-i şebde nihān gerek
- 5 Ol sīm-ten miyānını **Remzī** kenār idüp
Şarılmağa kemer gibi zerdür miyān gerek

Diger

105.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Şaldı cān boynuna cānā bend-i sevdā perçemüñ
Kıldı Leylī-veş dil-i Mecnūnı şeydā perçemüñ
- 2 Başıña luḫf-ile ḫonmuş pādişāh etmiş seni
Sāye-i perr-i hümādur tut a şāhā perçemüñ
- 3 ʿ Arşa-i kūy-ı vefāda başımı ṭob itmege
Elde ṭutar ʿ anberin çevġanı gūyā perçemüñ
- [39a] 4 Şan nihāl-i sidre üstünde[ki] bir ṭāvūsdur
Müntehā ḫaddüñle ey serv-i dil-ārā perçemüñ

- 5 Bağrını āhū-yı Çīniñ deldi hūnī gözlerüñ
Nāfe[yi] āvāre kıldı ‘anber-āsā perçemüñ
- 6 Kaşd idermiş cānına devr-i ruḥuñda ‘āşıkuñ
Gör ne zālimdür temāşā eyle cānā perçemüñ
- 7 ‘Ömri geçdi **Remzīnūñ** bir gün teveccüh kılmadı
Āh kim yüz virmedi miskīne ‘umrā perçemüñ

106.

mef‘ülü / fā‘ilātü / mefā‘ilü / fā‘ilün
muzāri‘ - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Gülzār-ı cināndur ruḥ-ı zībāsı Hüseynüñ
Dünyāda olur ḥüsn ü temāşası Hüseynüñ
- 2 Eyler midi yolunda sebīl eşk-i revānı
Olmasa gözüm merdümi saḳḳāsı Hüseynüñ
- 3 Ben zehr içerem ‘aşk-ile karşımda şeker yir
Ḥāl-i meges-i la‘l-i şeker-ḥāsı Hüseynüñ
- 4 İhyā ider ölmüşleri ‘İsī gibi her dem
Geldikce söze la‘l-i güher-zāyı Hüseynüñ
- 5 Ol vech-i Ḥasandan yaña her kim baқа **Remzī**
Olur be ‘Alī ‘āşık-ı şeydāsı Hüseynüñ

107.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bend-i ‘aşkına cihān olmuş giriftār Aḥmedüñ
Bendesidür her kimüñ şorsañ behey yār Aḥmedüñ
- 2 Ola kim ide şefā‘ at bir günahkār ümmete
Kılmışız biñ şıdḳ-ile mihriñi Muḥtār Aḥmedüñ
- 3 İki gözsüz baқа dünyāya bi-ḥaḳḳın Muştafā
Nūr-ı dīdārına her kim ide inkār Aḥmedüñ
- 4 Bende-i ‘aşkı hemān bir sen degül her küşede
Ey gönül biñ ‘āşık-ı şūrīdesi var Aḥmedüñ
- [39b] 5 **Remzīyā** kand-i mükerrer okusunlar nazmıña
Dilde tekrār it lebi vaşfını ‘Atṭār Aḥmedüñ

108.

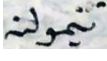
*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Ey tabīb-i dil ne öldür[düñ] ne tīmār eyledüñ⁴²⁰
Ölmege cān virür ol dem şöyle bīmār eyledüñ
- 2 Zerrece göstermedi mihri yüzün bir gün baña
Ey felek ol māhı ne'çün böyle ğaddār eyledüñ
- 3 Merhabālar eyledüñ aġyāra ol dem 'ārdan
Baña bir Tañrı selāmın virmege 'ār eyledüñ
- 4 Acı sözlerle ayırduñ yarı benden ey ḥasūd
Ṭatlu cānumdan beni 'ālemde bī-zār eyledüñ
- 5 Ey yüzi gül-zār eliñden āh [iden] **Remzī** gibi
Āhın alup şad hezārān bülbüli zār eyledüñ

Diğer

109.

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Gök demir olsa felek gibi ḥasūd idenüñ
Āhumuñ ṭobı yıkar ḳal' a-i 'ömrüni senüñ
- 2 Nice bī-raḥm olur ol şūḥ-ı cefā-pişe görüñ
Nazar itmez yüz  biñ cān virenüñ
- 3 Keşf ider biñ dil ü cān sırrını nāz-ı kilkle
Bir aġız fetḥ-i kelām eylese nāzük dehenüñ
- 4 Ḥasedimden ele girse çıkarırdum cānın
Cismiñi rūḥı gibi şaklayıcaḳ pīreñenüñ
- 5 Düşmese çāh-ı zeneḥdāniña cānlar bī-ḥad
Cān-ile pür mi olurdu leb-i çāh-ı zeḳenüñ
- 6 Çekme cān ğuşşasını n'olduñ ölürsin **Remzī**
Bulımaḳ seni ecel şöyle za'if oldı tenüñ
- [40a] 7 Virme dünyāya gönül 'ālem-i tecrīd gözet
Merd iseñ umma vefāsın şaḳın ol perrenüñ

⁴²⁰ “eyledi” kelimesi kafiye gereği “eyledüñ” şeklinde okunmuştur.

110.

mef' ulü / fâ' ilätü / mefâ' ilü / fâ' ilün

mużârî' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Mihriñle göñlümüz gözümüz rüşen eyledüñ
Zîbâ ruñuñla menzirimüz gülşen eyledüñ
- 2 Ey rüşenâ-yı dîde vü sermâye-yi sürür
Sen gel hemîşe cānumı geldiñ şen eyledüñ
- 3 Vaşluña hasret-ile geçer cān egerçi kim
Halvet-serâ-yı hâtırımı miskîn eyledüñ
- 4 Kâfirce kâfir itmez anı mü'min olana
Bu zulmı kim baña bire zâlim sen eyledüñ
- 5 **Remzî** muhibbüñ oldı seni yâr idindi sen
Halk-ı cihānı cümle aña düşmen eyledüñ

Diğer

111.

fâ' ilätün / fâ' ilätün / fâ' ilätün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Cānın âdemler helâk eyler egerçi firkatüñ
Mürdeye cānlar bağışlardı kıyâmet vuşlatuñ
- 2 Yağar eczâsın kül eyler bir nefes âh eylemez
Yoğdur ey bülbül senüñ pervâne deñlü gayretüñ
- 3 Destüñe ne alduñ ey muṭrib meyi koduñ öte
N'eyledüñ yārān içinde yere çalduñ hürmetüñ
- 4 Va' deyi ferdāya şaldı geldi ol meh yârdan
Yârına kıldı *maal 'usri yusra*⁴²¹ şöhetüñ
- 5 Üç kadeh meyden kişi hâlet bulur mı **Remzîyâ**
Zâhidâ şad sâleler görmez birin ol hâletüñ

112.

fâ' ilätün / fâ' ilätün / fâ' ilätün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ehl-i diller yeri [dâ'im] murğ-zâr olmak gerek
Bir yüzi gülzâra karşı murğ-ı zâr olmak gerek
- 2 Ol kemān-ebrûdan iren tîr-i hecrānuñ göñül
Cān içinde her biri bir yâdigâr olmak gerek

⁴²¹ "Zorluk ve kolaylık beraberdir." *Kur'an*, 94. İnşirah Süresi, Âyet 5

- [40b] 3 Gözyaşın zeyn itsem ol meh-rûdan ayru tañ mı kim
Gün gurûb itdükde encüm âşikâr olmağ gerek
- 4 Ağlayup Ferhād-vār ol la‘l-i Şirîn yādına
Tağ u taş kanlu yaşımdan lālezār olmağ gerek
- 5 Nazmıñı nīgū-ter düşsin dir iseñ **Remzīyā**
Dem-be-dem ağızında vaşf-ı la‘l-i yār olmağ gerek

Harfū’l-Lām

113.

mef‘ülü / fā‘ilātü / mefā‘ilü / fā‘ilün

muzāri‘ - - . / - . . . / . - - . / - . -

- 1 Olma gönül bu derd-i ğam ancağ saña degül
Sultān-ı dehr olan çeker anı gedā degül
- 2 Şunmağından encüm ey māh zerrece
Mihri-ı vefādur ol baña cevr ü cefā degül
- 3 Ey dil şarāb-ı zaħm-ı şafā-bağş-ı tīg-ı yār
Cānlar bağışlar ādeme zevk ü şafā degül
- 4 Çokdur belāsı vırme gönül ‘aşka kendüñi
Alur seni bu derd-i firāk az belā degül
- 5 Çarğ-ı felekde yüz çevirüp çevre başladı
Remzī hemīn cefā iden ol meh-liķā degül

Dıger

114.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ey leţāfet gülşeni gel luţf-ile gülşende gül
Gül görüp zār olsun ancağ bülbül ü gülşen degül
- 2 Gün yüzüñ gördükce eyler encüm-i eşküm gurûb
Mihri mi ‘ālemdede kim dir gün gibi rüşen degül
- 3 Aradan çıksun ayağuna kuru boş gelmesün
Dürlü gevherlerle ol gözlerle pür-dāmen degül
- 4 Gıtdüğüm ‘ayb eyleme şehriñden ey meh-pāre kim
Gerdiş-i gerdün-ı zālimdendür ol benden degül
- 5 Bende-i bend-i belā olduñsa **Remzī** ğam yeme
Ey gedā Hüsrevler olur ‘aşk esiri sen degül

[41a]

Diğer

115.

*mef' ülü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün**muzāri' - - . / - . - . / . - - . / - . -*

- 1 'Arz eyle gün yüziñe tamām oldı nāz gel
Hercāyilikden ey meh-i pür-şive vāz gel
- 2 Sen şehr içinde gün gibi mümtāz-ı 'ālem ol
Ben zerre-i haķirüñe vir imtiyāz gel
- 3 Yellerle hecr yeli yaķasında ķosuñ beni
Dil dāmen-i muħabbetüñ elden ķomaz gel
- 4 Sen tāze gülşen üstine yavuz yel esmesün
Āhından eyle bülbülüñüñ ihtirāz gel
- 5 Kılısun revān ayağıña şu gibi cānını
Remziye ķarşu gel şalın ey serv-i nāz gel

Diğer

116.

*mef' ülü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün**muzāri' - - . / - . - . / . - - . / - . -*

- 1 Ol serv-i nāza ķarşu var ey dil niyāz kıl
Vaķt oldı ķāmet eylediler ūr namāz kıl
- 2 Ey dil esir-i derd-i ğama çāre sāzdur
Gül yüzlülerle nüş-ı mey ü ğuş-ı sāz kıl
- 3 Hāţtuñ deñiz yüzünde gezer bir ħarāmīdür
Yüz virme başını kes anuñ 'ömrin āz kıl
- 4 Gül yüzlüler ħayātı güzellik zemānıdur
'Ömrün o serv-i nāzuñ ilāhī dırāz kıl
- 5 Ağzuñ belüñ rumūzına **Remziyi** vāķıf it
Ol rāz-dāra kılca n'ola keşf-i rāz kıl

Diğer

117.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - . / - . - . / - . - . / - . -*

- 1 Derd-i ğamdan ben helāk oldum muķarrer bilmiş ol
Ķanıma girdiñ benüm hey ķanlı dil-ber bilmiş ol
- 2 Gel beni öldürme yoħsa başım açup Ħāzrete
Eylerin senden şikāyet rüz-ı maħşer bilmiş ol

- [41b] 3 Hâzır ol kaçmağ da erlikdür ey cān-ı ‘aziz
Leşker-i ğam tıtdı dil milkin ser-ā-ser bilmiş ol
- 4 Kıymetin bil hancer-i dür-bārınũ kim bulmaz
Nağd-i cān ğarc iden ey dil böyle cevher bilmiş ol
- 5 Sevme **Remzi** bī-vefā dil-ber ğatādur key şağın
Şoñra bildüm bilmedüm dime birāder bilmiş ol

Diger

118.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ğonca-veş sākī açılsun inkıyādıñ ğülşen ol
Cām-ı ğül-ğũñ al ele bir tāze zibā ğülşen ol
- 2 Meh gibi ğoma kemdür ğatırın eyleyesin
Ğün gibi şāfi mücellā dut derünũ rüşen ol
- 3 Yad ayak başdırmayalım gel ‘avāma dostum
Şoğbet-i ğaş idelüm bir ben olayın bir sen ol
- 4 Düşmen itmez bendeñe sen bī-vefā yār itdügün
Hey begüm yār-ı vefādār ol ya bellü düşmen ol
- 5 Cevr-ile ‘ömrũñ geçer dünyāda görmezsin vefā
Kendüye gel bī-vefāya uyma **Remzi** sen sen ol

119.

mef‘ülü / fā‘ilātü / mefā‘ilü / fā‘ilün

muzāri‘ - - . / - . - . / - - . / - . -

- 1 Server ğoñül serāy-ı muğabbetde server ol
Meydān-ı ‘aşğa ğir cevelān it dilāver ol
- 2 Mağşüduñ ise başı açuğ beglik eylemek
Yalın ayak gedā-yı ser-i kũy-ı dil-ber ol
- 3 Ser tıtmağ-ise ğer arzuñ seng-i ‘uzlete
Ur baş yār ğoñül ğöreyin seni tek er ol
- 4 Geydiñse tāc-ı ‘aşğı ‘alāyıkdan ol beri
Var ol şadefde ğadr-ile yekdāne ğevher ol
- 5 Yoğ dime yāre varuñı çaldur ğedālığ it
Başuña beglik eyle yüri başğa mehter ol

[42a] 6 Tiryāk-i meyle def^ç iderüz zehrûni senûñ
Sen tütalum felek yedi başlu bir ejder ol

7 Dīvān-ı ʿaşq-ı yārda dīvāne yazılup
Defterden adını kızı **Remzi** kalender ol

120.

fāʿ ilātün / fāʿ ilātün / fāʿ ilün

remel - . - - / - . - - / - . -

1 Gel berü ey serv-i bāğ-ı nāz gel
Cānuma cevır eylemekden vāz gel

2 Gülşen olsun gül yüzüñle bezmimiz
Ol bizimle bir nefes dem-sāz gel

3 Mūye döndi kıldı cismim mūylar
Çağırup eyler sana āvāz gel

4 Bir hevāsı hoş maķāma ikimiz
Ey hümā-zıll idelüm pervāz gel

5 Yeter iğmāz eyledi ğamzeñ yeter
Gel behey zālım behey ğammāz gel

6 Sırr-ı ʿaşkı gözlerüm fāş itmedin
Olmadan ifşā bu gizlü rāz gel

7 Didi simiñ var-ise gel yanıma
Yoksa çok çok gelme **Remzi** az gel

Dığer

121.

fāʿ ilātün / fāʿ ilātün / fāʿ ilātün / fāʿ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1 Gel sevinşün ğonca gülsün nāz-ile gülzāra gel
Serv ayağ üstine gelsün tır şalın reftāra gel

2 Müşteri ʿālem metā^ç -ı ğüsñüñe ey āfitāb
Kūşe-i dükkāna zeyn ol şubĥ-dem bāzāra gel

3 ʿĀşıkā didārsız cennet cehennemdür ğöñül
Añma gülzār-ı behiştı çār-su-yı yāra gel

4 Kim varur yanına ey dil āsumāna kim çıkar
Kıl irāqlardan nezāre ol kamer-ruĥsāra gel

5 Yārıñ ay alnına baķ ey münkir-i nūr-ı cemāl
Gör Muĥammed mu^ç cizātın müʾmin ol ikrāra gel

- [42b] 6 Hüsününe karşı leb-i kândini ey dil medh idüp
Tütî-i gūyā gibi mir 'āta bak güftāra gel
- 7 **Remzî** eş' arın dilerseñ kıl müşerrefhānesin
' Anber almak ister-iseñ külbe-i ' atfāra gel

122.

mef' ulü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün
muzāri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Bülbüllerüñe karşı şalın ey nihāl-i gül
Şahn-ı çemen bahārını seyr eyle oyna gel
- 2 Luṭfîñi der-miyān kıl üşenme kenāra gel
Hic nesne yokdur ehline ' ömrüm öpül kuçul
- 3 Ey rind olan çiçek gibi açıl dökül saçıl
Tarılma düğmedür hemegi nitekim dökül
- 4 Ol dem kanı ki şöhet iderdüm yanımda yār
Ağzında la' l-i dil-ber destimde cām-ı mül
- 5 Gördi benüm niyāzımı nāz-ı nigārla
Bülbül bozardı şerm-i hayādan kızardı gül
- 6 Uydun hevāya ey ser-i Şebdiz-i zülf-i yār
Kim didi saña bu yiler o kemāne var қоşul
- 7 Muṭrib çep itdi şaldı yere ' İş-ı **Remzî**yi
Göster tarîk-i rāstî yā hādiye's-sübül

Ḥarfü'l-Mim⁴²²

123.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Şāh-ı ' aşkım leşkerüm eşk-i revānımdur benüm
Çarhı toköz tolanur peyk-i fiğānımdur benüm
- 2 Pehlevānum kanlu yaşumla çemende kāmētüm
Al ebrişim kirişlü bir kemānımdur benüm
- 3 Zaḥm-ı peykānuñ ağız açmış kıızıl gül koncası
Bāğ-ı dilde nāvekiñ serv-i revānımdur benüm
- 4 Eşk-i çeşmim cüşda Nîl u Fırātuñ ' aynıdur
Bir bakımında hün-ı zaḥm-ı hün-feşānımdur benüm

⁴²² Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

- [43a] 5 Taş eşigiñdür yerüm ben murğ-ı Kāf-ı ʿizzetem
Devletüñde ey hüma ʿarş āşiyanımdur benüm
- 6 Görmesem pehlüsını gitse hayātım n'ola kim
Cism-ise ol cevher-i pāk aña cānımdur benüm
- 7 Tañ mı **Remzī** vaqthā yüz süriversem secdeye
Kıble-i hācet der-i şāh-ı cihānımdur benüm

Diger

124.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 ʿĀlemi dutdı dirigā āh u feryādum benüm
Hālüme bir raħm ider ʿālemde bulmadum benüm
- 2 Hüsni-gül bir aya kıalmaz tez olur bülbül ħamūş
Her gün eفزün ol şehün ħüsniyle feryādum benüm
- 3 Didüm öldüm küh-ı ħamda var eliñden Hüsrevā
Didi ol Şirīn-zebānum ölme Ferhādum benüm
- 4 Ben nice Mecnūn-ile Ferhādı teslim itmeyem
Kim biri şeyħim ʿazizim biri üstādum benüm
- 5 ʿAşķ-ı Şirīn-ile olmazsam cihānda nām-dār
Hüsrevā ʿālemde **Remzī** olmasun adum benüm

125.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ben şehid-i ʿaşķ-ı yāram ten mezārımdur benüm
Şem ʿ-ı türbem āhum u ħam türbedārımdur benüm
- 2 Māh-ı nev şanmañ bu mir'āt-ı felekde mün ʿakis
Şüret-i na ʿl-i semend-i şeh-süvārımdur benüm
- 3 Ölürem ħamdan eger bir dem ħamiñdan ayrılam
Bunca demdür yār-ı cāñım ħam-ğüsārımdur benüm
- 4 Ya nice cān vormeyem ben tīg-ı hecrāñ üstine
Çünki ey dil yādigār-ı ʿaşķ-ı yārımdur benüm
- 5 Pehlevān-ı pāy-taħtam pādişāh-ı ʿaşķa ben
Hüsrevā Ferhād-ı ʿālem dest-yārımdur benüm
- [43b] 6 Sine-i eflāke yer yer dağ-ı āteş-bār-ile
Zeyn iden her gece āh-ı pür-şirārımdur benüm

- 7 **Remzīyā** dil zaḥmını cān üzre tutduğum bu kim
Sırr-ı cāndan ağız açmaz rāz-dārımdur benüm

Dīger

126.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Dağ-ı sīnem güller açmış tāze bāğımdur benüm
Çeşm-i pür-ḥūnum iki ṭolu ḳabağımdur benüm
- 2 Āhum ardından yanan yerler felekde her gece
Ḳalb-i sūzānımda yanar şaḅki dağımdur benüm
- 3 Ben seg-i kūy-ı ḥabībem ḥāk-i pāyidur yerim
Gör ne ḳadrim var felek farḳ-ı yatağımdur benüm
- 4 Ğam dūninde yazaram eşkümler firḳat-nāmeler
Gün yüzüñ şevḳi şehā rūşen çerāğımdur benüm
- 5 **Remzīyem** kendü elümle içerem miḥnet meyin
Bu kef-i zer-düz da altun ayağımdur benüm

Dīger

127.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Şormaz oldı ḥālüm ol meh bir neçe gündür benüm
Görmez oldum gün yüzün ḡamdan günüm dündür benüm
- 2 Ol hilāl-ebrū firāḳından ne gecem gecedür
Ol güneş yüzlü ḡamından ne günüm gündür benüm
- 3 Bir gül için biñ ḥas u ḥāruñ cefāsın çekmeden
Dağ-ı hecrān-ile baḡrım lāle-veş ḥūndur benüm
- 4 Nitekim ḥüsnüñ teraḳḳī üzredür günden güne
Mihrim ey meh-pāre yüz ol deñlü efzūndur benüm
- 5 **Remzī** yarıñ vaşf-ı la' l-i dürr-feşānın eylerem
Nazmım gevher-bār-ı şı' rim dürr-i meknūndur benüm

Dīger

128.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [44a] 1 Ṭur şalın nāz-ile ey serv-i gül-endāmum benüm
Sāye-şekl baḡlasun yetiñce endāmum benüm

- 2 Himmet gīsūlarıñla Ƙadre irsün her gecem
Devlet-i ħüsñüñle dolsun ʿīd-ı eyyāmum benüm
- 3 Bezme gel rām ol tīr-i serkeşlik ile ƙabūl
Ey gözi āhū güzel başuñ için rāmum benüm
- 4 Bend-i ğamdan ƙurtuluş yoƙ baña kim şayyād-ı ʿaşƙ
Ƙıldı bu zūlf-i siyāhuñ ağıñı dāmum benüm
- 5 Başla sākī sürmege cām-ı sürūr-encām kim
Devr elinden bī-nihāyetdür serencāmum benüm
- 6 Düşmeyince ʿaks-i ħurşid-i ruĥuñ cām-ı meye
İçmem eger şīşe-i eflāk ola cāmum benüm
- 7 Hīc olur mı kim dehānuñ sırrı ağızından çıƙa
Rind olam ʿārif geçem **Remzī** ola nāmum benüm

Dīger

129.

fāʿilātün / fāʿilātün / fāʿilātün / fāʿilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Yansa her gece felekler tañ mı āhımdan benüm
Ayırırlar her gün ol gün yüzlü māhımdan benüm
- 2 Deyr-i çarĥı düşürimez hem ʿacebdür zaĥmāk
Ey kemān-ebrū uşanmaz tīr-i āhımdan benüm
- 3 Reh-güzārıñda vaţan tutmaƙ tūtalum cürmimüş
Pādişāhum gel kerem ƙıl geç günāhımdan benüm
- 4 Cānda artarsa muĥabbet ĥaţtı geldikce n'ola
Kim gelür bu bī-vefā mihr-i giyāhımdan benüm
- 5 Ağlamaƙdan görmez oldı ey gözüm girdi didüm
Didi **Remzī** sürme idüñ ĥāk-i rāhımdan benüm

Dīger

130.

feʿilātün / feʿilātün / feʿilātün feʿilün

Remel .. - - / .. - - / .. - - / .. -

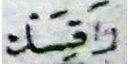
- 1 Hele şimdi çekelüm derd-i belāñı güzelüm
Āĥirü'l-emr ölürüz mi nice olavuz görelüm
- [44b] 2 Süreyin bārī yüzüm gözüm ayağıñ tozuna
Çünki pā-būs-ı şerīfiñe şehā irmez elüm

- 3 Seni görür gece hasûdla giderken ölürem
Şanasın cānumı alur gelür uğrar ecelüm
- 4 Gele ey yüzi güneş diñlenelüm şem^ç gibi
Neçe bir meclis-i ğamda yanalım yağılalum
- 5 Dost ğam-ı hâtem idindi beni ey sîm-beden
Zer-nigin oldu yüzüm hasret-ile halka belüm
- 6 Yok huzûrında varup söylemege **Remzî** mecâl
Hâlimiz ol şehe bârî yazalum ^ç arz idelüm
- 7 Olmaz ey şâh-ı felek zerrece elçiye zevâl
Umaram olmaya hışmuña muğarin ğazelüm

131.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ger ölürsem cām-ı la' l-i cān-fezādan geçmem
Cān virem ben ol şarābı dil-güşādan geçmem
- 2 Yār-iken cevruñ baña neçün vefāñı yād idem
Vār-iken derdüñ neçün cām u şafādan geçmem
- 3 Tā kıyāmet kām̄et-i sırruñ hevā-dārı olup
Yil gibi yilem yoluñda bu hevādan geçmem
- 4 Ben gedāya h̄ān-ı vaşl olmazsa şāhā ger naşib
Derdiñi ni^ç met bilem şükr-i Hudādan geçmem
- 5 Gayrı dil-berden geçem ger hūrī u Rızvān-ise
İki ^ç ālemde habībüm Muştafādan geçmem
- 6 Geçmesün ben olduğum vaqtin maħallemden dimiş
^ç Ömrüm olduğunca kūy-ı dil-rubādan geçmem
- 7 Gelmesün **Remzî** buradan geçmesün dimişsin āh
 haqqı ölürsem ben buradan geçmem

132.

mef' ulü / fâ' ilâtün / mef' ulü / fâ' ilâtün

muzāri^ç - - . / - . - . / - - . / - . - -

- [45a] 1 Cānumdan inķibāzı açsuñ idüp tekellüm
Rūħum sevinse kılsañ bir dil-güşā tebessüm
- 2 Luţfumdan aña varam öldügi dem dimişsin
Luţf eyle gel demidür ey bî-vefā ben öldüm

- 3 Çeşmimde n'eyler ancak kim sihr-i zülfiñ-ile
Bālīnüm üzre her şeb olur kırān gezdüm
- 4 Didüm şehā kuluña raḥm eyle bir nazar kı1
Hışm-ile döndi baqđı hīc itmedi teraḥḥum
- 5 Tīgīn çıkarup ol yār almaq dilerse cānuñ
Al eyle sen de ey dil sineñde ḥaņcerin kim
- 5 Tur bezm-i bāga var kim şaldı saña çenār el
Mey ayağ üzre geldi didi şurāḥī kum kum
- 6 Cemşīd-i vaqt olursın tut cām-ı Cem be **Remzī**
Bir genc-i Ḥüsrevānī mey-ḥāne içre her ḥum

133.

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

hezec ---/.---/.---/.---

- 1 Yildim yoluna ol şanemi yār ola şandım
Şol deñlü ' itāb oldı ki cānumdan uşandım
- 2 Mümkünler olup gelmedün inşāfa behey yār
Allāh ki ben ol zālīme yalvar dāverāndum
- 3 Kaçdum güc-ile h'āce-i hecrāna şatıldum
Zulmı çoğ edersin kuluña gördüm efendim
- 4 Yağdı beni raḥm itmedi ol şem' -i dil-efrüz
Pervāne-şıfat neçe neçe ḥālūmi n'idem
- 5 Ol māh-ı perī-rū baña yüz virmedi bir gün
Dīvāne olup kūyunı yıllerle tolandum
- 6 Āhumla yaşum sünned idindüm eşiginde
Gör ' aqlımı kim yile uyup şuya şaya[n]dum
- [45b] 7 Tut **Remzī** sözüm mihr-i hevāsın қо çün ol māh
Terk itmedi hercāyılıgi tutmadı pendüm

134.

mef'ülü / mefā'ilün / mef'ülü / mefā'ilün

hezec ---/.---/---/.---

- 1 Bu āteş-i āhumla çarḥı nece bir yaqam
Yā mihriñ elinden çāk idem neçe bir yaqam
- 2 Mihrim benüm ey meh-rū gün gibi hüveydādur
Şehriñde degül ancak ben şöhre-i āfāqam

- 3 Eyyām-ı bahār olsa cūyende-i gülzārım
Hengām-ı hazān irse mānende-i evrākam
- 4 Gel gör dem-i firqatde hālüm nice olur cānā
Çün ‘ālem-i vuşlatda biñ cān-ile müştākam
- 5 Mecnūnuñ ecel **Remzī** çün defterini dürdi
Dīvāne yazıldım ben ser-defter-i ‘uşşākam

Diger

135.

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Dil-figār itse ne dirdi ol çeşm-i hūn-rīz ey şanem
Emdür aña şehd-i la‘ l-i şıhhat-āmīz ey şanem
- 2 Gül yüzüñ hayfina gülşende ser-āgāz eylesem
Başlar āheng ötmege murğ-ı seher-ḥīz ey şanem
- 3 Sehv idüp öykündügiçün āteşin ruhsāra kim
Olur o görse hayādan gül ‘araḫ-rīz [ey] şanem
- 4 Devr-i ḥüsnuñde lebünden buseyi men‘ eyleme
Kimseye olmaz gül eyyāmın[da] perhīz ey şanem
- 5 Hūşe-i sünbül mi bu ya zülf-i ‘anber-bū mudur
Yoksa cān bāğında berg-i fitne-engīz ey şanem
- 6 Hey nice bī-rahm imiş Allāh ne müşkil bend imiş
Çeşm-i kāfir kişile zülf-i dilāvīz ey şanem
- 7 **Remzī** derc itdükce la‘ lüñ vaşfını eş‘ārda
Olur elfāzında ma‘ niler şeker-rīz ey şanem

136.

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün fā‘ ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [46a] 1 Çıkmaz evden durmayup ol serv-i ra‘ nā-ķāmetüm
Ķalışar beñzer dirīgā tā-ķıyāmet ḥasretüm
- 2 Ağladuğum döndi gördi gitdi ol meh-rū bugün
Āh kim düşdi sitārem yüz çevirdi devletüm
- 3 Dir ki ben ā‘ lāya ben ednā umaram yüz sürem
Vermek Allāhın ola kim ola rehber himmetüm
- 4 Ķapısında kaldım ol ḫaşı hilālün ḫalka-vār
Ķāmetüm döndi hilāle ṫaḫ olupdur ṫaḫatüm

- 5 Kaşı mihrābīñ niġāruñ her ne vaktin kim görem⁴²³
Secde kılmakdur benüm gönümde **Remzī** niyyetüm

Dġger

137.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Muttaşıl 'ālemde yanımdan müfāriķ görmedüm
Yok ħilāfim ġam bigi yār-ı muvāfiķ görmedüm
- 2 Cāme-i ħüsn-ile çok zībā güzel gördüm velī
Saña beñzer ey gül-i ra' nā bir anıķ görmedüm
- 3 Belki [de] beñzer didiler mūya ka' il olmadum
İntisāb-ı zerreyi aġzuña lāyık görmedüm
- 4 Bu cihānda neçe meh-rūlar temāşā eyledüm
Āfitābum ħüsn-ile sen deñlü fā' iķ görmedüm
- 5 'Ömr-i fānide neler gördüm geçürdüm bir daġı
Ĥanceriñ gibi iki yüzlü münāfiķ görmedüm
- 6 Yārliķ da' vāsın eyler kimse çok gördüm velī
Bu yalancı dünyede bir yār-ı şādıķ görmedüm
- 7 Ĥoş ħarābātī dur[ur] **Remzī** ki cām-ı ' aşķ-ile
Gördüğümce mest-i rüsvā gördüm ayıķ görmedüm

Dġger

138.

fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün

cedīd . . - - / . . - - / . . -

- 1 Zaĥm-ı hecr-ile sine çāk oldum
Baña raĥm eyle kim helāk oldum
- [46b] 2 Pertev-i mihrüñ-ile başıma ġün
Doġa deyü ħapuñda ħak oldum
- 3 Nūş-ı lā' liñden em buyur baña kim
Niş-i hecriñle zehr-nāk oldum
- 4 Reh-i ' aşķıñda ħalbi ħāk itdüm
Zer-i ħāliş mişāl-i pāk oldum
- 5 **Remzī** yem görenüñ özi göyünür
Sözlerüm gibi sūz-nāk oldum

⁴²³ Vezin ve anlam gereġi "niķābuñ" kelimesi beyitten çıkarılmıştır.

Diğer

139.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Çäre yok kim ruḥlarında ḥaṭṭ-ı merḡübın görem
Ola kim yāruñ ilāhī ḥaṭṭ-ı mektübın görem
- 2 ʿAqlım alur şüret-i ser-nāmesi mektübınuñ
Vāy eger bir gün naşīb ola ruḥ-ı ḥübın görem
- 3 Baḥt-ı bī-dādımdan Allāh ağlaram her ḳanda kim
Bir saʿ ādet ehlinüñ yanında maḥbübın görem
- 4 Yār eşiginde degerdi göklere ṭopum eger
Zülf-i çevgānında bir gün başımın ṭopın görem
- 5 **Remzī** ol Yūsuf-cemāle ḳul olup kim dirdi kim
Derd-i Eyyübun cihānuñ hüzn-i Yaʿ ḳübın görem

140

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Leb-i Şirīn-i şeker-bāruñu emsem a begüm
Ne yazuḳ ger döne Ferhād emegine emegüm
- 2 Yine bağlandı şehüñ maḥmili mānend-i ceres
Yine zaʿ fim ḥarekāt itdi şalındı yüregüm
- 3 Ğazab atına binüp bendeleri çignetme
Çek atuñ başını hey begcegizüm hāy begüm
- 4 Beni ben yāreler andan girerin ceng-i ğama
Ḳılıcım tīĝ-ı belā ḳollarum oldı bilegüm
- [47a] 5 Hāy miskīn kesil ol zülf-i siyehden deseler
Virmiş nāfe ḳoñ anuñla kesildi göbegüm
- 6 Dehenüñ sırrına **Remzī**de vuḳūf olduĝunu
Şaḳın ol kimseye bildirme benüm sevdücegüm

Diğer

141.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Dil-şikestem ğam şarābım ĝuşşadur aşum benüm
Kāse-i Mecnūna döndi oñmaduḳ başum benüm

- 2 Āh ezelden sernüviştimdür elifler kirpigüm
Hā sevādü'l- 'ayn olupdur meddedür қаşum benüm
- 3 Ğam serāyın yapmağa kūh-ı belā taşın taşır
Baş ele alup dil-i Ferhād evbāşum benüm
- 4 Cām-ı 'aşk içenler içre yoқdur ayağum çeker
Var-ise Cemdür bu meydānda ayaқdaşum benüm
- 5 Tālib-i iksīr-i 'aşkıñdur ayağıñ toprağın
Yek görür şems ü қamerden қalb-i қallāşum benüm
- 6 Vāriş-i Manşūr u Ferhādım [benem] dizdār-ı ğam
Pīri aşlımdur biri sūd biri қardaşum benüm
- 7 **Remzī**em Mecnūn-ile dīvāne yazdum adımı
Kim melāmet defterinde oldur adaşum benüm

142.⁴²⁴*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Dil-şikestem ğam şarāb u guşşadur aşum benüm
Kāse-i Mecnūna döndi oñmaduk başum benüm
- 2 Şan' at-i 'aşkuñda ben Ferhāda üstād olmışam
Mekteb-i miñnetde Mecnūndur sebaқdaşum benüm
- 3 Hıdmetüñde şem' -i meclisde şehā pervānedür
Başdan ayağa turup yanmaқda pādāşum benüm
- 4 'Ālem āhumdan қurur irmezse yaşum yağmurı
Āhum irmezse cihānı ğarқ ider yaşum benüm
- 5 Merd-i şāhid-bāzam oynum 'aşk bāzārındadır
Şanma **Remzī** pīre-zen dünyādur oynaşum benüm

143.

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Şanemā yār ola şandım saña ben yār didüm
Şanasın tīğ-ı ğamuñla yüregim yar didüm
- 2 Didi bir 'āşık-ı şeydā yüzüme baқmadı yār
Ayağı tozuna yüz sür yūri yalvar didüm

⁴²⁴ P, C. 2, s.781.

- 3 Dil-i dīvāne añar t̄urur eşigin yārĩñ
Ne t̄urursın deli olma ya yūri var didūm
- 4 Baña raħm itmedi řol deñlü tażarru‘ lar idūp
Berū gel ħayra gir öldür beni ħurtar didūm
- [47b] 5 Didi yār öldürirün yāraların **Remzĩyi** ben
Seven ölsün mi nic’etsün seni hey yār didūm

144.

mefā‘ ilün / mefā‘ ilün mefā‘ ilün / mefā‘ ilün

hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 N’idersin t̄onanup zībā gelürsin [sen] baña ‘ ömrüm
Güzelsin her ne kim gey[s]eñ yaraşur gey saña ‘ ömrüm
- 2 Geçersin āl-ile naşşı hezārān bülbul-i zāra
Nihāl-i gül gibi her dem geyüp rengin ħabā ‘ ömrüm
- 3 Semendüñ zeyn-i zerrinin binüp zeyn eyleseñ gūyā
Getürür taħt-ı sīmĩn-i Süleymānı řabā ‘ ömrüm
- 4 Beni gitdüñ helāk itdüñ ne’çün gelmezsin inřāfa
Ėaraź bu bĩ-vefālĩkdan nedür a rūħum a ‘ ömrüm
- 5 [Ėarĩm-i Ka‘ be-i kūyuñ řavāfĩ Merve ħaħķıçün
Bağışlar ‘ ālemi ‘ umre virür cāna řafā ‘ ömrüm]⁴²⁵
- 6 [Geçersin gün gibi şöyle řitābuñ var ki bir kimse
Bağımaz saña yoğ seyr-i serĩ‘ üñde beĖā ‘ ömrüm]⁴²⁶
- 7 Bu bāķĩ ‘ ömri **Remzĩnün** senüñle olsun āħir gel
Denĩ dūnyā bigi olma iñende bĩ-vefā ‘ ömrüm

145.

mef‘ ülü / mefā‘ ilü / mefā‘ ilü / fe‘ ülün

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Ni‘ ām degül vuşlat-ı cānāna yetişdüm
Allāha şükür ölmüş-iken cāna yetişdüm
- 2 Ėondı başıma zıll-ı hümā devlete irdüm
Pāyine dūřüp sāye-i pāyāna yetiřdüm
- 3 Başım göge irdi yer idindüm der-i yārı
şan burc-ı şerefde meh-i tābāna yetişdüm
- 4 VarmaĖıla kūyuna iriřdüm leb-i yāra
ĖıĖdum felege ‘ ĩsĩ-i devrāna yetişdüm

⁴²⁵ P, C. 2, s. 842.

⁴²⁶ P, C. 2, s. 842.

- 5 Egmezdi boyun toğrusı gördüm yüzün ol gün
Bir gül bitirür serv-i hıramāna yetişdüm
- 6 Dil cām ile baş koşdı geçüp bir dem içinde
Götürdüm ayağı ser-i meydāna yetişdüm
- 7 Efkārı tağıtdum yine derdüm ğam-ı yāri
Ağyārı kodum şöhet-i yārāna yetişdüm
- [48a] 8 Kūl olalı ol Hüsrev-i iklim-i kemāle
Remzî şeref nazmla Süleymāna yetişdüm
- 9 Ya' ni ireli dergeh-i hāk-i cihāna
Bir mürçeyem taht-ı Süleymāna yetişdüm

146.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Gerçi benden luğf-ile kesdiñ vefāñı dostum
Kesmedüñ luğf eyledüñ ammā cefāñı dostum
- 2 Düşmeni çekdüñ kenāra böyle m' olur dostluk
Ğuşsa deryāsına şaldüñ aşınāñı dostum
- 3 Tatlu tatlu yir vişālüñ balın illerüñ ne'çün
Acı acı nüş idem zehr-i belāñı dōstum
- 4 Bād-ı cevrin tüşmenüñ sen bī-vefā için çeker
Dil muhibbündür senüñ gözler rızāñı dostum
- 5 Şemmesin dünyāya virmez dīde-i cevher-şinās
Rāyığān elden çıkarmaz hāk-i pāki dostum
- 6 Cūy-ı seyrinden cihānuñ el yuyupdur gözlerüm
Dest-ālūd-ile kılmaz merhabāñı dostum
- 7 Yār idindiñ degme bir yāri sen ne'çün yār eyledüñ
Remzî-i muhliş muhibb-i bī-riyāñı dōstum

147.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Baña ne'çün zulm idersin hey begüm mazlüm olam
Hālümü dergāhıña i' lām idem ma' lüm olam
- 2 Yok günāhum cevr-ile yaqdıñ beni sevmez deyu
Bunca hey zālīm 'azāb etmek neden ma' şüm olam

- 3 Ğayrılar bezm-i muḥabbetde sürüp cām-ı şafā
Ben bu meclisde ne müşkül fāsıķ-ı maḥrūm olam
- 4 Yola girdim ‘aşķ-ile Allāha ıřmarlañ beni
Kim bilür ḥālüm nic’olur şağ m’olam şayru m’olam
- [48b] 5 Hic nāmum nesh idem mi nāme-i ‘uřřāķdan
Yazalum ser-nāme ol dīvāna ben mersūm olam
- 6 Cism-i bārīkimde ne’çün eşke kılmazsın nazār
Dürlü cevherle müzeyyen riřte-i manzūm olam
- 7 Adımı tek defter-i ‘aşķında bir **Remzile** yaz
Rāziyam ol ḥaṭ ucunda noķta-i mevsūm olam

148.

*fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün**cedīd . . - - / . - . - / . . -*

- 1 Şem‘-veş biter ağlasam yansam
Şoḥbet itsem senüñle diñlensem
- 2 Uyısam geh düşümde seyr itsem
Gāh koynumda bulsam uyansam
- 3 Yağsa yağmur gibi tolu sāķī
Başdan ayağa ṭursam ışlansam
- 4 Uşanmadan olur mı hic uşanam
Ne cihān belki cāndan uşansam
- 5 Remz-i hecrān-ı yārı çok çekdüm
Remziyā şerbet içdüm uşlansam

Ḥarfü’n-Nün⁴²⁷

149.

*mefā‘ilün / fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün**müctes . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Ne devlet-idi seg-i kūy-ı yār olaydum ben
Ya itleri ayağında ğubār olaydum ben
- 2 Kemīne bende-i ‘aşķım bu ķadre irmezidüm
Cihānda Ḥüsrev ü Cem-iķtidār olaydum ben
- 3 Şikār-gāh-ı muḥabbetlere kim umardı kim ol
Tezerv-i ḥoř-ḥareķāta řikār olaydum ben

⁴²⁷ Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

- 4 Ğarīb u zār idüm ey dost baña kim dirdi
Ğamiñla münis ü derdüñle yār olaydum ben
- 5 Ğam-ı zemāndan ey dil kolaydı geçmek
Müdām-ı mest-i mey-i hoş-güvār olaydum ben
- 6 Li-hikmet[iñ] beni lā-ya‘ kıl eylemiş mey-i ‘aşk
Ğam öldürürdi eger huş-yār olaydum ben
- 7 Dehānı sırrına **Remzī** vuķūfum olupdı
Bu sırr-ı cāna ‘aceb rāz-dār olaydum ben

150.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bir eşer alsaydı bād ol ruħları gülzārdan
Bir dem olmazdı cüdā bülbül gibi gülzārdan
- [49b] 2 Ğoncalar dil-teng olur güftāra gelsek Ğonc-ile
Serv varur Ğayrete bu şīve-i refťārdan
- 3 Olmadı ben bendeñe tenhā vişālün ‘ālemi
Āh kim Ğālī degül ‘ālem şehā aĞyārdan
- 4 Cānum alduñ va‘ de-i vaşluña inkār eyledüñ
Bārī gel bir buse vir şulħ idelüm inkārdan
- 5 Ben gedādan luťf-ı iħsān eyle gel ‘ār eyleme
Hey begüm hem pādişā[hum] yoķsa öldüm ‘ārdan
- 6 Serv-mānend ey gönül bār-ı ta‘ alluķdan kesil
Bārī kırtar başıñ azād ol velī sırr-ı bārdan
- 7 Cām-ı ‘aşkıñ sırrına vaķıf geçersin gerçi kim
Penceresin zāhidā keyfiyyet-i esrārdan
- 8 Perde-i nuťķ açsa **Remzī** Ğüsn-i gülden murġ-ı bāĝ
Gü[yi]yā ehl-i terennüm baħş ider edvārdan

151.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Tıtsa çeşmimde Ğayālün n’ola ey dil-ber vaťan
Kim periler çeşme-sār olan yerī eyler vaťan
- 2 Sīne-i pür-süzüm içre gü[yi]yā her tāze daĝ
Aħker süz ider atmış kalb Ğāķir vaťan

- 3 Hāsidi sür işığıñde koma kim lāyık degül
İde cennet gülüstānıñ dīni yok kāfir vağan
- 4 Kılısa māvī ruħlaruñ üstünde zülfüñ vechi var
Genc-i pinhān üzre ‘adettür tutar ejder vağan
- 5 ‘Ālem-i firqatde **Remzī** arzūlar қаpıñı
Gurbete düşen kişi elbette yād eyler vağan

152.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn


remel - . - . / - . - . / - . - . / - . -

- 1 Kimse yā Rab bende-i zülf-i perīşān olmasun
Ehl-i dīn olan esīr-i kāfiristān olmasuñ
- [50a] 2 Hey Müselmānlar bi-ħaqq-ı cennet-i dīdār-ı dost
Dīni yok kāfir ħarīk-i nār-ı hecrān olmasun
- 3 Her ki ‘āşık dirler ise yāra oldur ey firāq
Vuşlāt-ı dil-ber cihān ħalqına āsān olmasun
- 4 Va‘de-i nūr-ı vişāl itmiş ħarīk-i aşka yār
Cānıñı yandur gönül tā ki peşimān olmasun
- 5 Hızr-vār iriş meded ey Nūħ ‘ömrüñ qurusın
Gözlerüm yaşıyla ‘ālem ħarq-ı tūfān olmasun
- 6 Fāsıq-ı mahrūm olınca şūfiye tut cām-ı şāf
Fāsıqıyyet ħod muqarrer bārī ħırmān olmasun
- 7 **Remzīyā** her dem el vurduqca dilinden cāna
Siħr-ile odlar yaqar saqın şu şa‘bāndan olmasun

153.

mef‘ülū / mefā‘ilū / mefā‘ilū / fe‘ülūn

hezec - . . / . - . . / . - . . / . - .

- 1 Oq gibi işim iki cihānda gezer olsun
Bir kez qoluña taq göz ucıyla nazār olsun
- 2 Ebrūlaruñı ‘arza kıl māh-ı hilāle
Bir lu‘b ile zār it  kamer olsun
- 3 Dendāneñe meylüm var igen dürr-i şemīnūñ
Yok kıymeti yanımda gerekse güher olsun
- 4 Şūfi şaqın ol şeyhe tayanma reh-i Ĥağda
Tek kendü ħağından gelebilsün ol er olsun

- 5 Kej-rev olanuñ ‘aşk yolunda nitekim bil
Aksın gözünüñ yaşı miyānı kemer olsun
- 6 Taṭvīl-i kelām itme kılup midḥat-ı zülfin
Al ağzını **Remzī** dile söz muhtaşar olsun

154.

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün
hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- [50b] 1 Sākī berü gel sensüz olan dem nedem olsun
Mey al elüñe vāki‘ -i hüzn ü nedem olsun
- 2 Didiler nesidür yüz viriben başa çıkarur
İki gözünüñ birisidür ya da nem olsun
- 3 Başım benüm āhum dütinin perçem idinsün
Koñ leşker-i ‘uşşāk arasında ‘alem olsun
- 4 Dönsün yürüsün Ka‘ be kapuñı delü gönüm
Şayd eylesün kimse hamām-ı harem olsun
- 5 Bir ayağı içerde birisi taşra çü pergār
Ol dā’ire-i sāyir-i sābit-ka-dem olsun
- 6 Teshīr kılup etmek için ḥaṭṭ-ı ‘izāruñ
Kazıtma ko vefk üzre yazılmış raqam olsun
- 7 Her kim ki esir-i gam-ı dünyā ola **Remzī**
Cām alsun ele devr-i zamānında cām olsun


155.

mefā‘ilün / mefā‘ilün mefā‘ilün / mefā‘ilün
hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Nigāruñ devleti bākī vü ‘ömri ber-devām olsun
Ölürsem ben kayırmaz ol cihānda şāh-kām olsun
- 2 Beni nā-ḥaḳ yere düşmān söziyle gitdi yād itdi
Getürdi dostluk ḥaḳkın yerine müstedām olsun
- 3 Beni bir şevk-ile her kim bugün iltür der-i yāre
İlāhi gülşen-i cennet aña yarın maḳām olsun
- 4 Yolında girü virem biñ cān o baña bir selām itmez
Cihānda merḥabāsızlar çoğ aña da selām olsun
- 5 Mey içüp **Remzī** esrār-ı lebümden rāz içer-imiş
Müselmānlar eger aldımsa ağzıma ḥarām olsun

156.

*fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün**cedīd . . - - / . - - / . - -*

- 1 Ey leb-i gönca nice günc olsun
Baña bir buse vir ödunc olsun
- [51a] 2 Dün ü gün bezmimizde mihr-ile mäh
Sibe dönsün bu ol turunc olsun
- 3 Kıo ğamiñ sīnemi vañan tıtsun
Dil bu genc-i nihāna künc olsun
- 4 Ğamina ğam  çeker hūnın
Virelüm terk eşini ödunc olsun
- 5 Remzī dostum yeter ağlat[ma]
Nece bir düşmene gülünc olsun

157.

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Ğam-ı cānān-ile derd-i belā-yı cism-i çākımdan
Helāk-ı cān virür öldüm uşandum cān-ı pākımdan
- 2 Cefādan pāre pāre olmuş ciger pergālesidür bu
Görinen lāleler hāk-i mezār-i çāk-ı çākımdan
- 3 Bu zülf ü bu hañ-ı mihr-i giyādur dile hāk olsam
Dem-ā-dem bū-yı sevdālar gelür reyhān-ı hākımdan
- 4 Benüm begüm begüm tīg-ı ğamiñ zaħm urmaya cāna
Yoluñda öldüğüm hāşā ola bāküm helākımdan
- 5 Sözi ben söylerem **Remzī** begāyet derd-mendāne
Şafālar kesb ur ' aşk ehli şı' r-i derd-nākımdan

158.

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . - -*

- 1 Dostum cevr-ile öldürmeye ' uşşākı igen
Yoķsa ölsün mi nic' etsün seni cān-ile seven
- 2 Būy-ı zülfüñ eşerinden getirür gāhī gehi
Göreyin bād-ı şabā seni kim ol şağ u esen
- 3 Raķş ider ey yüzi gül şevķ-ile şūrīde olur
İşidüp bād-ı şabādan haberüñ serv-i çemen

- 4 Devr-i zülfünde ne Hindü-beçedür hâl-i ruhuñ
Örtünür sünbül ü reyhân döşenür berg-i semen
- [51b] 5 Sen şeh-i Mısr-ı cemâle nice beñzer Yūsuf
Nice Yūsuf lar esir eyledi bu çāh-ı zeķen
- 6 Burc-ı bārū-yı dile tīr-i belā kār ide mi
Döndi peykānlar-ile ķal^c a-i pulāda beden
- 7 Cübbe-i vaşfi eger ^cāşık iseñ çāk idesin
Ki şehīd olana **Remzī** geydürülmez kefen

159.

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Ayrılmaya tīg-ı ğam öürsem cesedümden
Süsen ola yer yer çıķa hāk-i lahidümden
- 2 Būs-ı lebün almağa ayaķ başdı piyāle
Girse elüme ķanın içerdüm ğasedümden
- 3 Seyreldi çemen bülbülünüñ şıklığı degdi
Āvāze-i feryād u şadā-yı mededümden
- 4 Kej-revler[e] uydı baña egri naķar eyler
Ummazdı anı toğrısı ol serv-ķaddümden
- 5 El virmezidi kimseye fevķimde sa^c ādet
Remzī ķulum ol çıķma dese taķt-ı yedümden

160.

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Olmasaydı pehlevān-ı āh-ı ^cāşıkdan zebün
Çenber itdürmezdi püşten küşt-gīr-i çerķ-i dūn
- 2 Tīşedār-ı bī-sütünüñ pīşesidür ey gönül
Bār-ı ğam çek pāy-dār-ı küh-ı ^caşķ ol çün sütün
- 3 Bezm-i gül hengāmıdur nüş eyle cām-ı ergavān
Sāz u söz eyyāmıdur ķıl gūş-ı ^cūd u ergānūn
- 4 Āteş-i mihrimden ey meh pür-şererdür āfitāb
Kim yanar her şubķ tābından sipihr-i āb-gūn
- 5 İki başlu bir neheng-i baķr-ı ğüsn ol zülf-i dāl
Bir birine baş koş[uş]muş iki ebrū iki nūn

- [52a] 6 Bir yüzi gülzâr için bülbül gibi feryâd işim
Her has u hâşâk ucundan lâleveş bağımda hûn
- 7 Hâtır-ı dildâra **Remzî** sūz-ı şî' r itmez eşer
Seng-i hârâdan eşeddür nice kâr itsün füsün

161.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 'İş idüp iller sürer zevk ü şafâ maḥbûbdan
Gör[me]düm bir el uciyla merḥabâ maḥbûbdan
- 2 Gönlüme hoş gelmez olsun mı nic'etsün gerçi kim
Hoş gelür dirler muḥibbe her belâ maḥbûbdan
- 3 Çâre ne çekmek gerek çün Haḫ Te' âlâ ey gönül
Bâr-ı ğam çekmek naşîb etmiş saña maḥbûbdan
- 4 Derde düşdüm irmedüm dârü'ş-şifâ-yı vuşlata
Derde dermân bulmadum ben mübtelâ maḥbûbdan
- 5 Kaçma gel **Remzî** muḥibbiñden ki yegdür dostum
Bir muḥabbet bî-riyâ yeg bî-vefâ maḥbûbdan

162.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ey dil-i zârım belâ dârında bîmâr eyleyen
Sensin ol bî-çârenüñ derdine tîmâr eyleyen
- 2 Cānumı bend-i ğam-ı 'aşka giriftâr eylemiş
Cism-i Manşûrî belâ dârında ber-dâr eyleyen
- 3 Derde olsun mübtelâdur derde dermân isteyen
Hecre düşsün ârzü-yı vuşlat-ı yâr eyleyen
- 4 Dilleri nālân idüp dil-berleri şād eylemiş
Gülleri ḥandân idüp bülbülleri zâr eyleyen
- 5 Çeşm-i mestin ḥâlet-i 'aşkımdan agâh eyle ey
Huŧte cānı ḥâl-i 'âlemden ḥaberdâr eyleyen
- 6 Bir ağız güftâr-ile yapdur yıkık gönlüm evin
Ey iki ḥarf-ile yoḫdan 'âlemi var eyleyen
- [52b] 7 Yâr-ı şādıḫdur umaram künc-i ğamda **Remzî**ye
Sevḫ ide vaşl-ı Ḥalîle nârî gülzâr eyleyen

163.

mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Bulmağ diler-iseñ şanemā Ka'be şevābın
Gel ben ıluñuñ yap bu yıķık göñl-i ħarābın
- 2 Ħaş altun olurdı işim olaydı müyesser
Sürmek gözüm üzre ayağın tozu turābın
- 3 Kıo zevk-i Sitanbūlı begüm gec Kıalatadan
Gel Edreneden nüş idelüm Gümri? şarābın
- 4 Kāğıd yazayın ħāl ideyin çeşmi[ni] şāyed
Bu al-ile seyr ide gözüm ħüsni kitabın
- 5 Kūyuñda [bu] fūrkat nece bir **Remziye** cānā
Cennetde revā mı çeke nār ehli 'azābın

164.

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Yāruñ ey dil senden ağıyār ola[cak] şanmaz mısın
Ol vefāsız senden uşandı sen uşanmaz mısın
- 2 'Aşğ elinden çok belālar çekdüm ey şeydā göñül
Bunca şerbetler ki içdüñ āħir uşlanmaz mısın
- 3 Şaçdum ol serv-kāmet durdı yanımdan düri
Kıopdı hey gāfil kıyāmet dağı uyanmaz mısın
- 4 Mey yerine ey ħabībūñ mest ü ħünī ħamzesi
Kıana kıana nüş idersin kıana mı kıanmaz mısın
- 5 Kıılma ey gül 'arız-ı yāra mu'arız kendüñi
Bī-ħayālıkdan yüzünden [sen de] utanmaz mısın
- 6 Görseñ ol şem' i geğerken fāriğü'l-bāl ey göñül
Çevresin pervāneler yanınca tolanmaz mısın
- 7 Yok mı pervāsı yanup yağıldığıñdan **Remziyā**
Ħāliñi ol şem'e ya bir dāneveş yanmaz mısın

165.

mefâ'ilün / mefâ'ilün mefâ'ilün / mefâ'ilün

hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- [53a] 1 Sen ey bülbül kebāb-ı āteş-i 'aşğa gül olmuşsın
Bu yana yana hey miskīn nedür ħāliñ kül olmuşsın

- 2 Yine ey gönca-leb beñzer [ki] bugün nüş mı etmişsin
Güzellenmişsin ey āfet kızarılmış gül gül olmuşsin
- 3 Görüp mestāne feryādum didi ol gülşen-i zībā
Yine rindāne içmişsin seherden bülbül olmuşsin
- 4 Ölünce kulluğun eyle gönül sen saña etmişsin
Varup bir bī-vefā şāhuñ eşigine kul olmuşsin
- 5 ‘ Aceb şūrīdesin **Remzī** ki şevk-i la‘ l-i yār-ile
Melāmet küşesi içre harīdār-ı mül olmuşsin

166.

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Kızarup lāleñe yer yer açılır [sīne] hākimden
‘ Arz ider şüret-i aḥvāl-i dil-i çākimden
- 2 Şāhid olmağa şehīd-i ğam-ı ‘ aşk olduğuma
Cāme-i qabr ideler pīrehen-i çākimden
- 3 Bu ne hikmetdür ırağ eyledi biñ derd-i ğamı
Üç kadeḥ bir dem içinde dil-i ğam-nākimden
- 4 Döndi bir māra yedi başlu diler zehr āḥir
Ḥaberi yok felegüñ mey gibi tiryākimden
- 5 Göz açup ‘ aşk ile baksañ görünür şüret-i şıdık
Remzīyā bī-kerem it dil-i pākimden

167.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Dilde yanmağa ruḥuñ şem‘ ine pervā n’eylesün
Cānı da ışmarladum ya nice pervā n’eylesün
- 2 Nice feryād itmesün hecrān elinden ḥaste dil
Bir belādur aña virmiş Ḥaḳ Te‘ālā n’eylesün
- 3 Ol kemān-ebürü ğamın çekmekden ölen nātüvān
Dirliginde ölmege cān virmesün yā n’eylesün
- [53b] 4 Hecr ilinden ney bigi dil nice nālān olmasun
Bezm-i ğamda deldi bağrın ta‘ n-ı a‘ dā n’eylesün
- 5 Geldi **Remzī** şormağa la‘ lünden ağzın terini
Fikr-ile fetḥ olmadı hīc olmağa n’eylesün

168.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Sāye şal ey kām̄eti serv-i hırāman eyleyen
Bu hevālardur beni hāk-ile yeksān eyleyen
- 2 Gerden-i hūrşīde ay [şevküñ] idüp niķāb
Mihr-i hūsñüñdür meh-i gerdüñi gerdān eyleyen
- 3 Saña cān ķurbān ider pervāne göñlüm kıl ķabül
Ey hayāl-i hūsñ-i şem' in baña mihmān eyleyen
- 4 Bir kez ağzıñ öpdüğümçün çeşm-i mestiñdür senüñ
Yok yere hışm eyleyüp ikide bir ķan eyleyen
- 5 Sünbülindir ehl-i imān üzre küfr ilķā iden
Gül yüzindür ey şanem kāfir Müselmān eyleyen
- 6 Cānumı haps eylemiş cism-i laķif-i yār-ı cān
Rūh-ı pākımda ķalıp ādemde pinhān eyleyen
- 7 Hātır-ı tārīk **Remz**iden istesün⁴²⁸
Zulmet içre cüst ü cüy-ı āb-ı hayvān eyleyen

169.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Söyleñ ol serv-i ser-efrāzem yeter nāz eylesün
Şiveyi çoğ itmesün serkeşligi az eylesün
- 2 Luţf idüp gelsün götürsin hākden ben zerreyi
Haķ Te' ālā kevkebi ol māh-ı mümtāz eylesün
- 3 İçelüm gül yüzli sākīler elinden rakş idüp mey
Kāseler dönsün muğanniler ser-āğāz eylesün
- 4 Şādīlķlarla şarāb eglenmesün gelsün berü
Turmasın muţrib giden yārāna āvāz eylesün
- [54a] 5 Bāğ-ı vuşlat cānibine uçmağ ister murğ-i cān
Ey perī ol Tār-i Ķudsī ķo pervāz eylesün
- 6 Ol kemān-eb rūnuñ ey dil cāna yeter ġamzesi
Öldürür mi zaķm urup n'eyler ķayırmaz eylesün
- 7 **Remz**i deñlü rāz-dār olmaz dehānuñ sırrına
'Aşķa hem-rāz isteyenler anı hem-rāz eylesün

⁴²⁸ Vezin eksik.

170.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Gördi sen bedr-i temāmı bildi mäh eksikligin
İ' tizār idüp diler ol rū-siyāh eksikligin
- 2 Heçr-i yāri kimsenüñ göñlün diyārın yıķmasun
Çullara gösterme yā Rab pādişāh eksikligin
- 3 Gördüñ_olmuş ser-pürehne şükr idüp dimiş şükür
Gele sāğ olsun ķabül itdüm külāh eksikligin
- 4 Olmasun dil ' aşķ ki_almaz Hudā göstermesün
Cem' -i dervişāne bir ħāngāh eksikligin
- 5 Asitān-ı yārdur püşt ü penāhum yā mu' in
Kimseye gösterme ol peşt ü penāh eksikligin
- 6 Cevrin artursın kıramaz yārınıñ göstermesin
Küşe-i ' ayn-ı ' ināyetden nigāh eksikligin
- 7 Bülbül-i didāra dön feryāduñ artur ey göñül
İstemez ol bī-vefā kūyında āh eksikligin
- 8 Didiler **Remzī** tolanur ğayr eşigin Hüsrevā
Çapıña geldi diler ol bī-günāh eksikligin

171.⁴²⁹*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Her ne dem kim zülfüñüñ alsam ķoķusın bāddan
Dostum ħālī degül yārān mübārek-bāddan
- 2 Her țarab-ħāne ki dil yapmışdı kūy-ı ' aşķda
Geldi seyl-āb-ı ğamuñ yıķdı anı bünyāddan
- 3 Zülfine bağlandıñ ey dil ğamzesinden umma meyl
Dāma tutilmış ķuşa çün rahm yok şayyāddan
- 4 Ğamzesi bīmārınıñ güş eylemez efġānını
İncinüp feryāddan āh ol şeh-i bī-dāddan
- 5 Ğam bucağında unuttuñ **Remzī**yi yād itmedüñ
Bunca yıllıķ ħaķķ-ı ħidmet gitdi ey şeh yāddan

⁴²⁹ P, C. 2, s.964.

Harfî'1- Vāv⁴³⁰

172.

*fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün**cedid . . - - / . - - / . - -*

- 1 Sāhîr olmasa zülf-i ' anber-bū
Āteş-i ĥaddüñe düşer midi bu
- 2 Göñlümi bir nazarda şayd itdi
Göz göre āh o gözleri āhū
- [54b] 3 Āh ĥünî gözün elinden kim
' Āşık öldürmek aña olmuş ĥū
- 4 Ditrer endāmı beñzi şararmış
Reşk-i ĥüsnüñle mihr olup şayru
- 5 Tîr-i hecrānı sevmezin ' ömrā
Ölümümdür eyā kemān-ebrū
- 6 Gün yüzün fikr ile her gece
Görmez ılduz gibi gözüm uyĥu
- 7 Şıdkını **Remz**inüñ bilürdük eger
Bir gece olsañ ana hem-pehlū

173.

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Didüm ey bî-vefā cāna nice cevr ü cefādur bu
Didi ' aşk ehline andan cefā mıdur vefādur bu
- 2 Ĥaţna ol büt-i Çinüñ der-iseñ [ki] ĥaţā ey dil
Olur yüz karası ĥaşıl şaşın ĥāyet ĥaţādur bu
- 3 Didüm kanı ĥam-ı hecrünle kan ağladuğum demler
Tebessüm eyleyüp didi қо geçmiş mācerādur bu
- 4 Mu' anber zülfüñe cānā demişler öykünür nāfe
Ne cānı var o miskine muĥarrer iftirādur bu
- 5 Ĥırāmān ĥadd-i bālāñı gören ey serv-i pür-şive
Ĥalup ĥayretde ider kim degül bālā belādur bu
- 6 Dem-i ' İsi midür yārab hevā-yı ĥaţ-ı la' lüñ kim
Bulur cān her қоĥulayan ne bŷy-ı cān-fezādur bu

⁴³⁰ Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

- 7 Hevādan **Remzī** hey kılma heves men' itmege nāşih
Naşihat eylesem ' uşşāk içinde bī-nevādur bu

174.⁴³¹

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Hüsünüñ çāk çağıdur ey dil-rubā şimden girü
Mübtelāyam bilmiş ol ' ömrüm saña şimden girü
- 2 Bī-bekā dünyāda ' ömrüm zülfüñe virdüm gönül
İhtiyār itdüm cihānda bir fenā şimden girü
- 3 Dāstān-ı hüsünüñ ile vaşf-ı hālümnden benüm
Unudılsun kışşa-i mihr ü vefā şimden girü
- 4 Çünkü didüñ ey sanem sen serv-қaddüñ ' aşkına
Eksük olmaz başımızdan bu belā şimden girü
- 5 Gül yüzüñ vaşfında bülbülveş figānı **Remzī**nüñ
Tolısardur ' āleme āh u şadā şimden girü

Harfü'l-Hā⁴³²

175.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Görmedüm nesrīn-i ruḥuñ lütfun gül-i sīr-ābda
Bulmadum la' lüñ şafāsın bir şarāb-ı nābda
- [55a] 2 Қаşlarıñ devrinde kıblem alnuñı şanur gören
Ka' be-i ' ulyā muşavver küşe-i mihrābda
- 3 Çok perīşānlık getürmezse ' acebdür başıma
Gice gördüm zülfüñi ben қара günlü ḥ'ābda
- 4 Yere göge şıgmaz ey māh olduğıçün zerrece
Pertev ü nūr-ı ruḥıñdan mihr-i ' ālem-tābda
- 5 Eşк-i çeşm içre ey[a] māh-ı hilāl-ebrü felek
Fülk-i ser-gerdāna düşmüş devr ider girdābda
- 6 Seyr iderken şuda görmüş serv қaddüñ ' aksiñi
Varup ay u mihr ḥayretde қalmış kenār-ı ābda
- 7 **Remzī** gibi bende var iken senüñ tābıñ degül
Mıḥlanup қalmaқ ḥasūda ḥālқа-vār ol bābda

⁴³¹ MN, s. 2111.

⁴³² Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

176.

*mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün**muzâri'* - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Gördüm sefer[de] Müsî-vâr ol mâhtâbda
Cân-ı 'azîzim olsa n'ola ıztırâbda
- 2 Hıta-ı 'izâruñ âyet-i meh-rû muhabbeti
Vefk etmiş ey kamer şeref-i âfitâbda
- 3 Cüy-ı sirişk içinde başım bir habâbdur
Serviñ hevâsı top[to]ludur ol habâbda
- 4 Haddüñ hayâli dün gece çeşmimde tâ seher
Güyâ ki 'aks-i şem' idi câm-ı şarâbda
- 5 Yandı yakıldı nâr-ı firâkuñ añup hasûd
Didüm ki yaraşur n'ola şeytân 'azâbda
- 6 Ey dil [gel] itme perde-i nâmûsı çâk idüp
'Arz eyle yâra hâliñi kalma hicâbda
- 7 Şıdk-ı kemâle irdi eşigiñde **Remz**inüñ
Yokdur nazîri mâ-şaşal anuñ bu bâbda

177.

*mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün**muzâri'* - - . / - . - . / . - - . / - . -

- [55b] 1 Ey şöhet eylemek dileyen hür u 'in-ile
Gülşende 'âlem it yûri bir nâzenin-ile
- 2 Hâlât olur selâşe-i gassâleden k'anuñ
Olmaz birisi zâhide biñ erba'in-ile
- 3 Od kor yer-ile nüh felege ger harîk-i 'aşk
Bir nâle verdin ide kalb-i hazîn-ile
- 4 Hünin gözüm hayâl-i haţuñla bi-'aynihi
Vâlâ-yı sürhe döndi tolu misk-i Çin-ile
- 5 Hâk olduğum kapuñda bu kim âsitânedin
Gece gece dâmenüñ doğına âstîn-ile
- 6 Ol meh-liķâ şu vech-ile tâ bendedir k'anı
Şeksüz bilür görenler ırakdan yakîn-ile
- 7 **Remz**i hayâl-i yâra gönül gencin it maķâm
Ma'mür it ol harâbeyi genc-i defin-ile

178.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Devr-i hüsnünde gözüñ bu zülf-i müşk-efşân-ile
Rûm ili sulţânıdur şâh-ı Firengistân-ile
- 2 Aşmasun hâdden cefâ ' uşşâka taħmîn ide gör
Kullaruña eyle zulmı hey begüm oran-ile
- 3 Tîr-bārân-ı ğamiñdan teşne dil bulur hayât
Âb-ı hayvân yağdurur güyâ ki bir müjân-ile
- 4 Kaţre-i eşkümce olmaz tās-ı pür-hün-ı felek
Hic habâb olur mı hem-ser lücce-yi ' ummân-ile
- 5 Hâke şalup cur' añı n' içün dökersin kanımı
Ma' nide ' ârifler anı bir tutarlar kan-ile
- 6 **Remzî**yi aġyâra nisbet eyleme ey gül-' izâr
Bir midür zâġ u zaġan murġ-ı laţîf-elhân-ile

179.

*mef' ülü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün**muzâri' - - . / - . - . / - - . / - . -*

- [56a] 1 Gül gibi varma şöhbete her bir fülân-ile
Ey dost bir iş itme ki şöñra utanıla
- 2 Cevr itme gel zemâne biġi bana bî-günâh
İtdüklerüñe nâdim olursın zemân-ile
- 3 Ol şâha kendi hâlümü söyler bulunmadı
Kaldı meġer ki bildürem âh u fiġân-ile
- 4 Hic i' tiġâdı yok baña biñ şâdaġam virsem
Kavline hâsidüñ inanur bir yalan-ile
- 5 Ger biñ dilim ola diyemez biñde birini
Kâbil mi vaşfuñ idebilem bir zebân-ile
- 6 Evrâġ-ı **Remzî** süz-ı dil eyler müsevvedât
Gelsin beyâna hâme-i âteş-feşân-ile

180.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Dest-i ġam seng-i belâ şalduġca Ferhâd üstine
Daşıdı daş derd-mendiñ ġaldı feryâd üstine

- 2 Bî-vefâ[dur] milk-i dünyânîñ esâsı‘ ahd-i dost
Tekye itmen â‘ kı̇l ol bî-aşl u bünyâd üstine
- 3 ‘ Âlem etmek ister-iseñ bādeyi elden koma
Kim urulmuştur bināsi ‘ âlemüñ bād üstine
- 4 Sidre üstinde döner řāvūs bāğ-ı cennete
Şalsa ger sünbüllerüñ ol ser-āzād üstine
- 5 Hüsrevā **Remzî** uşandırısa n’ola Ferhād kim
Şimdi mi şākird olan iş aşdı üstād üstine

181.

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Beñ degüldür zeyn olan bu hadd-i rengin üstine
Şaçılıpdur müşğ uvağı berg-i nesrîn üstine
- 2 Çeşm-i pür-hünümde ey meh-rū hayāl-i hācibüñ
Kurulur kıavs-ı kızağdur şañki pervin üstine
- [56b] 3 Başına şihhat günü toğardı ben dil-hastenüñ
Ol meh-i şubh-ı sa‘ ādet gelse bālın üstine
- 4 Öldüğüm vaqtin beni yārın güzergāhında koñ
Gün gibi gecdikce tā kim nūr insin üstine
- 5 Nazma bir vech-ile **Remzî** hüsni şüret virdi kim
Gören eş‘ arın okur taşsin taşsin üstine

182.

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Şaçilup beñler bu la‘ l-i şekker-ālūd üstine
Müşğ uvağın zeyn ider helvā-yı bî-dūd üstine
- 2 Gün yüzüñ üstünde kılsa zülf-i müşkinüñ qarār
Vechi var kim āteşüñ lābüdd çıkar dūd üstine
- 3 Sākin olmaz sünbülüñ uymuş şabā taħrīkine
Gülşen-i haddüñde gūyā kim tırur od üstine
- 4 Devlet-i ‘ aşkıñda altun üzre sīm-efşān olur
Eşk-i sīm-ābım aķup döner zer-endūd üstine
- 5 Yār-ile aħvālîñi destān ideydiñ **Remzîyā**
Nükte kıorduñ kışşa-ı Āyās u Maħmūd üstine


183.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Hâzır olup cân-ı dil ğamgîn ü maḥzün üstüme
Yaş döker ben ḥaste içün çeşm-i pür-ḥün üstüme
- 2 Bir başumla n'eyleyem 'ummāna mānend-i ḥabāb
Çıkdı geldi gözlerümden iki Ceyhün üstüme
- 3 Sırr-ı 'uşşākuñ ki ben ḥākūñ ḥabāb-ı eşki āh
Al atlasdan kırar çetr-i ḥümāyün üstüme
- 4 Şaf düzüp kibriklerümden ğam gününde göz yaşı
Kınlı yağıdur ider her dem sen_ içün üstüme
- 5 Esb-i nāza **Remziyā** ol şeḥsüvār oldu bugün
At şalup sürdi cefā na'ında oyun üstüne

184.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- [57a] 1 Bakmazam dārü's-selām-ile cinān gülzārına
Var-iken yārıñ cemālî aşkına ola dīdārına
- 2 Boynı tūmār-ı du' ā-yı Nūrdur kim ruḥları
Sūre-i ve'ş-Şems⁴³³ yazmış şūret-i tūmārına
- 3 Berg-i gülde müşğ uvağıdur şanur iden nazar
Ruḥlarında zeyn olan bu ḥāl-i 'anber-bārına
- 4 Ḥ'ān-ı vaşlından naşibim yoķ deyu incinme var
Ki gedā ni' met bilür derdini şeker it dārına
- 5 Da' vī-i imān ider şādık degüldür ben 
Ey şanem bel bağlamayan zülfüñüñ zünnārına
- 6 Gelmedi ol meh bugün ferdāya şalmış va' de[yi]
Yarını yād itdi ḥayfā kıldı ḥasret yārına
- 7 **Remzi** gibi yoķdur ey meh-rū ḥarīdaruñ senüñ
Gerçi çoķdur müşteriler ḥüsnüñüñ bāzārına

⁴³³ "Güneşe andolsun." *Kur'an*, 91. Şems Sûresi, Âyet 1


185.

*mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün**mużâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -*

- 1 Bir aybaşından iki hilâl-i ser-âmede
İden nazar virür şalavâtı Muhammede
- 2 Kudret-i deyri başladı vaşf-ı hilâle
Altun kalemle yazmağa tâğ-ı zebercede
- 3 Nür kaç-ı tâli' üñ şeref-i kuvvet üzredür
Yevmen-fe-yevmen ide Allâh ebbede
- 4 'Aşkuñ kitâbın ezber okurdı bu tıfl-ı dil
Başlatmadan beni âb u vecd dağı ebede
- 5 **Remzî** yüzüme baksa giderdi şasâvetüm
Şüret bulurdı cüsse şatardı müsevvede

186.

*fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- [57b] 1 Müddei mey şunsa būs-ı la' l-i cānān almağa
Gösterür şışeyle şu şeytāndur imān almağa
- 2 Top alup çignine zülfüñ çünki hāzır başdur
'Arızuñda kıl pür  haţuñ cān almağa
- 3 Kuhl erbāb-ı nazardur gerd-i āhından geçüp
Ey şabā 'azm eyleme kuhl-i Şafāhān almağa
- 4 Ey kemān-ebrü ider gamzeñ dile pertāb-ı ter
Gönderür Cibrīli İsmā' ile kurbān almağa
- 5 Ol perinüñ devr-i la' lünde haţı bir dīvdür
Dīvle güyā gelür mühr-i Süleymān almağa
- 6 Kan yerine cān alur neşterler çeküp cānāndum
Çeşm-i cerrāhuñ cerden başlasa kan almağa
- 7 Tīg-ı cān ne' çün revān kaşd eyledükçe cānına
Remzî-i bī-çāre başlar cān virüp cān almağa

187.

*mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün**mużâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -*

- 1 Gamzeñ ki dikdi gönlümi cāy-ı nişānede
Güyā oğ atdı findığa ta' līm-hānede

- 2 Naṭ' -1 felekde ruḥları bir lu' b-ile ol mehüñ
Mât itdi şâh encümi dördünci ḥânedede
- 3 Ẓadr-ile âsumâne irer başı gün gibi
Her kim ki yüzi ḥâk ider ol âsitânedede
- 4 Kevşer leb ü miyâniña cân olsa cā n'ola
Göz görmedügi nesnelere olur ḥizânedede
- 5 Ög **Remzî** göklere çıkar ol meh-likâyı kim
Mişliñ felek getürmedi devr-i zemânedede

188.

mefâ' ilün / mefâ' ilün mefâ' ilün / mefâ' ilün

hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Vuzû 'dan el yuyup didi vü virdi zühd-ile bâde
Ayak getürse zâhid gelse bâğ-ı cennet-âbâda
- [58a] 2 Ḥoş insâniyyetin gördüm bugün [ben] merdüm-i cismüñ
Beni dîvâne kıldı bir melek yüzlü perîzâde
- 3 'Alâikden kesil şâd ol tarab bâğında şimşâd-ı ezel
Belâ bendinde[n] âzâd ol kûl ol bir serv-i âzâde
- 4 Hevâ-yı cām-ı meyden gec gönül bād üzredür 'âlem
Şunar mey destine sâkî virür 'ömrüñ senüñ bâda
- 5 Benüm 'ömrüm benüm dînüm giriftâr olalı hecre
Ne 'ömrümde şafâ sürdüm vefâ gördüm ne dünyâda
- 6 Nihâlüñle lebünden cân umar būs-ı kenâr ammâ
Ne ol var zerre arada ne bu var kılca ortada
- 7 Ḥayâl-i ḥüsn-i yâr-ile kılup ebyâtıñı ma' mür
Bu kaşr-ı köhnede **Remzî** el ur bir tâze bünyâda

189.

mef' ülü / fâ' ilâtü / mefâ' ilü / fâ' ilün

muzâri' - - - / - - - / . - - - / - - -

- 1 Hercâyî dil-rübâya şadâkat ne fâ 'ide
Bî-mihr olana mihr ü muḥabbet ne fâ 'ide
- 2 Çok dest-būs-ı dil-bere fırsat gözetdüm âh
El virmedi bu fırsat ne fâ 'ide⁴³⁴
- 3 Ḥoş devlet-idi yâr-ile vuşlat didikleri
Yâr olmadı faķire bu devlet ne fâ 'ide

⁴³⁴ Vezin eksik.

- 4 Yārın tırup anuñla vazem bulışam dimiş
Kaldı n'idem kıyāmete Һasret ne fā'ide
- 5 Vardum t̄abībe derdüm içün şerbet isteyü
Bīmāre-yi 'aşka didi şerbet ne fā'ide
- 6 Ney gibi her nefes ben idem nāle derd-ile
Ğayrılar-ile yār ide şohbet ne fā'ide
- 7 **Remzī**ye nāşihā yūri pend itme fāriğ ol
Rüsvā-yı 'aşq olana naşihat ne fā'ide

190.

*mef' ulü / fā' ilätü / mefā' ilü / fā' ilün**muzāri' - - . / - . - . / - - . / - . -*

- [58b] 1 Ol şāh-ı gül ki şalına rengin kabā-ile⁴³⁵
Gülzār etekleri t̄ola müşkīn hevā-ile
- 2 Zāhm-ı firāğ-ı Һançer-i yāra düşelden āh
Derdā ki içmedüm bir içim şu şafā-ile
- 3 'Ahd eyledüm ki itmeyem artuğ mu' āhede
Ey gōnca-leb senüñ gibi bir bī-vefā-ile
- 4 Āhum Һadengine t̄ayanup devr ider felek
Bir pīrdür ki seyr ide çıkmış 'aşā-ile
- 5 Ben Һāk-i pāyiñ altun olurdu şehā işi
Bir himmet eyleseñ nazār-ı kīmyā-ile
- 6 Yüzüm süre ayağıña geldim ğaribiñem
Üftāde göñlüm al ele bezm-i Һebā-ile
- 7 Başıñ göge irersede **Remzī** yok ihtimāl
Bir gün vişāle zerrece ol meh-liķā-ile

191.

*fā' ilätün / fā' ilätün / fā' ilätün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Rüşen olmazdı göñül cām-ı mey-i nāb olmasa
Zulmet açılmazdı Һurşid-i cihān-tāb olmasa
- 2 Bulunaydı yāruñ ağızından mebādā bir nişān
Çeşme-i Һayvān eger 'ālemde nā-yāb olmasa

⁴³⁵ "kıbāb" kelimesi vezin ve anlam gereği "kabā" olarak okunmuştur.

- 3 Şu seper cānlar mı bağışlardı her dil-teşneye
Kıanlu tīguñ cān-fezā bir tāze cüllāb olmasa
- 4 Āh u zār-ile tolanup yaz u kış ağlar mıdı
Çarḥ-ı dāire gülşen-i kūyında dūlāb olmasa
- 5 Ḥasret-i zūlf ü ' izārıñla kim eglardi beni
Sünbül-i ter bitmese gülberg-i sīrāb olmasa
- 6 Def' ider bir pāre tīguñ iştiyākum āteşüm
Ben şu şunarlıqdan ölürdüñ lā-cerem āb olmasa
- 7 Düşde görmek ihtimāliyle geçerdüñ **Remzīyā**
Hecl elinden dīdeler giryān [u] bī-ḥ'āb olmasa

192.

mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün

hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- [59a] 1 Gözüm yaşın döküp dirdüm bahār olsa bahār olsa
Çiçekler açılır gönülüm açılrsa rüy-ı yār olsa
- 2 Kadeḥ devr eylese bir hoş kenārıñ bezmgāhında
Şafālar der-miyān olsa vefālar der-kenār olsa
- 3 Sürünsem şu gibi pāyince dönsem sāye-i serve
Turup biñ nāz-ile gezse ben olsam bir nigār olsa
- 4 Bahār eyyāmı destümde ayağ eglencem olmazdı
Gönül şabr itse eglensem elimde ihtiyār olsa
- 5 Belā bahrında āhumdan gönül fülki meded bulsa
Kenār-ı vuşlata irsem muvāfiq rūzigār olsa
- 6 Haṭādur bī-vefā sevmek güzel bākī gerek bākī
Cihānda bulunur dil-ber vefādār olsa yār olsa
- 7 Şadākat gösterüp **Remzī** hüner ' arz itmek olurdu
Bilinse ādemüñ ḡadri kemāle i' tibār olsa

193.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

- 1 Şem' -i cem' -ārā olur ağyāra cānān her gece
Şubḥ olunca nār-ı ḡayretde yanar cān her gece
- 2 Uyḡusun baḡladı beñzer zūlf-i siḡr-engiz-i yār
Uyumaz yıldız şayar bu çeşm-i giryān her gece

- 3 Meclisiñde şubha deg şevküñle yanar yakılır
Akıdup göz yaşların şem^c -i şebistān her gece
- 4 [Dilde hüsñüñ mihri kıomaz dide-i bahtumda h[~]āb
Güyyiā kıoynumdasın sen mäh-ı tābān her gece]⁴³⁶
- 5 Gün yüzün hecrinden eflāke ^c ayān olup çıkar
Dūd-ı āhumla şerār-ı sūz-ı pinhān her gece
- 6 Olmadı ol meh saña çün hem-nefes var ey göñül
Şem^c -i meclis gibi sen de odlara yan her gece
- 7 Dimiş-idük **Remzī**ye bir gece hem-pehlū olam
Miskiñ o şevke ider çāk-ı giribān her gece

194.

*fā^c ilātün / fā^c ilātün / fā^c ilātün / fā^c ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- [59b] 1 Yine kimler meclisinde şem^c idiñ sen dün gece
Nār-ı ğayretten yan[ar]dum şubħdañ ben dün gece
- 2 Bezmimüz çün bizim billāh pür-nūr itmedük
Hem de ne^c çün gelmedüñ ey şem^c -i rüşen dün gece
- 3 Kıanķı bī-dīn kāfiriñ büt-hānesin zeyn eyledi
Şem^c -i kāfüre gibi ol sīm-gerden dün gece
- 4 Bezm-i ağyār[1] şavup bizden yaña ^c azm itmedüñ
Dostum gelseñ gerekmez miydi andan dün gece
- 5 Sen güler oynar yir içerdüñ baña ğam-hānede
Nuķl idi ğam āh idi şem^c -i [āteşinden] dün gece
- 6 H[~]āba vardum şandı ^c ālem ğayret almış ^c aķlımı
Ol mehüñ rüz-ı vişālin fikr iderken dün gece
- 7 Seyr iderken kūyumı **Remzī** bugün yārān görür
Yine seyrinde idermiş bezm-i gülşen dün gece

195.

*fā^c ilātün / fā^c ilātün / fā^c ilātün / fā^c ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Göz yaşın ol deñlü zeyn itdüm içine taşına
La^c l ü dürr şanur nażar iden eşigiñ taşına
- 2 Derd-i serle eşigiñ taşına irse ğaste-dil
Bāliš-i şihħat kıonardı derd-mendiñ başına

⁴³⁶ MN, s. 2327.

- 3 H̄ān-ı vaşl umardı çıkdı kāse-i serden gönül
Gū[yi]yā Mecnūn idi kim geldi Leylī aşına
- 4 Seyr iderken ol nigār-ı naqş-bendiñ naqşını
Didi bir ‘ārif ço naqşı kıl nazar naqqāşına
- 5 **Remzīyā** dönsün hilāle bulmasun qadr ü kemāl
Her kim ol māhuñ hilāli nisbet eyler qaşına

196⁴³⁷*fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Didiler şağın seni tutar cefası taşına
Geldi hep didikleri ben mübtelānuñ başına
- 2 Naqş-bend-i hüsn-i dil-ber baña bir naqş itdi kim
Āferīn olsun bu naqş-i dil-güşā naqqāşına
- 3 Cānı yoqdur öyküne şāh-i gül-i ra‘ nā saña
Gerçi rengin cāmeler geymiş içine taşına
- 4 Aqdı ‘ālem mācerā-yı ‘aşq ucından çeşmüme
Çünki qanludan şikāyet kıldılar subaşına
- 5 **Remzīyā** ben ağlamaqdan yüz çevürmezdüm n’idem
Baqmaz ol iki gözüm bir dem garībūñ yaşına

197⁴³⁸*fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*


- 1 Gülşeni kim beñzedür cānā cemālūñ bāğına
H̄ārı kim teşbīh ider bir tāze gül yaprağına
- 2 Neydügüm bezmünde yād itsün unutmasun diyü
Yir yir iplik bağladum cānānenūñ barmağına
- 3 Āh elinden şöyle mā’ildür o serv ağıyāre kim
‘Ālemi şu gibi şāfi aqıdur ayağına
- 4 Ben gedānuñ efser-i devlet konardı başına
Ey hümā ger yüz süreydim ayağıñ toprağına
- [60a] 5 **Remzīyā** dūlāb-ı çerhūñ dökdüğü seyl-āb-ı eşk
Gülşen-i küyında döndi yaşımıñ ırmağına

⁴³⁷ P, C. 3, s. 290. *Divan nüshasında yalnızca matla beyti yer alan şiirin son dört beyti mecmuadan alınmıştır.*

⁴³⁸ P, C. 3, s. 431. *Divan nüshasında yalnızca makta beyti yer alan şiirin ilk dört beyti mecmuadan alınmıştır.*

198.

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün
hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Hâl ol şanem-i lāle-^c izāruñ eñeginde
Güyā ki siyeh-dānedür alma göbeginde
- 2 Kesb itmez idi mihr-i cemāliñle ħarāret
Olmasa  māh u sipihruñ çöreginde
- 3 Raħm olmaz-ise başıma tā rüz-ı kıyāmet
Çalır elim ol serv-i gül-endām eteginde
- 4 Pülād siperdür gün añā çarħ oķı āhum
Gün şem^c -i zerkāre dönüpdür göbegiñden
- 5 **Remzī** n'ola āh eyler ise derd-i derūndan
Kendüyi bilür dir begüm olan yüreginde

199.

fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün
cedīd . . - - / . - - / . - -

- 1 Tolaşup ħara zülfüñ ayağına
Murğ-ı dil düşdi ħam duzağına
- 2 Lebüñi vaş ider zārāfetle
Egilüp ħonca gül ħulağına
- 3 Ruħ-ı cānāne iki tāze güli
Bağlamış bir benefşe bāğına
- 4 Yüzi bir gül-^c izāra beñzer kim
Sünbül almış iki ħucağına
- 5 Bāde sākīnūñ al-ile şu gibi
Aķıdur ^c ālemi ayağına
- 6 Cān bulur sīne kim bilür yārab
Nice efsūn oķur bucağına
- 7 **Remzīnūñ** ħaste göñli gördi yatur
Ġam evinde belā bucağına

[60b]

200.

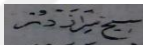
fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Şu bigi yol bulsam ol serviñ ħad-i dil-cūsına
Devlet el virse irişsem [uğrayup] pā-būsına

- 2 Şāyed olam hişşedār-ı sehm-i devlet yā naşīb
Sīnemi dutdum ḥadeng-i ğamzeñüñ karşıusına
- 3 Kaşınıñ her kūşesinden burc-ı kavş ednā iken
Ol mehüñ kim beñzedür kavş-i hilāl ebrūsına
- 4 Cilveler kılduñ geyüp gül gibi rengin cāmeler
Döndüñ ey serv-i hırāmānum cinān tāvūsına
- 5 Hem dökersin kanımı hem hışm idersin şöyle kim
Bağmaz ol denlü be hey zālīm kişi kanlusına
- 6 Bana vaşl olduċca yāruñ cān bağışlar sīnesi
Gerçi ben gördükce cānlar virürem pehlūsına
- 7 Bağlanur tığın ḥamāil-vār alur şemşir ele
Remzīyā kuvvetler olsun ol şehüñ bāzūsına

201.

*mef'ülü / mefā' ilü / mefā' ilü / fe'ülün**hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -*

- 1 Zeyn itdi ruḥuñ dā'ire-i bāġa benefşe
İki gül-ile bağladı bir bāġa benefşe
- 2 Gül gibi tutar elde şehā 
Kūyuñda gedā şeklini tūtmaġa benefşe
- 3 Hindū-beçe seyre çıġup ' arş-ı çemende
Güyā tapınur geh şola geh şaġa benefşe
- 4 Jengār fitil üzre yaġar şu' le-i kibrit
Şeh bezmine gül şem' in uyar bāġa benefşe
- 5 Tob olup eger şāḥ-ı güli zeyn ide beñzer
Sīmīn belin üstünde siyeh daġa benefşe
- 6 **Remzī** ḥatı geldikce nigāruñ yed-i ġudret
Başlar şafaḥāt-ı güle yazmaġa benefşe
- [61a] 7 Keşşāf-ı ġam ol al ele miftāḥı dönüp dur
Ġam-ḥāne-i dil faşlını açmaġa benefşe

202.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Aramızda yār-ile kim dirdi kim firqat düşe
Künc-i ḥasretde qalam ben cānuma gurbet düşe
- 2 Ayağı toprağına yüz sür selām it bendeden
Ey şabā şāyed mülākat idesin fırsat düşe
- 3 Zār u tenhā bunda bülbüller revā mı dostum
Pes gül-ile anda hem bigāne hem şöbet düşe
- 4 Düşde görmek arzūsiyla geçürdüm n'eyleyem
Ḥasret etmişdür beni derd ü gam u ḥasret düşe
- 5 Düşdügince kıl nazar redd itme şāhum vaqt ola
Yüz süre varam qapuña bendeye ḥidmet düşe
- 6 Yāri ağıyār olmasun bārī ilāhī kimsenün
Müdde' ilerle ḥuşūşan araya nisbet düşe
- 7 **Remzīyā** kıl cevre şabr incinme raḥm itmez diyü
Cānib-i Ḥaḫdan ola kim gönüne raḥmet düşe

203.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Zāhir olsa n'ola her gāh ol perī ḥammāmda
Kim perī olanlaruñ olur yeri ḥammāmda
- 2 Şahn-ı ḥammāmı tutar büy-ı gülāb u ' anberin
Derlese yāriñ ten-i nāzik-teri ḥammāmda
- 3 Ol perī-peyker temāşāsın recā idenleruñ
Cāma dönmüş qapu gözler gözleri ḥammāmda
- 4 Ḥis idüp cism-i laḫifiñden dil-i senginüñi
Ḥacletinden kızdı gördüm mermeri ḥammāmda
- 5 Şoyunur bir yalın ayak baş açuḫ abdāl olur
Seyr ide varanlar ol sīnemizi ḥammāmda
- [61b] 6 Ḥaḫ-ı ' ālemden qaçarsañ ey perī ḫalvetde
Şöḫbeti **Remzīyā**yle eyle gel beri ḥammāmda

204.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Bezm-i gülde şevk-i hüsnüñden ki dil nālān ola
Bağrı sūzişden hezārān bülbülüñ biryān ola
- 2 Ben nece şūrīde vü ser-mest ü hayrān olmayam
Mey ola maḥbūb ola 'ālem bahāristān ola
- 3 Kānıma girmek ḥaṭ-ı la' lüñ revā mıdur kim ol
Ḥızr ola hem āşinā-yı çeşme-i hayvān ola
- 4 Bir şeh-i ḥübānuñ ol kim bende-i fermānıdur
Bulmaz ol iḳbāli heft iḳlīme ger sulṭān ola
- 5 Ğam günü peykānlaruñla ölmege cān virdüğüm
Bu ki uyḥu ḥoş gelür ol gece kim bārān ola
- 6 Ḥasret-i hüsnüñle ne' çün öldürür hecrüñ beni
Var mı bir mezhebde kim 'id irmeden ḳurbān ola
- 7 Bezm-i meyde ağzın öpmek isteme **Remzī** müdām
Ḳan içer yok yere yār ortada şāyed ḳan ola

205.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Degme derd-ile ḳuluñ şanma ḳapuñdan dūr ola
Ayırırca ger ecel benden degül ma' zūr ola
- 2 Naḳd-i ğam dil milkiñi vaşlıñla yaḳma eyle gel
Devr-i şehde her taraf lāyıḳ bu kim ma' mūr ola
- 3 'Ālem-i vaşl içre böyle āh u zār eyler gönül
Vāy eger künc-i belāda derd-ile mehcūr ola
- 4 Tā ebed burc-ı şerefde ṭālī' -i pür nūr olur
Bir dem anuñ kim gözine gün yüzün manzūr ola
- [62a] 5 Zülf ü ḥaṭ olmasa ḥaṭṭ-ı yārda olmaz 'aceb
Gülşen-i cennetde kim gördi ki mār u mūr ola
- 6 Nesl-i Ādemde nazīrin kimseler görmüş degül
Ol perī-peyker 'aceb mi ḥüsnine ma' rūr ola
- 7 Görünür mi gözine 'ālem Ḥudā göstermesün
Zerrece **Remzī** ger ey meh gün yüzüñden dūr ola

206.⁴³⁹*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Baş açık beglik ider başına sultānlar-ile
Mest ü rüsvā yürürem bī-ser ü sāmānlar-ile
- 2 Ehl-i 'aşk ola mı hem-dem vara şūfilere hīc
Mey içenler nice yek-reng ola hayvānlar-ile
- 3 Ruḥuña oldı mu' arız ruḥı pervāne-şıfat
Baḥş ider dil tutısur şem' -i şebistānlar-ile
- 4 Gözlerüm 'aks-i leb-i la' l-i nigār-ile benüm
Tās-ı saḳḳāya dönüpdür tolu mercānlar-ile
- 5 Bir perī-rūdaki ān ola olur şivesi nāz
Uşbu yüzden olacaḳ kim çıkışur anlar-ile
- 6 Ol şehūñ ḳaşr-ı hümāyūñı felekden yücedür
Nice i' lām ide aḥvālūmi efgānlar-ile
- 7 **Remzīyā** irtesi düş 'ālemin itmiş gibidür
Gice mey şoḫbetin iden ḳişi ol cānlar-ile

207.⁴⁴⁰*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Zerreten kemdür dimeñ dönmezse gerdün üstine
Mıhr-i 'ālī-ḳadr ider devr itse ger dūn üstine
- 2 Hātem-ile rüy-i zerdüm üzre müşt urşañ eger
Sikke ḳorduñ mühr-i sīmīn-ile altun üstine
- 3 Hıl' at-i ḥüsn-ile bir zībā güzelsin gün gibi
Key yaraşur geydügüñ sen serv-i mevzūn üstine
- 4 Yār-i nā-mıhrüm gibi benden yiter döndür[me] yüz
N'ola bir gün ben faḳirūñ felek dön[sün] üstine
- 5 Hüsrev oldı ey hümā **Remzī** ḳuluñ devründe kim
Her ḥabāb-i eşk urup çetr-i hümāyūn üstine

⁴³⁹ P, C. 3, s. 231-232.; MN, s. 2384-2385.⁴⁴⁰ P, C. 3, s. 314.

208.⁴⁴¹*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Geçdi 'ömrüm cevr-ile düşdüm tarîk-i zillet
Himmetinde irmedüm şāhum kemāne devlete
- 2 Çok zamāndur şābit olmuşdur kapuñda h̄idmetüm
Bende çokdan lāyîk olmuşdur efendi h̄idmete
- 3 Eylemez halk içre çün kim meyl-i şoḥbet ḥāḫıruñ
Gel senüñle varalum şūfilenürseñ ḥalvete
- 4 Ey perī ādemlig eyle tek kadem-rencide kıl
Gel bizümle bezme vācibdür icābet da' vete
- 5 Şoḥbet-i aḡyār-ile olmaz müyesser vaşl-ı yār
Remziyā varmak güç olur keşret-ile vaḥdete

Ḥarfü'l-Yā'

209.

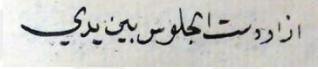
*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Halka ey cān-ı cihān baḫş idicek kısmetini
Baña Ḳassām-ı Ezel şundi cihān mihnetini
- 2 Şekerüñ leblerüñ üstinde gören ḥaḫḫuñ oḫur
*Enbetallāhü nebāten hasenā*⁴⁴² āyetini
- 3 Ḳurtar ey ḫūr-ı cinān hecr elinden bizi gel
Muştafā āteş-i dūzaḫda ḳomaz ümmetini
- 4 Devletümdür göre var hem n'ola didüm didi yār
Sözi var ise gülşendeki sen devletini
- 5 Añmañuz baña ḫabibi ḳoñ ölürsem öleyin
Dil-i bī-çāre çoḡ içmişdür anuñ şerbetini
- 6 Meyl ider şu gibi şāfi meye bī't-tāb' gönül
Dest-i ḳudret mey-ile etdi meger ḫıynetini
- 7 **Remzi** yüz virmedi bir gün saña ol meh-liḳā
Ne umarsın deñediñ gördü ki māhiyyetini

⁴⁴¹ P, C. 3, s. 402-403.⁴⁴² "Allah onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi." *Kur'an*, 3. Âl-i İmrân Sûresi, Âyet 37

210.

*fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün**cedīd . . -- / . . - / . . -*

- 1 Ölüruz içmeyince bir dem mey
Ve mine 'l-mā 'i küllü şey 'in hayy⁴⁴³
- 2 Vir gönül naqd-i cāmı dest-i ğama
Ger helāk olsa eđ-dımān 'aley
- 3 Dehenüñ öpmege nedür bir cān
Biñ olursa yanımda leyse bi-şey⁴⁴⁴
- [62b] 4 Halka-i çeşm-i gevher-efşānum
İtdi tūmār cūd-ı Hātēmī tayy
- 5 Baña tağ-ı ecel ider dermān
Ey tabīb āhırü 'd-devā el-key⁴⁴⁵
- 6 Hoş geçürdüm yanıñda bir dem idi
Leyse şey 'ün eħabbü minke le-dey⁴⁴⁶
- 7 Fī-' alā cānibik tecellīsini

- 8 Künc-i ğamda beni koduñ gitdüñ
Yüri hey yār-ı bī-vefā yüri hey
- 9 Dest-gİR ol ğarīk-i eşk oldum
İriş ey Hızr-vaqt mezc-i mey
- 10 Benüm ağızımdan āh u nāle kıılır
Remz-ile yāre karşı bezmde ney
- 11 **Remzī** düşmez saña kabā-yı neşāt
Yaraşur ğam pelāsı egñüñe gey

211.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Haste cān ol yāre bir emsem [lebüñ] cānā didi
Dimedi hoş ola geldi remz-ile ābā didi

⁴⁴³ “ Her canlı şeyi sudan yarattık.” *Kur'an*, 21. Enbiya Sûresi, Âyet 30

⁴⁴⁴ Deheni zerreye göre ma' düm

Müya nisbet miyānı *leyse bi-şey* P, C. 3, s. 665.

⁴⁴⁵ “Son çare, hastalıklı organı dağlamaktır.”

⁴⁴⁶ “Elimde senden daha çok sevilecek bir şey yoktur.”

- 2 Teşne cāna şu seper tīguñ senüñ cāna didüm
Hey şundi hañçerin al ister-iseñ yā didi
- 3 Kađdimi lām itdi hecrānuñ ol elif kāmetslüye
Lāma vaşl olsa elif n’olaydı didüm lā didi
- 4 Öldürem yarın didigün işidüp āh itdi dil
Öldürür bir gün beni ol va’ de-i ferdā didi
- 5 Didüm itme merhabāñı yār-ı şadıkdan dirīg
Gerçek idersin be **Remzī** merhabā saña didi

212.

*fā’ ilātün / fā’ ilātün / fā’ ilātün / fā’ ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- [63a] 1 Pādişāhum degme bir hayvān ne bilsün himmeti
Ādeme eyle eger eylerseñ insāniyyeti
- 2 La’ lüñe öyküñdi çüñkim kalsun ayaklardağı
Her kişinüñ sākī yā kendü elinde hürmeti
- 3 Ey yüzi gülşen ğamiñdan kāmets dönmiş çüpe
Servüñ aşla adımın atmağa yoğdur tākati
- 4 Faşl-ı güldür gül gibi tut cām-ı mey ‘ādet durur
Sāgarı elden düşürme sākıt itme ‘ādeti
- 5 Ey yüzi cennet cehennemden çok artuğdur meded
Uğramasın nār-ı hecrāna Muhammed ümmeti
- 6 Lā’ l ü gevher-bāruña öykündüğüçün zerrece
Yođdur ey gün yüzlü yākūtuñ yanımda kıymeti
- 7 **Remzī**yā bezm-i ezelde baña bir mey şundi ‘ aşk
Mestüm ol demdür bu demdür kim degül keyfiyyeti

213.

*mef’ ülü / mefā’ ilü / mefā’ ilü / fe’ ülün**hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -*

- 1 Bağladı gönül h’ābını gīsüleri ‘ ıkdı
Şūrīde kılup miskīni sevdāya birađdı
- 2 Mey-gün lebüñe imrenüp ey sākī-i gül-ruh
Meclisde şurāhilerüñ ağızı şuyı ağdı
- 3 Beñzetdüğüçün kendüyi kaşına meh-i ‘ id
Şöyle_ itdiler anı ki kamu halk aña bağdı

- 4 Ol lâle-ruhuñ kıddine sehv-ile uzansın
Beñzetdüğini murğ-ı çemen başına kaçdı
- 5 Dil-cü kadüñe gülşen-i hüsn içre görelden
Alındı dil ey serv saña şu gibi ağıdı
- 6 Taqrır ider-iken sūzumı şerh-i derūnum
Sūzıyla zebānın kalemūñ kapkara yağıdı
- 7 Kıldı seni dīvāne be **Remzī** öğdi ol yār
Tā boynıña zencir-i ser-i zūlfini tağıdı

214.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [63b] 1 Ey kemān-ebrū görinen yārımuñ ağızındağı
Oğ degül ağızında kıalmış hayretinden barmağı
- 2 Hāk-i pāyiñe şehā yüz süren irer devlete
Başım için tāk-ı devletdür ayağıñ toprağı
- 3 Ey şeh-i ferruğ-süvār oldum semend-i aşkına
Arşa-i naç -i melāmet oldı atum oynağı
- 4 Hey ben öldüm bu ğam u fūrkat nedür cānā didüm
Nāz-ile āh ol şeker-leb geldi didi derd ağı
- 5 Meclis ehlini donadur toladur bir dem sebū
Yağar ağızından ağıular vāy bu ağı bardağı
- 6 Yāre ol gün yolda uyuzlandı gördüm bir harı
Döndi dil-ber nāz-ile didi nedir şol bulduğı
- 7 Alduğıçün gönlüni ol sākī-i gül-ruh ele
Bādenüñ devrinde⁴⁴⁷ **Remzī** yere başar ayağı

215.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Hāne-i dilden gözüm gözler gele diyü seni
Āfitābım her gece tā şubha açıkdur revzeni
- 2 Arşık öldürmek şevāb imiş kitāb-ı aşkıda
N'ola kırbān olduğum gel hayra gir öldür beni
- 3 Altun esefüñ serverā şan bir hümādır sīm-bāl
Başıña her kıondığınca pādişāh eyler seni

⁴⁴⁷ "meclisinde" kelimesi vezin gereğı "devrinde" olarak okunmuştur.

- 4 Taşlar-ile döğünür yaşlar döker gülzârda
Şu ‘izârîñ hasretinden ey leţâfet gülşeni
- 5 Dūd-ı ‘aşık jeng ider mir ’ât-ı hüsni-ı ‘âkıbet
Âh-ı bülbülden varur âhir yile gül hırmeni
- 6 Toprağa dāmān irişür ‘ām olur luţf u kerem
N’ola ben hāke şehā doğınsa luţfuñ dāmeni
- 7 Yārı şarar pes diyü cānın çıkarırdum eger
Remziyā girse [elüme] dil-berüñ pırāheni

216.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [64a] 1 Ağladur her dem göz açdırmaz dirîgā gam beni
Gözüme ‘ālem görünmez seyr ider ‘ālem beni
- 2 Eşk-i çeşm-i hün-feşānum bunca demdür āh kim
Kānlar ağlatdı baña güldürmedi bir dem beni
- 3 Zağme kılduñ [gey] ‘ilācı ey ki girdüñ zağmete
Bilmedüñ şanduñ tabībā kâbil-i merhem beni
- 4 Bî-vefālar sevdüñ itdüñ ‘ömrümüñ milkini harāb
Ey gönül hem kendüñi yađduñ dirîgā hem beni
- 5 **Remziyā** atlar gelürse hālüme tañ mı ki yār
Şād ider ağıyārı kılmaz bir nefes hurrem beni

217.

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün
remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Gelse teşrîfe kaçan tîğ-ı müjeñ cān evini
İşidüp karşı çıkar rûh u revānum sevini
- 2 Biñ tavāf-ı harem-i Ka‘be şevābın bula yār
Ger ziyāret ide bir kerre bu gönülüm evini
- 3 Kara gönülümüzi uçmağa şal ey şāh-ı cihān
Bu gedā hānelere mihr-i ruhuñ pertevini
- 4 Dil-berüñ hatt-ı ‘izāruyı Şirīnlig-ile
İdinür hüsüne Ferhād-ı cihān Hüsrevini

- 5 Ol perî-rûdan ayırır nice hasûdî⁴⁴⁸
Hâşılı **Remzî** işim bitdi döni döni

218.

fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün

remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Virme her hâr u hasuñ destine gül dâmeniñi
Çāk iderler şaқın ol gül gibi pîrâhenüñi
- 2 Ey yüzi gül yeter al âhını bülbüllerüñüñ
Vaқt ola bâda mebâdâ viresin hırmeniñi
- [64b] 3 Şalınup sen gül ile bir ide kûyuñ hüs-n-i hâr
Bülbülüñden ne revâ men' idesin gülşeniñi
- 4 İrmesin gülşen-i hüs-nüñ güline bād-ı güzîn
Şaқlasun Hâқ senüñ ol gül gibi nâzük teniñi
- 5 Bir bilürsin her bigâneleri **Remzî** n'eyler
Vây senüñ bilmedüğüñ dostuñi düşmâniñi

219.

fâ' ilātün / fâ' ilātün / fâ' ilātün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Yine gönülüm şehrine bir Rüm ili dil-bercigi
Neçe at şaldı aқın eyler görüñ ol gercegi
- 2 'Āşık-ı dil-ğasteye içirse kesb eyler hayât
Āb-ı Hızr-ile şu urulmuş meger hancercigi
- 3 Bâri çeksem қaddi yādına elifler sîneme
Çekmedüm pehlüya çün ol serv-i sîmîn-bercigi
- 4 Gör ne âdem cândur kim ol leb-i 'îsî dedüñ
Cân bağışlar merd-i cāna la' l-i cān-pervercigi
- 5 **Remzîyâ** yokdur vefâsı 'âşık-ı şadıқlara
Mü'mine raҳm eylemez gördüñ mi ol kâfircigi

220.

mefâ' ilün / fe' ilātün / mefâ' ilün / fe' ilün

müctes . . - - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Ne buldı kimse şekerden halâvet-i lebiñi
Ne gördi âb u mu' allaқda luғf-ı gâbgabiñi
- 2 İrince cān lebe sâķi şafâ sürer içerüz
Şun eksük itme bize bâde-i leb-â-lebiñi

⁴⁴⁸ Vezin bozuk.

- 3 Kınardı başıma devlet sitârem olur-idi
Ayıklasañ beni sürsem yüzüñe kebkebiñi
- 4 Helâk u hasretem ey cân n'olurdu ihyânen
Ziyâret eyleyü gelseñ maķâm-ı kılbiñi
- 5 Müdâm ayağına düş **Remzi** pîr-i meykedenuñ
Tariķiñi koma elden yitürme mezhebiñi

221.

*mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün**hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -*

- [65a] 1 Gördüm ki yola kâfile-i yâr yöneldi
Kıpdi ceres-âsâ yüregüm ağzıma geldi
- 2 Ol mâhı felek gideyorur gördi seherden
Yırtıp yaķasın mihr külâhın yere çaldı
- 3 Bir yüz[i] şulu kimsedür ey şeh kılıcıñ kim
Her uğrayan utandı başın aşğa şaldı
- 4 Kıpında yanan meş'ale-i âhumı gördi
Kândil-i Harem-i Merve haķı aşılı kıldı
- 5 Gül yüzüñe öykündüğünü serv işidiñce
Deg geldi tırup kovuıldı sövüldü
- 6 Gördi olamaz ol dür-i nâyâba mülâķi
Ėavvâş-ı dil-efgâr belâ baķrına taldı
- 7 Gül yüzlü güzel tâze püserler alamadan
Remzi Ėama düşdi yazığ üftâde kocaldı

222.

*fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Lâle rengin tâc urundı çıkdı şâhiler gibi
Gül çerî çekdi şıdı seni sipâhiler gibi
- 2 Sehv idüp öykünmiş iken kadd-i yâri gördiler
Kıldılar serv-i sehiler secde sâhiler gibi
- 3 Şüfîler zülfüñ görüp tavķ-ı riyâdan geydiler
Oldılar ser-ħalka-i tevħid ilâhiler gibi
- 4 Gün yüzüñ hoş karin olmuş şol iki mâh-ı neve
Birbiriyle baķr-ı Ėüsn içinde mâhiler gibi

- 5 Öldüğüme acımadım hecr-i la‘l-i yār ile
Remzī yā helvā-yı düşmen yense kähiler gibi

223.

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Kirpigiñ tır-i kazā ebrūlarıñdur yā ‘ Alī
‘ Aşık-ı mecrūhuñam gitmez dilimden yā ‘ Alī
- [65b] 2 Tīg-ı gāzmeñ vaşfidur *lā seyfe illā Zülfiķār*⁴⁴⁹
Midhad-i zāt-ı şerifiñ *lā fetā illā ‘ Alī*⁴⁵⁰
- 3 Zü’l-ħimār-idi gözüñ güyā anı bir lu‘b-ile
İki kıldı kara zülfüñ zülfiķār-āsā ‘ Alī
- 4 ‘ Ārızında çekdük imāna getürdük tüt ki biz
Kāfir-i tersā-idi bu zülf-i ‘ anber-sā ‘ Alī
- 5 Ehl-i imānı koyar küfre bu zülf-i ‘ anberin
Kāfiri eyler Müselmān ol dağı zibā ‘ Alī
- 6 Luṭf-ile olmaz kerāmetde nazīriñ bir dil-ber
Hüsn-ile gelmez vilāyetde saña hemtā ‘ Alī
- 7 Sa‘y idüp kūyuñ tavāf eylerse **Remzī** bula kim
Oldur erbāb-ı Şafāya Ka‘be-i ‘ ulyā ‘ Alī

224.

fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilātün / fā‘ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Nāz-ile reftāra gel serv-i ħırāmān ol yüri
Dāmeniñden gül gibi tur ‘ anber-efşān ol yüri
- 2 Ben hezār efgān idüp bülbül gibi zār olayın
Şāh-ı gül gibi şalın [sen] şād u ħandān ol yüri
- 3 Luṭf ile olup süvār-ı hoş gerdün-ı cemāl
Seyr-i meydān-ı cihān it mihr-i raḥşān ol yüri
- 4 Encüm-i sitāreye dönsün cihān meh-ruları
Hüsn ile sen şehir içinde mäh-ı tábān ol yüri
- 5 Firķatiñden dil helāk olmuşdur ey cān pāresi
Cismine ol mürde-i pejmürdenüñ cān ol yüri
- 6 Ol meh-i Yūsuf-cemālüñ şehrin ey Ya‘ķüb-ı dil
Çün kılırsın ārzü var Mışra sulṭān ol yüri

⁴⁴⁹ “Zülfikardan başka (keskin) kılıç yoktur.”

⁴⁵⁰ “Ali’den başka yiğit yoktur.”

- 7 Ola kim **Remzî** naşîb ola saña dîdâr-ı dōst
Cüst u cû kıl şu gibi tur zâr u giryân ol yûri

225.⁴⁵¹

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün
muzâri^c - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Sâkî pür eyle sâgarı gördüñ mi lâleyi
Olduğün tehî taşâ çaldı piyâleyi
- 2 Taḥşîl-i 'ömr-i bî-'aded eyler içen kişi
Bir mâh-i çâr-deh-ile şarâb-i dü-sâleyi
- 3 Kudret cemâli muşafına kaçın itdi naḡş
Ol levḫe lâciverd-ile çekdi celâleyi
- 4 Seyr ide ḫaddi terledüğün her ki şubḫ-dem
Görmek dilerse dâ'ire-i gülde jâleyi
- 5 Şeydâ gönül yabânda qalurdı ğarîb-vâr
Ḥak yârî kıldı hem-nefes idindi nâleyi
- 6 Bülbülveş ey muğannî-i gül-zâr-i bezm-i şâh
Remzî dilinden okı bu rengin maḫâleyi

226.⁴⁵²

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Devlet el virse şalinsam boynuña kâkül gibi
Koklasam gâhî öpüp boynuñ kulağün gül gibi
- 2 İşigüñe yüz süre varsam n'ola cârüb-vâr
Ḥidmete bil bağlayam bir boynı bağlu ḫul gibi
- 3 Zülf ü ruḫsâruñ hevâsı cânları şeydâ kıılır
Büy-i sevdâsı bahârı hoş-durur sünbül gibi
- 4 Ḥârlarla şalınursın ey leṭâfet gülşeni
Ben belâ bâğında qaldum zâr-ile bülbül gibi
- 5 Câm-i zehr-âlüd-i çerḫüñ semmini def^c itmege
Görmedüm tiryâḫ-i ekber **Remzîyâ** hiç mül gibi

⁴⁵¹ P, C. 3, s. 236-237.

⁴⁵² P, C. 3, s. 649-650.; MN, s. 2727-2728.

227.⁴⁵³*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Olmasaydı gönlümün bir mihrībān eglencesi
Olmaz-idi cismümün 'ālemde cān eglencesi
- 2 Rüz-i hecrānuñda ölmek hoş gelür 'ömrüm baña
Rūzedāruñ h̄'āb olur çün kim hemān eglencesi
- 3 Mest-i cām-i bezm-i nāz ol yüri kurbān olduğum
Çün müdāmī cām olur tāze cevān eglencesi
- 4 Varlığını 'ālemün h̄iç kimse almaz oldu 'aynına
Sen olaldan h̄üsn-ile h̄alk-i cihān eglencesi
- 5 Sākīyā meclisde **Remzī** içmedügin itme 'ayb
Ol idi ol bī-nevānuñ bir zamān eglencesi
- 6 Ğayrıdan terciḥ idersem ū' rümi 'ayb itmeñüz
Çün bilürsüz ū' irün olur yalan eglencesi

228.⁴⁵⁴*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Ne olduk yāre hem-pehlü ne emdük la' l-i cānānı
Berīyüz cümle ḥaṭlardan ne cismānī ne rühānī
- 2 Benüm dil-berlere cān virdüğüm men' itme ey zāhid
Kişinün neyle kim girdiyse anıñla çıkar cānı
- 3 Niçün kanum alur sürer yüzine bī-güneh tiğün
Ne şanur hey benüm cānum ğarībün yok midur kanı
- 4 Ciger güşem durur gönder baña kandise peykānuñ
Ṭoyınca ey kemān-eburū başayın bağruma anı
- 5 Kişi öldüğine dirildüğine bakmayup **Remzī**
Ola bir pādīşāh-ı 'īd-ı vaşluñ küh-ı kurbānı

⁴⁵³ P, C. 3, s.722.; MN, s. 2656.⁴⁵⁴ P, C. 3, s. 762.

MURABBALAR

1.

*fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün**Remel .. - - / . . - - / .. - - / . . -*

I

- 1 Cevher-i bāde ile albimüzi pāk idelüm
Mey-fürüş ayağına rüy-ı zeri hāk idelüm
2 Ne añup cübbe vü destarı ne idrāk idelüm
Mest-i lā-ya' ıl olalım yaalar āk idelüm

II

- 3 Bāga ezhār-ı emen gibi seer açılalum
Nie dil-teng olalum onca şıfat açılalum
4 Sım ü zer arc idelüm dökilelüm şaçılalum
Mest-i lā-ya' ıl olalum yaalar āk idelüm

III

- 5 Geh varup üşe-i mey-āneyi me' vā ıtalum
Gül gibi elde gehi bāde-i amrā ıtalum
[49a] 6 Baş açu lāle-şıfat dāmen-i şahrā dutalum
Mest-i lā-ya' ıl olalum yaalar āk idelüm

IV

- 7 Dest-i sākilere cām-ı mey-i nāb alduralum
Ayağ üstine duralum olular alduralum
8 Muribe varımızı arc idelüm alduralum
Mest-i lā-ya' ıl olalum yaalar āk idelüm

V

- 9 Remzi peymāneleri 'ömrüñüzüñ olsa gerek
'Āıbet dest-i fenādan yaa āk olsa gerek
10 Berü gel def' -i am için ielüm n'olsa gerek
Mest-i lā-ya' ıl olalum yaalar āk idelüm

2.

Bahāriye

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

I

- 1 Biamdillāh bahār irdi yine 'işret zemānidur
Zeminiñ naş eyler her iek bir tāze Mānidur
2 Gül eydür 'iş idüñ urmaz bu faşlıñ tā zemānidur
Bahār eyyāmı gül devri yigitlik 'unfuvānidur

II

- 3 Munaḳkaş nuṡḳıla tuṡdı serāy-ı bāğ-ı gūlzārı
Şafā sür pādīşāhāne ser-ā-ser it şāhn-ı gūlzārı
4 Zebān-ı ḥāl ile dir saña idüp murğ-ı gül zārı
Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānidur

III

- 5 Naẓar ehline her nergis ki var ‘ayn-ı ‘ināyetdür
Dıraḫt-ı gülde her şāḫ-ı ḥamīde dāl-i devletdür
6 Yüri hey pīr-i nā-bālīg ne hengām-ı naşīhtdür
Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānidur

IV

- 7 Gül ile lāledür şanma yüzün ider gūlistānı
Kara toprağ iken cūş itdi yiriñ ḳaynadı ḳanı
8 Neçün germ olup içmezsin demidür ğayretiñ ḳanı
Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānidur

V

- [30b] 9 Mey-i maḥbūba ‘ādetdür bu demlerde yasağ olmaz
Şarāb içmezse ‘aşḳ ehli ölür ğamdan ya sağ olmaz
10 Düşün sākī ayağına meyi elden ḳomağ olmaz
Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānidur

VI

- 11 Bu ben zerreyle gün gibi seḫer ḳıl seyr-i şāḫrāsın
Yanıñca olayıñ sāyeñ şalın ey serv-i bālāsın
12 Esīr-i bend-i pend olma sözine berg uymasın
Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānidur

VII

- 13 Oḳusun Remzī bülbül-vār açup gül gibi evrāḳı
Ele cām-ı tarab-nāk al şafā sür sen tuṡup sākī
14 Degildür hey begüm ‘ömrüm bu demler kimseye bākī
Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānidur

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

XVI. yüzyılda klasik Türk edebiyatı sahasında zirve yapmış usta şâirlerin yetişmesi Remzî gibi birçok şâiri gölgede bırakmıştır. Bu yüzden Remzî, bugüne kadar, hakettiği değeri görememiş ve *Dîvân*'ının incelenmemesinden dolayı da edebiyat dünyasında hak ettiği ilgiyi bulamamıştır. Bu bağlamda, dîvân şiiri zincirinin bir halkası olarak gördüğümüz ve hakkında daha önce müstakil bir çalışma yapılmayan Remzî'nin ve *Dîvân*'ının Türk edebiyatı tarihindeki yerini almasını amaç edindik.

Yaptığımız çalışmalar sonunda XVI. yüzyıl dîvân edebiyatı şâirlerinden olan Remzî için, değeri yeterince anlaşılmamış önemli bir şâirdir diyebiliriz. Remzî, *Dîvân*'ını tasavvufî bir yapı üzerine kurmamıştır. Din adamı olması hasebiyle dînî-tasavvufî öğeler hakkında yeteri kadar bilgili olan şâir, bu öğeleri eserinde geleneksel dîvân şiirinin gerektirdiği ölçüde kullanmıştır. Arapça, Farsça ve Türkçenin kurallarına uygun tamlamalar yapan şâir, zincirleme tamlamalar ve ağır ifadeleri pek kullanmamıştır. Şiirlerinde genel olarak sade sayılabilecek bir dil kullanan şâirin aruz hataları oldukça fazladır. Manzûmelerinde arkaik kelimelere yer veren şâir, özellikle atasözleri ve deyimleri ustalıkla kullanmıştır. Bunların yanı sıra şâirin üslûbunun en dikkat çekici yanı, îhâm-ı tenâsüb sanatına düşkünlüğüdür.

Özellikle önemli nazîre mecmualarında bulunan çokça şiirinden hareketle, onun bir nazîre şâiri olduğu ve gazelleriyle edebiyatımızda kendine yer edinmeyi başardığı söylenebilir. Âhî, Ahmedî, Ahmed Paşa, Celîlî, Hafî, Harîmî (Sultan Korkud), Hayâlî (Abdülkerim-zâde), Kemâl-i Zerd, Muhibbî, Necâtî, Nizâmî, Revânî, Selîmî (Yavuz Sultan Selim), Şevkî, Şeyhî, Tâcîzâde Câfer Çelebi, Vasfî, Visâlî, Zâtî gibi şâirler, Remzî'nin etkilendiği şâirler arasındadırlar.

Ulaşılabilen yurtiçi ve yurt dışı katalogların taranmaları neticesinde, *Dîvân*'ın tespit edilen tek nüshası Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde 19 Hk 35851 arşiv numarasında kayıtlıdır. Çalışmamızın temelini oluşturan bu tek nüshanın yanında ek olarak çeşitli şiir mecmuaları taranmış, elimizdeki metinde olmayan kısımlar metne dâhil edilmiştir. Bunların sonucunda tesis ettiğimiz *Dîvân*, mürettep bir dîvân özelliği göstermektedir. *Dîvân* metni “Dîvân-ı Şeyh Remzî” ser-levhasıyla başlar başında manzum-mensur karışık bir dîbâce bulunmaktadır. Bu bölümden sonra biri Arapça biri Farsça olmak üzere beş kasîde yer almaktadır. Kasîdelerden sonra “İbtidâ-i Gazeliyât” başlığıyla harf sırasına göre kafiyenmiş, iki yüz yirmi sekiz gazel bulunmaktadır.

Gazellerden sonra iki murabba yer alır. Kasîdelerin ilki tevhid, ikincisi na't türündedir. Üçüncü ve dördüncü kasîdeler Yavuz Sultan Selim'e dairdir. Beşinci kasîde ise bahariyedir. Ayrıca şâir, birinci murabbayı Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'nin murabbasına nazîre olarak yazmıştır.

Bu çalışmayla; Remzî ve *Dîvân*'ı hakkında tespit edilen kaynaklardan elde edilen bilgiler, mukayese edilip incelenerek ilk defa bir araya toplanmıştır. Ayrıca Remzî ve *Dîvân*'ı ile ilgili, ilk defa müstakil bir çalışma ortaya çıkarılmıştır. Hiç şüphesiz, yaptığımız bu çalışmamız ileride şâir hakkında yapılacak araştırmalarda araştırmacılara yol gösterecek ve onların işini kolaylaştıracaktır.



SÖZLÜK

A

a'dâ (اعدا): Düşmanlar.

a'lâ (اعلى): En yüksek, en yüce.

a'lem (اعلم): En iyi bilen.

a'zam (اعظم): En büyük.

âb (آب): Su.

abâ (عبا): Kaba yün kumaş, aba.

âbâdân (آبادان): İmar edilmiş.

aceb (عجب): Çok acayib, pek tuhaf.

acîb (عجيب): Benzeri görülmeyen, acayib.

Adem (عدم): Yokluk, olmama.

Âdemî (آدمى): İnsanoğlu.

âdet (عادت): Huy, alışılmış davranış.

âdil (عادل): Adalet eden, adaletli.

adl (عدل): Adalet.

adn (عدن): Cennet.

adüvv (عدو): Düşman.

âfâk (أفاق): Ufuklar.

âferîde (أفریده): Yaratılmış, mahluk.

âferîn (أفرین): Beğenmek, alkış, çok yaşa.

âfitâb (آفتاب): Güneş. Sevgili.

âgâh (آگاه): Kalbi uyanık, haberdar.

âgîn (آگین): Dolu, doldurulmuş.

âğâz (آغاز): Başlama. Başlangıç.

ağyâr (اغيار): Rakipler. Yabancılar.

âh (آه): Feryat etme. İnlenme.

ahbâb (احباب): Dost. Sevilenler.

ahd (عهد): Yemin, and. Söz verme.

ahd ü peymân (عهد و پیمان): Yemin etme, söz verme.

âhenk (آهنگ): Uyum.

âheste (آهسته): Yavaş, ağır.

ahibbâ (احبا): Dostlar, sevilenler, sevgililer.

ahid (عهد): Söz, yemin.

ahkâm (احكام): Hükümler, kanunlar.

ahmer (احمر): Kırmızı.

ahsen (احسن): En güzel. Çok güzel.

âhû (أهو): Ceylan, gazal. Sevgili.

âh u zâr (آه و زار): Ah çekip inleme.

ahvâl (احوال): Haller, durumlar.

akd (عقد): Anlaşma. Düğümleme, bağlama.

akıbet (عاقبت): Bir şeyin sonu.

âkil (عاقل): Akıllı, akıl sahibi.

aks (عكس): Yansıma, akis.

alâ (علاء): Yücelik, şeref.

alâ (على): Üst, üstü, üzeri.

alâik (علائق): alakalar, ilgiler.

âlem (عالم): dünya; evren.

alem (علم): sancak.

alettafsîl (على التفصيل): Ayrıntılı olarak.

âlî (عالى): Yüce, yüksek.

alîm (عليم): Çok bilen.

âlûd (آلود): Karışmış, bulaşmış.

âlûde (آلوده): Bulanmış, bulaşmış.

âmâc (أماج): Hedef. Nişan tahtası.

âmil (عامل): Yapan, işleyen.

- âmm** (عام): Genel, yaygın.
- âmûz** (آموز): Öğreten.
- anber** (عنبر): Amber.
- anberbû** (عنبربو): Amber kokulu.
- andelîb** (عندليب): Bülbül.
- âne** (انه): Gibi anlamını veren son ek.
- âr** (عار): Utanma, ar.
- ârâ** (آرا): Süsleyen.
- arak** (عرق): Ter.
- ârâste** (آراسته): Süslenmiş, süslü.
- ârâyiş** (آرایش): Süs. Süslenme.
- ârız** (عارض): Yanak. Gelen. Engel.
- ârif** (عارف): Bilen, arif, irfan sahibi.
- arsa** (عرصه): Yer, meydan.
- arş** (عرش): Gök. Yüce makam.
- arz** (ارض): Yer. Dünya, yeryüzü.
- arz** (عرض): Sunma, arzetme.
- ârzû** (آرزو): İstek, heves.
- asâ** (عصا): Değnek, sopa.
- âsâ** (آسا): gibi.
- âsân** (آسان): Kolay.
- âsâr** (آثار): İzler. Eserler.
- ashâb** (اصحاب): Dostlar, arkadaşlar.
- âsım** (عاصم): Günahattan sakınan. İffetli.
- âsmân** (آسمان): Gök, gökyüzü.
- âsmânî** (آسمانی): Gökyüzüne ait. Gök rengi.
- âstân- âsitan- âstâne** (آستان): Eşik. Tekke.
- âstîn** (آستین): Yen.
- âsûde** (آسوده): Rahat, huzurlu.
- âş** (آش): Yemek.
- âşikâr** (آشکار): Açık, belli.
- âşina** (آشنا): Tanıdık, bildik. Bilen.
- âşiyân** (آشیان): Yuva. Ev.
- âşûb** (آشوب): Karıştıran.
- atâ** (عطاء): Bağış, ihsan, bahşiş.
- âteşbâr** (آتش بار): Ateş yağdıran.
- âteşbâz** (آتشباز): Ateşle oynayan.
- âteşfeşân** (آتش فشان): Ateş saçan.
- atlas** (اطلس): Kumaş türü.
- attar** (عطار): Baharatçı.
- âvâre** (آواره): Başiboş. Aylak.
- avâriz** (عوارض): Belalar. Engeller.
- âvâz** (آواز): Yüksek ses.
- âvâze** (آوازه): Şöhret, nam. Bağırma.
- avn** (عون): Yardım.
- ayân** (عيان): Açık, belli, aşikâr.
- âyât** (آیات): Âyetler.
- ayb** (عيب): Ayıp.
- âyine** (آينه): Ayna.
- ayn** (عين): Göz. Benzeri, tıpkısı.
- ayş -îş** (عیش): Yaşama, keyif alma, gününü gün etme.
- âzâd- âzâde** (آزاد): Özgür.
- aziz** (عزيز): Değerli, saygın.
- azm** (عزم): Azim. Niyet.
- âzürde** (آزرده): İncinmiş, gücenmiş.
- B**
- ba'zan** (بعضا): Kimi zaman.
- bâb** (باب): Kapı. Konu. Bölüm.
- bâc** (باج): Haraç.

- bâd** (باد): Rüzgâr, yel. Defa, kez.
- bâde** (باده): İçki. Şarap.
- bâğ** (باغ): Bahçe, bağ.
- bâğbân** (باغبان): Bahçıvan.
- bahr** (بحر): Deniz.
- bahş** (بخش): Bağışlayan.
- baht** (بخت): Talih.
- baîd** (بعيد): Uzak.
- bâk** (باک): Korku.
- bâkî** (باقی): Kalıcı, ölümsüz.
- bâl** (بال): Kanat.
- bâlâ** (بالا): Yukarı, üst. Boy.
- bâlîn** (بالین): Başucu. Yastık.
- bâliş** (بالش): Yastık.
- bâr** (بار): Yük. Yağdıran, saçan.
- bârî** (باری): Hiç olmazsa, en azından, hele.
- bâz** (باز): Oynayan anlamında kullanılan ek.
- bazı** (بعض): Kimi.
- bâzû** (بازو): Kol. Güç.
- beççe** (بچه): Çocuk. Yavru.
- bed** (بد): Kötü.
- bedâyi'** (بدایع): Yeni ve görülmedik şeyler.
- bedgüher** (بدگهر): Kalbi bozuk.
- bedmest** (بدمست): Kendinden geçmiş derecede sarhoş.
- bednâm** (بدنام): Kötü tanınan. Adı kötüye çıkmış.
- bedr** (بدر): Dolunay.
- begâyet** (بغایت): Çok, son derece.
- behcet** (بهجت): Sevinç. Güzellik.
- behişt** (بهشت): Cennet.
- behiştî** (بهشتی): Cennetlik.
- bekâ** (بقا): Devamlılık. Kalıcılık.
- belâ** (بلا): felaket, musibet.
- belâgat** (بلاغت): Kusursuz söz söyleme.
- belî-belâ** (بلی): Evet.
- bend** (بند): Bağ. Zincir. Set.
- bende** (بنده): Kul. Köle.
- benefşe** (بنفشه): Menekşe.
- beng** (بنگ): Esrâr.
- berf** (برف): Kar.
- berg** (برگ): Yaprak.
- berk** (برق): Şimşek.
- beste** (بسته): Kapalı.
- beşâret** (بشارت): Müjde.
- beyân** (بیان): Söz. Açıklama, ifade etme, dile getirme.
- beyâz** (بیاض): Ak, beyaz.
- beyt** (بیت): Beyit. Ev.
- beyzâ** (بیضا): Yumurta. Bembeyaz, çok beyaz.
- bezm** (بزم): Eğlence.
- bezmgâh** (بزمگاه): Eğlence yeri, eğlence meclisi.
- bîçâre** (بیچاره): Çaresiz, zavallı.
- bid'at** (بدعت): Sonradan ortaya çıkma.
- bîdâd** (بیداد): Zulüm.
- bidâyet** (بدایت): Başlangıç.
- bîamân** (بی امان): Amansız.
- bîgâne** (بیگانه): Kayıtsız, alakasız. Yabancı.

bîgünah (بی گناه): Günahsız.
bîhaber (بی خبر): Habersiz.
bîhadd (بی حد): Sınırsız.
bihamdillah (بحمدالله): Allah'a şükürler olsun.
bîl (بیل): Bel.
bilâd (بلاد): Beldeler. Memleketler.
bîmâr (بیمار): Hasta.
bîpervâ (بی پروا): Korkusuz.
birâder (برادر): Erkek kardeş.
biryân (بریان): Kebap.
bisât (بساط): Döşek. Yaygı.
bisyâr (بسیار): Ziyade. Çok.
bîvefâ (بی وفا): Vefasız.
bîzâr (بیزار): Bıkmış, usanmış.
bostân (بوستان): Bahçe.
bû (بو): Koku.
bûd (بود): Varlık.
buhrân (بحران): Sıkıntı. Bunalım.
burc (برج): Burç. Yıldız kümesi.
bûse (بوسه): Öpücük.
bûy (بوی): Koku.
büleğâ (بلغاء): Belagat sahipleri.
bülend (بلند): Yüksek. Yüce.
bünyâd (بنیاد): Temel, kök. Yapı, bina.
büt (بت): Put.
büthâne (بت خانه): Puthane.
C
câ (جا): Yer. Mevki. Makam.
câbecâ (جابجا): Yer yer.
câiz (جانز): Uygun.
câm (جام): Kadeh. Şişe. Şarap.

câme (جامه): Kıyafet.
cân (جان): Ruh. Can. Sevgili.
cânân (جانان): Sevgili.
cânfezâ (جان فزا): Can katan.
cânib (جانب): Taraf.
cârûb (جاروب): Süpürge.
câvidân (جاودان): Kalıcı, sonsuz, ebedi.
cây (جای): Yer.
cedd (جد): Ata.
cefâ (جفا): Üzme, eziyet etme.
cefâcû (جفاجو): Üzen, cefa eden.
cehl (جهل): Cahillik, bilgisizlik.
cem' (جمع): Toplama.
cemâl (جمال): Yüz güzelliği.
cenâh (جناح): Kanat.
ceng (جنگ): Savaş.
ceres (جرس): Çan. Çingirak.
cerrâh (جراح): Doktor.
cevelân (جولان): Dolaşma, gezinti.
cevf (جوف): Boşluk.
cevher (جوهر): Mücevher. Öz.
cevr (جور): haksızlık, üzme, üzülmeye, zulüm.
ceyb (جیب): cep.
ceyş (جیس): asker.
cigergûşe (جگر گوشه): Ciğerköşe, Sevgili.
cihân (جهان): Dünya. Âlem.
cihangîr (جهانگیر): Büyük hükümdar.
cilve (جلوه): Görünme. Naz eda.
cinân (جنان): Cennetler. Bahçeler.
cism (جسم): Vücut, beden.

cismânî (جسمانی): Bedensel.

civan (جوان): Genç.

cû (جو): Arayan

cûce (جوجه): Cıvcıv.

cûd (جود): Cömertlik.

cûş (جوش): Coşku. Kaynama.

cûy (جوی): Arayan. Arama.

cûy (جوی): Çay, ırmak.

cûyende (جوینده): Arayan.

cüdâ (جدا): Ayrı.

cünbiş (جنبش): kıpırtı, hareket, sallanma.

cürm (جرم): Kabahat, kusur.

cüstücû (جست و جو): Arayış, arama.

cüz' (جزء): Medrese kitabı.

Ç

çâbük (چابک): Kıvrak, çevik, çabuk.

çâh (چاه): Kuyu. Çukur.

çâk (چاک): Yırtık.

çâre (چاره): Tedbir. Çare. İlaç, derman.

çâresâz (چاره ساز): Çare bulan.

çarh (چرخ): Felek.

çeh (چه): Kuyu. Çukur.

çehre (چهره): Yüz.

çelîpâ (چلیپا): Haç.

çemen (چمن): Çimenlik, Yeşillik.

çemenzâr (چمنزار): Çimenlik.

çenâr (چنار): Çınar.

çep (چپ): Sol.

çerâğ (چراغ): Mum. Kandil.

çerh (چرخ): Çark. Felek.

çeşm (چشم): Göz.

çeşme (چشمه): Çeşme. Pınar.

çetr (چتر): Çadır. Gölgelek.

çevgân (چوگان): Ucu eğri değnek.

Çevgan oyunu.

çûb (چوب): Sopa.

çün (چن): Gibi. Mademki. İçin. Çünkü.

çüst (چست): Çevik, kıvrak.

D

dâd (داد): Adalet. İyilik, ihsan.

dâğ (داغ): Dağ. Kızgın demirle vurulan işaret. Yara.

dakâyık (دقایق): İncelikler.

dâll (دال): Delalet eden.

dâm (دام): Tuzak, kapan.

dâmân (دامان): Etek.

dâmen (دامن): Etek.

dâmenâlüde (دامن آلوده): İffetsiz.

dâmenbûs (دامن بوس): Etek open.

dâne (دانه): Tohum. Yem. Tane.

dâniş (دانش): Bilgi.

dâr (دار): Yurt. Ev.

dâr (دار): Dar ağacı.

dârâ (دارا): Sahip. Büyük İran hükümdarı.

dârû (دارو): İlaç.

dâver (داور): Allah. Hakim.

def' (دفع): Uzaklaştırma.

define (دفینه): Hazine.

dehân (دهان): Ağız.

dehen (دهن): Ağız.

dehr (دهر): Dünya. Devir
dellâl (دلال): Tellal.
dem (دم): Zaman. Nefes. İçki.
demâdem (دمادم): Sık sık, an be an.
demsâz (دمساز): Refik. Yakın arkadaş.
dendân (دندان): Diş.
der (در): Kapı.
derbân (دربان): Kapıcı.
derdmend (دردمند): Dertli.
derecât (درجات): Dereceler.
dermân (درمان): İlaç. Çare. Güç.
dermeyân (درميان): Ortada.
derûn (درون): İç, içerisi. Kalp. Gönül.
destbûs (دست بوس): El öpen.
destgîr (دستگیر): Elden tutan, yardım eden.
devr (دور): Devir. Dönme.
deyr (دير): Kilise.
dîbâ (ديبا): Bir çeşit ipekli kumaş.
dîbâce (ديباجه): Giriş, önsöz.
dîde (ديده): Göz.
dil (دل): Gönül.
dilârâ (دل آرا): Gönül süsleyen.
dilbend (دلبنند): Gönül bağlanan. Sevgili.
dilber (دلبر): Gönül alan, güzel. Sevgili.
dilcû (دلجو): Gönülün aradığı. Sevgili.
dilefgâr (دل افگار): Gönlü yaralı. Âşık.
dilfigâr (دل فگار): Gönlü yaralı, Âşık.
dilfürûz (دل فروز): Gönül aydınlatan. Sevgili.
dilgüşâ (دلگشا): İç açıcı, ferahlık verici.
dilhaste (دلخواسته): Gönlü yorgun.

dilrübâ (دلربا): Gönül hırsız, gönül çalan. Sevgili.
dıraht (درخت): Ağaç.
dîvân (ديوان): Meclis. Şâirin şiirlerinin bir araya getirildiği kitap.
dîvâne (ديوانه): Deli, akli başında olmayan.
dost (دوست): Sevgili. Arkadaş.
dûd (دود): Böcek, kurtçuk.
dûd (دود): Duman.
duhân (دخان): Duman.
dûr (دور): Uzak.
dûzah (دوزخ): Cehennem.
dürr (در): İnci.

E

eb (اب): Baba. Ata, ced.
ebed (ابد): Sonsuz.
ebr (ابر): Bulut.
ebrîşüm (ابریشم): İpek
ebrû (ابرو): Kaş.
ebvâb (ابواب): Kapılar. Bölümler.
ebyât (ابيات): Beyitler.
eczâ (اجزا): Parçalar. İlaç maddeleri.
ednâ (ادنى): En aşağı. Alçak.
efkâr (افكار): Fikirler, düşünceler.
efsun (افسون): Büyü.
efzûn (افزون): Fazla.
ehibbâ /ahibbâ (احبا): Dostlar.
ehl (اهل): Maharet sahibi. Bir yere veya görüşe mensup.
ejderhâ (اژدرها): Büyük yılan. Canavar.

enâm (انام): Canlılar. İnsanlar.
encâm (انجام): Son.
encüm (انجم): Yıldızlar.
endâm (اندام): Boy bos.
erganun (ارغنون): Bir çeşit org.
erguvân (ارغوان): Erguvan.
ervâh (ارواح): Ruhlar.
esb (اسب): At.
esrâr (اسرار): Sırlar, gizler. Keyif veren bir madde.
esved (اسود): Siyah.
eş'âr (اشعار): Şiirler.
eşcâr (اشجار): Ağaçlar.
eşk (اشك): Gözyaşı.
eşkâl (اشكال): Şekiller
evbâş (اوباش): Mahalle çapkını. Ayak takımı, külhanbeyleri.
evc (اوج): Doruk, zirve.
eyyâm (ايام): Günler.
ezel (ازل): Başlangıcı olmayan.
ezhâr (ازهار): Çiçekler.
ezkâr (اذكار): Zikirler. Anmalar.

F

fâide (فائده): Yarar, kazanç, fayda.
fâm (فام): Renk.
fâriğ (فارغ): Rahat, huzurlu.
fâsık (فاسق): Kötülük düşünen.
fâş (فاش): İfşa olmuş, aşık olmuş.
felek (فلک): Gökyüzü. Baht. Kader.
fem (فم): Ağız.
fenâ (فنا): Yokluk. Kötü.

fermân (فرمان): Buyruk.
ferruh (فرخ): Kutlu.
feryâd (فرياد): Bağırma, çığlık atma. Yardım isteme.
fesahat (فصاحت): Dilde düzgünlük.
figân (فغان): Feryat etme. Ah çekme.
fülân (فلان): Falan, filan, falanca.

G

gâh-kâh (گاه): Yer ve zaman bildiren ek.
gâhî (گاهی): Kimi zaman, bazen, arasıra.
galat (غلط): Yanlış.
gam (غم): Keder, üzüntü.
gamnâk (غمناک): Kederli, üzgün.
gamze (غمزه): Süzgün bakış.
ganem (غنم): Koyun.
gâr (غار): Mağara.
gark (غرق): Boğulma, suda boğulma. Batırma.
garrâ (غرا): Parlak.
gavvâs (غواص): Dalgıç.
gayb (غائب): Gizli olan. Gözle görülmeyen.
gedâ (گدا): Dilenci. Yoksul.
geh (گه): Kimi zaman, bazı.
genc-gencîne (گنجينه): Hazine.
gerden (گردن): Boyun.
gerdûn (گردون): Felek. Dünya.
gevher (گوهر): Mücevher.
gîsû (گیسو): Saç.
gîtî (گیتی): Dünya.

giyâh (گیاه): Bitki.
gonca (غنجه): Açmamış tomurcuk.
goncedehân (غنجه دهان): Küçük ağızlı, gonca ağızlı sevgili.
gubâr (غبار): Toz.
gûy (گوی): Çevgan topu.
gûyâ (گویا): Sözümona.
güftâr (گفتار): Sözler.
güher (گهر): Mücevher.
gülâb (گلاب): Gül suyu.
gülendâm (گل اندام): Gül boylu.
gülgûn (گلگون): Gül renkli.
gülistân (گلستان): Gül bahçesi.
gülizar (گلزار): Gül yanaklı, pembe yanaklı.
gülrû (گل رو): Gül yüzlü.
gülrüh (گل رخ): Gül yanaklı.
gülşen (گلشن): Gül bahçesi.
gürg (گرس): Kurt.
güzergâh (گذرگاه): Geçilecek yer.
güzîde (گزیده): Seçilmiş.

H

hâb (خواب): Uyku. Rüya.
habâb (حباب): Hava kabarcığı.
habbetü's-sevdâ (حبهء سودا): Çörekotu.
hâbcâme (خواب جامه): Gecelik.
hacer-ü'l esved (حجر اسود): Kabe'de bulunan meşhur siyah taş.
hadâik (حدائق): Bahçeler.
hadd (حد): Sınır.
hadd (خد): Yanak.

hadeng (خدنگ): Ok.
hadîka (حديقة): Bahçe.
hak (حق): Allah. Pay.
hâk (خاک): Toprak.
Hak Teâlâ (حق تعالی): Yüce Allah.
hakâyık (حقایق): Gerçekler.
hâl (خال): Ben, benek
halâik (خالق): Yaratılmışlar.
halhal (خالخال): Altından veya gümüşten yapılan ayak bileziği.
hân (خوان): Okuyan.
hân (خوان): Sofra.
hâr (خار): Diken.
har (خر): Eşek.
has (خس): Çöp.
hasûd (حسود): Kıskanç.
hâşâk (خاشاک): Çerçöp.
hatt (خط): Çizgi. Sınır, hudud. Name. Yeni terlemiş bıyık.
hayf (حيف): Amansızlık. Yazık, vah vah manasında kullanılan kelime.
hayy (حي): Diri. Canlı
hazân (خزان): Güz, sonbahar.
hazz (حظ): Sevinç duyma.
hecr-hicr (هجر): Ayrılık.
hemdem (همدم): Arkadaş, yakın dost.
hemîşe (همیشه): Daima, her zaman.
hengâm (هنگام): Vakit, zaman.
herdem (هردم): Her an.
hezâr (هزار): Bülbül. Bin.
hezârân (هزاران): Bülbül. Binlerce.

hırâmân (خرامان): Salınan. Salınarak yürüyen.

hicrân (هجران): Ayrılık. Ayrılık acısı.

hil'at (خلعت): Kaftan.

hisar (حصار): Kale.

hûb (حوب): Güzel. İyi.

hudâ (خدا): Allah.

hulk (خلق): Tabiat. Huy.

hûn (خون): Kan.

hûnâlûd (خون آلود): Kanlı, kana bulanmış.

hunrîz (خونریز): Kan dökücü.

hûr (حور): Huri.

hüsrev (خسرو): Padişah. İranlı büyük Hükümdar.

I-İ

ittılâ' (اطلاع): Bilgi sahibi olma.

i'lâm (اعلام): Bildirme.

ibtidâ (ابتدا): Başlangıç.

icâzet (اجازت): İzin. Mezuniyet belgesi, diploma.

îd-ıyd (عيد): Bayram.

ihlâs (اخلاص): İçtenlik, dürüstlük.

iksîr (اكثير): Olağanüstü etkileri olan derde deva olan madde.

ilâc (علاج): İlaç. Çare.

iş'âr (اشعار): Bildirme, gösterme.

itâb (عتاب): Azarlama.

izz-izzet (عزت): Değer. Yücelik.

J

jâle (ژاله): Çiğ, kırağı. Şebnem.

jengâr (ژنگار): Pas.

K

kabâ (قبا): Cübbe.

kabîh (قبيح): Çirkin, hoş olmayan.

kabr (قبر): Mezar.

kad (قد): Boy.

kadeh (قدح): Bardak. İçki. Şarap.

kadr (قدر): Değer. Şeref. Derece.

kâh (كاخ): Köşk, kasır.

kal'a (قلعه): Kale

kâm (كام): Arzu.

kamer (قمر): Ay.

kâmet (قامت): Namaza başlama işareti. Boy.

kand (قند): Şeker.

katl (قتل): Öldürme, katil.

katre (قطره): Damla.

kavâid (قواعد): Kurallar, kâideler.

kej (كژ): Eğik, eğri.

kemân-ebriû (کمان ابرو): Kaşı yay gibi olan, keman kaşlı sevgili.

kevkeb (کوکب): Yıldız.

kıbâb (قباب): Kubbeler.

kıyâm (قيام): Ayağa kalkma.

kıyâmet (قيامت): Mahşer günü.

kiştzar (کشتزار): Tarla.

kişver (کشور): Ülke.

kûh (کوه): Dağ.

kuhl (كحل): Göz çekilen sürme.

kûşe (كوشه): Köşe.

kühen (كهن): Eski.

külbe (كلبه): Kulübe.

künûz (كنوز): Hazineseler.

küş (كشت): Güreş.

L

lâ (لا): Hayır. Yok.

la'l (لعل): Kırmızı. Lal taşı. Kırmızı dudak.

lâbüd (لابد): Gerekli, lazım.

lâcerem (لاجرم): Şüphesiz.

lahd (لحد): Mezar, lahit.

lahza (لحظه): An.

lâl (لال): Dilsiz.

lâya'kıl (لايعقل): Akli başında olmayan.

leb (لب): Dudak.

lebâleb (لبالب): Ağzına kadar dolu.

leşker (لشكر): Asker. Ordu.

letâfet (لطافت): Hoşluk. Yumuşaklık. Güzellik.

levend (لوند): Uzun boylu.

levh (لوح): Levha.

leyl (ليل): Gece.

libas (لباس): Kıyafet.

lü'lü (لولو): İnci.

lücce (لجه): Deniz. Engin su.

M

mabed (معبد): İbadethane. Tapınak.

mâh (ماه): Ay.

mahabbet (محبت): Sevgi.

mâh-ı nev (ماه نو): Hilal. Yeni ay.

mâhî (ماهى): Balık.

mâhtâb (ماهتاب): Mehtap.

mal (مال): Mal, mülk. Servet.

mânend (مانند): Gibi.

mâr (مار): Yılan.

matlub (مطلوب): İstenilen, aranan, talep edilen. Alacak.

mebâd (مباد): Sakın, aman sakın,

mecâl (مجال): Güç, kuvvet. Fırsat.

meclis (مجلس): Toplantı yeri.

mecnûn (مجنون): Delice seven.

Leylâ'nın âşığı.

medâr (مدار): Yardımcı.

medâric (مدارج): Merdivenler.

meded (مدد): Yardım.

meges (مگس): Sinek.

meh (مه): Ay.

mehâbet (مهابت): Heybetlilik.

mehrû (مهره): Ay yüzlü. Sevgili

mehtâb (مهتاب): Ay ışığı.

mesned (مسند): Dayanak. Makam.

mest (مست): Sarhoş.

mestâne (مستانه): Sarhoşça.

mest-i harâb (مست خراب): Körkütük sarhoş olan.

meşâyih (مشايخ): Şeyhler.

mey (مى): Şarap. İçki.

meydân (ميدان): Arsa, geniş alan.

meygûn (ميگون): Şarap rengi.

meyhâne (ميخانه): Şarap içilen yer.

meykede (ميكده): Meyhane.

mısbah (مصباح): Kandil.
micmer (مجممر): Buhurdanlık.
midhat (مدحت): Övgü.
miftah (مفتاح): Anahtar.
mihr (مهر): Aşk, sevgi. Güneş.
mihribân (مهربان): Şefkatli. Sevgi dolu, muhabbetli.
mir'ât (مرآت): Ayna.
miyân (میان): Orta. Ara. Bel.
mizâc (مزاج): Huy, tabiat.
mû (مو): Kıl.
mu'cizât (معجزات): Mucizeler.
muâriz (معارض): Karşı gelen, itiraz eden.
mûr (مور): Karınca.
murassa (مرصع): Değerli taşlarla süslenmiş.
murg (مرغ): Kuş.
mushaf (مصحف): Kur'ân-ı Kerîm. Sevgilinin yüzü.
mübin (مبين): Açıklayan, açıklayıcı.
mübtela (مبتلا): Tutulmuş, yakalanmış.
müje (مژه): Kirpik.
müjgan (مژگان): Kirpik. Kirpikler.
münevver (منور): Aydınlanmış, parlak.
mürde (مرده): Ölü.
mürid (مريد): Şeyhe bağlı kişi.
mürşid (مرشد): Şeyh. Doğru yolu gösteren, irşad eden.
müzeyyen (مزين): Süslü, ziynetli.

N
na'l (نعل): Nal.
nâb (ناب): Saf, halis, katışıksız.
nâdân (نادان): Cahil. Kaba.
nakd (نقد): Nakit.
nâlân (نالان): İnleyen.
nâpervâ (ناپروا): Korkusuz, pervasız.
nâr (نار): Ateş. Nar.
nâvek (ناوک): Ok.
nazar (نظر): Bakış. İlgi gösterme, iltifat etme.
nâzik (نازک): İnce. Kibar.
nesh (نسخ): Hükümsüz kılma. Nesih yazı.
nevbahar (نوبهار): Yenibahar.
niam (نعم): Nimetler.
nigâh (نگاه): Bakış.
nigâr (نگار): Sevgili. Resim.
nihâl (نهال): Fidan.
nihân (نهان): Gizli.
nişan (نشان): İz, belirti.
nişâne (نشانه): Belirti, işaret.
nişangâh (نشانگاه): Nişan tahtası.

P
pâ (پا): Ayak.
pâdşâh (پادشاه): Padişah.
pâk (پاک): Temiz.
pâsban (پاسبان): Bekçi.
pây (پای): Ayak.
pehlû (پهلوی): Böğür, yan.
pelas (پلاس): Çul.

peleng (پلنگ): Leopar. Kaplan.
per (پر): Kanat.
perçem (پرچم): Kakül.
pergâr (پرگار): Pergel.
perîpeyker (پری پیکر): Peri kadar güzel yüzlü.
pertev (پرتو): Işık.
pervâ (پروا): Çekinme. Korku.
pervaz (پرواز): Kanat açma, uçma.
peydâ (پیدا): Ortada, açıkta.
peykân (پیکان): Temren.
peymâne (پیمانه): Kadeh.
pinhan (پنهان): Gizli, saklı.
pîr (پیر): Yaşlı. Tarikat şeyhi.
pîrahen (پیراهن): Gömlek.
pîrâye (پیرایه): Süs.
piste (پیسته): Fıstık.
pîşe (پیشه): Meslek. Sanat. Huy.
pîşekâr (پیشه کار): Sanatçı. Meslek sahibi.
piyâle (پیاله): Kadeh, şarap kadehi.
postîn (پستین): Kürk.
pûşîde (پوشیده): Örtülü. Gizli, kapalı.
püser (پسر): Oğul.

R

ra'nâ (رنا): Güzel, hoş.
rahşan (رخشان): Parlak.
râm (رام): İtaat eden, boyun eğen.
râst (راست): Doğru, düz. Sağ.
rayb (ریب): Kuşku, şüphe.
râz (راز): Sır.

reftâr (رفتار): Salınarak yürüyüş. Gidiş.
reh (ره): Yol.
remz (رمز): Sembol, işaret. İmalî konuşma.
rengin (رنگین): Renkli. Hoş, havalı.
revân (روان): Giden. Akan.
revzen (روزن): Pencere.
rıdvan (رضوان): Cennetin kapıcısı.
rû (رو): Yüz.
rûh (روح): Can, ruh.
ruh (رخ): Yanak, yüz.
rûşen (روشن): Aydınlık. Açık, aşikar.
rûy (روی): Yüz.
rûy-i zemin (روی زمین): Yeryüzü.
rûz (روز): Gün. Gündüz.
rûze (روزه): Oruç.
rûzgâr (روزگار): Yel. Zaman.
rûsvâ /y (رسوای): Rezil.

S

sabâ (صبا): Meltem. Gündoğusundan esen yel.
sanem (صنم): Put. Put kadar güzel sevgili.
sayd (صید): Av.
sâye (سایه): Gölge.
sayyad (صیاد): Avcı.
saz (ساز): Enstrüman, saz.
sebak (سبق): Ders.
sebük (سبک): Hafif. Kıvrak, çevik. Çabuk.
sebz (سبز): Yeşil.

- sebze** (سبزه): Çimenlik. Sebze.
- sedâ** (صدا): Ses.
- sefid** (سفید): Beyaz, ak.
- seg** (سگ): Köpek.
- sehâ** (سخا): Cömertlik, eli açıklık.
- sehî** (سهی): Fidan gibi, düz, doğru.
- sehv** (سهو): Hata, yanlış.
- semen** (سمن): Yasemin.
- semend** (سمند): Güzel ve çevik at.
- senâ** (ثنا): Övgü.
- seng** (سنگ): Taş.
- serâmed** (سرآمد): İleri gelen, önde gelen.
- serâpâ** (سراپا): Baştan ayağa.
- serâser** (سراسر): Bir baştan bir başa.
- serasker** (سرعسکر): Başkomutan.
- sertâser** (سرتاسر): Baştanbaşa.
- serv** (سرو): Servi. Sevgilinin boyu.
- serv -i bülend** (سرو بلند): Boyu servi gibi düzgün ve uzun olan sevgili.
- serv -i hurâmân** (سرو خرامان): Salınarak yürüyen sevgili.
- serv -i nihâl** (سرو نهال): Fidan gibi düz servi. Servi boylu güzel.
- serv -i revân** (سرو روان): Yürüyen servi. Salınarak yürüyen servi boylu sevgili.
- server** (سرور): Önder, lider, baş.
- servkad** (سروقد): Servi boylu.
- seyl** (سیل): Sel.
- seylâb** (سیلاب): Sel suyu.
- sîb** (سیب): Elma.
- sîmîn** (سیمین): Gümüşten. Gümüş gibi beyaz.
- sîne** (سینه): Göğüs. Ten.
- sipâs** (سپاس): Şükür.
- sipeh** (سپه): Ordu. Asker.
- sipehsâlâr** (سپه سالار): Başkomutan.
- sipih** (سپهر): Gökyüzü.
- sirişt** (سرشت): Yaratılış.
- sitâre** (ستاره): Yıldız.
- sitâyîş** (ستایش): Övgü.
- subh** (صبح): Sabah.
- subh-dem** (صبح دم): Sabah vakti, sabahleyin.
- sûfî** (صوفی): Mutasavvıf. Sofu.
- sûz** (سوز): Yanma. Yakma. Yakan.
- sûzân** (سوزان): Yakıcı. Yanıcı.
- sûzen** (سوزن): İğne.
- sûziş** (سوزش): Büyük acı. Yanma, yangı.
- sûznâk** (سوزناک): Yakıcı.
- sürh** (سرخ): Kırmızı, kızıl.
- sürur** (سرور): Sevinç.
- Ş**
- şâd** (شاد): Bahtiyar, sevinçli.
- şâfi'** (شافع): Şefâatçi.
- şâh** (شاه): Padişah.
- şakk** (شق): Yarık, çatlak.
- şâm** (شام): Akşam.
- şâne** (شانه): Tarak.
- şeb** (شب): Gece.
- şeh** (شه): Şah, padişah.

şehâ (شها): Ey şah.

şehd (شهد): Bal.

şehensâh (شهنشاه): Büyük şah, şahlar şahı.

şehsüvar (شهسوار): Binici, usta binici.

şekk (شك): Kuşku, şüphe.

şeydâ (شيدا): Tutkun, divane.

şeyh (شيخ): Yaşlı, ihtiyar. Tarikat lideri.

şikâr (شكار): Av. Av hayvanı.

şimşâd (شمشاد): Şimşir ağacı.

şinâs (شناس): Tanıyan, bilen, sayan.

şîr (شير): Arslan. Süt.

şitâ (شنا): Kış.

şîve (شيوه): Naz, işve.

T

tâ (تا): Kadar.

ta'n (ظعن): Ayıplama, kınama, kötüleme, suçlama.

taâm (طعام): Yemek.

tâbân (تابان): Parlak, aydınlık.

tâcdâr (تاجدار): Taç sahibi.

tafsil (تفصيل): Açıklama.

tâhir (طاهر): Temiz.

tahtülbahir (تحت البحر): Deniz altı.

tâk (طاق): Kemer.

tâkat (طاقات): Dayanma gücü.

tal'at (طلعت): Yüz. Güzellik.

tarab (طرب): Şenlik, neşelenme.

tarîk (طريق): Yol.

tarrâr (طرار): Yankesici.

târumâr (تارومار): Dağınık. Perişan.

tayy (طى): Katlama, dürme.

tayyib (طيب): Güzel, hoş.

tazarru' (تضرع): Yalvarıp yakarma.

tâze (تازه): Körpe, taze. Genç. Yeni.

tekellüm (تكلم): Konuşma.

tekye (تكيه): Tekke.

telmîh (تلميح): Gönderme, îmalı anlatma.

temâşâ (تماشا): Seyretme.

teng (تنگ): Sıkıntı, darlık.

ter (تر): Taze. Islak.

terahhum (ترحم): Acıma, merhamet etme.

terennüm (ترنم): Şarkı söyleme, Güzel güzel dile getirme.

tergîb (ترغيب): Rağbet ettirme, istek uyandırma.

tersâ (ترسا): Hıristiyan.

teşne (تشنه): Susuz, susamış.

teşnedil (تشنه دل): Seven, arzulu, can atan.

tetebbu' (تتبع): Araştırma, inceleme.

tûğ (تيغ): Kılıç.

tîmâr (تيمار): Bakım.

tîr (تير): Ok. Sevgilinin kirpiği.

tiryâk (ترياك): Panzehir. Afyon.

tîşe (تيشه): Savaşta kullanılan balta.

tîz (تيز): Keskin. Sivri. Çabuk tez.

tuffâh (تفاح): Elma.

tulû (طلوع): Doğuş.

turre (طره): Saç lülesi.

tûtî (طوطى): Papağan.

türâb (تراب): Toprak.

tüvân (توان): Güç.

U – Ü

unfuvân (عنفوان): Gençlik dönemi.

usûl (اصول): Asıllar. Yöntem, yol yordam, metod.

üftâde (افتاده): Düşmüş. Düşkün. Âşık. Zavallı.

üslûb (اسلوب): Anlatım tarzı.

V

vâlâ (والا): Yüksek, yüce.

vâr (وار): Gibi, benzer.

varak (ورق): Yaprak. Kağıt.

vasf (وصف): Nitelik, özellik. Övgü.

vasl (وصل): Ulaşma. Kavuşma, vuslat.

vecd (وجد): Yüksek heyecan. Coşku.

vech (وجه): Yüz. Sebep, ilgi, münasebet. Vasıta.

vefâ (وفا): Sözünde durma.

vefk (وفق): Uyum. Uygun.

veş (وش): Gibi.

vîrân (ویران): Yıkık, harap olmuş. Yıkıntı, harabe.

vird (ورد): Dua.

vuslat (وصلت): Ulaşma. Kavuşma.

Y

Yâd (ياد): Hatırlama. Gönül. Anı, hatıra.

yağmâ (يغما): Talan, çapul.

yakîn (يقين): Kesin bilgi.

yâr (يار): Dost. Sevgili. Arkadaş.

yârân (ياران): Dostlar, Arkadaşlar.

yed (يد): El. Güç.

yegâne (يگانه): Biricik.

yeksân (يكسان): Bir şekilde. Birlikte.

yevm (يوم): Gün.

yezdân (يزدان): Allah.

Z

za'f (ضعف): Zayıflık, zaaf.

zâğ (زاغ): Karga.

zağân (زغن): Çaylak.

zâhir (ظاهر): Ortaya çıkan, görünen, zuhur eden. Belli, açık, aşikâr.

zahm (زخم): Yara.

zaîf (ضعيف): Zayıf, güçsüz.

zâr (زار): Perişan, ağlayan, inleyen. İnilti.

Zâr (زار): Yer.

Zevâhir (ظواهر): Dış görünüş.

Zebân (زيان): Dil.

zebûn (زبون): Alçak. Aciz, zavallı. Güçsüz.

zehrînak (زهرناك): Zehirli.

zekan (زقن): Çene.

zenehdân (زنخدان): Çene.

zeng (زنگ): Zil. Pas.

zengî (زنگی): Zenci, siyahî.

zer (زر): Altın.

zerd (زرد): Sarı.

zerrin (زرين): Altından.

zeyn (زين): Süs.

zill (ظل): Gölge.

zîbâ (زيبا): Güzel.

zinde (زنده): Diri, canlı.

zindegânî (زندگانی): Yaşam.

zînet (زينت): Ziyinet, süs.

zühhd (زهد): Zahitlik, aşırı sofuluk.

zünnâr (زنار): Papaz kuşağı.



KAYNAKÇA

- AKÜN, Ömer Faruk, (1994), “Dîvân Edebiyatı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 389-427.
- ALBAYRAK, Nurettin, (1993), “Cem”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 279-280.
- ASLAN, Rukiye, (2006), “16. Yüzyıl Ortalarında Bursa (A-84 ve A-202 Numaralı Bursa Şer’iyye Sicillerine Göre)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.
- Âşık Çelebi, (2010), **Meşâ’irü’s-Şu’arâ: İnceleme-Metin**, Filiz Kılıç (Haz.), C.I-III, İstanbul Araştırma Enstitüsü, İstanbul.
- ATALAY, Mehmet, (2013), “Zahîr-i Fâryâbî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XLIV., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 87-88.
- ATLANSOY, Kadir, (1998), **Bursa Şâirleri - Bursa Vefeyatnamelerindeki Şâirlerin Biyografileri**, Asa Kitabevi, Bursa.
- BANARLI, Nihad Sâmi (1971), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C.I-II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- BANARLI, Nihad Sâmi ve GÖNENSAY, Hıfzı Tevfik, (1943), **Başlangıçtan Tanzimat’a Kadar Türk Edebiyat Tarihi**, Remzî Kitabevi, İstanbul.
- Bağdatlı Ahdî, (2005), **Ahdî ve Gülşen-i Şu’arâsı**, Solmaz Süleyman (Haz.), Atatürk Kültür Merkezi, Ankara.
- BAYAT, Ali Haydar, (2000), **Türk Kültüründe Lokman Hekim**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- BELENKUYU, Bekir, (2013), “Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972’de Kayıtlı Mecmû’â-i Eş’ar (VR.80b-160a) (İnceleme-Metin)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, İstanbul.
- BEYSANOĞLU, Şevket, (1957), **Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları I**, Şehir Matbaası, İstanbul.

- Bursalı Mehmed Tahir, (H.1333), **Osmanlı Müellifleri**, C. II, Matba-i Amire, İstanbul.
- BÜNGÜL, Nureddin Rüşdü, (1939), **Eski Eserler Ansiklopedisi**, Çituri Biraderler Basımevi, İstanbul.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, (1998) “Harflere Dair”, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, (2007), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara.
- DURMAZ, Gülay, (2005/1) “Dîvân Şiirinde Rind”, **Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 8, Bursa, ss. 57-78.
- Edirneli Sehî, (H.1325), **Tezkire-i Sehî**, Matbaa-ı Âmidî, İstanbul.
- ERAYDIN, Selçuk, (1977), “Cem”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler**, C. II, Dergâh Yayınları, İstanbul, ss. 33-34.
- ERDEM, Sargon, (1991), “Amber”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. III, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 7-8
- ERGÜN, Sadeddin Nüzhet, (1955), **Bektaşî Edebiyatı Antolojisi On Yedinci Asırdan Beri Bektaşî- Kızılbaş Alevî Şâirleri ve Nefesleri**, Maarif Kitaphanesi, İstanbul.
- ESKİGÜN, Kübra, (2006), “Klasik Türk Şiirinde Efsanevi Kuşlar”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kahramanmaraş.
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmet Zillî, (2011), **Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi**, Robert Dankoff vd. (Haz.), C. I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- EVLİYÂGİL, Necdet, (1958), **Edebiyatımızda Divan Şiiri**, Ajans Türk Matbaası, Ankara.
- FAYDA, Mustafa, (1998), “Hulefâ-yi Râşidîn” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 324-338.

- GIYNAŞ, Kamil Ali, (2014), **Pervâne Bey Mecmuası – Pervâne B. Abdullah**, C. I-III, Türk Dünyası Vakfı, Eskişehir.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, (1977), **Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul.
- GÖYÜNÇ, Nejat, (1969), **XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı**, İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- HATİBOĞLU, İbrahim, (2008), “Tarih Boyunca Din”, **İslam’a Giriş - Temel Esaslar**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, ss. 25-43.
- HATİBOĞLU, İbrahim, (2008), “Hz. Muhammed ve İslamiyet’in Doğuşu”, **İslam’a Giriş - Temel Esaslar**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, ss. 54-58.
- İNAL, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, (2002), **Son Asır Türk Şâirleri- (Kemâlû's-Şuarâ)**, İbrahim Baştuğ (Haz.), C. IV, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa, (1997), “Dîvân Edebiyatında Mahlasdaş Şâirler”, **Ötelerden Bir Ses - Dîvân Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler**, Akçağ Yayınları, Ankara ss. 195-208.
- İSEN, Mustafa, (1994), **Kühû'l- Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- İPEKTEN, Haluk – İSEN, Mustafa, (1992), “XVI. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı”, **Türk Dünyası El Kitabı**, C.III, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, ss. 130-156.
- İPEKTEN, Haluk, (2010), **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- İPEKTEN, Haluk vd., (1998), **Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İPŞİRLİ, Mehmet, (2006), “Osmanlılarda Müderris” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXXI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 468-470.
- KABAKLI, Ahmet, (1994), **Türk Edebiyatı**, C. II, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.

- KAM, Ömer Ferid, (2003), **Dîvân Şiirinin Dünyasına Giriş (Âsâr-ı Edebiye Tedkikatı)**, Halil Çeltik (Haz.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KARADAŞ, Çağfer, (2008), “Meleklerle İman”, **İslam’a Giriş - Temel Esaslar**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, ss. 178-184.
- KARAGÖZ, İsmail, (2010), “Allah”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 23.
- KARAGÖZ, İsmail, (2010), “İbadet”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 285.
- KARAMAN, Fikret, (2010), “Cebrâil”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 85.
- KARAMAN, Fikret, (2010), “Peygamber”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, ss.539-540
- KARAMAN, Fikret, (2010), “Ahiret”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s.13
- KARAMAN, Fikret, (2010), “Şeytân”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, ss. 619-620.
- Kâtip Çelebi, (1971), **Keşf-El-Zunûn**, C. I., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- KAYA, Resul, (2008), “Mehmet Nâil Tuman ve Tuhfe-i Nâilî’si (İnceleme-Metin-İndeks Sayfa 301-400)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Balıkesir.
- KILAVUZ, A. Saim, (2007), “Allah”, **İslam’a Giriş - Gençliğin İslam Bilgisi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, ss. 41-58.
- Kınalızâde Hasan Çelebi, (1989), **Tezkiretü’ş-şuarâ**, İbrahim Kutluk (Haz.), C. I-II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih, (2001), “Dîvân Şiirinde Okçuluk Terimleri’ne Ekler”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 10, ss. 235-254.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih, (2001), “Mecma‘u’n-Nezâ’ir – (İnceleme-Tenkitli Metin)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.

- KURNAZ, Cemal, (1995), “Felek, (Edebiyat)”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 306-307.
- Kurul, (1986), “XVI. Yüzyıl Dîvân Edebiyatına Toplu Bakış”, **Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, Tarih-Antoloji-Ansiklopedi**, C. III, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul, ss. 195-209.
- Kurul, (1990), “Remzî”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler**, C. VII, Dergâh Yayınları, İstanbul, ss. 308-310.
- LEVEND, Agâh Sırrı,(1941), **Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar**, Niğde Halkevi Neşriyatı, İstanbul.
- MERMER Ahmet ve KOÇ KESKİN Neslihan, (2011), **Eski Türk Edebiyatı Terimler Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Nev’î-zâde Atâî, (H.1268), **Hadâiku’l-Hakâik fî Tekmîletü’ş-Şakâik**, C. II, Matbaa-ı Âmire, İstanbul.
- ONAY, Ahmet Talat, (1992), **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, Cemal Kurnaz (Haz.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- ORTAYLI, İlber, (2001), “Osmanlı Devlet’inde Kadı” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 69-73.
- ÖZTOPRAK, Nihat, (2010), “Dîvân Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme”, **Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 4, İstanbul, ss.103-154.
- PAÇACI, İbrahim, (2010), “Hac”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 210.
- PAÇACI, İbrahim, (2010), “Kurban”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara. s. 388.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, (1946), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- PALA, İskender, (1989), **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara.

- PALA, İskender, (1992), “Bezm-i Elest (Edebiyat)”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. VI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: s. 108.
- PEREMECİ, Osman Nuri, (1940), **Edirne Tarihi**, Resimli Ay Matbaası, İstanbul.
- RİTTER, Helmut (1979), “Ferîdüddîn Attâr”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler**, C. III, Dergâh Yayınları, İstanbul, ss. 200-201.
- Riyâzî, **Riyâzuş-Şuarâ**, Milli Kütüphane, 06 Hk 1275, vrk. 55b.
- SARAÇ, M. A. Yekta, (2010), **Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat**, Bilimevi Yayınları, İstanbul.
- SÜREYYA, Mehmed, (1996), **Sicill-i Osmani**, C.IV, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- ŞARDAĞ, Rüştü, (1982), **Şair Sultanlar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Şemseddin Sâmi, (1891), **Kâmûsu'l- A'lâm**, C. III, Mihran Matbaası, İstanbul.
- TOLASA Harun, (2002), **Sehî, Lâtîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- TÖKEL, Dursun Ali, (2003), **Divan Şiirinde Harf Simgeciliği**, Hece Yayınları, Ankara.
- TÜLÜCÜ, Süleyman, (2003), “Lebîd b. Rebîa”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXVII., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 121-122.
- ULUDAĞ, Süleyman, (2000), “İbnü'l- Fârız”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXI., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 40-43.
- ULUDAĞ, Süleyman, (1991), **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet yayınları, İstanbul.
- ÜNVER, İsmail, (1993), “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Türkoloji Dergisi**, C.XI, Sayı I, İstanbul: s. 51-89.
- ÜZGÖR, Tahir, (1990), **Türkçe Dîvân Dîbâceleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- YENİTERZİ, Emine, (1993), **Türk Edebiyatında Na'tlar (Antoloji)**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

YENİTERZİ, Emine, (2010), “Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume: 3, Issue: 15, Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı-, ss. 301-334.

YILMAZ, Mehmet, (2013), **Kültürümüzde Âyet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)**, Kesit Yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Mehmet, (2008), **Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü**, C. I-II, Sütun Yayınları, İstanbul.

Elektronik Kaynaklar:

Beyânî, **Tezkîtetü’ş-şu’arâ**, Eyduran, Aysun Sungurhan (Haz.), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10733,metinpdf.pdf?0> (21.08.2015)

Fatîn Davud, **Hâtîmetü’l-Eş’âr (Fatîn Tezkiresi)**, Ömer Çiftçi (Haz.) <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0> (03.11.2016).

DİZİN

- A-**
 Acem, ix, 29, 96
 Arap, ix, 3, 23, 67, 78, 83, 85, 88, 90,
 92, 96, 175, 193
 Âyâz, ix, 86
 Azrâ, ix, 85
- B-**
 Bursa, v, vi, ix, 4, 6, 9, 10, 14, 21, 30,
 97, 336, 337
- C-**
 Cem (Cemşîd), ix, 92
 Ceyhun, 101, 102
- Ç-**
 Çaç, ix, 97
 Çîn, ix, 98
- D-**
 Dârâ, ix, 93
- E-**
 Ebû Cehl, ix, 89, 144
 Edirne, ix, 4, 9, 12, 100, 341
 Engürüs, ix, 96, 204
 Erdebil, ix, 99, 203
 Eyyüb, 59, 64
- F-**
 Ferhâd, ix, 21, 79, 83, 84, 85, 88, 102,
 117, 146, 149, 172
 Ferîdûn, ix, 94
 Ferîdüddîn-i Attâr, ix, 91, 143
 Fırat, 24, 101, 171
 Freng, ix, 96
 Frengistan, ix, 99
- G-**
 Galata, ix, 12, 14, 15, 30, 100
 Gürcü, ix, 96, 97
- H-**
 Hallâc-ı Mansûr, ix, 88
 Hassân bin Sâbit, ix, 89
 Hâtem-i Tay, ix, 88
- Hıtâ, ix, 99, 137, 163
 Hızır, ix, 60, 80, 86, 87, 95, 180
 Hindistan, ix, 99
 Hindû, ix, 96, 99, 114
 Hocenî Kemâl, ix, 90
 Hüsrev, ix, 84, 85, 94, 104, 143
 Hz. Âdem, viii, 59, 60, 67, 68
 Hz. Eyyüb, viii, 59, 64
 Hz. İbrâhîm, viii, 59, 61, 67
 Hz. İsâ, viii, 59, 66, 67
 Hz. İsmâil, viii, 51, 59, 61, 67, 73, 74
 Hz. Muhammed, viii, 59, 67, 68, 69, 70,
 76, 338
 Hz. Mûsâ, viii, 59, 64
 Hz. Nûh, viii, 59, 60
 Hz. Süleymân, viii, 59, 65, 66, 108
 Hz. Yakûb, viii, 59, 62, 64
 Hz. Yûsuf, viii, 59, 62, 63, 64, 100, 105,
 159, 165
- İ-**
 İskender, ix, 50, 80, 81, 86, 93, 94, 95,
 149, 340, 341
 İstanbul, ix, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14,
 15, 16, 23, 38, 50, 51, 54, 56, 59, 63,
 67, 69, 87, 90, 91, 92, 93, 100, 105,
 125, 126, 136, 138, 145, 149, 167,
 184, 336, 337, 338, 339, 340, 341,
 342
- K-**
 Ka'ûbe, 69, 72, 102, 106, 189, 204, 243,
 276, 281, 285, 290, 310, 313
- L-**
 Lebîd b. Rebîa, ix, 90, 341
 Leclâc, ix, 95
 Leylâ, ix, 21, 83, 84, 85, 130, 329
 Lokmân, ix, 87
- M-**
 Mahmûd, ix, 86
 Mânî, ix, 95, 98
 Mecnûn, ix, 21, 83, 84, 85, 124, 130,
 146, 149, 152
 Merve, 61, 72, 102, 276

Mısır, x, 63, 64, 100, 101

-N-

Nîl, 24, 64, 101, 102, 171, 229, 266
Nûreddin Abdurrahman Câmî, ix, 92,
143
Nûşirevân, ix, 94

-R-

Rûm, x, 101

-S-

Şafâ, 102, 276, 317

-Ş-

Şâm, x, 101

Şeyh Sadî-i Şirâzî, ix, 92, 143
Şîrîn, 21, 83, 84, 85, 102, 117, 134, 156,
172

-T-

Tatar, ix, 97, 137, 163

-V-

Vâmık, ix, 85

-Y-

Yavuz Sultan Selîm, ix, 4, 89

-Z-

Zahîr-i Fâryâbî, ix, 90, 91, 336

